764

fondată în 1895
bpt
serie nouă

plaut

militarul fanfaron

plaut

bpt
bibliotecă pentru toți

Ilustrația copertei : *peisaj ; pictură murală provenind din vila lui Agrippa Postumus din cîmpia pompeiană (Muzeul Național din Napoli).*

titus maccius plautus

militarul fanfaron

TEATRU (IV)

ÎN ROMÂNEŞTE DE
NICOLAE TEICĂ

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1973
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate Editurii Minerva (B.P.T.)

Al patrulea din cele cinci volume (după *Casa cu stafii,* Editura pentru literatură, 1968, „B.P.T.", nr. 474, *Comedia măgarilor,* Editura Minerva, 1970, „B.P.T.", nr. 559 și *Cartaginezul,* Editura Minerva, 1972, „B.P.T.", nr. 680), realizînd întîia traducere românească integrală în versuri a operei lui Titus Maccius Plautus, cuprinde comediile : *Bacchides, Captivi, Miles gloriosus* și *Mercator.* Al cincilea volum se află în pregătire. Traducerea a fost efectuată după textul latin al celor patru piese din ediția :

PLAUTE
(Tome II, IV)

Collection des Universités de France
Société d'édition „Les belles lettres".

BACCHIDELE

Titlul latin :

BACCHIDES

PERSONAJELE

PISTOCLERUS, un tînăr, prieten cu Mnesilochus, îndrăgostit de Bacchis I
BACCHIS I, iubita lui Pistoclerus, ateniană
BACCHIS II, iubita lui Mnesilochus, străină
LYDUS, un sclav, îndrumătorul lui Pistoclerus
CHRYSALUS, un sclav
NICOBULUS, un bătrîn, tatăl lui Mnesilochus
MNESILOCHUS, un tînăr, prieten cu Pistoclerus, îndrăgostit de Bacchis II
PARAZITUL
BĂIATUL
ARTAMO, un sclav care biciuieşte
CLEOMACHUS, un militar
SCLAVII

Acţiunea se petrece în Atena.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

BACCHIS I, BACCHIS II, PISTOCLERUS

. . . . . [1]

BACCHIS I

Nu taci şi nu mă laşi odată să spun ce vreau ?

BACCHIS II

Te rog, vorbeşte.

BACCHIS I

Dacă memoria mă-nşeală, atunci ajută-mi, surioară.

BACCHIS II

Mă tem că nu găsesc degrabă cuvîntul ce-ţi aduce-aminte.

BACCHIS I

Mă tem şi eu că filomela nu-şi va găsi degrabă trilul. Urmează-mă pe aici.

(Vine în faţa lui Pistoclerus.)

---

[1] Începutul piesei s-a pierdut. Din vechi copii s-au reconstituit totuşi 23 de fragmente (aprox. două pagini). Dar, întrucît aceste fragmente nu reprezintă decît rareori versuri întregi şi nu se poate stabili nici ordinea lor, nici personajele care le rostesc, am preferat să nu le traducem.

PISTOCLERUS

Ce faceți, voi, gemene la chip și nume ?
Ce-ați pus la cale ?

BACCHIS I

Numai bine.

PISTOCLERUS

Nu șade-n firea curtezanei.

BACCHIS I

Rău lucru să te naști femeie.

PISTOCLERUS

Știi tu ceva mai bun pe lume ?

BACCHIS I

Mă roagă soră-mea să-i caut pe cineva, care să-i ceară
Acestui militar să-i deie, cînd isprăvește, drumu-acasă.
Fă-i acest bine.

PISTOCLERUS

Care bine ?

BACCHIS I

Adu-o tu la casa ei,
Cînd își încheie-ndatorirea, să n-o mai țină, ca pe-o sclavă.
De-ar avea bani, ea bucuroasă și-ar fi plătit răscumpărarea.

PISTOCLERUS

Și unde-i omul ?

BACCHIS I

Cred că vine curînd. Dar e mai bine-aici,
La noi, să se petreacă totul ; stai şi-l aştepţi pînă
soseşte.
Săruţi cu noi cîteva cupe, şi-ţi dau şi eu cîte-un sărut.

PISTOCLERUS

Vi-i lipicioasă mîngîierea.

BACCHIS I

Ei, cum ?

PISTOCLERUS

Vă pregătiţi, îmi pare,
Să prindeţi un hulub. Vai mie ! Îmi simt aripile-ncleiate.
Nu, draga mea, în treaba asta nu văd nimic ispititor.

BACCHIS I

De ce ?

PISTOCLERUS

Mă tem, frumoasă Bacchis, de bachanale şi bachante.

BACCHIS I

Ce spui ? De ce ţi-e teamă oare ? Că ai s-o paţi la masa
mea ?

PISTOCLERUS

De patul tău, nu de păţanii, mă tem ; că prea eşti
pătimaşă.
La anii mei, vezi tu, se cade să mă feresc de locuri rele.

BACCHIS I

Nu te-aș lăsa, la urma urmei, nici eu să faci vreo neghiobie.
Dar dacă vreau să fii de față cînd o să vină militarul,
E pentru că n-o să cuteze să ne jignească-n fața ta.
Ne aperi tu, și-mi dai o mînă de ajutor, prietenească,
Făcîndu-l repede să creadă, pe militar, că ne iubim.
Ai amuțit sau ce-i cu tine ?

PISTOCLERUS

Spui vorbe tare minunate ;
Dar dacă le urmez, bag seama că tare sînt primejdioase ;
Și inimă străpung și pungă, și nume strică și renume.

BACCHIS II

Ce temeri ai ?

PISTOCLERUS

Mă-ntrebi ce temeri ? Cînd mă-mbiați, atît de tînăr,
Să intru într-o școală,-n care asuzi ca să te pierzi, în care
În loc de disc azvîrli cu banul și-n care-alergi după necinste ?

BACCHIS II

Frumos vorbești.

PISTOCLERUS

În care mînui nu sabia, ci turturoiul,
(În care ți se pune-n mînă, doar cupa plină și nu cestul ;)[1]

[1] Vers probabil interpolat. Pugiliștii antici foloseau, în loc de mănuși, cestul (curele de piele prevăzute cu bucăți de plumb sau de fier).

În care cască mi-ar fi scafiul[1], panaşul coifului —
cununa,
Drept suliţă aş avea zarul, drept platoşă mantaua moale ;
În care patul mi-ar fi calul şi pavăză vreo curtezană ?
O, fugi de-aci !

BACCHIS II

Eşti un sălbatic !

PISTOCLERUS

Aşa sînt eu.

BACCHIS II

Te-om îmblînzi.
Eu am să-ţi dau tot ajutorul.

PISTOCLERUS

Prea scump înseamnă să-l plătesc.

BACCHIS I

Te-arată-ndrăgostit de mine.

PISTOCLERUS

Să fiu, ori numai să m-arăt ?

BACCHIS I

Un joc cinstit mai bine cade, să ştii. Cînd vine militarul,
Aş vrea să mă cuprinzi în braţe.

PISTOCLERUS

De ce ?

---

[1] În original : *scaphium*, care înseamnă cupă, dar şi un anumit lighenaş în formă de barcă.

BACCHIS I

Așa, ca să te vadă ;
Știu eu ce fac.

PISTOCLERUS

Eu știu, pe Pollux ! de ce mă tem. Dar, spune-mi.

BACCHIS I

Ce ?

PISTOCLERUS

De te-ai trezi așa, deodată, cu-n prînzuleț, sau băutură,
Sau cu vreo cină, mai degrabă, cum te trezești adeseori,
Eu unde-aș sta ?

BACCHIS I

O, lîngă mine ; iubitul stă lîngă iubită.
E locul tău, și totdeauna, cînd vii la noi, te-așteaptă, liber.
De cîte ori ai chef, atîta, o, trandafirul meu, să-mi spui : „Desfată-mă" ; și-ți dau pe dată un locușor pe placul tău.

PISTOCLERUS

Aici e un șuvoi năprasnic ; nu pot să trec de el ușor.

BACCHIS I

Pe Castor ! ai să lași în voia șuvoiului cîte ceva.
Dă-mi mîna, vino.

PISTOCLERUS

Nu, frumoaso !

BACCHIS I

Şi de ce nu ?

PISTOCLERUS

În casa ta,
Prea ispitesc : femeia, noaptea şi vinul — tinerii ca mine.

BACCHIS I

(prefăcîndu-se mînioasă)

Haí, pleacă ; nu-ţi urez, pe Pollux ! decît să-ţi fie bine ţie.

(Arătînd-o pe sora ei.)

Are s-o-nhaţe militarul ; şi dacă nù vrei, n-o ajuţi.

PISTOCLERUS

(aparte)

Sînt oare-atîta de netrebnic, să n-am atît curaj în mine ?

BACCHIS I

Ce temeri ai ?

PISTOCLERUS

(hotărît)

Nici una ; fleacuri. Mă las în voia ta, frumoaso ; Al tău sînt, fă ce vrei cu mine.

BACCHIS I

Eşti tare dulce. Şi, ascultă :
Eu azi în cinstea sorei mele o cină dau, de bun venit ;
Te rog să mergi cu mine-n casă trebuitorii bani să iei ;
Să cumperi din belşug de toate, să fie masa-mbelşugată.

PISTOCLERUS

(cu însuflețire)

Nu, cumpăr eu de toate cele. Mi-ar fi rușine să primesc. Cînd tu cu mine-ți cheltui vremea, să cheltui încă și din pungă ?

BACCHIS I

N-aș vrea să-ți prăpădești bănuții.

PISTOCLERUS

Te rog.

BACCHIS I

Atunci, fă cum îți place. Să vii degrabă.

PISTOCLERUS

Mai degrabă decît mi s-ar topi iubirea.

(Iese.)

BACCHIS II

Frumos cinstești, preabună soră, venirea mea.

BACCHIS I

Ce vrei să spui ?

BACCHIS II

Din cîte-am priceput, ești gata să prinzi un pește minunat.

BACCHIS I

E-al meu. Iar ție-am să ți-l dărui pe Mnesilochus, surioară. Vreau să faci rost de banii-aceia, că să nu pleci cu militarul.

BACCHIS II

Şi eu aş vrea.

BACCHIS I

Îţi port eu grija. E caldă apa ; fă o baie ;
Ai mers pe navă-atîta vreme, eşti obosită.

BACCHIS II

O, destul.
Şi àpoi, vine-un oarecine cu mare larmă ; să-i dăm
locul.

BACCHIS I

Urmează-mă, te rog, şi-ncearcă să te lungeşti oleacă-n
pat.

SCENA II[1]

LYDUS, PISTOCLERUS

LYDUS

De mult timp, Pistoclerus, te urmăresc în taină
Ce unelteşti de umbli împodobit aşa.
Iubi-m-ar zeii veşnici ! cred că-n oraşul nostru
Pînă şi Lycurg[2] poate să se ticăloşească.
Unde-ai pornit în goană, pe strada-n sus, cu-acest
Alai de sclavi ?

---

[1] Cu această scenă, unii editori încep actul al doilea.
[2] Figură legendară de legiuitor înţelept, considerat ca întemeietor al Spartei ; proclamat erou şi zeu, el a devenit simbolul cinstei şi al legislatorului ideal (sec. IX sau VIII î.e.n.).

PISTOCLERUS

(înveşmîntat de sărbătoare şi urmat de mai mulţi sclavi încărcaţi cu pachete şi alimente ; arătînd casa Bacchidei)

Acolo.

LYDUS

Şi cine şade-acolo ?

PISTOCLERUS

Iubirea, Frumuseţea, Plăcerea, Venus, Rîsul,
Hîrjoana, Vorba-Dulce, Sărutul-Drăgăstos.

LYDUS

Ce treabă-ai tu cu àstfel de zei primejdioşi ?

PISTOCLERUS

Doar omul rău împroaşcă în oamenii cinstiţi.
Iar tu împroşti chiar zeii ! Şi nu faci bine, crede-mi.

LYDUS

Ştii tu vreun zeu cu nume Sărutul-Drăgăstos ?

PISTOCLERUS

N-ai auzit de dînsul ? O, Lydus, este barbar ;
Eu te credeam, sărmanul, mai înţelept ca Thales[1],
Şi eşti mai prost, bag seama, decît un biet barbar[2],
Că eşti bătrîn şi nu ştii toţi zeii după nume.

---

[1] *Thales din Milet* — filozof materialist şi matematician, fondatorul Şcolii din Milet (Ionia). A trăit între anii 640—546 î.e.n.

[2] Sens nesigur.

LYDUS

Veşmîntul tău nu-mi place.

PISTOCLERUS

Nu pentru tine-a fost
Croit, ci pentru mine ; şi mie tare-mi place.

LYDUS

Cum de-ţi îngădui àstfel să flecăreşti cu mine ?
Te rog să taci, chiar dacă ai zece limbi în gură.

PISTOCLERUS

Vezi, unii oameni, Lydus, n-au chef de dus la şcoală.
Eu azi visez un singur lucru : să se arate bucătarul
Cinstit cu-aceste lucruri, gătindu-le pe cinste.

LYDUS

Ah, eşti pierdut, şi toată strădania-mi s-a dus.
Te-am învăţat degeaba să mergi pe calea bună.

PISTOCLERUS

Tu ai pierdut cu mine şi eu cu tine vremea.
N-am folosit nici unul din lecţiile tale.

LYDUS

O, inimă de piatră !

PISTOCLERUS

M-ai cicălit destul.
Ci taci odată, Lydus, şi hai cu mine.

LYDUS

Auzi ;
Îmi spune-acuma Lydus, nu-nvăţătorul lui !

PISTOCLERUS

Nu e frumos şi nu e cinstit ca un discipol
Să stea în casa asta, lîngă iubita lui
— Care-l sărută dulce — şi cu meseni în preajmă,
Şi tocma-nvăţătorul de faţă să nu fie[1].

LYDUS

Deci pentru astă treabă ai cumpărat ce văd ?

PISTOCLERUS

Măcar aşa mi-nchipui : căci zeii hotărăsc.

LYDUS

Tu ai, deci, o iubită ?

PISTOCLERUS

Văzînd-o, ai să ştii.

LYDUS

Nu, asta n-o mai sufăr : te duc îndată-acasă[2].

PISTOCLERUS

Dă-mi drumul, sau, ia seama, bătrîne.

LYDUS

Cum, „ia seama" ?

PISTOCLERUS

Mă liberează vîrsta de dădăceala ta.

---

[1] Textul latin al ultimelor două versuri este nesigur ; sensul general este însă redat cu certitudine.
[2] Text lacunar ; se poate înţelege şi : *„să mergi îndată-acasă"*.

LYDUS

Nu vă căscați, prăpastii ? primiți-mă-n adîncuri !
Văd mult mai multe lucruri decît voiam să văd.
Trăii prea mult, și nù vreau să mai trăiesc o zi.
Amenință elevul pe-nvățătorul lui ?
Mă lepăd de elevii cu sînge prea fierbinte ;
Și-al meu cu pumnii-nfruntă un om plăpînd ca mine.

PISTOCLERUS

Văd că mă iei drept Hercul, iar tu te crezi un Linus[1].

LYDUS

Mă tem, văzîndu-ți fapta, să nu ajung un Phoenix[2],
Care-ți vestește tatăl că fiul lui e mort.

PISTOCLERUS

Destul cu vorba goală.

LYDUS

Vai, și-a pierdut rușinea !
Ai dobîndit, băiete, mult prea puțin, să știi,
Agonisind atîta obrăznicie-n viață.
Vai, e pierdut, sărmanul ! Nu te gîndești defel
La tatăl tău ?

PISTOCLERUS

Ascultă : eu sînt, ori tu ești sclavul ?

---

[1] Fiul lui Apollo și al Terpsichorei, însărcinată cu educarea lui Hercule care l-a ucis, lovindu-l cu propria sa liră.

[2] Fiul regelui Amyntor și prietenul lui Achile ; a dus tatălui acestuia, Peleus, vestea morții eroului.

LYDUS

Un dascăl rău te-ndeamnă să fii cum eşti, nu eu.
Îţi dai mai mult silinţa la-nvăţătura lui,
Decît ţi-ai dat, vai mie, la-nvăţătura mea.
Cum ţi-ai ascuns de bine, la anii tăi, năravul,
Îmbrobodindu-ţi tatăl şi pe sărmanul dascăl.

PISTOCLERUS

Ai darul vorbei, Lydus, l-ai dovedit deplin ;
Acum, ajunge, gata. Urmează-mă, şi taci.

(Intră amîndoi la Bacchis.)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

CHRYSALUS

(venind din port ; singur)

Salut, frumoasă ţară-a stăpînului ; duios
Te văd după-o şedere de doi ani în Efes.
Salut, vecine-Apollo, ce ai sălaş aproape
De locuinţa noastră, şi nu îngăduì
Să dea cumva bătrînul Nicobulus de mine,
Pînă-mplinesc porunca de Mnesilochus dată ;
Să-i întîlnesc amicul, pe bunul Pistoclerus ;
Că-i scrie Mnesilochus de Bacchis, draga lui...

SCENA II

PISTOCLERUS, CHRYSALUS

PISTOCLERUS

(ieşind de la Bacchis ; vorbeşte mai întîi cu ea, care rămîne în casă)

Mă mir că-mi ceri şi stărui atîta să mă-ntorc,
Cînd nu pot sta departe, nici dac-aş vrea, de tine :
Atît m-ai prins de tare în lanţuri de iubire.

CHRYSALUS

Pe zeii fără moarte ! Îl văd pe Pistoclerus.
Salut, o, Pistoclerus, salut !

PISTOCLERUS

Salut, Chrysalus !

CHRYSALUS

Vreau să-ți feresc urechea de-o cuvîntare lungă.
Te bucură venirea-mi ; te cred, fără-ndoială.
Mă chemi la cină, oaspe sosit din depărtări,
Cum datina o cere ; primesc, să știi, și vin.
Salut chiar cu salutul[1] prietenului tău.
De-ai să mă-ntrebi pe unde-i : trăiește.

PISTOCLERUS

Bine-o duce ?

CHRYSALUS

Cît despre asta, caut să aflu de la tine.

PISTOCLERUS

De unde vrei să știu eu ?

CHRYSALUS

Tu singur știi.

PISTOCLERUS

Și cum ?

CHRYSALUS

De-și va găsi iubita, are s-o ducă bine ;
De nu și-o mai găsește, se duce dintre vii.
Iubita-i însăși viața iubitului : cînd pleacă
De lîngă sine, moare ; cînd vine,-i mor bănuții.
Stăpînul meu trăiește... durerea cea mai neagră.
Te-ai îngrijit, mi-nchipui, de rugămintea lui ?

---

[1] În original joc de cuvinte *(sodali solidam)*, pe care, în traducerea noastră, am încercat să-l redăm fonic.

PISTOCLERUS

De vreme ce scrisoarea-i în mînă mi-a ajuns,
Puteam să nu fac totul şi-ntocmai cum mă roagă ?
Mi-aş fi mutat eu însumi spre Acheron sălaşul.

CHRYSALUS

Atunci, ai dat de Bacchis ?

PISTOCLERUS

De Bacchis de la Samos.

CHRYSALUS

Ia seama, n-o atinge decît cu mare grijă ;
Ştii doar că olăria de Samos e gingaşă.

PISTOCLERUS

Nu-ţi laşi defel năravul ?

CHRYSALUS

Îmi spui, te rog, pe unde-i ?

PISTOCLERUS

Aici, în casa asta, din care am ieşit.

CHRYSALUS

O, straşnic ! Mai aproape n-ar fi putut să stea.
Îşi mai aduce-aminte de Mnesilochus ?

PISTOCLERUS

Cum ?
Dar fata nu-l iubeşte decît pe el.

CHRYSALUS

Oho !

PISTOCLERUS

Ce, nu știai ? Suspină de dragoste și dor.

CHRYSALUS

Frumos !

PISTOCLERUS

Mai mult, Chrysalus, nu trece o clipită
Fără să pomenească de numele-i iubit.

CHRYSALUS

Cu-atît mai bine, Bacchis !

PISTOCLERUS

Mai mult...

CHRYSALUS

Mai mult aș vrea
Să plec.

PISTOCLERUS

Te necăjește, cumva, iubirea lui ?

CHRYSALUS

Mă supără actorul, să știi, nu subiectul.
Epidicus e piesa cea mai plăcută mie,
Dar cînd o joacă Pellio, nu-mi place nici de frică.
Și cum îți pare Bacchis ? frumoasă ?

PISTOCLERUS

Mai întrebi ?
De n-o-ntîlneam pe Venus, Iunona i-aș fi zis.

CHRYSALUS

Îmi pare, Mnesilochus, din cîte-am priceput,
Că ţi-ai găsit iubita, şi asta cere daruri.
Îi trebuie mult aur, pesemne.

PISTOCLERUS

Filippi[1] mulţi.

CHRYSALUS

Bani gheaţă, mi se pare.

PISTOCLERUS

Şi număraţi din vreme :
Căci militarul vine îndată...

CHRYSALUS

Militarul ?

PISTOCLERUS

Să ceară plata pentru eliberarea fetei.

CHRYSALUS

Să vină cînd poftește, dar mult să nu-l aştept.
Aici sînt ; nu mi-e teamă şi nu mă rog de nimeni ;
În pieptul meu[2] găsi-voi belşug de viclenie.
Tu, intră ; las' pe mine. Să-i spui frumoasei Bacchis
Că Mnesilochus vine curînd.

PISTOCLERUS

Aşa îi spun.

(Iese.)

---

[1] Monezi bătute de regele macedonean Filipp al II-lea ; erau foarte căutate în Grecia.
[2] Anticii considerau că sălaşul inteligenţei şi al pasiunilor este pieptul.

CHRYSALUS

În ce privește banii, pe mine mă privește.
O mie două sute de filippi am adus,
Ce-i datora un prieten bătrînului stăpîn.
Am să-nvîrtesc eu treaba cumva, să punem mîna
Pe ei, întru izbînda iubirii celui tînăr.
Dar se deschide ușa la noi ; cine-a ieșit ?

SCENA III

NICOBULUS, CHRYSALUS

NICOBULUS

(fără să-l vadă pe Chrysalus)

Plec în Pireu, să caut, să cercetez în port
De n-a sosit vreo navă pornită din Efes.
Mi-e inima pierită văzînd că fiul meu,
În loc să vină-acasă, pe-acolo zăbovește.

CHRYSALUS

(aparte)

Îl las fără de pene, dacă mi-ajută zeii.
Nu-i rost de-un somn ; de Cresus[1] nevoie ai, Chrysalus !
Grăbește,-aține-i calea, socoate-l azi berbecul
Lui Phrixus[2] ; tunde-i lîna de aur pîn' la piele.

(Tare.)

Nicobulus primească salutul lui Chrysalus !

---

[1] Ultimul rege al Lydiei (către 560—546 î.e.n.), vestit pentru bogățiile sale.

[2] Fratele Hellei, care, persecutat de mama sa vitregă, a fugit în Colchida pe spinarea unui berbec înaripat și cu lîna de aur. Blana lui s-au străduit s-o obțină Argonauții cînd au plecat în legendara lor expediție.

NICOBULUS

Zei fără moarte ! Unde-i băiatul meu, Chrysalus ?

CHRYSALUS

(supărat)

Nu îmi primeşti salutul, stăpîne-al meu ?

NICOBULUS

Salut.

Dar unde-i Mnesilochus ?

CHRYSALUS

E sănătos şi-ntreg.

NICOBULUS

S-a-ntors şi el ?

CHRYSALUS

Da.

NICOBULUS

Apă de la izvor mi-ai dat !

Spuneai de sănătatea-i ?

CHRYSALUS

Atletică, de fier.

NICOBULUS

Şi treaba pentru care plecat-a în Efes ?

I-a dat amicul nostru, fiul lui Archidamas,

banii-aceia ?

CHRYSALUS

Vai, inima şi capul, Nicobulus, îmi crapă

De cîte ori se-tîmplă de numele-i s-aud.

Poţi să-l numeşti duşmanul, ci nu amicul tău ?

NICOBULUS

Ce s-a-ntîmplat ? vorbește.

CHRYSALUS

Pe legea mea, Vulcan,
Și Soarele, și Luna, și Ziua, patru zei,
N-au luminat vreodată un ticălos mai mare.

NICOBULUS

Fiul lui Archidamas ?

CHRYSALUS

Fiul lui Archidamas.

NICOBULUS

Și ce-a făcut ?

CHRYSALUS

Mai bine-i să-ntrebi ce n-a făcut.
Voit-a să-ți înșele băiatul, mai întîi,
Tăgăduind că-ți este dator vreun triobol.
Atuncea Mnesilochus invocă mărturia
Bătrînului Pelagon, vechi oaspe-al casei noastre ;
Și îi arată semnul de recunoaștere
Pe care i-l dăduseși chiar tu lui Mnesilochus.

NICOBULUS

Ce-a spus văzîndu-și semnul ?

CHRYSALUS

S-a repezit să spună
C-ar fi o plăsmuire și că nu-l recunoaște.
Și ți-a spurcat băiatul în vorbe de ocară.
Ți l-a făcut, mișelul, plăsmuitor de rînd.

NICOBULUS

Mă rog, şi pîn'la urmă aţi luat bănuţii ? Spune.

CHRYSALUS

Cînd recuperatorii însărcinaţi de pretor
L-au osîndit la plată, abia atunci ne-a dat
O mie două sute de filippi.

NICOBULUS

Asta-i suma.

CHRYSALUS

Dar n-am ajuns la capăt ; să vezi ce-a mai făcut.

NICOBULUS

Cum, altă-mpotrivire ?

CHRYSALUS

Ca uliul ne-a lovit.

NICOBULUS

M-a tras pe sfoară ; unui Autolycus[1] i-am dat
Bănuţii mei.

CHRYSALUS

Ascultă.

NICOBULUS

Nu l-am ştiut netrebnic.

---

[1] Fiul lui Mercur şi bunicul, după mamă, al lui Ulise. Era socotit cel mai viclean dintre muritori.

CHRYSALUS

Ne îmbarcăm pe-o navă cu banii, doritori
Să ne vedem acasă. Şi, cum stăteam pe punte,
Plimbînd privirea-n juru-mi, zăresc deodată-o luntre
Subţire, zveltă, gata de drumu-i ticălos.

NICOBULUS

Vai mie ; luntrea asta prin coaste mă străpunge.

CHRYSALUS

A unor hoţi de mare şi-a oaspelui era.

NICOBULUS

Cum am putut, ca prostul, să cred în cinstea lui,
Cînd chiar numele, fiul lui Archidamas, vai,
Arhinedemn îl face de-ncrederea oricui ?

CHRYSALUS

Voiau să ne întindă o cursă cei din luntre.
Încep să bag de seamă tertipurile lor.
În vremea asta nava de ţărmuri se desprinde.
Vîslind de zor, luntraşii pornesc pe urma noastră,
Mai repede ca vîntul, ca pasărea. Ghicind
Cam despre ce e vorba, opresc îndată nava.
Ei cînd o văd oprită, s-apropie, voind
Acolo să ne ţină.

NICOBULUS

Ce ticăloşi, pe Pollux !
Şi ce-a mai fost pe urmă ?

CHRYSALUS

Păi ne-am întors în port.

NICOBULUS

Cel mai cuminte lucru. Şi ce-au făcut luntraşii ?

CHRYSALUS

Ei au atins pămîntul odată cu-nserarea.

NICOBULUS

Voiau să-mi fure banii ; din toate, asta bănui.

CHRYSALUS

Eu ştiu, nu numai bănui ; şi inima-mi pierise.
Văzînd că vor să pună pe banii noştri gheara,
Ne hotărîm pe dată ; şi chiar a doua zi
Luăm cu noi bănetul, sub ochii lor miraţi,
Fătiş, făr-ascunzişuri, aşa, ca să se ştie.

NICOBULUS

Îmi place, da ; şi ceilalţi ?

CHRYSALUS

Ei, buimăciţi de-a bine,
Văzînd cum ne tot ducem cu banii în oraş,
Din luntre sar pe ţărmuri, cu mutre alungite.
Cît despre noi, bănetul i-l dăm lui Theotimus,
Preot al preamăritei Diana din Efes.

NICOBULUS

Şi cine-i Theotimus ?

CHRYSALUS

E-al lui Megalobulus
Moştenitor, scump foarte întregului Efes.

NICOBULUS

Pe Hercle !-are să-mi pară pesemne şi mai scump
De-o să se-nvrednicească să-mi fure bănişorii.

CHRYSALUS

Dar i-am depus în templul Dianei, unde sînt
Vegheaţi de-ntreg poporul[1].

NICOBULUS

M-aţi omorît de tot ;
Stăteau mai bine-aicea, vegheaţi numai de mine.
Şi n-aţi adus acasă nimic, nimic din ei ?

CHRYSALUS

Ba da, fără-ndoială ; dar cît anume, nù ştiu.

NICOBULUS

Cum nù ştii ?

CHRYSALUS

Mnesilochus, pe furişate, noaptea,
S-a dus la Theotimus, nevrînd să se încreadă
În nimeni, nici în mine, şi va să zică nu ştiu
Cît a putut să ieie ; oricum, nu mare lucru.

NICOBULUS

A luat cam jumătate ?

CHRYSALUS

Pe legea mea, nu ştiu ;
Dar nu prea-mi vine-a crede.

---

[1] Templele ţineau loc de case de depuneri. Cel din Efes era deosebit de bogat ; pricină pentru care a fost de două ori jefuit de legiunile lui Pompei.

NICOBULUS

A treia parte, poate ?

CHRYSALUS

Pe Hercle ! nu-mi dau seama ; la drept vorbind... nu ştiu.
Ce ştiu de banii voştri, e că nu ştiu nimic.
Va trebui tu însuţi să pleci la Theotimus
Cu-o navă, să-ţi iei banii şi să-i aduci acasă.
Şi-ascultă-mi sfatul.

NICOBULUS

Cè vrei ?

CHRYSALUS

Ia — să nu uiţi — inelul Băiatului cu tine.

NICOBULUS

Inelul, pentru ce ?

CHRYSALUS

E-un semn cu Theotimus : s-au înţeles să-i deie
Cui i-l arată — banii.

NICOBULUS

Bun sfatul ; n-am să uit.
Dar Theotimus ăsta-i bogat ?

CHRYSALUS

Ce mai întrebi ?
Îşi poartă-ncălţămintea cu aur tălpuită.

NICOBULUS

De ce-l dispreţuieşte ?

CHRYSALUS

Prea mult a adunat.
Nu știe ce să facă cu el.

NICOBULUS

Să mi-l dea mie.
Și cine-a fost de față cînd i-a dat banii ?

CHRYSALUS

Tot
Poporul[1] ; toată lumea-l cunoaște în Efes.

NICOBULUS

Isteț a fost la minte băiatul meu, Chrysalus,
Lăsînd bănuții-n seama acelui om bogat.
Din mîna lui, nici vorbă, cînd vrem, atunci îi luăm.

CHRYSALUS

Să nu crezi că te face o clipă să aștepți ;
În chiar ziua sosirii acolo, capeți banii.

NICOBULUS

(aparte)

La anii mei crezusem c-am isprăvit cu marea
Și niciodată-n viață n-am să mai urc pe-o navă.
Dar, vrînd-nevrînd, văd bine că nu e cu putință,
Din pricina acelui fiu al lui Archidamas.

(Către Chrysalus.)

Dar unde-i Mnesilochus, băiatul meu ?

---

[1] În realitate, magistrații interveneau, în numele poporului, ca martori sau chezași. Chrysalus nu se mulțumește însă numai cu mărturia lor, ci invocă tot poporul.

CHRYSALUS

S-a dus
În for, ca să salute prietenii și zeii.

NICOBULUS

Mă duc și eu pe-acolo, și poate-l întîlnesc.

(Iese.)

CHRYSALUS

(singur)

Și-a luat povara-n cîrcă și-o duce frumușel.
A fost urzeala bună și am țesut-o bine
Și priincios iubirii stăpînului cel tînăr.
El are-acum putință să ia cîți bani poftește,
Și tatălui să-i deie cît vrea și-i place lui.
Tocma-n Efes bătrînul porni-va după bani ;
Iar noi în toată legea pe-aici o să petrecem,
De nu cumva bătrînul ne ia cu el, pe mine
Și pe băiat. Ce iureș am trage-n lipsa lui !
Dar ce-are să se-ntîmple cînd va afla isprava ?
Cînd o să-și dea el seama c-a alergat degeaba,
C-am cheltuit comoara, de mine ce s-alege ?
Pe Hercle ! cred că-ndată ce pune iar piciorul
În casă, din Chrysalus mă schimbă-n Crucisalus.
Pe Hercle ! dac-o face, o șterg în lumea largă.
Și dacă iar mă-nhață, să mi-l trăsnească zeii ;
El are vergi o groază, eu am spinarea groasă.
Mă duc la Mnesilochus să-i spun ce-am pus la cale
Cu banii ; pe deasupra, c-a fost găsită Bacchis.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

LYDUS

(singur, ieşind de la Bacchis)

Deschideţi uşa mai degrabă, să părăsesc infernu-acesta ;
Că n-aş putea să-i dau alt nume, de vreme ce, intrînd aici,
Îţi moare pînă şi speranţa de-a mai rămîne om cinstit.
Bacchidele nu sînt Bacchide, ci, vai, bachante nărăvite.
Fug de surorile spurcate, care beau sîngele din om.
Bogată,-mbelşugată casă în tot ce pierde tinereţea...[1]
Din faţa groaznicei privelişti, cutremurat, la fugă-am luat-o.
Vrei să rămînă-o taină totul ? Vrei, Pistoclerus, să ascund
De tatăl tău desfrîul, lenea şi cheltuielile-ţi neroade,
Cînd poţi să-l pierzi pe el, pe mine, cînd tu şi-amicii tăi vă pierdeţi
În mlaştina destrăbălării, a josniciei şi necinstei ?
Ruşine nu ţi-a fost de mine, de faptele-ţi nerușinate,
Care se-ntorc asupra noastră, părinţi, prieteni, toţi ai casei,
Şi ne acoperi de ocară pe cît la rîndu-ţi te acoperi ?

---

[1] În continuare se presupune o lacună de mai multe versuri, în care Lydus, povestind probabil ce a văzut în casa Bacchidelor, îşi motivează astfel furia şi fuga.

Dar pînă să ne-ajungă răul, alerg la tatăl tău și-i spun.
Îmi iau o piatră de pe suflet făcîndu-l să-și deschidă ochii
Și trimițîndu-l să te scoată din mlaștina în care-aluneci.[1]

(Intră în casa lui Philoxenus.)

SCENA II

MNESILOCHUS

(singur, venind din direcția forului)

M-am tot gîndit în vremea asta și tot mi-am întărit părerea
Că numai bunii zei din ceruri pot fi, ei singuri, mai presus
De-un bun, adevărat prieten ; de asta singur m-am convins.
Cînd am plecat de-aici, pe mare — doi ani acuma se-mplinesc —
Trimis-am din Efes scrisoare prietenului Pistoclerus
Cerîndu-i să-mi găsească draga, pe Bacchis. Ca să aflu astăzi
Că mi-a găsit-o ; marea veste mi-a dat-o sclavul meu, Chrysalus.
Și tot el l-a-nșelat pe tata cu aurul, de dragul meu,
Ca să m-ajute în iubire. (Dar, iată,-l văd venind afară.)[2]

---

[1] Unii editori găsesc explicația repetițiilor și inconsecvențelor acestui monolog în interpolările unor copiști și în eventualele lacune ale originalului (vezi și nota anterioară), iar alții în însăși emoția și indignarea lui Lydus.
[2] Emistih rău plasat în text. Logica desfășurării monologului lui Mnesilochus ar fi cerut un emistih cu înțelesul : „n-am să fiu nerecunoscător". Este posibil ca și acest monolog să fi fost prelucrat și scurtat ulterior.

Pe legea mea, e lucru josnic să fii nerecunoscător.
Mai bine uită-l pe nemernic, decît pe cel ce-ţi face-un bine.
Risipitor fii, mai degrabă, decît nerecunoscător.
E-ngăduit de oameni primul, al doilea — nici de ticăloşi.
O pricină ca să iau seama şi bine să-mi veghez purtarea.
Şi pentru tine, Mnesilochus, o probă-ncepe, numai tu
Poţi să arăţi cum eşti şi cùm nu : bun, rău — alege, cum te vrei ;
Drept sau nedrept, zgîrcit sau darnic, de bună sau de rea-credinţă.
Nu-ngăduì să te întreacă-n mărinimie sclavul tău.
Să ştii că tot ce faci, se află. Dar, iată-i, vin afară tatăl
Şi sfetnicul lui Pistoclerus ; vreau să-i ascult de-aici o vreme.

(Se retrage spre fundul scenei, în aşa fel încît să nu fie zărit de ceilalţi.)

SCENA III

LYDUS, PHILOXENUS, MNESILOCHUS

LYDUS

Azi am să văd eu dacă-ţi bate o inimă curată-n piept.
Urmează-mă.

PHILOXENUS

Să merg cu tine ? Şi unde ?

LYDUS

La aceea care
Îţi pierde şi-ţi azvîrle fiul, singurul fiu, în hăul morţii.

PHILOXENUS

Stai, Lydus, ia-o-ncet ; e calea cea mai cuminte
și-nțeleaptă.
În loc să ne mirăm că face, la anii lui, o nebunie,
Să ne mirăm dacă n-ar face-o : și eu, pe vremuri, le
făceam.

LYDUS

Vai mie ! ți-ai pierdut băiatul cu-ngăduința ta smintită.
L-aș fi păstrat pe calea dreaptă și-ntru virtute, fără
tine :
Și dacă astăzi Pistoclerus e-un desfrînat, tu, numai tu
ești
De vină.

MNESILOCHUS

(aparte)

Zei fără de moarte, vorbesc de bunul meu prieten.
Ce pricini îl silesc pe Lydus de Pistoclerus să se plîngă ?

PHILOXENUS

E-o toană tinerească, Lydus ; se zbenguie și el o vreme.
Curînd, să-l vezi cum se dezgustă, curînd de tot. Fii
iertător ;
Vezi să nu facă cine știe ce neghiobie, și dă-i pace.

LYDUS

Nu, cît trăiesc n-am să-i îngădui nici cea mai mică
desfrînare.
Dar tu, mă rog, tu, care-i aperi cu-atîta foc destrăbălarea,
Călăuzit ai fost de-aceleași învățături în tinerețe ?
La douăzeci de ani, îmi pare că nu aveai îngăduință
Să te răznești c-un pas de sfetnic ieșind din casa
părintească.

De n-ajungeai cumva la şcoală naintea soarelui, în zori,
Primeai o straşnică pedeapsă de la magistru, mi se pare.
Şi după răul ăsta-mi pare că mai venea şi-al doilea rău:
Elev şi sfetnic, laolaltă, primeau dojana tuturor.
La şcoală se-nvăţa bătaia în pumni, şi lupta, şi zvîrlitul
Cu discul, suliţa, şi mingea, nu dragostile şi sărutul;
Acolo viecuia un tînăr, nu-n locurile de pierzare.
Iar de la hipodrom şi şcoală, îndată ce soseai acasă,
C-un şorţ şi-ncins la brîu, pe scaun te aşezai lîngă magistru:
Şi dacă la citit vreodată te poticneai în vreo silabă,
Te-nvineţeai pe toată pielea ca-mbrăcămintea unei doici.

MNESILOCHUS

(aparte)

Eu sînt pricina că-mi îneacă prietenul în vorbe rele:
El n-are vină; pentru mine e-atît de bănuit.

PHILOXENUS

Hei, Lydus,
Acuma-s alte obiceiuri.

LYDUS

Nu prea le ştiu, se vede treaba.
Odinioară cereai votul poporului, cinstirea lumii,
Cît încă te aflai în grija cinstitului îndrumător.
Azi, dacă-atingi c-un vîrf de deget un maimuţoi de şapte ani,
Îţi sparge capul cu tăbliţa, oricît i-ai fi de-ndrumător.
Te plîngi părintelui, şi iată ce-i spune fiului acesta:
„Te apăr eu, c-al meu eşti doară, cît nu poţi singur să te aperi".
Şi mi ţi-l ia la rost pe sfetnic: „Ascultă, nătărău bătrîn,
Să nu te prind că baţi copilul dacă s-arată inimos".

Și pleacă sfetnicul, cu capul ca un opaiț răsucit.
Deci, tribunalu-a dat sentința. Și-atunci cum poate
bietul sfetnic
Să-l țină-n mînă pe discipol, cînd el e primul pedepsit ?

MNESILOCHUS

(aparte)

Nimicitoare imputare. Și, după cîte-l înțeleg,
Mira-m-ar dacă Pistoclerus nu l-a stîlcit în pumni pe
Lydus.

LYDUS

(zărindu-l pe Mnesilochus)

Ah, dar pe cine văd acolo, în fața ușii ? Philoxenus,
Mi-i cea mai scumpă întîlnire, afar' de-a zeilor
preascumpi.

PHILOXENUS

Ce, cine-i ?

LYDUS

Mnesilochus, bunul prieten (al lui Pistoclerus.)[1]
Deși nu-i seamănă, căci nu e, ca el, un stîlp de lupanar.
Nicobulus, preafericite, ce mai vlăstar ai tu pe lume !

PHILOXENUS

Bun întîlnișul, Mnesilochus ; vii sănătos, și mult mă
bucur.

MNESILOCHUS

Iubi-te-ar zeii, Philoxenus.

---

[1] Lacună în original ; text presupus.

LYDUS

Frumoasă creștere-a primit ;
S-a dus pe mări să-și crească-avutul, și poartă grija
de-ale casei ;
Ascultă, fără să crîcnească, de vrerea tatălui mereu.
Prieten e cu Pistoclerus demult, de cînd erau copii ;
Nu cred să aibă nici trei zile mai multe unul decît
cellalt ;
Dar cît privește-nțelepciunea, treizeci de ani îi osebesc.

PHILOXENUS

Ci nu da buzna să-l învinui prea mult pe fiul meu.

LYDUS

Ia taci ;
Ești un neghiob, dacă nu-ngădui să muşc din cel muşcat
de rele.
I-aș da pe mîini nefericirea-mi, dar nu strînsura mea
de-o viață.

PHILOXENUS

De ce ?

LYDUS

Ar mînui-o-atîta, că n-aș mai fi nefericit.

MNESILOCHUS

Cu ce te-a supărat elevul, preabunul meu prieten, Lydus?

LYDUS

Pierdut e-al tău prieten.

MNESILOCHUS

Zeii să-l apere !

LYDUS

Aşa-i cum spun.
Eu i-am văzut, eu, desfrînarea, nu după vorbe ţi-l învinui.

MNESILOCHUS

Dar ce-a făcut ?

LYDUS

De-o curtezană, nedemn, s-a-ndrăgostit.

MNESILOCHUS

Ei, taci !

LYDUS

De o vîltoare nesătulă, vai, care-nghite tot ce prinde.

MNESILOCHUS

Şi unde locuieşte ?

LYDUS

Colo.

MNESILOCHUS

De unde poate fi ?

LYDUS

Din Samos.

MNESILOCHUS

Şi cum o cheamă ?

LYDUS

Bacchis.

MNESILOCHUS

Lydus, greşeşti, să ştii : cunosc povestea ;
L-învinui pe nedrept, căci nu e întru nimica vinovat.
A împlinit doar rugămintea şi-a ajutat, doar, cu credinţă
Un bun prieten şi tovarăş ; dar nu s-a-ndrăgostit, să ştii.

LYDUS

Ca să-ţi ajuţi un bun prieten, şi rugămintea-i să-mplineşti,
Iei pe genunchii tăi femeia, şi-o laşi apoi să te sărute ?
Nu se găseşte altă cale să împlineşti o rugăminte
Fără să-i strîngi în palmă sînii şi fără să-i striveşti guriţa ?
Şi tot ce l-am văzut că face, şi mi-e ruşine să vă spun,
De-atîtea ori plimbîndu-şi mîna sub rochia acelei Bacchis,
În faţa mea, făr' de ruşine şi fără... ce să mai vorbesc ?
Vai, ne-am pierdut : eu, un discipol, tu, un prieten, el, un fiu.
Căci e pierdut pe veci, socot eu, cel care şi-a pierdut ruşinea.
Ce vreţi să vă mai spun ? Pesemne dacă-aş fi zăbovit mai mult,
Să urmăresc mai pe-ndelete, cum se pusese el pe treabă,
Aş fi văzut mai multe lucruri, nici mie şi nici lui pe voie.

MNESILOCHUS

(aparte)

O, drag prieten, mă dai morţii ! Şi eu pe gînduri să mai stau
Dacă ucid sau nu femeia ? Mai bine mă ucid pe mine.
Să nu se afle-n toată lumea nici un prieten credincios ?

LYDUS

(către Philoxenus)

Vezi cît îl supără purtarea fiului tău, ce-i e prieten,
Vezi cît de-ndurerat e, bietul, și cît se chinuie de tare ?

PHILOXENUS

Te rog încearcă, Mnesilochus, să-l domolești și să-l îndrepți.
Salvează un prieten, ție, și mie-un fiu.

MNESILOCHUS

E tot ce vreau.

LYDUS

(către Philoxenus)

Cred c-ar fi bine, dacă-ngădui, să merg cu el și să-l ajut.

PHILOXENUS

Și singur poate, Mnesilochus, veghează tu, mușteruluiește-l ;
Ne face neamul de ocară, pe toți : prieteni și părinți.
În tine-mi pun toată speranța. Să mergem, Lydus.

LYDUS

Te urmez.

SCENA IV

MNESILOCHUS

(tulburat)

Nu, nu mai știu pe cine să-l socotesc dușman
Mai de temut : pe Bacchis, ori bunul meu prieten ?
Îi place Pistoclerus ? Să și-l păstreze ; fie.
Să nu-i cășune însă necazuri fără număr.

Nu vreau să creadă nimeni în jurămîntul meu,
Dar am să dau atîtea dovezi că... o iubesc.
Şi n-am să-i las prilejul să-şi bată joc de mine.
Mă furişez în casă, iau nişte bani de-ai tatii,
Şi-i dărui ei. Găsesc eu mulţimi de răzbunări.
A mea va fi, chiar dacă... mi-l sărăcesc pe tata.
Dar sînt întreg la minte şi sănătos la cap
De-mi fac astfel de planuri şi-o iau nainte vremii ?
Pe Hercle ! îmi închipui că bine ştiu ce ştiu ;
Deşi mai mult mi-ar place, în loc s-o-mbogăţesc
Chiar şi c-un fulg din biată agoniseala mea,
S-ajung cel mai nemernic dintre calicii lumii.
Nu, n-am s-ajung vreodată bătaia ei de joc ;
Sînt hotărît, pe Pollux ! să-i dau toţi banii tatii.
Şi cînd n-o mai rămîne în punga mea un sfanţ,
Degeaba mi-ar mai face ochi dulci ; ar însemna
Să mîngîie, deasupra mormîntului, un mort.
(Dar şi mai mult mi-ar place, în loc s-o dăruiesc
Chiar şi c-un fleac, sporindu-i cît de puţin avutul,
Să mor ca un nemernic, strivit de sărăcie.) [1]
Sînt hotărît pe dată să-i dau toţi banii tatii.
Şi îl mai rog să-l ierte pe bunul meu Chrysalus,
Să nu mi-l pedepsească, nici pică să nu-i poarte,
Că, vrînd să-mi facă-un bine, l-a păcălit cu banii.
Cinstit e să mi-l apăr din răsputeri, de vreme
Ce pentru mine minte.

(Către sclavii care i-au cărat bagajele.)
Urmaţi-mă, băieţi.
(Intră în casă.)

---

[1] Versuri adăugate, probabil, de copişti.

SCENA V

PISTOCLERUS

(ieşind de la Bacchis, căreia i se adresează la început)

Nu, Bacchis, nu am alte treburi, decît să-ţi împlinesc porunca :
Îl caut doar pe Mnesilochus şi ţi-l aduc într-o clipită.
Nu-l înţeleg, i-am dat de veste, şi dacă vestea mi-a primit-o,
Ce-l face să-ntîrzie-atîta ? Mă duc să văd, e poate-acasă.

SCENA VI

MNESILOCHUS, PISTOCLERUS

MNESILOCHUS

(fără să-şi vadă prietenul)

Aşa, i-am dat toţi banii tatii. Acum aş vrea, cînd suflă vîntul
Prin punga mea, să-mi iasă-n cale femeia care m-a trădat.
Ce greu s-a-nduplecat bătrînul să-i dea iertare lui Chrysalus !
I-am smuls făgăduiala, totuşi, că nici o pică n-o să-i poarte.

PISTOCLERUS

(văzîndu-l pe Mnesilochus)

Nu-mi văd prietenul acolo ?

MNESILOCHUS

Duşmanul meu să fie-acela ?

PISTOCLERUS

(zîmbitor)

Ba el e.

MNESILOCHUS

(încruntat)

El e. Să-l întîmpin.

PISTOCLERUS

Alerg la el, să-l văd, să-l pipăi.

(Bucuros.)

Bine-ai venit, o, Mnesilochus !

MNESILOCHUS

(rece)

Salut.

PISTOCLERUS

De buna ta venire,

Te chem la masă.

MNESILOCHUS

Nu mă-nghesui la mese ce-ntărîtă fierea.

PISTOCLERUS

Te-a supărat vreun oarecine cînd ai venit ?

MNESILOCHUS

O, foarte tare.

PISTOCLERUS

Nu-mi spui și cine-anume ?

MNESILOCHUS

Unul pe care, l-am crezut prieten.

PISTOCLERUS

Neistovitul soi de oameni pe care-i socotești prieteni,
Ca să-i descoperi dintr-odată înșelători și mincinoși,
Isteți la vorbă,-nceți la faptă și de-o credință schimbătoare.
Ei pizmuiesc cu bună știință orice izbîndă-a celorlalți,
Și știu cu teamă să se pună la adăpost de orice pizmă.

MNESILOCHUS

Cunoști pesemne-astfel de oameni de-i zugrăvești atît de bine.
Dar uiți să spui că răutatea lor înșiși li se-ntoarce-n rău.
Prieteni n-au pe nicăirea, dușmani — oricînd și pretutindeni.
Pe ei se-nșeală, prostănacii, crezînd că-nșeală toată lumea.
Și eu am tras-o c-un prieten, un fel de-al doilea eu al meu.
N-a stat pe gînduri o clipită să-mi facă răul cel mai mare,
N-a pregetat să pună mîna pe tot ce mă făcea bogat.

PISTOCLERUS

Un ticălos fără perche.

MNESILOCHUS

Și eu îl socotesc la fel.

PISTOCLERUS

Pe Hercle ! spune, cum îl cheamă ?

MNESILOCHUS

Îți e prieten, și-l iubești.
Altminteri, îți ceream, firește, să mă răzbuni tu,
căşunîndu-i
Tot răul cu putință.

PISTOCLERUS

Spune-mi care i-i numele ; și fă-mă
Cel mai nemernic dintre oameni de nu ți-l pedepsesc
cum vrei.

MNESILOCHUS

E un netrebnic ; dar, pe Hercle ! îți e prieten.

PISTOCLERUS

Tocmai, spune-mi
Care i-i numele ; n-am suflet pentru prietenii netrebnici.

MNESILOCHUS

Ei bine, dacă-mi ceri atîta, n-am încotro, îți spun pe față :
Tu m-ai pierdut, o, Pistoclerus, și mi-ai pierdut
prietenia.

PISTOCLERUS

Ce-nseamnă asta ?

MNESILOCHUS

Ce ? Scrisoare nu ți-am trimis eu din Efes,
Cerîndu-ți să-mi găsești iubita ?

PISTOCLERUS

E-adevărat, și ți-am găsit-o.

MNESILOCHUS

Şi n-or fi fost, poate,-n Atena atîtea alte curtezane
Pe placul tău, ci numai una, încredinţată cinstei tale,
De te-ai legat de fata asta, spre paguba şi jalea mea ?

PISTOCLERUS

Tu eşti zănatic ?

MNESILOCHUS

Mi-a spus totul sfetnicul tău ; să nu tăgădui.
Ah, mi-ai luat viaţa.

PISTOCLERUS

Pune capăt ocării tale fără rost.

MNESILOCHUS

Răspunde-mi ; o iubeşti pe Bacchis ?

PISTOCLERUS

Sînt două Bacchis, dragul meu.

MNESILOCHUS

Ei, cum sînt două ?

PISTOCLERUS

Amîndouă surori.

MNESILOCHUS

Acuma rîzi de mine.

PISTOCLERUS

Ah, dacă te-ndoieşti de buna-mi credinţă, uite,-acum te iau
În cîrcă şi te duc la ele.

MNESILOCHUS

Nu, nu, merg singur ; stai cuminte.

PISTOCLERUS

(împingîndu-l)

Nu stau, şi nù vreau să mă bănui aşa,-n prostie.

MNESILOCHUS

Te urmez.

(Intră amîndoi la Bacchis.)

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

PARAZITUL, BĂIATUL, PISTOCLERUS

PARAZITUL

Sînt parazitu-acelui mișel de militar
Ce și-a adus iubita cu sine-aici, din Samos.
Și mă trimite-acuma să-i spun acelei fete
Că ori plătește banii, ori îl urmează-ndată.

(Către băiat.)

Ai dus-o pîn-acasă, băiete, mai nainte ;
Știi unde stă, mi-nchipui ; te du să-i bați în ușă.

(Băiatul înaintează și bate.)

Vino-ndărăt, potaie. Cum bate, secătura !
Să-nfulece o pîine de trei picioare știe,
Dar nu să bată-n ușă.

(Bate el, cu putere.)

E-acasă cineva ?
Hei, nu-i acasă nimeni ? Deschide careva ?
Hei, nu ieșiți ?

PISTOCLERUS

(ieșind)

Ce-i asta ? Ce ai, de bați așa ?
Ce ți-a venit ? Ce furii te-au apucat, de vrei
Să îți încerci puterea pe ușile străine ?
Aproape-ai sfărîmat-o. Vorbește,-acum, ce vrei ?

PARAZITUL

Salut, preachipeș tînăr.

PISTOCLERUS

Salut. Pe cine cauți ?

PARAZITUL

Pe Bacchis.

PISTOCLERUS

Care-anume ?

PARAZITUL

Nu știu decît de Bacchis.
Trimis de Cleomachus, un militar, am fost
Să-i spun că ori plătește acele două sute
De filippi, ori azi pleacă-n Elatia cu el.

PISTOCLERUS

Nu vrea, și n-o să plece. Așa să-i duci răspunsul.
Pe altul, nu pe dînsul iubește-acuma. Du-te.

PARAZITUL

Văd că ești pus pe harță.

PISTOCLERUS

Și vrei să-mi vezi harțagul ?
Ia, știi, ferește-ți mutra, căci mă furnică pumnul,
Iar cine nu-l cunoaște sparge-măsele-i spune.

PARAZITUL

(aparte)

Din cîte bag de seamă, cumintе-i să iau seama,
Să nu mă lase fără sparge-alune-n gură.

(Tare, către Pistoclerus.)

Atunci să-i duc răspunsul, dar tu răspunzi de toate.

PISTOCLERUS

Ce-ai zis ?

PARAZITUL

Că-i duc răspunsul.

PISTOCLERUS

Dar cine eşti tu ? spune-mi.

PARAZITUL

Sînt platoşa acelui războinic.

PISTOCLERUS

Tare-i jalnic,
Pesemne, dacă poartă o platoşă ca tine.

PARAZITUL

Umflat de supărare veni-va.

PISTOCLERUS

Poate crapă.

PARAZITUL

Mai vrei ceva ?

PISTOCLERUS

E vremea s-o ştergi ; îţi prinde bine.

PARAZITUL

Salut, sparge-măsele !

PISTOCLERUS

Tu, platoşă, salut !

(Parazitul iese.)

Se-ncurcă bine treaba, şi nu ştiu ce să-l sfătui
Pe dragul meu prieten ca să-şi păstreze draga :
Îi dete, la mînie, lui taică-su toţi banii,
Şi n-are să-l plătească pe militar acuma.
Dar să mă trag deoparte, căci se deschide uşa.
Mîhnit mai vine-afară sărmanul Mnesilochus.

(Se retrage spre fundul scenei.)

SCENA III

MNESILOCHUS, PISTOCLERUS

MNESILOCHUS

(fără să-l vadă pe Pistoclerus)

Sînt grosolan, năuc, obraznic, neîmblînzit, necugetat,
Sînt fără cumpăt şi măsură, un om nedrept şi fără cinste,
Nestăpînit, de rea-credinţă, nesuferit şi urîcios,
Cu-o fire tare păcătoasă ; am toate relele pe care
Le-aş vrea la alţii. Cine-ar crede ? E groaznic lucru să nu meriţi
Nici zeii să-ţi dea ocrotire, nici oamenii să te iubească.
Duşmani eu merit, mai degrabă, decît prieteni credincioşi,
Şi să m-adun cu ticăloşii, ci nu cu oamenii cinstiţi.
Oricîte nume rele cu mişelie-apasă

Pe cei mai răi din oameni, le merit eu pe toate,
Că,-ndrăgostit, și aur avînd pe mînă,-am fost
În stare să-l dau tatii. Nu singur m-am pierdut ?
Ți-am prăpădit strădania, Chrysalus.

PISTOCLERUS

(aparte)

Să-i dau puțin curaj ; mă duc la ei.
(Bătîndu-l pe umăr pe Mnesilochus.)
Ce faci tu, Mnesilochus ?

MNESILOCHUS

(clătinînd, disperat, din cap)

Sînt pierdut.

PISTOCLERUS

Să ne ferească zeii.

MNESILOCHUS

Sînt pierdut.

PISTOCLERUS

Nu taci, nerodule ?

MNESILOCHUS

De ce să tac ?

PISTOCLERUS

Nu ești întreg la minte.

MNESILOCHUS

Sînt pierdut.
De-ai ști ce remușcări mă-ncearcă, de-ai bănui
ce rău îmi pare.
Cum de-am putut eu să te bănui ? Ca prostul
m-am purtat cu tine.

PISTOCLERUS

Curaj.

MNESILOCHUS

De unde să mi-l capăt ? Nici cît un mort nu prețuiesc.

PISTOCLERUS

S-a-nfățișat să ceară banii un om de-al militarului ;
Dar i-am trîntit eu niște vorbe și-atît de bine l-am primit,
Că n-a văzut pe unde-a șters-o.

MNESILOCHUS

La ce mi-e de folos ? Ce pot
Să fac ? N-am bani și n-am scăpare ; știu că tot vine să mi-o ia.

PISTOCLERUS

De-aș avea eu, n-aș sta pe gînduri.

MNESILOCHUS

Mi-ai da, știu bine ; te cunosc.
O, dacă n-ai iubi tu însuți, în tine mi-aș fi pus nădejdea.
Dar și pe tine, drag prieten, apasă-atîta cheltuială.
Cum să-mi alunge sărăcia un om sărac, la fel ca mine ?

PISTOCLERUS

Ia taci : eu cred c-o să ne vină vreun zeu în ajutor.

MNESILOCHUS

Poveşti.

(Vrea să plece.)

PISTOCLERUS

(oprindu-l)

Stai, nu pleca.

MNESILOCHUS

De ce ?

PISTOCLERUS

Speranța ia-nfățișarea lui Chrysalus

SCENA IV

CHRYSALUS, MNESILOCHUS, PISTOCLERUS

CHRYSALUS

(fără să-i vadă pe cei doi tineri)

Îmi merit greutatea-n aur, statuie chiar, turnată-n aur.
Isprăvi am săvîrșit azi două și mîna-am pus pe două
prăzi.
Ce l-am jucat pe bătrînelul, și cum s-a mai lăsat jucat !
A fost viclean, dar mai viclean am fost,
L-am învîrtit pe deget și m-a crezut în totul.
Prin mine, iubărețul lui vlăstar,
Tovarăș de ospețe, de chefuri și desfrîu,
Cu o comoară, demnă de-un rege, s-a ales
Și, fără să-mprumute, își căptușește punga.
Să nu-mi vorbiți de Syrus[1], de Parmeno[2],
ce-abia
Își păcălesc stăpînii cu două mine[3], trei.
Nimic mai rău pe lumea asta decît un sclav greoi și
searbăd :

[1-2] Nume de sclavi șireți din comediile vremii.

[3] *Mină* — monedă grecească valorînd 100 drahme.

El trebuie mereu să aibă o minte sprintenă, vioaie.
Un ban nu strică nimeni pe omul ce nu ştie
Să facă, deopotrivă, şi binele, şi răul.
Mişel între mişei să fie, hoţ între hoţi, să ia ce poate.
Să-şi schimbe pielea, cînd se cere să fie om de omenie :
Bun cu cei buni să se arate, şi rău, ca fiara, cu cei răi.
Pe scurt, să-şi potrivească firea după cum
cere-mprejurarea.
Acum aş vrea să aflu cît aur a păstrat
Stăpînul pentru sine şi cît a dus acasă.
De-ar fi isteţ, şi-ar spune că-i Hercul tatăl lui :
I-ar dărui o parte şi nouă şi-ar păstra[1].
Dar iată-l, fericită întîmplare.
(Către Mnesilochus care se apropie cu capul plecat.)
Stăpîne, ţi-a căzut vreun ban pe jos
De umbli-aşa, cu ochii în pămînt ?
De ce voi sînteţi negri şi-ntunecaţi la chip ?
Nu-mi place ;-aveţi ceva pe suflet. De ce niciunul
nu-mi răspundeţi ?

MNESILOCHUS

Chrysalus, sînt pierdut.

CHRYSALUS

Nu cùmva oprit-ai aur cam puţin ?

MNESILOCHUS

Puţin, zici tu ? Zi, mai degrabă, mult mai puţin decît puţin.

---

[1] Romanii obişnuiau să ofere lui Hercule a zecea parte din prada lor de război.

CHRYSALUS

Cum, găgăuță, cînd eu însumi, prin iscusința mea, ți-am dat
Prilejul ca din tot bănetul să iei cît vrei și cît îți place,
Te-ai mulțumit cu cît se prinde în vîrful degetelor, spune ?
Tu n-ai știut că prinzi o dată un astfel de prilej în viață ?

MNESILOCHUS

Greșești.

CHRYSALUS

Tu ai greșit, de vreme ce n-ai vîrît în sac tot brațul.

MNESILOCHUS

Poți mult mai mult să mă învinui cînd ai să-mi știi întreaga vină.
Vai, sînt pierdut.

CHRYSALUS

Astfel de vorbe nimica bun nu prevestesc.

MNESILOCHUS

Sînt mort.

CHRYSALUS

Cum asta ?

MNESILOCHUS

I-am dat tatii tot aurul, pîn' la un ban.

CHRYSALUS

I-ai dat toți banii ?

MNESILOCHUS

Da.

CHRYSALUS

Toți banii ?

MNESILOCHUS

Pînă la unul.

CHRYSALUS

Sîntem morți.
Ci spune-mi cum ai fost în stare să săvîrșești prostia asta ?

MNESILOCHUS

I-am bănuit, pe el,
(arătîndu-l pe Pistoclerus)
pe Bacchis, că mă înșeală amîndoi,
Și-n deznădejdea mea, Chrysalus, m-am dus la tata și i-am dat
Toți banii, toți.

CHRYSALUS

Și dîndu-i banii lui taică-tu, cam ce i-ai spus ?

MNESILOCHUS

Că mi i-a dat pe dată fiul lui Archidamas.

CHRYSALUS

Deci așa !
Așa l-ai răstignit pe cruce, cu vorba asta pe Chrysalus.
Cum oi da ochii cu bătrînul, cum pune gîdele pe mine.

MNESILOCHUS

Fierbinte l-am rugat pe tata...

CHRYSALUS

(întrerupîndu-l)

Să facă-ntocmai cum zic eu ?

MNESILOCHUS

Ba nici un rău să nu-ți cășune, ori să-ți păstreze
supărare ;
Și nu l-am domolit prea lesne. Acum, ajută-mă,
Chrysalus...

CHRYSALUS

Cum să te-ajut ?

MNESILOCHUS

Găsind o cale să mi-l învălui iar pe tata.
O, născocește, plăsmuiește ceva, croiește, încleiază,
Dă-i gata știința prin știință și ia-i bănuții îndărăt.

CHRYSALUS

Mi-e tare greu, nu-mi stă-n putere.

MNESILOCHUS

Încearcă, și-o să-ți fie lesne.

CHRYSALUS

Cum lesne, oare, cînd bătrînul m-a prins odată cu
minciuna ?
De-i spun acum să nu mă creadă, abia că nu mi-ar da
crezare.

MNESILOCHUS

De-ai fi putut s-auzi, Chrysalus, ce-a zis de tine-n fața mea !

CHRYSALUS

Ei, ce-a zis ?

MNESILOCHUS

Dacă tu i-ai spune că soarele e soare, el
L-ar crede lună, și de-ai spune că ziua-i zi, ar crede-o noapte.

CHRYSALUS

(atins)

Atunci, îi șterg oleacă nasul, ca să-l învăț cum să vorbească!

PISTOCLERUS

Și noi — ce poruncești să facem ?

CHRYSALUS

Voi ? Dragoste, nimic mai mult.
Cît despre aur, n-aveți teamă ; să-mi cereți, și vă dau oricît.
De ce m-aș mai numi Chrysalus[1], cînd n-aș ști aurul să-l scot ?
Ci spune-odată Mnesilochus : cam cît ți-ar trebui ? vorbește.

MNESILOCHUS

Vreau filippi două sute, prețul cerut de militar pe Bacchis...

[1] Chrysalus s-ar traduce, din elină, prin : cel care ia aur.

CHRYSALUS

Ți-i dau.

MNESILOCHUS

Și vreau, de cheltuială...

CHRYSALUS

Stai ușurel, s-o luăm pe rînd :
Doar după ce-ncheiem o treabă ne-om osteni și cu cealaltă.
Pe două sute,-ntîi, de filippi trag cu balistele-n bătrîn.
Și după ce-i fac turnul țăndări și zidul greu, de apărare,
Năvală dau, ca printr-o poartă, în șubreda cetate veche.
O cuceresc, și cu panerul din ea putea-veți bani să scoateți,
Nădăjduiesc.

PISTOCLERUS

Viața noastră e toată-n mîna ta, Chrysalus.

CHRYSALUS

Dă fuga pîn-aci, la Bacchis, și adu-mi iute, Pistoclerus...

PISTOCLERUS

Ce ?

CHRYSALUS

Un condei, tăblițe, ceară și niște sfoară.

PISTOCLERUS

Îți aduc.

(Intră în casa Bacchidelor.)

MNESILOCHUS

Ce vrei să faci ? Îmi spui și mie ?

CHRYSALUS

Tu, spune,-ai poruncit ospățul ?
Și spune, doar voi doi v-așterneți, trei — cu frumoasa
ta — la chef ?

MNESILOCHUS

Așa cum zici.

CHRYSALUS

Dar Pistoclerus n-are-o iubită ?

MNESILOCHUS

O, ba da.
Sînt două Bacchis ; el iubește pe una, eu pe sora ei.

CHRYSALUS

Ce tot spui tu ?

MNESILOCHUS

Cîți vom petrece.

CHRYSALUS

Și unde așeza-veți masa
Cu două paturi ?

MNESILOCHUS

Ce rost are să știi și asta ?

CHRYSALUS

Are ; spune.
Nu știi ce vreau să pun la cale, ce lovitură pregătesc.

MNESILOCHUS

Dă-mi mîna, vino pînă-n fața acestei uși. Privește-n
casă.

(Deschide ușa și arată interiorul casei Bacchidelor.)

CHRYSALUS

Ah, locușorul e-o minune și-n totul-tot cum îl dorisem.

PISTOCLERUS

(aducînd tăbliţele)

Cînd slujitorii sînt destoinici, poruncile se-ndeplinesc.

CHRYSALUS

Și ce-ai adus ?

PISTOCLERUS

Din cît se vede, tot ce mi-ai poruncit s-aduc.

CHRYSALUS

(către Mnesilochus)

Ia repede condeiu-n mînă și ia tăbliţele.

MNESILOCHUS

Și-acum ?

CHRYSALUS

Te-apuci frumos să scrii pe ele. Vreau să scrii tu și nimeni altul,
Ca taică-tu, citind scrisoarea, să recunoască mîna ta.
Hai, scrie.

MNESILOCHUS

Ce să scriu ?

CHRYSALUS

Urează-i, întîi, deplină sănătate.

PISTOCLERUS

De ce să nu-i ureze-o boală ucigătoare ? -Ar fi mai bine.

CHRYSALUS

Să nu-ntrerupi.

MNESILOCHUS

Am scris urarea.

CHRYSALUS

Ce-ai scris ?

MNESILOCHUS

„Deplină sănătate,
Ca fiu, urează Mnesilochus tatălui său."

CHRYSALUS

Acuma scrie :
„Mă bombăne mereu Chrysalus şi-mi scoate ochii,
dragă tată,
Din pricină că ţi-am dat banii şi n-am vrut să te-nşel nicicum".

PISTOCLERUS

Dă-i timp să scrie.

CHRYSALUS

Ai nevoie de mînă repede-n iubire.

PISTOCLERUS

A lui e repede, pe Hercle ! cînd pierde banii, nu la scris.

MNESILOCHUS

(către Chrysalus)

Am scris ; urmează.

CHRYSALUS

„Dragă tată, fereşte-te cum ştii de el,
Că-i umblă mintea să te-nşele, ca să te lase fără bani ;
Şi nu se teme de izbîndă."

(Mnesilochus se opreşte şi se uită la el mirat.)

Acuma, scrie mai departe.

MNESILOCHUS

Dictează.

CHRYSALUS

„Gîndul lui e, tată, să-mi dea toţi banii-aceştia mie,
Să-i prăpădesc la curtezane, trăind, grecește, în desfrîu.
Vezi, tată scump, să nu te-nşele ; ia seama, nu
te-ncrede-n el."

MNESILOCHUS

Dictează.

CHRYSALUS

Vreau să mai adaugi...

MNESILOCHUS

Tu spune doar ce vrei să scriu.

CHRYSALUS

„Adu-ţi aminte, dragă tată, făgăduiala ce mi-ai dat ;
Nu-l bate, nu : înhaţă-l numai şi ţine-l ferecat în casă."

(Către Pistoclerus.)

Acu dă-mi ceara, dă-mi și sfoara.

(Către Mnesilochus.)

Hai, leagă și pecetluiește.

MNESILOCHUS

Te rog să-mi lămurești și mie temeiul celor scrise-aici :
În tine-i ceri să nu se-ncreadă și să te ferece în casă ?

CHRYSALUS

Da, asta vreau. Nu-ți vezi de tine, în loc să-mi porți de grijă mie ?
Iau totu-asupra mea, și toate primejdiile, se-nțelege.

MNESILOCHUS

Hm, ai dreptate.

CHRYSALUS

Dă-mi scrisoarea.

MNESILOCHUS

Poftim.

CHRYSALUS

Și-acum luați aminte.
Voi nu mai pierdeți o clipită, ci așezați-vă la masă,
Lîngă iubite, fiecare — vă poruncesc, așa vi-i rolul —
Și, cum vă tolăniți pe paturi, cum să și-ncepeți crunt să beți.

PISTOCLERUS

Și, altceva, nimic ?

CHRYSALUS

Ba iată: odată aşezaţi la masă,
Să nu ieşiţi nicicum afară, decît la semnul dat de mine.

PISTOCLERUS

Bun general eşti!

CHRYSALUS

Pîn-acuma să fi golit vreo două cupe.

MNESILOCHUS

Dăm fuga.

CHRYSALUS

Vă jucaţi, deci, rolul; eu am să-l joc pe-al meu îndată.

SCENA V

CHRYSALUS

(singur)

Doar un smintit porneşte asemenea ispravă,
Şi mult mă tem că nu pot s-o duc pînă la capăt.
Dar pînă una alta să-ntărîtăm bătrînul.
Căci praful se alege de toată ticluiala,
Dacă nu-şi pierde firea de cum mă vede-n ochi.
Am să mi-l torc în voie şi-am să-l întorc pe dos.
Am să-l prăjesc pe cinste, ca pe năut[1], chiar azi.
Pe dinaintea uşii să ne plimbăm, şi-ndată
Ce iese, să-i şi punem scrisoarea asta-n mînă.

---

[1] Năutul prăjit şi, desigur, sărat era o mîncare atît de căutată şi de răspîndită printre oamenii de rînd din Italia şi din Grecia, încît cuvîntul a intrat în locuţiunile proverbiale.

SCENA VI

NICOBULUS, CHRYSALUS

NICOBULUS

(fără să-l vadă pe Chrysalus)

Atîta mi-i de ciudă cînd îmi aduc aminte
Cum a putut să scape din gheara mea Chrysalus.

CHRYSALUS

(aparte)

Norocul meu : bătrînul e furios. Mă duc
La el îndată.

NICOBULUS

Cine vorbește-aici, aproape ?
Pe legea mea, chiar el e, Chrysalus.

CHRYSALUS

Să m-apropii.

NICOBULUS

Salut, sclav de credință. Ce facem ? Cînd pornim
Către Efes să-i cerem lui Theotimus banii ?
Pleci fruntea ? Pe toți zeii, dacă n-aș ține-atîta
La fiul meu, și dacă n-aș vrea să-i fiu pe plac,
Ți-ar fi acum spinarea adînc de vergi brăzdată,
Și ți-ai petrece viața la moară, pus în lanțuri.
Mi-a spus chiar Mnesilochus de mișelia ta.

CHRYSALUS

Cum, el mă-nvinuiește ? Prea bine : sînt mișel,
Sînt ticălos, netrebnic. Hai, judecă-mă-n voie ;
Și n-am să scot o vorbă.

NICOBULUS

(uimit și neliniștit)

Călăule, tot tu

AmenințI ?

CHRYSALUS

Te-i deprinde mai bine să-l cunoști.
Primește-acum scrisoarea pe care ți-o trimite ;
Îți cere și te roagă să-i iei cuvîntu-n seamă.

NICOBULUS

S-o văd.

CHRYSALUS

Cunoști pecetea ?

NICOBULUS

Da. El pe unde-i ?

CHRYSALUS

Nu știu.
Nimic nu știu, nu-mi pasă ; de toate mi-am uitat.
Știu că sînt sclav, atîta ; chiar și ce știu, nu știu.

(Aparte, în timp ce Nicobulus citește.)

Acuma-ncepe sturzul să muște din viermuș :
Se spînzură pe dată, căci bine-ntins e lațul.

NICOBULUS

Așteaptă-aici, Chrysalus ; mă-ntorc într-o clipită.

(Iese.)

CHRYSALUS

(singur)

Ar vrea să mă prostească ! Nu ştie că-i ştiu gîndul !
S-a dus să cheme sclavii ca să mă pună-n lanţuri.
Frumos cîrmit-am nava spre nava lui, s-o prindem.
Dar să ne ţinem gura, că se deschide uşa.

SCENA VII

NICOBULUS, CHRYSALUS, ARTAMO

NICOBULUS

Pe el, Artamo ; leagă-l de mîini.

CHRYSALUS

Dar ce-am făcut ?

(I se leagă mîinile.)

NICOBULUS

(către Artamo)

Şi dacă scoate-o vorbă, repede-i cîţiva pumni.

(Către Chrysalus.)

Ce zice în scrisoare ?

CHRYSALUS

De ce mă-ntrebi pe mine ?
Ţi-am dat-o cu pecete, aşa cum mi-a fost dată.

NICOBULUS

Tu, aşadar, (năpîrcă,)[1] n-ai încetat o clipă
Să-mi beşteleşti băiatul pentru că mi-a dat banii,
Ba încă te şi lauzi că ştii cum să mă-nşeli
Şi să mi-i tragi din mînă ?

[1] Lacună în original ; text presupus.

CHRYSALUS

Am spus eu asta ?

NICOBULUS

Da.

CHRYSALUS

Şi cine-adevereşte c-am spus aşa ?

NICOBULUS

Să taci.
N-adevereşte nimeni ; te-nvinuie scrisoarea
De tine-adusă ;-mi cere în funii să te pun.

CHRYSALUS

Ah, fiul tău mă face un nou Bellerophon[1].
Chiar eu s-aduc scrisoarea prin care el... Dar, fie !

NICOBULUS

Am să te-nvăţ eu minte să-mi mai înveţi băiatul
Greceşte să trăiască — tu, de trei ori călău !

CHRYSALUS

Om prost şi fără minte, nu simţi că el te vinde ;
Te-ai cocoţat pe piatră şi crainicul dă glas.

NICOBULUS

(uşor neliniştit)

Cine mă vinde ? spune.

---

[1] Bellerophon, acuzat pe nedrept de gazda sa, Proetus, regele Tirintului, că ar fi încercat să-i seducă soţia, pe Stenobeea, a fost trimis la socrul acestuia, Iobates, regele Lyciei, cu o scrisoare în care Stenobeea cerea ca solul să fie ucis.

CHRYSALUS

(cu o falsă compătimire)

Cînd zeii te iubesc,
Mori tînăr, în putere, cînd judeci şi mai simţi.
Dacă-l iubea vreunul din zei, el trebuia
Să fi murit de zece, de douăzeci de ani.
Se tîrîie prin lume ca viermele ; nu simte,
Nu judecă ; e-asemeni cu-o putredă ciupercă.

NICOBULUS

Prin lume eu mă tîrîi ca viermele ?

(Către Artamo şi ceilalţi sclavi.)

Duceţi-l
În casă şi legaţi-l temeinic de-o coloană.
Şi-acum, mai fură-mi banii.

CHRYSALUS

Ai să mi-i dai chiar tu.

NICOBULUS

Eu să ţi-i dau ?

CHRYSALUS

Ba, mai mult ; ai să mă rogi, bătrîne,
Să-i iau, cînd ai să afli primejdia de moarte
În care se găseşte ponegritorul meu.
Vei vrea şi libertatea să-i dărui lui Chrysalus ;
Şi n-are s-o primească.

NICOBULUS

Ia spune, rege-al crimei,
Ia spune ce primejdii îl pasc pe Mnesilochus ?

CHRYSALUS

Poftim, te rog, cu mine ; să afli singur.

NICOBULUS

Unde ?

CHRYSALUS

La doi-trei paşi de-aicea.

NICOBULUS

La zece.

CHRYSALUS

Ia deschide,
Artamo, uşa-aceea.
(Arată casa Bacchidelor.)
Încet, să nu faci zgomot.
Ajunge.
(Către Nicobulus.)
Vino-ncoace. Îi vezi pe comeseni ?

NICOBULUS

Îl văd pe Pistoclerus, în faţa mea, cu Bacchis.

CHRYSALUS

Şi cine stă pe patul de-alături ?

NICOBULUS

Mor, sînt mort !

CHRYSALUS

Îl recunoşti ?

NICOBULUS

Prea bine.

CHRYSALUS

Mai spune dacă-ți pare
Frumoasă femeiușca de lîngă el.

NICOBULUS

Minune.

CHRYSALUS

Pesemne curtezană o crezi ?

NICOBULUS

Ce altceva ?

CHRYSALUS

Te-nșeli.

NICOBULUS

Atunci, ce-i ? spune, te rog.

CHRYSALUS

Ghicește singur.
N-ai să auzi o vorbă din gura mea, să știi.

SCENA VIII

CLEOMACHUS, NICOBULUS, CHRYSALUS

CLEOMACHUS

(fără să-i vadă pe ceilalți)

Să-mi ție Mnesilochus, feciorul lui Nicobul,
Femeia cu de-a sila ? Ce vrea să-nsemne asta ?

NICOBULUS

(către Chrysalus)

Cine-o mai fi ?

CHRYSALUS

(aparte)

La vreme îmi pică militarul.

CLEOMACHUS

Nu militar, femeie pesmne mă socoate,
Nenstare de făptura şi bunurile meie.
Să nu-mi mai dea crezare nici Marte, nici Bellona,
De nu-l las fără suflet, cînd mi-o ieşi în cale,
Şi de nu-l las de-a pururi dezmoştenit de viaţă.

NICOBULUS

(încet, către Chrysalus)

Chrysalus, cine-i omul pornit pe fiul meu ?

CHRYSALUS

Bărbatul femeiuştii de lîngă el, din pat.

NICOBULUS

Bărbatul ?

CHRYSALUS

Da, bărbatul.

NICOBULUS

Atunci, e măritată ?

CHRYSALUS

Afla-vei într-o clipă.

NICOBULUS

Vai mie, m-a ucis !

CHRYSALUS

Ei, ce spui ? Îţi mai pare un scelerat Chrysalus ?
Hai, ferecă-mă-n fiare, ascultă-ţi băieţelul.
Ţi-am spus eu că tu însuţi vedea-vei cine-i fiul ?

NICOBULUS

Ce-i de făcut acuma ?

CHRYSALUS

Dezleagă-mă degrabă :
De nu mă scoţi din funii, îl prinde-asupra faptei.

CLEOMACHUS

(tot fără să-i vadă pe ceilalţi)

Tot aurul din lume îl dau cu bucurie
Să-i prind culcaţi alături şi să-i ucid pe loc.

CHRYSALUS

(către Nicobulus)

Ai auzit ? Ci spune să mă dezlege-odată.

NICOBULUS

Desfaceţi-l din funii. Mi-e teamă, vai de mine.

CLEOMACHUS

Pe tîrfa de muiere o fac eu să priceapă
Că n-a găsit nătîngul, bun de-nşelat, în mine.

CHRYSALUS

(către Nicobulus)

Încearcă o-mpăcare, pe bani, de bună seamă,
Cu el.

NICOBULUS

Te rog încearcă ce știi tu și ce poți,
Să nu mi-l prindă-n faptă, să nu mi-l căsăpească.

CLEOMACHUS

De nu văd două sute de filippi într-o clipă,
Le sting amîndurora, cu mîna mea, suflarea.

NICOBULUS

La prețul ăsta-ncearcă să-l domolești. Dă zor ;
La orice preț dorește.

CHRYSALUS

Încerc să fac ce pot.

(Către Cleomachus.)

Ce vrei ?

CLEOMACHUS

Unde-i stăpîn'tu ?

CHRYSALUS

Habar n-am ; nicăieri.

(Mai încet, luîndu-l deoparte, ca să nu fie auzit de Nicobulus.)

Primești pe două sute de filippi numărați
Să nu mai strigi atîta și să pui cap mîniei ?

CLEOMACHUS

Primesc.

CHRYSALUS

Și să te-acopăr de cîteva ocări ?

CLEOMACHUS

Cum socotești.

NICOBULUS

(aparte)

Călăul, cum știe-a linguși !

CHRYSALUS

(către militar, arătîndu-l pe Nicobulus)

E taică-su ; îți face făgăduiala ; vino.
Tu cere-i banii,-atîta ; încolo, nici o vorbă.

(Se apropie de Nicobulus.)

NICOBULUS

Ei, cum e ?

CHRYSALUS

Două sute de filippi.

NICOBULUS

M-ai scăpat
Și m-ai întors la viață. Cînd pot să spun : „Îți dau" ?

CHRYSALUS

(către Cleomachus)

Tu, cere,

(către Nicobulus)

dă-i cuvîntul.

NICOBULUS

(către Cleomachus)

Îţi dau cuvîntul ; cere.

CLEOMACHUS

(către Nicobulus)

Îmi numeri două sute de filippi, socotiţi
În aur ?

CHRYSALUS

(către Nicobulus)

Da, „îţi număr", răspunde.

NICOBULUS

Mă-nvoiesc.

CHRYSALUS

(către Cleomachus)

Şi-acuma, secătură ? Ce mai pofteşti acuma ?
Cu ce vrei să-l mai chinui ? Ce moarte-i pui la cale ?
Şi eu, şi el ţi-om face tot răul cu putinţă.
Ai sabie la coapsă, frigare-avem în casă.
Şi dacă mult mă-nfurii în pîntec ţi-oi înfinge-o,
Ca-n pîntecul de şoarec[1].
De mult timp bag de seamă ce bănuială-apasă
Pe capul tău : alături de ea îl crezi.

CLEOMACHUS

Aşa-i.

CHRYSALUS

Pe Iupiter, Iunona, Minerva, Ceres, Venus,
Latona, Ops, Virtute, Speranţă, Castor, Pollux,
Pe Hercule, pe Marte, Mercur, Saturn, mă jur,

[1] Text nesigur.

Pe Soare, pe Submanus[1], adică pe toți zeii,
Că nu e cu femeia la masă, la plimbare,
Că nici n-o strînge-n brațe, nici... știi tu cum se zice.

NICOBULUS

(aparte)

Cum jură ! Ah, mă scapă cu jurămîntu-i strîmb.

CLEOMACHUS

Dar unde-i Mnesilochus ?

CHRYSALUS

Trimis a fost la țară ;
Iar ea s-a dus la templul Minervei, în cetate.
Deschis e-acuma ; du-te acolo, și-ai **s-o vezi.**

CLEOMACHUS

Da, mă reped în piață.

CHRYSALUS

Mai bine-n știreang, pe Hercle !

CLEOMACHUS

Și banii-i capăt ?

CHRYSALUS

Astăzi, vede-te-aș spînzurat ;
Și n-aștepta să-ți ceară iertare, secătură.

(Cleomachus pleacă.)

S-a dus. Mă lasă-acuma — te rog, stăpîne drag,
Pe zeii fără moarte ! — la fiul tău să intru.

---

[1] Summanus era un epitet al lui Iupiter matinalul ; Submanus, cum îl scrie Plaut, ar însemna zeul hoților (adică al celor care iau ceea ce le cade *sub mînă — sub manus*).

NICOBULUS

De ce să intri-acolo ?

CHRYSALUS

Să-l dojenim oleacă,
Să-i spunem niște vorbe despre purtarea lui.

NICOBULUS

O, da, fără-ndoială ; ba chiar te rog, Chrysalus,
Să-l mustri-n toată legea.

CHRYSALUS

Nu-i de prisos îndemnul ?
Te-ar mulțumi să-i tragem mai multă săpuneală ?
Decît i-a tras vreodată Demetrius lui Clinias[1] ?

(Intră la Bacchis.)

NICOBULUS

(singur)

Nu pot să nu-l asemui cu un ulcior la ochi.
Dacă nu-l ai, nici dorul, nici grija nu i-o duci ;
Dar dacă-l ai, îți vine într-una să-l atingi.
De nu era Chrysalus, printr-un noroc, de față,
Desigur, militaru-l prindea pe Mnesilochus
Cu tîrfa lui în brațe și mi-l tăia-n bucăți.
Acele două sute de filippi îi socot
Ca o răscumpărare ; dar n-am să i-i plătesc
Prea lesne și nainte să-l văd pe fiul meu.
Pe Pollux ! nu ascult eu orbește de Chrysalus.
Să mai citesc o dată, în liniște, scrisoarea :
Cînd sub pecete-i scrisul, te poți încrede-n el.

(Iese.)

---

[1] Personaje de comedie devenite proverbiale, despre care, însă, din lipsă de documente, nu se știe nimic sigur.

SCENA IX

CHRYSALUS

(ieşind de la Bacchis cu o scrisoare în mînă)

În slăvi ni se ridică fapta măreaţă-a celor doi Atrizi[1]
Care-au supus Pergamul, ţara lui Priam, întărit de zei,
Deşi avut-au cai şi arme, oştiri şi luptători de seamă
Şi mii de nave la-ndemînă, şi l-au supus în zece ani.
O joacă-a fost, faţă de lupta dusă de mine cu stăpînul,
Fără de flotă şi oştire, fără unelte ostăşeşti.
(I-am luat părintelui bănuţii, să scap băiatu-ndrăgostit.)[2]
Acum, pîn-o veni bătrînul, un cînt de moarte pot să-i cînt.
O, Troia, o, Pergam, o, ţară ; o, Priam, eşti pierdut, moşnege,
Stors ai să fii de patru sute de filippi număraţi, de aur.
Scrisoarea asta ceruită şi cu pecetea bine pusă
E calul cel de lemn cu care pătruns-au grecii în cetate.
(Epius[3] al nostru-i Pistoclerus ; iar Mnesilochus — Sinon[4] este
Cel părăsit.)[5]

(Arătînd casa Bacchidelor.)

(Acolo-i ; nu stă pe rugul lui Ahil, ci-n pat ;
O-mbrăţişează lung pe Bacchis. Cel vechi, cu foc a dat semnalul ;

---

[1] Agamemnon şi Menelaus.
[2] Vers interpolat.
[3] Constructorul faimosului cal troian.
[4] Văr al lui Ulise, pe care l-a însoţit în războiul troian. El i-a îndemnat pe troieni să dărîme zidurile ca să introducă în cetate calul de lemn şi apoi, noaptea, a dat drumul ostaşilor greci închişi în pîntecele calului ; în acelaşi timp le-a făcut semne celor de pe mare, cu o torţă aprinsă, dînd semnalul începerii atacului. Figura lui a rămas ca prototip al iscoadei desăvîrşite.
[5] Pasaj probabil interpolat.

Al nostru, foc a luat. Ulise, adică eu, strunește totul.)[1]
Și literele-s luptătorii în trupul calului ascunși.
Cu arma-n pumn și fără teamă. Va merge strună
vicleșugul.
Dar calul meu nu-ntr-o cetate, ci-ntr-o casetă va intra.
Iar calul meu are să-l lase făr-o lăscaie pe bătrîn.
Și din bătrînul găgăuță mă prind să fac o nouă Troie.
Azi, militaru-i Meneleaus ; eu — Agamemnon ; și
Ulise ;
Iar Mnesilochus — Alexandru[2], cel care-și prăpădește
țara ;
El a răpit-o pe Helena, de-aceea am să-mpresur Troia.
Ca mine, cică,-a fost Ulise de nenfricat și de viclean.
Eu prins mă dau cînd pun capcana ; el prins a fost, ca
cerșetor[3],
Cînd iscodea pieirea Troiei. Așa cum s-a-ntîmplat cu
mine.
Legat, eu scap prin viclenie ; lui, viclenia-i scapă viața.
Trei întîmplări nefericite au hotărît destinul Troiei,
Din cîte-am auzit : răpirea Palladiului[4] din cetate,
Moartea lui Troilus[5] și surparea, de voie,-a porții
Phrigiene[6].

---

[1] Pasaj probabil interpolat.
[2] Denumire dată lui Paris.
[3] Episod din *Odiseea* (cîntul IV, v. 240 și urm.), în care Helena îi povestește lui Menelaus și tovarășilor săi cum l-a recunoscut pe Ulise deghizat în cerșetor și cum ea s-a angajat, „printr-un strașnic jurămînt, să nu sufle un cuvînt poporului lui Priam pînă ce el nu va ajunge la corturi și la corăbii".
[4] Străveche statuie din lemn a zeiței Pallas Atena, pe care troienii o socoteau ocrotitoarea cetății ; a fost furată de Ulise și de Diomede în ajunul cuceririi Troiei.
[5] Cel mai mic fiu al lui Priam ; a fost ucis de Ahile.
[6] Poarta Schee, prin care a fost introdus calul de lemn în Troia.

Şi-n Troia noastră hotărî-vor tot trei
asemenea-ntîmplări.
Întîia, înşirînd palavre bătrînului, cu-acel prieten.
Cu banii lui şi luntrea-aceea, Palladiul i-am şterpelit.
Ar mai rămîne alte două nefericiri, şi luăm cetatea.
Punînd bătrînului scrisoarea în palmă, l-am ucis pe
Troilus,
Căci l-a crezut pe Mnesilochus cu-a militarului soţie.
(Aicea, drept e,-ncremenisem ; eram, asemeni lui Ulise,
Recunoscut, vai, de Helena şi dat pe mîinile Hecubei.
Dar tot aşa cum vorba-i dulce a-ndepărtat de el necazul,
Şi vorbele-mi meşteşugite l-au păcălit pe-al meu
bătrîn.)[1]
Apoi soseşte militarul, cuceritor, din gură,-al lumii,
Cu el mă lupt şi-l pun pe fugă. Pe urmă cad peste
bătrîn ;
Cu o minciună-l şi dau gata, cu-o lovitură-l şi despoi.
Lui Cleomachus două sute-i făgăduieşte el de filippi,
Şi nu mă tem că i-i plăteşte.
Dar ne mai trebuie vreo două, să-i facem praf întru
slăvirea
Căderii Troiei, cu vin dulce, plăcut cinstiţilor oşteni.
(E mai presus Priam al nostru decît cellalt : nu are
doar
Cincizeci de fii, ci patru sute, ca unul toţi şi făr-o pată :
Şi eu i-am dobîndit, pe Hercle ! din numai două lovituri.
Acuma, pe Priam al nostru, dacă-l rîvneşte cineva,
I-l vînd, şi fără vreo tocmeală, îndată ce cuprind
oraşul.)[2]
Dar iată-l pe Priam în uşă. Mă duc la el să-i spun o
vorbă.

[1-2] Pasaje probabil interpolate.

SCENA X

NICOBULUS, CHRYSALUS

NICOBULUS

Ce glas aud pe-aici, pe-aproape ?

CHRYSALUS

Nicobulus !

NICOBULUS

Ce veste-mi dai ?
Ţi-ai împlinit însărcinarea ?

CHRYSALUS

Cum altfel ? Vino.

NICOBULUS

Am venit.

CHRYSALUS

Sînt orator vestit ; în lacrimi l-am înecat, sub potopirea Mustrării mele nemiloase.

NICOBULUS

Ce-a spus ?

CHRYSALUS

O vorbă n-a suflat ;
Doar asculta, scăldat în lacrimi, necruţătoarele-mi cuvinte ;
A scris, tăcut, scrisoarea asta, i-a pus pecete şi mi-a dat-o,
Să ţi-o-nmînez. Dar mult mi-e teamă că iară-ţi cîntă-acelaşi cîntec.
Cunoşti pecetea ? Spune :-a lui e ?

NICOBULUS

A lui. Vreau s-o citesc.

CHRYSALUS

Citeşte-o.

(Aparte.)

Îndată crapă zidul porţii, s-apropie căderea Troiei. Stîrni-va hărmălaie calul.

(Se face că vrea să plece.)

NICOBULUS

Stai, nu pleca pînă citesc.

CHRYSALUS

Ce rost mai am aici ?

NICOBULUS

Se poate să-ţi dau şi-acuma vreo poruncă.
Şi vreau să ştii ce mi se scrie.

CHRYSALUS

Eu nu vreau, nu, şi nici nu-mi pasă.

NICOBULUS

Rămîi.

CHRYSALUS

De ce ?

NICOBULUS

Mai tacă-ţi gura !
Şi fă ce-ţi poruncesc.

CHRYSALUS

Rămîn.

NICOBULUS

(pierzîndu-şi răbdarea)

Ce scris mărunt !

CHRYSALUS

Cînd nu vezi bine, mărunt din cale-afară pare ;
Dar dacă vezi, îţi pare mare.

NICOBULUS

Acum ascute-ţi bine-auzul.

CHRYSALUS

Nu vreau, am spus.

NICOBULUS

Vreau eu, ţi-am spus-o.

CHRYSALUS

De ce ?

NICOBULUS

Hai, fă ce-ţi poruncesc.

CHRYSALUS

Aşa e drept : să fie sclavul supus de-a pururi vrerii tale.

NICOBULUS

Ascultă-aici.

CHRYSALUS

Cum vrei, citește ; urechile-mi sînt ție sclave.

NICOBULUS

N-a prea cruțat condei și ceară. Dar, ce să fac, citi-voi tot.

(Citind.)

„Dă-i, tată, două sute de filippi lui Chrysalus,
Dacă-ți iubești băiatul și ții să-l vezi în viață."
Pe Hercle ! bine-ncepe.

CHRYSALUS

Ascultă...

NICOBULUS

Ce mai vrei ?

CHRYSALUS

Nu-ncepe cu urarea-i de fiu ?

NICOBULUS

Hm, n-o prea văd.

CHRYSALUS

Să nu-i dai o lăscaie ; oricum, dacă te-ndupleci,
Să-și caute,-l povățui, un alt mijlocitor ;
Eu nu i-i duc — doar dacă îmi poruncești anume.
Tu și așa mă bănui, cu toate că n-am vină.

NICOBULUS

Înfrînă-te și-ascultă scrisoarea pîn' la capăt.

CHRYSALUS

Dar uite cum începe, cu ce nerușinare !

NICOBULUS

„Mă rușinez, o, tată, să dau cu tine ochii,
Cînd știi, de bună seamă, ce faptă-am săvîrșit
Culcîndu-mă cu soața unui oștean străin."

(Întrerupînd lectura.)

Pe Pollux ! nu mai rîde ; mă costă două sute
De filippi să-i scap viața și, nepătat, obrazul.

CHRYSALUS

Nimic din toate astea nu am uitat să-i spun.

NICOBULUS

„Am fost un prost, văd bine ; dar, tată bun, te rog
Să nu mă lași, cu toate că-s tare vinovat.
Nu mi-am strunit la vreme nici inima, nici ochii ;
Am lunecat spre fapte de care, vai, roșesc."
Fii om cu chibzuință și n-ai de ce roși.

CHRYSALUS

Aidoma, stăpîne, i-am spus de-atîtea ori.

NICOBULUS

„Te rog frumos, o, tată, mai mult să nu adaugi
La desele și aspre dojane-a' lui Chrysalus,
Căci sfaturile-i drepte mă-ntorc pe calea dreaptă,
Și-i datorezi o bună răsplată pentru ele."

CHRYSALUS

Chiar spune-așa-n scrisoare ?

NICOBULUS

Poftim, citeşte singur.

CHRYSALUS

Se pleacă vinovatul în faţa tuturor.

NICOBULUS

„Acum, dacă-mi îngădui să-ţi fac o rugăminte,
Dă-mi, tată, două sute de filippi, te implor."

CHRYSALUS

Un ban nu-i da, pe Hercle !

NICOBULUS

Dă-mi pace, să citesc.

(Reluînd lectura.)

„Prin jurămînt, de-această femeie m-am legat,
Cu banii, pînă-n seară, cînd mă despart de ea.
Ajută-mă, o, tată, să nu-mi calc jurămîntul
Şi smulge-mă din gheara făpturii ce m-a-mpins
Să cheltui nebuneşte şi să mă fac de rîs.
Nu te uita, o, tată, la două biete sute :
Primi-vei şase sute, de-oi mai trăi. Cu bine,
Şi scapă-mă degrabă."

(Către Chrysalus.)

De asta ce mai zici ?

CHRYSALUS

Nu-mi vine la-ndemînă să-ţi dau nici o povaţă,
Căci nu vreau, dacă iese pe dos, cumva, isprava,
Să te aud spunîndu-mi cum că sînt eu de vină.
Cît despre mine, însă, de-aş fi în locul tău,

Aş da pe dată banii, decît să-mi pierd băiatul.
Sînt două căi ; alege-o pe-aceea care-ţi place :
Sau pierzi de-a bine banii, sau el cuvîntu-şi pierde.
Eu nu ţi-oi spune, însă, nici „dă-i" şi nici „nu-i da".

NICOBULUS

Mi-e milă...

CHRYSALUS

Nu mă miră, devreme ce ţi-e fiu.
E floare la ureche să pierzi oricît bănet,
Decît să-şi piardă cinstea şi faima totodată.

NICOBULUS

Să fi rămas acolo,-n Efes, întreg şi teafăr,
În loc să vină-acasă — o, cît m-aş bucura !
Nu pot să nu dau banii, de-aceea : mă grăbesc.
Pun cîte două sute în două pungi : să-l scap
De militar o dată şi de beleaua-aceea.
Aşteaptă-mă, Chrysalus : mă-ntorc într-o clipită.

(Iese.)

CHRYSALUS

(singur)

S-a isprăvit cu Troia, înfrînt a fost Pergamul.
Ştiam eu că Pergamul se pleacă-n faţa mea.
N-aş îndrăzni, pe Pollux ! să fac un rămăşag
Cu cel ce mă socoate de-o grea pedeapsă vrednic ;
Ce tărăboi aş face ! Dar se deschide uşa.
Se scoate-afară prada din Troia. Să tăcem.

NICOBULUS

(întorcîndu-se)

Ia astea două sute şi dă-i-le, Chrysalus.
Eu plec, cu cestelalte, în for, la militar.

CHRYSALUS

Nu iau un ban ; găsește pe altul să i-i ducă. Nu-mi da nimic.

NICOBULUS

Primește-i, și nu mă supăra.

CHRYSALUS

Nu iau un ban, pe Hercle !

NICOBULUS

Te rog.

CHRYSALUS

Îți spun cinstit.

NICOBULUS

Întîrziem.

CHRYSALUS

Nu, nu vreau să-mi dai pe mînă banii ; Sau, pune-mă sub pază.

NICOBULUS

Mă superi.

CHRYSALUS

Mă silești

Să-i iau.

NICOBULUS

Las grija asta pe seama ta. Mă-ntorc.

(Iese.)

CHRYSALUS

(singur)

Las' c-am avut eu grijă s-o trec în seama ta.
Se cheamă că isprava am dus-o pîn' la capăt :
Mă-ntorc cu biruință și-mpovărat de pradă.
Scăpat sînt eu, cetatea prin viclenie-am luat-o,
Și teafără oștirea la vatră mi-o aduc.
Eu, spectatori, în carul triumfului să știți
Că n-am să urc : e lucrul cel mai de rînd, nu-mi place ;
Dar îmi cinstesc oștenii c-un dulce vinișor.
Acum mă duc la questor cu prada neatinsă.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

PHILOXENUS

Mă tot gîndesc la zăpăceala ce l-a cuprins pe fiul meu,
La viața lui și la desfrîul spre care-aleargă nebunește,
Și tot mai mult mă-ncearcă spaima că mi-l doboară
stricăciunea.
Și eu îmi petreceam pe vremuri, la anii lui, dar cu
măsură.
Aveam iubite, beam cu ele, bani le dădeam, dar nu
prea des.
Nu-ncuviințez defel purtarea unor părinți cu fiii lor.
Vreau alui meu să-i dărui punga, să-și împlinească
o dorință ;
Așa îmi pare drept. Dar nù vreau să-i rabd nicicum
destrăbălarea.
De l-aș găsi pe Mnesilochus,
Să știu de mi l-a-ntors pe calea înțelepciunii și-a
virtuții.
Și dac-a stat cu el de vorbă, a izbîndit, că-i bun la
suflet.

SCENA II

NICOBULUS, PHILOXENUS

NICOBULUS

(fără să-l vadă pe Philoxenus)

Pe toți neghiobii de pe lume, trecuți, prezenți și viitori,
Pe toți netoții, tonții, proștii, pe toți zevzecii și nătîngii,
Pe toți, pe toți i-ntrec eu singur în nerozie și prostie.
Mor de rușine :-n două rînduri să fiu, la vîrsa mea, jucat !
Cînd mă gîndesc la stricăciunea fiului meu, să urlu-mi vine.
Pierdut sînt fără de scăpare, bătut de rele și amaruri.
Mă-ncearcă chinurile morții, și mor de mii și mii de ori.
Chrysalus azi m-a tras pe sfoară, Chrysalus azi m-a jecmănit.
M-a jefuit de bani, hainul ; pe prost l-a păcălit vicleanul.
Mi-a spus-o verde militarul că așa-zisa lui nevastă
Era o biată curtezană închiriată pentr-un an ;
Bănuții mei, plătiți prostește, erau despăgubirea lui.
Dar ce mă chinuie mai tare, dar ce mă face să turbez,
E că m-a păcălit, pe Pollux ! și fără milă sau rușine
De părul meu, de barba albă, mi-a luat bănuții de sub nas.
Ah, să fii àstfel tras pe sfoară de sclavul tău ! M-aș fi lăsat
Mai zdravăn jefuit de altul, și mai puțin m-ar fi durut.

PHILOXENUS

Aud un glas pe-aici, în preajmă. Aha, pe cine văd ? Pe tatăl Lui Mnesilochus.

NICOBULUS

Un tovarăș de jale și nefericire. Bun întîlnișul, Philoxenus !

PHILOXENUS

Ei, cum o duci ?

NICOBULUS

Destul de rău.

PHILOXENUS

Și mie-mi merge rău, pe Pollux ! și eu mă zbat în mare jale.

NICOBULUS

Aceeași soartă ne apasă și-aceeași vîrstă.

PHILOXENUS

Da, așa e. Dar tu, tu ce-ai pățit ?

NICOBULUS

Același necaz mă bate, ca pe tine.

PHILOXENUS

Și nu e cumva-n legătură cu fiul tău acest necaz ?

NICOBULUS

Ba da.

PHILOXENUS

Aceeași boală mă roade și pe mine.

NICOBULUS

Cinstitul meu Chrysalus ne-a dat pe veci pierzării
Pe fiul meu, pe mine și tot avutul nostru.

PHILOXENUS

Și pentru ce-l învinui pe-al tău ?

NICOBULUS

Să știi : și el
Și-al tău se pierd în desfrînare ; și-au luat ibovnicc-amîndoi.

PHILOXENUS

Știi bine ?

NICOBULUS

Foarte bine, doar i-am văzut.

PHILOXENUS

Vai mie !

NICOBULUS

De ce nu batem, să ni-i scoată pe amîndoi din casa asta ?

PHILOXENUS

Dă-i drumul.

NICOBULUS

Hei, ascultă, Bacchis, deschide ușa, dacă vrei
Să nu dăm gata cu securea canaturile și ușciorii.

SCENA III

BACCHIS I, BACCHIS II, NICOBULUS, PHILOXENUS

BACCHIS I

Ce larmă-i asta, cine strigă și cine bate-n ușa mea ?

NICOBULUS

Eu și cu cel de lîngă mine.

BACCHIS I

(către sora sa)

Ce-o mai fi și asta, draga mea ?
Cine-a adus aceste oi ?

NICOBULUS

Ne face oi, stricata.

BACCHIS II

Le-a adormit păstorul,
Și ele-au luat-o razna de lîngă turma lor.

BACCHIS I

Sînt tare frumușele și nici nu par calice.

BACCHIS II

Sînt tunse pîn' la piele, sărmanele.

PHILOXENUS

Îmi pare
Că-și rîd de noi, pe Hercle !

NICOBULUS

(amenințător)

Ci lasă-le să rîdă.

BACCHIS I

Tu ce zici : pot fi tunse de trei ori într-un an ?

BACCHIS II

Azi a fost tunsă una de două ori la rînd.

BACCHIS I

Bătrîne-s și sfrijte.[1]

BACCHIS II

Cred c-au fost bune-odată.

BACCHIS I

Le vezi cum ne aruncă tot uitături piezișe ?

BACCHIS II

Dar fără nici o urmă de răutate, cred.

PHILOXENUS

(către Nicobulus)

Vezi, ne primim răsplata, dac-am venit la ele.

BACCHIS I

Să le poftim în casă.

BACCHIS II

Nu văd cu ce folos ;
Nu mai dau lapte, n-au nici lînă, să le lăsăm, mai bine,-afară.
Au dat cît le-a fost prețul[2] ; și, de pe urma lor,

[1, 2] Text nesigur.

N-om cîștiga nimica ; nu vezi cum pribegesc,
Sărmanele,-ntr-aiurea ?
Ba vîrsta-naintată le-a amuțit de-a bine ;
Nu behăie, cu toate că s-au pierdut de turmă ;
Prostite-mi par, nu rele.

BACCHIS I

Să mergem, surioară, în casă.

NICOBULUS

Așteptați
O clipă, să vă spună și oile-un cuvînt.

BACCHIS II

Ce oi minune, surioară : cu glas de om ne cuvîntează.

PHILOXENUS

Și care-ndată-au să vă deie o chelfăneală meritată.

BACCHIS I

O, te scutim de osteneală ; păstrează-ți darul sănătos.
Dar pentru ce pricină, oare, ne amenințI cu
chelfăneala ?

PHILOXENUS

Din cîte-am auzit, ne țineți doi mielușei în casa voastră.

NICOBULUS

Și-un cîine-al meu, fără credință, și care mușcă pe furiș.
De nu le dați pe dată drumul și nu-i aduceți într-o
clipă,
Doi furioși berbeci ne-om face și ne-om zvîrli asupra
voastră.

BACCHIS I

(către sora sa)

Să-ți spun o vorbă, numai ție.

BACCHIS II

Da, surioară.

NICOBULUS

(către Philoxenus)

Unde pleacă ?

BACCHIS I

Ți-l las pe cel de-acolo-n seamă,

(îl arată pe Philoxenus)

să-l îmblînzești cum știi mai bine ;
Eu îl atac pe cel mai aprig. Poate-i momim la noi în casă.

BACCHIS II

Da, fie, lasă-mi-l. Chiar dacă mi-e greu de-un hoit să mă apropii.

BACCHIS I

Încearcă.

BACCHIS II

Taci. De tine-ai grijă ; eu nu-mi iau vorba îndărăt.

NICOBULUS

Ce pun la cale amîndouă și ce tot uneltesc în taină ?

PHILOXENUS

Ascultă omule.

NICOBULUS

Ce vrei ?

PHILOXENUS

Mi-e cam ruşine să vorbesc.

NICOBULUS

De ce ruşine ?

PHILOXENUS

Mi-eşti prieten şi n-am s-ascund nimic de tine :
Sînt un mişel.

NICOBULUS

Ce noutate ! Dar pentru ce mărturiseşti ?

PHILOXENUS

M-am prins în laţ ; îmi intră-un vîrf
De lance-n inimă.

NICOBULUS

Pe Pollux ! mai bine-n coaste ţi-ar intra.
Dar ce-i cu tine ? Cred că bănui ce poate fi, dar
spune-mi tu.

PHILOXENUS

(arătînd-o pe Bacchis II)

O vezi ?

NICOBULUS

O văd.

PHILOXENUS

Nu prea arată-a femeie rea.

NICOBULUS

Oh, dacă și-asta
Arată rău, ești un netrebnic.

PHILOXENUS

Pe scurt : îmi place.

NICOBULUS

Ție ?

PHILOXENUS

Mult.[1]

NICOBULUS

Îndrăgostit, bătrînă gloabă, la anii tăi ?

PHILOXENUS

Și de ce nu ?

NICOBULUS

E rușinos.

PHILOXENUS

Ce-atîta vorbă ? Nu-mi mai învinui fiul, iată,
Nici tu pe-al tău să nu-l învinui : dacă iubesc, fac tare bine.

BACCHIS I

(către sora sa)

Urmează-mă.

---

[1] În original este folosită o expresie grecească afirmativă *(nai gar)*.

NICOBULUS

Ispititoaie
Şi sfetnice ale pierzării. Ce ? nu-nţelegeţi nici acum
Să ne daţi sclavul şi copiii ?

(Apropiindu-se de Bacchis I.)

Sau vrei să te silesc ?

PHILOXENUS

(către Nicobulus)

Nu pleci ?
Eşti un neom ; n-ai gingăşie faţă de-o gingaşă făptură.

BACCHIS I

(apropiindu-se de Nicobulus)

Bătrîne, bunătate-a lumii, ascultă ruga mea fierbinte,
Şi nu mai urmări cu-atîta înverşunare o greşeală.

NICOBULUS

Sau pleci sau, cît eşti de frumoasă,
Îţi trag vreo cîteva.

BACCHIS I

Primesc.
N-am teamă, nu cred să mă doară bătaia ta.

NICOBULUS

Linguşitoarea !
De mine-acum mi-e teamă.

BACCHIS II

(mîngîindu-l pe Philoxenus)

Al meu e tare blînd.

BACCHIS I

(către Nicobulus)

Vii pîn' la mine ? Ai prilejul să-l pedepseşti pe fiul tău.

NICOBULUS

(respingînd-o)

Nu pleci năpastă ?

BACCHIS I

Hai, bătrîne, înduplecă-te !

NICOBULUS

Să mă-nduplec ?

BACCHIS II

(arătîndu-l pe Philoxenus)

El parcă mai uşor se lasă.

PHILOXENUS

Ba chiar te rog să mă primeşti.

BACCHIS II

O, ce drăguţ !

PHILOXENUS

Dar cred că bănui cam ce doresc ?

BACCHIS II

Să ne-mpăcăm.

PHILOXENUS

Ah, da, mi-ai luat din gură vorba.

NICOBULUS

(către Philoxenus)

Nemernici am văzut o groază, dar nu ca tine.

PHILOXENUS

Ăsta sînt.

BACCHIS I

(către Nicobulus)

La mine, dacă vii, găsi-vei mîncare, vin de soi, parfumuri.

NICOBULUS

O, sînt sătul de-atîta cinste ; prea omenit de tine-am fost :
M-au stors şi fiul, şi Chrysalus de patru sute-ntregi de filippi.
Dar tot îl răstignesc pe cruce,
Chiar de mai pierd cît am pierdut

BACCHIS I

Şi de-i primi din ei jumate,
Nu vii la mine, ca să-i ierţi
Pe amîndoi ?

PHILOXENUS

Cred că se-nmoaie.

NICOBULUS

Ba nu mă-n moi ; nu vreau ; dă-mi pace. Îi pedepsesc pe amîndoi.

PHILOXENUS

Om de nimic, din neghiobie pierzi tot ce zeii-ţi dăruiesc.
Jumate banii-i capeţi ; vino, şi bei cu noi, şi stai cu fata.

NICOBULUS

Să beau în locul unde fiul se pierde ?

PHILOXENUS

Trebuie să bei !

NICOBULUS

Eh, bine, merg, primesc, cu toate că mi-e ruşine ; m-ai învins.
Dar ei stau unul lîngă altul, şi eu — mă uit ?

BACCHIS I

Pe Pollux ! nu,
Am să m-alătur şi de tine.

NICOBULUS

Nu mai zic nu. Imi arde capul.

BACCHIS I

Nu te gîndeşti că fericirea
Nu poate ţine-o viaţă-ntreagă, şi dacă azi o laşi să zboare.
N-o mai apuci cu uşurinţă odată ce păşeşti spre moarte ?

NICOBULUS

Şi ce să fac ?

PHILOXENUS

Mă-ntrebi ?

NICOBULUS

Mi-e teamă, dar tare-aş vrea.

PHILOXENUS

De ce ţi-e teamă ?

NICOBULUS

Să nu mă rîdă fiul, sclavul.

BACCHIS I

Dar fiul tău, e fiul tău :
De unde are-apucătura, de n-a primit-o moștenire ?
Te rog, înmoaie-te și iartă-i.

NICOBULUS

Sub piele mi te vîri ! Să-mi schimbe
Cu-o rugăminte hotărîrea ?
M-ai înmuiat, și-a ta e vina.

BACCHIS I

Cu-atît mai bine :-a mea să fie.
Deci, pe cuvîntul tău mă bizui.

NICOBULUS

Nu-l iau, fii sigură,-ndărăt.

BACCHIS I

E cam tîrziu ; poftiți la masă.
De mult v-așteaptă fiii voștri.

NICOBULUS

Sau poate, mai degrabă, moartea.

BACCHIS II

Veniți ; se-ntunecă.

NICOBULUS

Oriunde vreți să ne duceți, vă urmăm.

(către spectatori)

Și, iată,-n loc să-și prindă fiii, s-au prins în cursă ei.

(Către cei doi bătrîni.)

Veniți.

CHOREGUL

(către spectatori)

De n-ar fi fost ștrengari pe vremuri, în tinerețea lor, bătrînii,
Nu necinsteau pînă-ntr-atîta încărunțitele lor plete ;
Nici noi nu v-am fi dat povestea, de nu vedeam în jurul nostru
Părinți destrăbălîndu-și fiii sau pizmuindu-le iubirea.
Rămîneți, spectatori, cu bine, și pe-ntrecute-aplaudați.

CAPTIVII

Titlul latin :

CAPTIVI

PERSONAJELE

ERGASILUS, parazitul lui Philopolemus și al lui Hegio
HEGIO, un etolian, tatăl lui Tyndarus și al lui Philopolemus
SCLAVUL lui Hegio, paznicul captivilor
PHILOCRATES, un tînăr din Elida, prizonier de război
TYNDARUS, sclavul lui Philocrates și fiul lui Hegio
ARIȘTOPHONTES, un prizonier de război, compatriot și prieten al lui Philocrates
SCLAVII lui Hegio
BĂIATUL, un sclav al lui Hegio
PHILOPOLEMUS, fiul lui Hegio
STALAGMUS, un sclav fugar, răpitorul lui Tyndarus

Acțiunea se petrece în Calydon (Etolia).

SUBIECTUL COMEDIEI

Captiv luat e fiul lui Hegio-n bătălie ;
Alt fiu i-a fost pe vremuri răpit de-un sclav fugar.
Părintele începe să cumpere captivi,
Trăgînd astfel nădejde să-şi regăsească fiul.
I-i dat să-l asuprească pe cel mezin : stăpînul
Vrînd să şi-l scape,-acesta văşmînt şi nume-i luase...
I se aduce fiul captiv, iar pe cel mic
I-l recunoaşte sclavul ce l-a răpit pe vremuri.

PROLOGUL

CHOREGUL, TYNDARUS, PHILOCRATES

CHOREGUL

(înveşmîntat în prolog ; arătîndu-i pe Tyndarus şi pe Philocrates, legaţi cu lanţuri în faţa casei lui Hegio)

Acolo sînt doi oameni, captivi, pe cît se vede,
Şi stau, sărmanii...[1] stau amîndoi, nu şed.
Şi voi îmi sînteţi martori că adevăru-l spun.

(Arătîndu-l pe Tyndarus.)

Părinte-i este Hegio, ce locuieşte-acolo.
Dar cum ajuns-a fiul al tatălui său sclav
Vreau să vă spun acuma, de-ţi vrea să ascultaţi.
Doi fii avea bătrînul ; cînd împlinise vîrsta
De patru ani, întîiul a fost răpit de-un sclav,
Ce-a şters-o în Elida[2] cu el şi l-a vîndut
Părintelui acestui băiat.

(Îl arată pe Philocrates.)

Pricepeţi ? Bine,
Dar nu-nţelege unul din rîndul ultim. Vino.
Dacă n-ai loc pe bancă, destul ai de plimbare,
Ca să nu schimbi, pe-o toană, actoru-n cerşetor.
N-o să-mi sparg eu bojogii, ca să m-auzi de-acolo.
Sînt celor ce averea la censori şi-o înscriu[3]

---

[1] Lacună în original.
[2] Provincie în Peloponez cu capitala la Elis.
[3] Spectatorii bogaţi din primele rînduri.

Dator să le spun restul ; și nu mă las datornic.
Cum vă spuneam, fugaru-l vîndu pe copilaș
Părintelui acestui băiat.

(Îl arată pe Philocrates.)

Cinstitul om
L-a cumpărat cu gîndul cinstit să-l dăruiască
Fiului său, de-o vîrstă cu țîncul, sau aproape.

(Arătîndu-l pe Tyndarus.)

Azi taică-su îl ține, fără să știe, sclav.
Bieți muritori, de-a mingea cu noi se joacă zeii !
Știți, așadar, cum Hegio și-a fost pierdut un fiu...
Pornind etolienii război cu eleenii,
Se întîmplă să-i cadă prizonier și-alt fiu.
L-a cumpărat un medic, Menarchus, în Elida.
La noi sosește Hegio să cumpere-eleeni
Captivi, trăgînd speranță că-și dibuiește fiul —
Pe cel captiv : de cellalt nu știe că-i la el.
Ieri, auzind pe-aicea de-un cavaler captiv
De cea mai naltă stirpe și naștere aleasă
Nu și-a cruțat bănetul, sperînd că-i fiul lui.
Și ca să-l poată-aduce cît mai degrabă-acasă
Pe amîndoi, aceștia, la questori i-a plătit...
La rîndul lor, captivii și-au făurit un plan
Prin care sclavul cată stăpînul să și-l scape ;
Veșmintele-ntre dînșii și numele-au schimbat :
Deci el

(îl arată pe Tyndarus)

e Philocrates, iar el

(îl arată pe Philocrates)

e-acum Tyndarus ;
Pînă și-nfățișarea flăcăii și-au schimbat-o.
Vrea, cel de-aici

(îl arată pe Tyndarus)

să-și ducă la bun sfîrșit urzeala,
Să deie libertatea stăpînului, și vrea
Pe frate-său, de-asemeni, să-l scape din sclavie,
Să i-l aducă, liber, părintelui, în țară,
Fără să știe, însă, căci întîmplarea schimbă
Adesea viața noastră mai mult ca-nțelepciunea.
Și tot fără să știe, în ticluiala lor,
În planul lor din vreme tocmit cu istețime,
Au hotărît în taină ca el,

(îl arată pe Tyndarus)

de bună voie,
La tatăl său, aicea,-n sclavie, să rămînă.
Deci, fără ca să știe, e-al tatălui său sclav.
Bieți oameni, ce nimicuri, ce flecuștețe sîntem !
Avem : noi — subiectul, voi — însăși comedia.
Și-acuma, despre piesă vreau să vă spun o vorbă.
Ea merită, noi credem, să fie ascultată :
Nu seamănă cu alta, nici drumuri vechi nu bate,
Nici versuri deocheate, ce nu se spun, nu are ;
Nici negustori de sclave, nici militari fălоși ;
Nici curtezane rele. Și nici să nu vă temeți
Că duc etolienii război cu eleenii.
Departe, în afară de scenă, se dau lupte.
Ar fi de tot ridicol ca noi, comedianți,
Să vrem, așa, deodată, să facem tragedie.
Cel ce iubește lupta, să iște vreo gîlceavă ;
Și dacă-l bate bine mai tarele-i potrivnic,
Îi jur că vede-o luptă din care iese-nvins,
Și n-o să mai dorească o alta să mai vadă.
Eu am plecat. Cu bine, cinstiți judecători
Ai păcii și războinici de neînvins în luptă.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

ERGASILUS

(singur)

Toți tinerii Iubita m-au poreclit, de cînd
M-așed cu ei la masă, chemat sau nechemat.
Ironicii, nici vorbă, îmi iau în rîs porecla,
Dar mie tare-mi place ; căci azvîrlind cu zarul,
Îndrăgostitu-și cheamă iubita-n ajutor.
Deci, e sau nu chemată ? Eu, unul, cred că da.
Pe legea mea, cred însă că bieții paraziți
Nu sînt chemați de nimeni și nici poftiți nu sînt.
Ca șoarecii noi roadem bucatele străine.
Cînd lumea hodinește și pleacă pe la țară,
Și dinții noștri, bieții hodina o cunosc.
Așa cum melcii, vara, cînd nu-i hrănește roua,
Vîrîți în cochilie, trăiesc din seva lor,
La fel și paraziții în vizuini se vîră,
Cu seva lor drept hrană, cît timp colindă cîmpul
Cei din a' căror bunuri s-au înfruptat deunăzi.
Atunci cu toții sîntem ogari de vînătoare ;
Dar cînd se-ntoarce roata și vine vremea noastră,
Dulăi sălbatici sîntem și greu de stîmpărat.
Și dacă nu e-n stare să-ndure parazitul
O pălmuială bună, o oală spartă-n creștet,

Cu sacu-n mîini pe poarta Trigemini [1] să iasă.
Și tare mult mi-e teamă că asta-i soarta mea.
De cînd al vieții-mi rege căzu-n captivitate
(Căci duc etolienii război cu eleenii ;
Și sîntem în Etolia, iar în Elida zace
Captiv Philopolemus, odraslă a lui Hegio,
Bătrînul care șade în casa-aceea hîdă,
Întristătoare casă, pe care plîng văzînd-o),
Bătrînul, din iubire de tată, a-nceput
Să facă un scîrbavnic și necinstit negoț ;
Prizonieri, adică, să cumpere, sperînd
Cu fiul lui să-l schimbe pe vreunul dintre ei.
Pe Hercle ! nu știu spune cît vreau să izbutească ;
Ci dacă i se-nfundă, eu cad de tot la fund.
Nădejde nu e-n tineri : pe ei doar se iubesc.
Al meu cinstea, el singur, mai vechile-obiceiuri,
Cinstindu-mă cînd fruntea știam să-i descrețesc.
Și tatăl lui urmează același obicei.
Mă duc să-i dau de urmă. Dar se deschide ușa
Pe care-ades ieșit-am sătul și cherchelit.

SCENA II

HEGIO, SCLAVUL, ERGASILUS

HEGIO

(către sclavul care ține în mînă un bici)

Ascultă-aici : captivii aceștia amîndoi,
Aleși, cum știi, de mine ieri, la vînzarea prăzii,
Să fie cîte unul legat, adică vreau
Să li se scoată lanțul ce-i ține laolaltă.

---

[1] Poartă din Roma situată între Tibru și Aventin, pe care se ieșea în direcția Ostiei. Se pare că în fața ei exista și un chei, unde se descărcau mărfurile sosite pe fluviu ; era, deci, un loc de întîlnire al hamalilor.

Să se preumble-n voie prin casă și pe-afară ;
Dar să-i păzești, ia seama, cu toată străşnicia.
Captivu-n libertate cu pasărea-i asemeni :
El un prilej de fugă, doar unul, să-ntrevadă,
Și-i e de-ajuns, și nu poți vreodată să-l mai prinzi.

SCLAVUL

Vezi bine că ne place și nouă să ne știm
Nu sclavi, ci oameni liberi.

HEGIO

Dar nu de tine-i vorba.

SCLAVUL

Și dacă nu strîng banii, plăti-voi... cu piciorul ?

HEGIO

Ți-oi da și eu, așijderi, răsplata cuvenită.

SCLAVUL

Ca pasărea de care mi-ai pomenit ți-oi face.

HEGIO

Încearcă ; și te-oi pune, pe legea mea, în fiare.
Dar multă vorbă strică. Fă ce ți-am spus, și du-te.
Eu mă reped acuma la frate-meu, să văd
Dacă i-au dat de furcă ceilalți captivi, azi-noapte.
De-acolo într-o clipă acasă mă întorc.

ERGASILUS

(aparte)

Sărman bătrîn, mă doare în suflet să te văd
Făcînd pe temnicerul ca să-ți descoperi fiul.
Dar dacă astfel poate să dea de urma lui,
Din partea mea să facă o vreme pe călăul.

HEGIO

Cine vorbeşte-acolo ?

ERGASILUS

(cu glas jalnic)

Eu, care-ţi simt durerea,
Tînjesc şi, vai, mă tîngui de mare jalea ta ;
Sînt numai os şi picle şi mă usuc într-una.
Nimic nu am acasă, nimic de-nfulecat ;
Cu firmituri mă satur primite de la alţii.

HEGIO

Hei, Ergasilus.

ERGASILUS

Zeii să te iubească, Hegio.

HEGIO

Nu plînge.

ERGASILUS

Cum să nu plîng ? Să nu deplîng un tînăr
Atît de bun la suflet ?

HEGIO

De multă vreme ştiu
Că îmi iubeai feciorul, dar şi el te iubea.

ERGASILUS

Vezi tu, aşa e omul făcut : să preţuiască
Dulceaţa fericirii cînd nu-i mai simte gustul.
Şi eu, de cînd e-n mîna duşmanului, ştiu bine
Ce preţios ţi-e fiul şi zi de zi-i duc lipsa.

HEGIO

Cînd un străin ca tine se-ndurerează-atît,
Ce simt eu, ca părinte, cînd el mi-e unic fiu ?

ERGASILUS

Străin ? El pentru mine-i străin ? Cinstite Hegio,
Să nu mai spui vreodată asemenea cuvînt.
Ţi-e unic fiu, dar mie mi-e unic între unici.

HEGIO

Frumos, că pui la suflet durerea unui prieten.
Dar să nu-ţi pierzi curajul.

ERGASILUS

Vai, vai !
(Bătîndu-se peste pîntec.)
Pe el îl doare
Că şi-a văzut oştirea neostenind la masă.

HEGIO

Şi-n toată vremea asta n-ai dibuit pe nimeni
Ce-ar vrea să ostenească, de dragul tău, la masă ?

ERGASILUS

Păi ce crezi ? Nu vrea nimeni oştirea să-mi tocmească,
De cînd Philopolemus căzu-n captivitate.

HEGIO

Pe Pollux ! nu mă miră că fug de-ocîrmuire.
Prea-ţi trebuie mulţime de feluriţi oşteni :
În primul rînd vînjoşii viteji din Brutăreşti ;
Oştire împărţită în fel de fel de cete :
Din Plăcinţeni e una, o alta din Pîineni,
Din Sturzii-fripţi, pe urmă, şi Granguri-rumeniţi.
Nu pun la socoteală cealaltă oaste,-a mării.

ERGASILUS

Adesea neştiute pier geniile mari :
Un general ca mine să stea degeaba, vai !

HEGIO

Nu-ţi pierde, nu, curajul. Nădăjduiesc să-l văd,
Poate-ntr-o zi sau două, pe fiul meu acasă.
Prizonier aicea-i un tînăr din Elida,
Bogat, fără-ndoială, şi dintr-un neam de seamă ;
Nădejdea mea cea mare-i să-l schimb pe fiul meu.

ERGASILUS

Ah, să-ţi ajute zeii. Dar, spune-mi, azi de nimeni
N-ai fost poftit la cină ?

HEGIO

Din cîte ştiu, de nimeni.
Dar pentru ce-ntrebarea ?

ERGASILUS

Pentru că-i ziua mea ;
Şi mi-am făcut socoata că mă poftești la tine.

HEGIO

Nu-i cea mai rea socoată ; doar să te mulţumească
Puţinul meu.

ERGASILUS

N-am teamă decît de prea-puţin ;
El mă desfată zilnic la masa mea de-acasă.
Hai, treacă, facem tîrgul : şi dacă n-oi găsi
Ceva mai acătării la ceilalţi buni prieteni,
Mă vînd ca pe-o moşie şi mă predau.

HEGIO

Nu-ţi vinzi
Moşia, nu, ci burta, moşie fără capăt [1].
Dar, dacă vii, mă bucur.

ERGASILUS

Sînt liber.

HEGIO

Poate-ţi pică
Vreun iepure-n capcană ; eu nu-s decît arici.
Iar felul meu de viaţă urmează-o cale aspră.

ERGASILUS

Cu asta nu mă sperii şi nici nu mă-nspăimînţi.
Mă-nfăţişez la tine cu dinţii îmbrăcaţi.

HEGIO

Mîncări am pişcătoare

ERGASILUS

Că n-or fi mărăcini ?

HEGIO

Din glie scoase.

ERGASILUS

Porcul trăieşte tot pe glie.

HEGIO

Legume tari...

[1] Plaut exploatează sensul dublu al cuvîntului *fundus* care însemna în latineşte, şi *burtă fără fund*, dar şi *proprietate, domeniu*

ERGASILUS

Ci dă-le bolnavilor din casă.
Mai e ceva ?

HEGIO

Atîta : să nu-ntîrzii.

ERGASILUS

Nici gînd.

(Iese.)

HEGIO

(singur)

În casă intru-o clipă să fac o socoteală,
Să știu ce sumuliță rămîne la zaraf.
La frate-meu, pe urmă, alerg nentîrziat.

(Iese.)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

SCLAVUL, PHILOCRATES, TYNDARUS, SCLAVII

SCLAVUL

(urmat de Philocrates şi de Tyndarus, în lanţuri)

Şi dacă zeii fără moarte v-au hărăzit aceste chinuri,
Răbdaţi-vă-n tăcere soarta ; că pare viaţa mai uşoară.
Vă cred, aţi fost, acasă, liberi ;
Dar iată-vă-n captivitate, şi-i bine-acum să vă supuneţi,
Ca, mulţumindu-vă stăpînul, să vă-ndulciţi cumva
sclavia. [1]
Drept sau nedrept, stăpînul are mereu dreptate.

CAPTIVII

(plîngînd)

Oh ! oh ! oh !

SCLAVUL

Degeaba, plînsul nu ajută ; vă strică doar frumoşii ochi.[2]
Curajul, în restrişte, aduce alinarea. [3]

TYNDARUS

Să zaci în fiare, ce-njosire !

---

[1] Textul original este nesigur.
[2] Text corupt şi lacunar în original ; traducere aproximativă.
[3] Expresie proverbială.

SCLAVUL

Dar ce păreri de rău, pe urmă,
Ne-or încerca, stăpînul, dacă vă scoate lanțul,
Lăsînd în libertate doi oameni scump plătiți.

TYNDARUS

Și pentru ce s-ar teme de noi ? Doar ne cunoaștem
Prea bine datoria dacă ne lasă liberi.

SCLAVUL

Punînd la cale fuga ; miros eu ce-o să faceți.

TYNDARUS

Noi, să fugim ? Și unde ?

SCLAVUL

Acasă.

TYNDARUS

Aș ! Nu-i de noi să luăm drept pildă
Pe sclavii care fug.

SCLAVUL

Prilejul, de s-ar ivi, nu zic să-l pierdeți.

TYNDARUS

Doar un hatîr vrem să ne faci.

SCLAVUL

Și care ?

TYNDARUS

Putinţă dă-ne să vorbim ceva
Neauziţi de ei,

(arată sclavii din fundul scenei)

şi nici de voi.

(Arată sclavul cu care vorbeşte şi pe ceilalţi sclavi din preajma lui.)

SCLAVUL

Hai, fie.

(Către Tyndarus şi Philocrates.)

Depărtaţi-vă.

(Către ceilalţi sclavi.)

Veniţi

Cu mine, voi.

(Către Tyndarus.)

Dar nu vorbiţi prea mult.

TYNDARUS

O, n-avea teamă.

(Către Philocrates.)

Vino-n partea asta.

SCLAVUL

(către ceilalţi sclavi)

Îndepărtaţi-vă.

TYNDARUS

Îţi mulţumim
Din suflet amîndoi şi-ndataraţi
Rămînem pentru-ngăduinţa ta.[1]

(Sclavii se retrag cu toţii în fundul scenei, lăsîndu-i în faţă pe cei doi captivi.)

[1] Text original nesigur.

PHILOCRATES

(către Tyndarus)

Acum, te rog, să trecem oleacă mai departe,
Aşa, ca nici un martor să nu ne prindă vorba
Şi să desprindă firul înşelăciunii noastre.
De nu înşeli cu minte, mai bine nu-nşela ;
Cazi în capcană singur de nu iei bine seama.
Şi după ce stăpîn te-or crede, iară pe mine sclavul tău,
Va trebui cu ochii-n patru să fim mereu şi să jucăm
Cu toată iscusinţa şi prevederea noastră.
Isprava nu-i uşoară ; se cere nici o clipă
Să nu dormim.

TYNDARUS

Pe Pollux ! am toată grija.

PHILOCRATES

Sper.

TYNDARUS

Ba, ca să-ţi scap vieaţa atît de scumpă ţie,
Cu-a mea vreau să fac tîrgul, care, la fel, mi-e scumpă.

PHILOCRATES

Ştiu.

TYNDARUS

Să nu uiţi atunci cînd visul ai să ţi-l vezi îndeplinit,
Că, uite,-aşa e omul nostru : atîta timp cît vrea ceva,
S-arată bun, prea bun la suflet. Dar după ce l-a căpătat,
Se face rău deodată şi nu te mai cunoaşte.

PHILOCRATES

Vreau să cunoşti întreaga-mi părere despre tine.
Şi ce-ţi spun ţie-acuma, aidoma-i spun tatii.
De-aş îndrăzni, pe Pollux ! ţi-aş spune tată-al meu ;
Căci tu eşti pentru mine ca un al doilea tată.[1]

TYNDARUS

Ascult.

PHILOCRATES

A nu ştiu cîta oară ţi-o spun, ca să nu uiţi vreodată :
Nu sînt stăpînul tău, ci sclavul. Şi-acum, un lucru te-aş ruga ;
Pentru că zeii fără moarte mi-au hărăzit ca, după ce
Am fost stăpînul tău o viaţă, să-ţi fiu tovarăş de sclavie,
Nu-ţi poruncesc, ca altădată, ci doar, cum bine vezi, te rog :
Pe toate toanele ursitei, pe toată bunătatea tatii,
Şi-n numele captivităţii în care ne-a zvîrlit duşmanul,
Să nu te freci mereu de mine, ca sclav ascultător, supus,
Ci totdeauna să ţii minte c-ai fost ce-ai fost şi eşti ce eşti.

TYNDARUS

Ştiu că sînt azi la fel ca tine şi eşti ca mine

PHILOCRATES

Dacă poţi
De asta să-ţi aduci aminte, izbînda noastră nu-ntîrzie.

---

[1] Replică atribuită de unii editori parţial lui Tyndarus, de alţii în întregime, în timp ce alţii i-o atribuie lui Philocrates.

SCENA II

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARUS, SCLAVII

HEGIO

(vorbind către cineva din casă)

Nu zăbovesc, mă-ntorc îndată ce îi descos.

(Către sclavi.)

Dar unde sînt
Cei doi, pe care vă cerusem în faţa uşii să-i aduceţi ?

PHILOCRATES

Ai fost prevăzător, vezi bine, şi n-ai nevoie să ne
cauţi :
Ne-ai prejmuit c-un zid de paznici şi cu grămezi de
lanţuri grele.

HEGIO

Cînd te păzeşti, nu cazi în cursă, iar paznicul
nu-nseamnă pază ;
Cînd crezi că te-ai păzit de toate, nu te păzeşte
ghinionul.
N-am oare pricini făr' de număr să vă păzesc cu toată
grija,
Cînd v-am plătit, ca pe nealţii, atît de scump şi cu
bani gheaţă ?

PHILOCRATES

Dar pică nu-ţi purtăm, pe Pollux ! c-atît de straşnic
ne păzeşti,
Cum nici tu, de-om fugi vreodată, la vreun prilej, să
nu ne porţi.

HEGIO

Vă ţin sub pază, cum şi mie ţinut mi-e,-n ţara voastră,
fiul.

PHILOCRATES

Frizonier ?

HEGIO

Și el.

PHILOCRATES

Nu sîntem, deci, singurii bătuți de soartă.

HEGIO

(către Philocrates)

Ia vino-ncoace : numai ție să-ți pun vreo cîteva-ntrebări
Dar nù vreau să mă-nșeli cu-o iotă și nici să minți nu vreau.

PHILOCRATES

N-ascund
Ceea ce știu ; și-ți spun pe față, că nù știu, dacă n-am să știu.

TYNDARUS

(aparte)

La bărbier s-a dus bătrînul, iar celălalt ascute briciul.
Nici nu și-a pus la gît ștergarul, să nu-i păteze-mbrăcămintea.
Ci de-o să-l scoată ras ca-n palmă sau ras cam mare, nu știu încă ;
Dar își cunoaște meseria și cred că-l bărbierește bine.

HEGIO

Ia spune : ce iubești — sclavia sau libertatea, cel mai mult ?

PHILOCRATES

Să fiu de bine mai aproape și mult, departe mult de rău,
Cu toate că, spun drept, sclavia nu mi-a fost rea din cale-afară,
Căci omenit, ca fiu al casei, am fost de tine și de-ai tăi.

TYNDARUS

(aparte)

Frumos ! Nici un talant, pe Pollux ! nu dau pe Thales din Milet.
Pe lîngă-un om cu-atîta minte, n-a fost decît un biet flecar.
Cum se pricepe să-i vorbească aidoma c-un sclav de rînd.

HEGIO

Știi din ce neam e Philocrates ?

PHILOCRATES

Din neamul Celormaibogați ;
Cel mai cinstit și mai puternic și mai de vază neam din țară.

HEGIO

Și el ? Era la mare cinste ?

PHILOCRATES

La cea mai mare-ntre fruntași.

HEGIO

Deci, printre eleeni, bag seama, de trecere se bucura.
Și are multă bogăție ?

PHILOCRATES

Din ea seu mult bătrînul scoate.

HEGIO

Aşa ? deci tatăl lui trăieşte ?

PHILOCRATES

Cînd noi l-am părăsit, trăia ;
De-o mai trăi sau nu şi-acuma, n-o ştie altul decît Orcus[1].

TYNDARUS

(aparte)

Eh, merge strună ; nu-i ajunge că-i mare mincinos, mai iată-l
Şi filozof.

HEGIO

Şi-l cheamă ?

PHILOCRATES

Thensaurochrysonicochrysides.

HEGIO

Fără-ndoială, din pricina nemăsuratei bogăţii ?

PHILOCRATES

Ba mai degrabă din pricina zgîrceniei neruşinate.
(Îi zice Theodoromedes pe numele-i adevărat.)[2]

HEGIO

Cum ? e avar, zici tu, bătrînul ?

---

[1] Zeul morţii, la romani, identificat mai tîrziu cu Hades.
[2] Vers probabil interpolat.

PHILOCRATES

Pe Pollux ! ca un cămătar.
Cînd el — ca să-l cunoşti — înalţă o jertfă Geniului
său,
Nu foloseşte decît vase de Samos, ieftine, de teamă
Că i le fură Geniul : spune dacă se-ncrede-n cineva.

HEGIO

(îndreptîndu-se către Tyndarus)

Urmează-mă. Vreau şi cu cellalt să stau de vorbă cum
se cade.

(Către Tyndarus.)

Băiatul ăsta, Philocrates, cinstit cu mine s-a purtat.
Acuma ştiu şi din ce stirpe şi-al cui eşti ; mi-a
mărturisit.
Ţi-ar folosi nespus, pe Hercule ! adeverind
mărturisirea-i ;
Cu-atît mai mult cu cît ştiu totul.

TYNDARUS

El datoria şi-a făcut,
Mărturisindu-ţi adevărul ; deşi eu, Hegio,-aş fi dorit
Să ţin ascunse bogăţia, familia şi neamul meu.
Acuma însă, cînd pierdut-am şi patria, şi libertatea,
Socot că trebuie să ştie de frica ta, ci nu de-a mea.
Duşmanul, sorţii bătăliei, egal cu mine l-au făcut.
O vorbă nu sufla pe vremuri ; azi poate chiar să mă
lovească.
Vezi tu ? Ursita ne-nvîrteşte şi ne coboară cum îi place ;
Mă iată sclav, dintr-un om liber, şi-n tină iată-mă, din
slavă.
Eu, care porunceam odată, azi la poruncă mă supun.
Ci dacă ştiu că mi-e stăpînul la fel ca mine, cînd
aveam

Supușii mei, n-am nici o teamă de nedreptăți și
mojicii.
Dar am mai multe să-ți spun, Hegio, dacă mi-ngădui
să vorbesc.

HEGIO

Vorbește fără teamă.

TYNDARUS

Liber, ca fiul tău, am fost cîndva.
Și lui, și mie, libertatea ne-a fost răpită de dușman ;
El sclav e azi în țara noastră, așa cum eu sînt sclav la
tine.
Un zeu, pesemne,-aude totul și vede tot ce facem noi ;
El, după cum te porți cu mine, se va-ngriji de fiul tău.
El știe să plătească răul și binele să-l răsplătească.
Așa cum tu îți plîngi feciorul, și tata plînge după mine.

HEGIO

Nu uit o clipă, nu ; dar, spune, adevărești
mărturisirea-i ?

(Îl arată pe Philocrates.)

TYNDARUS

Mărturisesc c-al meu părinte e fără seamăn de bogat,
Și neamul meu e neam de seamă. Dar te-aș ruga din
suflet, Hegio,
Să nu te lăcomești prea tare aflînd de bogăția noastră,
Ca tatăl meu să nu găsească, deși sînt unicu-i vlăstar,
Că m-aș simți, ca sclav, mai bine, hrănit de tine
și-nțolit,
Decît, sub ochii lui, acasă, ducînd un trai de cerșetor.

HEGIO

Sînt, slavă zeilor din slavă și bunilor străbuni — avut.
Nici nu mă număr printr-aceia ce storc cîștig de peste tot ;
Cîștigul, știu, rostogolește atîția oameni în noroi.
E chiar mai bine cîteodată, mai drept, să pierzi, nu să cîștigi.
Eu auru-l urăsc ; adesea el dă poveți ticăloase.
Ascultă cu luare-aminte, să afli hotărîrea mea.
Băiatul meu e, în Elida, captiv și sclav, ca tine-aici.
Înapoiază-mi-l, și nu ai nici un bănuț să-mi dai, nici unul ;
Vă dau, și lui,

(îl arată pe Philocrates)

și ție drumul. Altminteri, n-ai să pleci de-aici.

TYNDARUS

Nu ceri nimic ce nu se cade, și ești un om fără de seamăn.
Dar, spune,-i sclav al obștii noastre sau al vreunui cetățean ?

HEGIO

E sclav la medicul Menarchus.

TYNDARUS

(aparte, arătîndu-l pe Philocrates)

Pe Pollux ! e clientul lui.

(Tare, către Hegio.)

Ah, treaba curge de la sine, ca ploaia rece din văzduh.[1]

---

[1] Replică atribuită de unii editori lui Philocrates.

HEGIO

Redă-mi băiatul.

TYNDARUS

Fii pe pace ; dar, Hegio, te-aş ruga ceva...

HEGIO

Să fie lucru cu putinţă, atît.

TYNDARUS

Ascultă, şi-ai să ştii.
Nu cer să-mi dărui libertatea pînă se-ntoarce fiul tău ;
Dă-mi sclavul,

(îl arată pe Philocrates)

hotărăşte singur cît vrei pe el — ca să-l trimit
La tatăl meu, să-ţi ceară fiul.

HEGIO

Nu, asta, iartă-mă, n-o fac,
Ci, cînd se-ncheie armistiţiul, reped la el un om de-al meu,
Aidoma să-ţi împlinească şi fără greş însărcinarea.

TYNDARUS

Nu-ţi foloseşte trimiţîndu-l pe nu ştiu cine ; timp pierdut.
Pe el trimite-l.

(Îl arată pe Philocrates.)

Cum ajunge, cum face tot ce vrem cu toţii.
Tu n-ai să poţi trimite tatii pe cineva mai de credinţă
Ca el, în care să se-ncreadă pentru că-l ştie credincios,

Și-n seama căruia să-l lase pe fiul său mai fără teamă.
Curaj ; răspund de el, credința de-atîtea ori i-am
încercat-o
Și-l cred cinstit, cum și el crede în dragostea-mi față
de el.

HEGIO

Să-i facem prețul și-l trimitem pe chezășia ta.

TYNDARUS

Primesc.
Vreau, mài mult, să pornească-ndată, dacă se poate,
chiar acuma.

HEGIO

Te legi, de nu se mai întoarce, să mi-l plătești cu
douăzeci
De mine ? spune.

TYNDARUS

O, nici vorbă.

HEGIO

(către sclavi, arătîndu-l pe Philocrates)

Să-l dezlegați ; ba dezlegați-i
Pe amîndoi.

TYNDARUS

Să-ți împlinească dorințele preabunii zei,
Pentru purtarea ta cinstită și pentru că ne scoți din
lanțuri.
N-am să mă tîngui că-mi rămîne grumazul fără'de
grumăzar.

HEGIO

Te-ajuți pe tine ajutîndu-l pe omul bun și cum se cade.
Acum, dacă-l trimiți acasă, la tatăl tău, învață-l tot
Ce vrei și trebuie să-i spună. Să-l chem aici, aproape ?

TYNDARUS

Cheamă-l.

SCENA III

HEGIO

De s-ar întoarce totul în bine pentru toți !
(Către Philocrates.)
Stăpînul tău de astăzi îți cere să-mplinești
Neabătut porunca stăpînului de ieri.
Pe douăzeci de mine te dau în seama lui.
Și el te mînă-acasă, la tatăl lui, să-i ceri
Să-mi caute băiatul, acolo, printr-ai voștri,
Ca să putem, pe urmă, să ne schimbăm copiii.

PHILOCRATES

Sînt gata pe oricare din voi să vă ascult ;
Slujiți-vă de mine ca un olar de roată.
Mă-nvîrt încoace,-ncolo, cum vreți și cum vă place.

HEGIO

Tu te slujești pe tine slujindu-ne pe noi
Și îndurînd sclavia fără cîrtire. Vino
Cu mine.
(Către Tyndarus, aducîndu-i-l pe Philocrates.)
Iată-ți omul.

TYNDARUS

Îți mulțumesc din suflet,
Că îmi ajuți și-ngădui solie să trimit
Părinților în țară, ca să le ducă veste
Și ce fac eu pe-aicea, și ce vreau de la ei,
Să-i spună,-adică, tatii de-a fir-a-părul totul.

(Către Philocrates.)

Făcut-am învoială și eu, și el, Tyndarus,
Să te trimit acasă, la tata, în Elida ;
Pierd douăzeci de mine — atît te-am prețuit —
De nu te-i mai întoarce.

PHILOCRATES

E-o învoială bună.
Ci tatăl tău așteaptă un sol din partea ta,
Pe mine sau pe altul.

TYNDARUS

Ascultă bine, dar,
Ce vreau să-i spui, acolo, în țara noastră, tatii.

PHILOCRATES

Să nu ai teamă, Philocrates, am să mă străduiesc și
acuma
Să te slujesc cu-aceeași cinste cum te-am slujit
întotdeauna,
Din toată inima, cu toate puterile[1] și mintea mea.

TYNDARUS

Ți-ai face numai datoria. Acum ascultă-mă. Salută,
Întîi, din partea mea pe tata, pe mama, neamurile toate

[1] În original : *auribus — urechile*. Traducerea a adoptat corectura *viribus — puterile*, propusă de mai mulți editori.

Şi toţi prietenii din vremuri pe care-i întîlneşti în cale ;
Sînt sănătos şi sclav, le spune, la omul cel mai omenos
Ce m-a cinstit şi mă cinsteşte cu-o bunătate fără
seamăn.

PHILOCRATES

Povaţă de prisos ; în minte, şi fără ea, port toate astea.

TYNDARUS

Şi dacă n-aş avea un paznic, m-aş crede liber într-aievea.
Vorbeşte-i tatii de-nvoiala ce s-a-ncheiat, în legătură
Cu fiul lui.

PHILOCRATES

Nu-ţi pierde vremea să-mi aminteşti ce port
în minte.

TYNDARUS

Să-l cumpere şi să-l trimită, în schimbul nostru, nu
uita.

PHILOCRATES

Nu uit.

HEGIO

În cea mai mare grabă ; întru folosul tuturor.

PHILOCRATES

Şi el doreşte, ca şi tine, să-şi vadă fiul.

HEGIO

La al meu
Ţin tare mult, ca orice tată.

PHILOCRATES

(către Tyndarus)

Și, altceva, ce să-i mai spun
Tatălui tău ?

TYNDARUS

Că-mi merge bine — poți să i-o spui cu tot curajul,
Tyndarus — și că niciodată n-a fost zîzanie-ntre noi,
Că n-ai făcut nici o greșeală, și n-ai de mine să te
plîngi,
Că tu mi-ai fost mereu alături de cînd m-a copleșit
necazul,
Că zelul, buna ta credință nici o clipită n-au scăzut
Văzîndu-mă strivit de soartă. Cînd tata va-nțelege totul,
Adică buna ta purtare față de fiul său, Tyndarus,
N-o să stea-n cumpănă, mi-nchipui, să-ți dăruiască
libertatea ;
Altminteri, de-oi ajunge-acolo, îl rog și eu, și-l hotărăsc.
Prin grija ta, bunăvoința, curajul, istețimea ta
Mă faci să cred și-mi dai speranța că îmi revăd curînd
părinții,
Vorbind acestui om de mine, de stirpea și averea mea ;
Tot mulțumită minții tale sfărmat e lanțul ce m-a-ncins.

PHILOCRATES

Spui adevărul, și mă bucur că-ți amintești atît de bine.
Dar meritai purtarea asta : căci dacă și eu, Philocrates,
Puterea ta mi-aș aminti-o, nu mi-ar ajunge
ziua-ntreagă
Să te vorbesc mereu de bine ; și dacă sclavul meu erai,
Nu mi-ai fi arătat mai multă cinstire.

HEGIO

Zei fără de moarte,
Ce inimi au în piept, curate ! Mă-nduioşază pîn' la lacrimi !
Ce dragoste cinstită-i leagă : ce laude-i aduce sclavul
Stăpînului de ieri !

PHILOCRATES

Pe Pollux ! dar laudele-aduse mie
Nu-nseamnă nici a suta parte din ceea ce i se cuvine.[1]

HEGIO
(către Philocrates)

L-ai tot slujit cu drag, dar astăzi un nou prilej ţi se iveşte,
Pe tine să te-ntreci, slujindu-l cu-aceeaşi bună-a ta credinţă.

PHILOCRATES

Încerc să pun pe-aceeaşi treaptă cu buna mea voinţă — fapta ;
Mi-e martor Iupiter cel mare — ia seama, Hegio — că-i rămîn
Tot credincios lui Philocrates, precum i-am fost...

HEGIO

Eşti om cinstit.

PHILOCRATES

Şi pentru el am să mă străduiesc din răsputeri, ca pentru mine.

---

[1] Replică atribuită şi lui Tyndarus.

TYNDARUS

Aș vrea cu-atît mai mult să-ți fie de fapte-adeverit cuvîntul ;
Dar încă n-am ajuns a spune tot ce aștept eu de la tine.
Ascultă-mă, te rog, și cată să nu te superi de ce spun.
Gîndește-te că eu, nu altul, ți-am prețuit răscumpărarea,
Și că trimis vei fi acasă pe chezășia vieții mele,
De-aceea nu mă da uitării îndată ce mă pierzi din ochi,
Pe veci lăsîndu-mă-n sclavie, ca să răspund pe veci de tine,
Nici să nu crezi că vei fi liber dacă chezașu-ți părăsești
Sau dacă nu-l aduci — ia seama — pe fiul lui în locul meu.
N-aș vrea să uiți că pleci acasă în schimbu-a douăzeci de mine.
Fii credincios cu credinciosul, nu-ți înmuia pe drum credința.
De tata, știu că va fi gata să facă tot ce-i de făcut.
Păstrează-n veci prietenia-mi și dobîndește-o și pe-a lui.

(Îl arată pe Hegio.)

Pe mîna dreaptă-a ta, pe care o strîng în mîna mea cea dreaptă,
Fii, rogu-te, și tu cu mine pe cît îți sînt de credincios.
Gîndește-te că mi-ești stăpînul, părintele, patronul meu :
Îmi las nădejdea și avutul pe seama ta.

PHILOCRATES

Ajunge. Bine-i
Să-ți împlinesc aievea toate însărcinările ?

TYNDARUS

Prea bine.

PHILOCRATES

Făgăduiesc și lui, și ție cu vești plăcute să mă-ntorc.
Mai vreți ceva ?

TYNDARUS

Să vii degrabă.

PHILOCRATES

Veneam şi fără să-mi fi spus.

HEGIO

Mergi la zaraf cu mine-acuma, să-ţi dau ceva bănuţi de drum ;
Ne repezim şi pîn' la pretor să-ţi iau înscrisul.

TYNDARUS

Ce înscris ?

HEGIO

De trecere prin oastea noastră, altminteri nu-ţi mai vede ţara.
Tu, intră-n casă.

TYNDARUS

(către Philocrates)

Cale bună.

PHILOCRATES

Rămîi cu bine.

(Tyndarus intră, împreună cu sclavii, în casa lui Hegio.)

HEGIO

Bună treabă,
Să-i cumpăr chiar pe ei din prada scoasă de questori la mezat.
Scăpat mi-e fiul din sclavie, de-or vrea şi bunii zei din ceruri.

Şi cît am stat la îndoială, cît m-am codit pînă să-i cumpăr.

(Strigînd în culise.)

Băieţi, vegheaţi-mi-l cu grijă, un pas afară să nu facă
Fără vreun paznic de nădejde. Mă-ntorc şi eu cît de curînd.
Dau pîn' la frate-meu o raită să-i văd şi pe ceilalţi captivi ;
Mai şi întreb de el

(îl arată pe Philocrates)

pe vreunul, poate-l cunoaşte careva.
Să mergem, ca să-ţi vezi de cale ; e lucrul cel mai nezăbavnic.

(Ies amîndoi.)

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

ERGASILUS

(singur)

E rău să cauți de-ale gurii și să găsești cu multă trudă,
E mai rău să trudești amarnic și, vai, să nu găsești nimic ;
Și-i cel mai rău să mori de foame și să nu ai ce pune-n gură.[1]
Nefericită zi, pe Hercle ! de s-ar putea, i-aș scoate ochii,
Că pe toți oamenii-i întoarce, răuvoitori, asupra mea.
Nu știu pe nimeni să postească, să umble hămesit ca mine,
Pe nimeni păgubos ca mine, în tot ce face, nu cunosc,
Nici pîntec sau gîtlej lihnite, la sărbători, ca ale mele.
Pieri-vei, biată meserie de parazit, căci tineretul
Din vremea noastră izgonește pe măscăricii morți de foame.
Nu-i pasă de laconienii însinguraţi pe scăunele[2] ;
Bieți muritori, doar vorba goală e hrana și avutul lor.
Nu vrea la cină să poftească decît pe cel care-l poftește.

---

[1] Text nesigur ; probabil vers interpolat.
[2] Paraziților nu li se îngăduia să se așeze pe paturi, la masă, ci deoparte, pe niște scăunele. Comparînd parazitii cu laconienii (spartanii), Ergasilus sugerează că aceștia din urmă stăteau la masă pe scaune individuale.

Își face singur piața, treabă de parazit, din totdeauna ;
În for, la negustori de sclave cu fruntea sus se duce singur,
De parcă-n tribul lui împarte, cu fruntea sus, dreptatea legii.
Un ban la măscărici nu zvîrle ; numai pe sine se iubește...
Plecînd de-aici, mai adineauri, opresc în for pe cîțiva tineri.
„Salut, le zic ; și-ntreb : La cine prînzim noi azi ?“
Nici un răspuns.
„Nu-mi spune nimeni : vii la mine ?“ Ei tac, nici nu mă iau în rîs.
„La cine mîncăm noi ?“ adaug. Ei semne-mi fac că nu li-i foame.
Le spun o glumă,-atunci, hazoasă, cea mai de haz din cîte știu,
Și care prețuia o lună de mese strașnice pe vremuri ;
Nici nu zîmbesc. Și dintr-odată, vai, uneltirea le-o pricep.
Nici unul dintre ei nu face pe cîinele înfuriat,
Ivindu-și colții-a mîrîială, necum în hohote să rîdă.
Văzîndu-i că-și bat joc de mine, îi las acolo și mă duc.
Opresc pe alții, și pe alții, pe tot mai mulți : același lucru.
Erau cu toții scumpi la vorbă, ca negustorii din Velabrum[1].
Văzînd că ei își rîd de mine, îi las pe toți și vin aici.
Alți paraziți mai dau zadarnic și-acum tîrcoale-n jurul lor.
Eu, după legile barbare[2], dau tineretu-n judecată.

---

[1] Numele a două cartiere ale Romei antice : *Velabrum maior*, la porțile Aventinului, și *Velabrum minor*, în apropiere de Carinae.
[2] Adică după legile romane, grecii socotindu-i barbari pe romani.

Pe cei ce astăzi uneltit-au să-mi ia, prin post și foame, viața,
Îi chem să-i judece poporul, și cer să mă despăgubească
Cu zece mese-mbelșugate, ca-n visul meu. Așa le-oi face.
Acum mă duc în port. Acolo rămîne singura-mi nădejde ;
Iar dacă nu, mă-ntorc la cina lui Hegio, greu de mistuit.

(Iese în stînga.)

SCENA II

HEGIO, ARISTOPHONTES

HEGIO

Au poate fi pe lume un lucru mai plăcut,
Decît un tîrg din care și tu cîștigi și obștea,
Cum s-a-ntîmplat cu mine luînd acești captivi ?
Toți care-mi știu isprava s-au adunat în juru-mi
M-au tot oprit, mi-au stat în cale, m-au istovit de tot sărmanul ;
Urîndu-mi prea mult bine erau să mă ucidă.
Pe urmă-alerg la pretor. Abia-mi trăgeam suflarea.
Îi cer, și-mi dă înscrisul ; și, uf ! Tyndarus pleacă.
Scăpînd de-o piatră de pe suflet, apuc și eu pe drumul casei.
Dau pe la frate-meu o raită, îi văd și pe ceilalți captivi ;
Întreb : pe Philocrates din Elis cine-l știe
De-aproape ? El
(îl arată pe Aristophontes)
îmi spune că-i este bun prieten.

Răspund că e la mine-acasă ; și el mă roagă, mă
imploră
Să-l las o clipă doar să-l vadă.
Și-atunci l-am scos din fiare.

(Către Aristophontes.)

Urmează-mă, te pun,
Cum ne-a fost vorba, față-n față cu omul care ți-e
prieten.

(Intră în casă împreună cu Aristophontes.)

SCENA III

TYNDARUS

(ieșind pe furiș din casa lui Hegio)

Acum, vai mie,-ar fi mai bine să nu mai fiu, decît să
fiu,
Acum cînd dusă mi-i speranța și nu mai cred în ajutor.
Cumplită zi, îmi iei nădejdea în izbăvirea vieții mele ;
N-am nici o cale de scăpare și nù știu spaima să-mi
înlătur ;
Cu nici o mantă nu-mi acopăr viclenele-mi înșelăciuni,
(Sub nici o mantă n-oi ascunde urzelile-mi și viclenia,)[1]
Nici un cuvînt nu-mi șterge fapta, nimic n-o spulberă,
n-o schimbă,
Nu-mi pot învălui minciuna și nici ascunde-nșelăciunea.
Și taina mi s-a dat pe față și jocul mi-i descoperit.
Nimic nu se mai poate face ; nici să mai scap nu pot,
nu știu,
Și scump am să plătesc, cu viața, pentru stăpîn și
pentru mine.
Intrînd aici, acum o clipă, Aristophontes m-a pierdut ;
El mă cunoaște ; e prieten și rudă chiar cu Philocrates.

[1] **Vers probabil interpolat.**

Să-ncerce pînă și zeița Salvării — tot nu mă salvează,
Afară dacă nu-ncerc singur și nu găsesc vreun șiretlic.
Dar care ? Ce să pun la cale ? Ce să scornesc ? Prin capul meu
Nu trec decît prostii. M-a prins.

SCENA IV

HEGIO, TYNDARUS, ARISTOPHONTES

HEGIO

Dar unde a putut s-o șteargă atît de repede din casă ?

TYNDARUS

S-a zis cu mine-acum ; dușmanii asupra ta pornesc, Tyndarus.
Ce să le spun ? Ce să le-nșirui ? Să neg, ori să mărturisesc ?
E-o treabă tare încurcată ; pot să mă bizui doar pe mine ?
Mai bine zeii-ți luau suflarea nainte să te ia din țară,
Dacă-mi întorci, Aristophontes, un plan cu-atîta grijă tors !
Pierd totul, pier, dacă nu-nchipui ceva grozav și-ngrozitor.

HEGIO

(către Aristophontes)

Ci iată-l ; du-te și vorbește-i.

TYNDARUS

(întorcîndu-se cu spatele)

Nu sînt eu om făr' de noroc ?

ARISTOPHONTES

Ce s-a-ntîmplat, ce ai ? S-ar zice că fugi de ochii mei,
Tyndarus.
De ce-mi întorci așa spinarea, de parcă nici nu m-ai
cunoaște ?
Sînt tot atît de sclav, ca tine, pe cît în țară-am fost de
liber,
În timp ce tu numai sclavia ai cunoscut-o în Elida.

HEGIO

Pe Pollux ! nu mă mir că fuge de tine și de ochii tăi,
De vreme ce îi zici Tyndarus, și nu pe nume :
Philocrates.

TYNDARUS

Ascultă, Hegio, omul ăsta trecea-n Elida drept turbat ;
Nu căuta să-ți pleci urechea la trăncăneala-i fără șir.
Îi fugărea cu lancea-n mînă pe tatăl și pe mama lui,
Și cînd l-apucă boala ceea se vindecă doar dacă-l scuipi.
Ia vezi, prea stai de el aproape.

HEGIO

Îndepărtează-l !

ARISTOPHONTES

Cum, lichea,
Mă faci turbat, și că pe tata îl fugăream cu lancea-n
mînă,
Că mă apucă-o boală-anume de trebuie să fiu scuipat ?

TYNDARUS

Nu te-nroși ; atîta lume se chinuie cu-aceeași boală,
Și nu-și găsește alinarea decît, ca tine,-n scuipături.

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Și tu, tu crezi ? Îl iei în seamă ?

HEGIO

Cum, ce să cred ?

ARISTOPHONTES

Că sînt smintit ?

TYNDARUS

(către Hegio)

Îl vezi ce uitături azvîrle ? Să mergem, e mai bine,
Hegio ;
Mi se-mplinește, iată, spusa : turbarea-l prinde iar ; ai
grijă.

HEGIO

Am bănuit că-i într-o doagă de-atunci, de cînd ți-a
spus Tyndarus.

TYNDARUS

Nici cum îl cheamă nu mai știe, nici cine-i el habar
nu are.

HEGIO

Și totuși, el zicea, nu altul, că ți-e prieten.

TYNDARUS

(ironic)

Da de unde :
Atunci și Lycurg, și Oreste, atunci — de ce nu ? — și
Alcmeon[1]
Îmi sînt, aidoma, prieteni.

---

[1]Atît regele trac Lycurg, cît și Oreste și Alcmeon, fiul și ucigașul Eriphylei, și-au pierdut mințile.

ARISTOPHONTES

Cum, secătură, tot mă-njuri ?
Nu te cunosc eu, nu ?

HEGIO

Pe Pollux ! e limpede că nu-l cunoşti,
De vreme ce îi spui Tyndarus şi nu pe nume :
Philocrates.
Numeşti pe cine nu-i de faţă şi n-ai habar pe cine vezi.

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Ba el se dă drept cine nù e, şi cine-i el, tăgăduieşte.

TYNDARUS

Tu îl sileşti pe Philocrates să fie sincer şi deschis.

ARISTOPHONTES

Ba tu, din cîte văd, amesteci minciunile-ţi cu adevărul.
Priveşte-mă în ochi, mai bine.

TYNDARUS

(privindu-l)

Da, iată.

ARISTOPHONTES

Spune ; şi acum
Tăgădui cum că eşti Tyndarus ?

TYNDARUS

Tăgădui, da.

ARISTOPHONTES

Eşti Philocrates,
Zici tu ?

TYNDARUS

Da, zic.

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Și-l crezi ?

HEGIO

Mai sigur decît pe tine și pe mine.
Cel luat de tine drept Tyndarus s-a dus chiar astăzi în Elida,
La tatăl lui,

(îl arată pe Tyndarus)

cu-o-nsărcinare.

ARISTOPHONTES

La tatăl lui, un sclav ?

TYNDARUS

Și tu
Acum ești sclav, și-ai fost om liber, cum sper să fiu și eu, de-ndată
Ce fiul lui, în libertate, la cuibul părintesc se-ntoarce.

ARISTOPHONTES

Cum, spînzuratule ? te lauzi că tu, de felul tău, ești liber ?

TYNDARUS

N-am spus că-s Liber[1] eu, sărmanul, ci Philocrates spun.

---

[1] Nume dat de romani zeului Bacchus.

ARISTOPHONTES

Ce-i asta ?
Nu vezi, nu simți cum ticălosul își bate joc de tine,
Hegio ?
E sclav, și n-a avut vreodată alt slujitor decît pe sine.

TYNDARUS

Calic ai fost la tine-n țară și cerșetor, și toată lumea
Ai vrea să semene cu tine. Dar nu mă mir, o spun
cinstit ;
Cînd omul e-ncolțit de rele, invidios și rău ajunge.

ARISTOPHONTES

Deschide bine ochii, Hegio, și nu te-ncrede-n el
orbește ;
Din cîte simt, din cîte bănui, a pus la cale-o mîrșăvie ;
Și că-ți răscumpără feciorul, povestea asta nu prea-mi
place.

TYNDARUS

Știu că nu-ți place ; dar oi duce-o, cu voia zeilor, la
capăt.
Îi dau feciorul și-mi dă drumul să plec în patrie.
De-aceea
S-a dus la tatăl meu Tyndarus.

ARISTOPHONTES

Dar tu, nu altul, ești Tyndarus ;
Nu se mai află în Elida alt sclav cu nume ca al tău.

TYNDARUS

De ce-mi impuți mereu sclavia în care m-a zvîrlit
dușmanul ?

ARISTOPHONTES

Pentru că simt că-mi ies din fire.

TYNDARUS

(către Hegio)

L-ai auzit ? Nu-ncerci să scapi ?
De nu pui tu, pe loc, să-l lege, se pune el să dea cu pietre
În noi.

ARISTOPHONTES

Turbez.

TYNDARUS

Privirea-i arde ; îl prinde nebunia, Hegio.
Vezi, trupul tot cum i se umple de pete galben-vineții ?
I se deșartă neagra fiere.[1]

ARISTOPHONTES

Om înțelept de-ar fi bătrînul,
Ar pune să-ți deșerte-n creștet potop de smoală neagră,-aprinsă.

TYNDARUS

Înșiră vorbe într-aiurea ; e bîntuit, vezi bine, Hegio,
De duhuri rele.

HEGIO

Dac-aș pune să-l lege iară ?

TYNDARUS

Bine-ai face.

---

[1] Simptome similare ale aceleiași boli sînt descrise și în *Menaechmii (Gemenii)* („B.P.T.“, nr. 474, p. 197).

ARISTOPHONTES

Turbez că n-am o piatră-acuma să sfarăm creierii în ţeasta
Mişelului care se-ncearcă nebun, cu vorba-i, să mă scoată.

TYNDARUS

Auzi, tu ? caută o piatră.

ARISTOPHONTES

Doar ţie, Hegio, vreau să-ţi spun
O vorbă.

HEGIO

Spune-mi-o de-acolo, te rog ; nu-s tare de urechi.

TYNDARUS

Pe Pollux! dacă te apropii prea mult de el, îţi rupe nasul
Cu dinţii.

ARISTOPHONTES

Rogu-te, bătrîne, să nu mă crezi cumva ţîcnit ;
Nicicînd n-am fost, şi nici n-am boala de care spune ticălosul.
Dar dacă teamă ţi-e de mine, în lanţuri pune-mă, primesc ;
Dar pune-l şi pe el în lanţuri.

TYNDARUS

A, de minune, dacă cere,
Nu şovăi, ci-n lanţuri pune-l.

ARISTOPHONTES

Taci, Philocrates plăsmuit,
În care ai să vezi pe dată cum îl descopăr pe Tyndarus.
De ce-mi faci semne ?

TYNDARUS

Fac eu semne ?

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Ce-ar face, dacă n-ai fi tu ?

HEGIO

(care începe să-și piardă încrederea, către Tyndarus)

Și totuși, ce-ar fi să m-apropii ?

TYNDARUS

Te-ar zăpăci ! și-ar bate joc
De tine, înșirîndu-ți fleacuri fără de cap și fără coadă.
Atît, veșmîntul să și-l schimbe, și-l recunoști în el pe **Aias.**

HEGIO

Eh, nu-i nimic, eu tot m-apropii.

TYNDARUS

(aparte)

S-a zis cu mine,-s între piatra
Altarului și a securii[1], și nu mai știu ce-i de făcut.

[1] Expresie proverbială. E vorba de securea rituală, din piatră, care continua încă să fie folosită la sacrificarea victimelor pe altare.

HEGIO

De ai ceva de spus, sînt gata să te ascult, Aristophontes.

ARISTOPHONTES

Ți-oi spune adevărul, Hegio, pe care-acum nu-l iei în seamă.
Vreau mai întîi să-ți scot din minte cum că n-aș fi la minte zdravăn,
Cînd toată boala mea, tot răul de care sufăr, e sclavia.
Să nu-mi ajute să-mi văd țara stăpînul peste zei și oameni,
Dacă e ăsta Philocrates mai mult ca mine sau ca tine.

HEGIO

Oh, spune-atuncea, spune cine-i ?

ARISTOPHONTES

Din capul locului ți-am spus.
Și dacă mint, mă prind, pe Hercle ! să-mi trec la tine restul vieții,
Mă lepăd pentru totdeauna de libertate și părinți.

HEGIO

(către Tyndarus)

Ce ai de zis ?

TYNDARUS

Că-mi ești stăpînul și îți sînt sclav.

HEGIO

Nu asta-ntreb.
Ai fost om liber ?

TYNDARUS

Da.

ARISTOPHONTES

Minciună ; el n-a fost liber niciodată.

TYNDARUS

De unde știi tu ? Ai moșit-o pe mama, de vorbești atît
De hotărît ?

ARISTOPHONTES

Copil eu însumi, pe vremuri te-am văzut copil.

TYNDARUS

Și eu te văd om mare-acuma, cînd mare sînt : și nu-i
așa.
De ce în treaba mea te-amesteci, cînd eu te las să-ți
vezi de treabă ?

HEGIO

(către Aristophontes)

Pe taică-su îl cheamă Thensaurochrysonicochrysides ?

ARISTOPHONTES

Nu, nicidecum, și numai astăzi aud de numele acesta.
Theodoromedes este tatăl lui Philocrates.

TYNDARUS

M-a ucis.
Nu bate, inimă, prea tare, vedea-mi-te-aș înăbușită :
Te zbengui, pe cînd eu, sărmanul, abia mă țin, de
spaimă, drept.

HEGIO

(furios)

Poți dovedi că-n țara voastră el a fost sclav, și-mi
dovedești
Că nu e Philocrates ?

ARISTOPHONTES

Astfel încît să nu mai zici o iotă.
Dar unde-i Philocrates ?

HEGIO

Unde n-aș vrea să-l știu, dar știu că-i place.
Cum m-a zdrobit, nelegiuitul, m-a forfecat și mărunțit.
Și m-a împins cu mîrșăvie să dănțui după cum a vrut.
(Către Aristophontes.)
Dar nu te-nșeli ?

ARISTOPHONTES

Cu de-amănuntul l-am cercetat, și știu ce spun.

HEGIO

Ești totuși sigur ?

ARISTOPHONTES

Te asigur că sînt mai mult ca sigur, Hegio ;
Prieten sînt cu Philocrates din fragedă copilărie.

HEGIO

N-ai vrea să mi-l descrii oleacă pe Philocrates ?

ARISTOPHONTES

Bine,-ascultă :
E uscățiv și alb la piele, cu nas prelung și ochii negri,
Puțin roșcat și cu păr aspru, cîrlionțat.

HEGIO

Se potrivește.

TYNDARUS

(aparte)

Pe Hercule ! ca să-mi dea mie cea de pe urmă lovitură.
Vă plîng, sărmane vergi ce astă-zi muri-veţi pe
spinarea mea !

HEGIO

Urît m-au păcălit, pe Pollux !

TYNDARUS

De ce, o lanţuri zăboviţi
Şi nu-mi îmbrăţişaţi genunchii ca să vă iau în paza
mea ?

HEGIO

N-au rîs îndeajuns de mine captivii ăştia blestemaţi ?
Întîiul mi-a făcut pe sclavul, iar cestălalt pe omul
liber.
Lăsat-am, vai, să-mi scape miezul şi am păstrat în
mînă coaja,
Atît am fost de fără minte şi-atît m-am încrezut în ei.
Ci ăsta n-are să mai rîdă. Cordalio, Colaphus, Corax,
Veniţi cu funiile-ncoace.

SCLAVII

Ne ducem la cărat de lemne ?

SCENA V

HEGIO, TYNDARUS, ARISTOPHONTES, SCLAVII

HEGIO

Legaţi-mi-l pe ticălosul ăsta.

TYNDARUS

Dar ce-am făcut ? Ce-nseamnă ?...

HEGIO

Mai şi-ntrebi,
Semănător şi plivitor de crime ?

TYNDARUS

De ce nu pui grăpatul mai nainte ?
La ţară-ntîi grăpezi, şi-apoi plivești.

HEGIO

Cu ce curaj, ce mîndru mă înfruntă !

TYNDARUS

Cînd sclavul n-are vină sau greşeală,
Se cade mîndru-n faţa stăpînului să stea.[1]

HEGIO

(către sclavi)

Legaţi-i mîinile mai cu nădejde.

TYNDARUS

Al tău sînt. Dacă vrei, mă şi ucizi.
Dar ce-am făcut ? De ce mă urgisești ?

HEGIO

M-am încrezut în cinstea ta şi-n mine,
Şi tu, cu-nşelăciune şi minciună
M-ai sfîrtecat, mi-ai risipit avutul,
Speranţele şi planurile toate.
Prin tine l-am pierdut pe Philocrates.
Om liber te-am crezut, pe el un sclav ;
Aşa-mi spuneaţi, şi aflu că-ntre voi
Schimbat-aţi numele.

---

[1] Aceeaşi atitudine demnă, redată aproape identic, întîlnim şi în *Pseudolus* („B.P.T.", nr. 559, p. 227).

TYNDARUS

Mărturisesc
Că adevăru-l spui, şi că minciuna-mi
L-a ajutat să plece-n ţara lui.
Şi pentru-atît te-ai supărat pe mine ?

HEGIO

Pe legea mea, te-oi pune la cea mai grea osîndă.

TYNDARUS

Nu-mi pasă, cîtă vreme mă ştiu nevinovat.
De nu se mai întoarce, cum mi-a făgăduit,
Şi mor pe-aici, muri-voi cu cinste şi-mpăcat,
Că mi-am scăpat stăpînul de duşmani şi sclavie,
Că-n ţara lui, acasă, om liber l-am trimis,
Primejduindu-mi astfel, de bună voie, capul,
Decît să văd cum piere stăpînul meu pe-aici.

HEGIO

Curînd ai să te bucuri de slavă,-n Acheron.

TYNDARUS

Nu moare cine piere pentru izbînda cinstei.

HEGIO

Cînd am să-ncerc pe tine osînda cea mai grea
Şi, răsplătindu-ţi crima, am să te dărui Morţii,
N-o să se ştie dacă eşti mort sau ai pierit.
Numai să pieri, şi lasă de-oi crede că eşti viu.

TYNDARUS

Pe Pollux ! îndrăzneşte, şi scump ai să plăteşti
De-ndată ce se-ntoarce, cum bine cred, stăpînul.

ARISTOPHONTES

Pe zeii fără moarte ! acuma vin și eu
De-acasă ; Philocrates, prietenul meu drag,
E-n țara noastră, liber, la tatăl lui...[1]
Prea bine ; bucuria nu pot să mi-o ascund.
Dar am adus prăpădul pe capul lui Tyndarus.
Se pătimește-n funii fiindcă-am vorbit prea mult.

HEGIO

Nu ți-am cerut eu ție să nu mă-nșeli cu-o iotă ?[2]

TYNDARUS

Ba da.

HEGIO

Și-atunci de ce m-ai mințit ?

TYNDARUS

Păi adevărul
L-ar fi pierdut pe-acela pe care vream să-l scap.
Minciuna-mi i-a dat viața.

HEGIO

Și ție moartea.

TYNDARUS

Fie.
Dar mi-am scăpat stăpînul și tare bine-mi pare,
Căci mi-l dăduse-n grijă bătrînul, tatăl lui.
Socoți că săvîrșit-am o faptă rea ?

---

[1] Lacună în original.
[2] De fapt, cererea lui Hegio a fost adresată lui Philocrates (p. 136), dar acum el nu mai face nici o deosebire între cei doi captivi.

HEGIO

Mîrşavă.

TYNDARUS

Eu cred că, dimpotrivă, e chiar o faptă bună.
Să ne gîndim : tu, Hegio, n-ai răsplăti un sclav
De-al tău, dacă se poartă cu fiul tău ca mine ?
Eliberezi un astfel de slujitor sau nu ?
Îl ţii sau nu drept sclavul cel mai de-aproape-al tău ?
Răspunde.

HEGIO

Da.

TYNDARUS

Pe mine de ce mă urgiseşti ?

HEGIO

Pentru că lui, nu mie, i-ai fost mai credincios.

TYNDARUS

Cum ? într-o zi şi-o noapte ai cugetat că faci
Să ţi se devoteze un om, captiv de ieri,
Că-l faci să te slujească mai mult decît pe-acel
La care-a stat o viaţă, din fragedă pruncie ?

HEGIO

Să ceri recunoştinţă din partea lui.

(Către sclavi.)

Duceţi-l
Să i se pună fiare şi piedici la picioare.

(Către Tyndarus.)

Pe urmă,-n cariera de piatră ai să mergi.
Şi nu numai opt steiuri, cît taie fiecare,

Ci încă patru, zilnic, tăia-vei pe deasupra.
Altminteri, Șase-sute-de-bice te-i numi.

ARISTOPHONTES

Pe oameni și pe zeii preamilostivi, te rog,
Nu-l da pieirii, Hegio.

HEGIO

Pe Hercle !-am toată grija.
Va sta în fiare, noaptea întreagă ferecat,
Și-n timpul zilei piatră va scoate, sub pămînt.
Îl chinui multă vreme, nu într-o zi-l dau gata.

ARISTOPHONTES

Ești hotărît ?

HEGIO

Cum moartea, cîndva, mi-i hotărîtă.
(Către sclavi.)
Duceți-l pe nemernic la Hippolyt, fierarul,
Și cereți-i să-i pună cătușe cît mai grele.
Pe urmă, în afara cetății, la Cordalus,
Libertul meu, să taie la piatră-n carieră.
Din partea mea spuneți-i să stea pe el cu ochii,
Mai rău să nu-l cinstească decît pe cel mai rău.

TYNDARUS

De ce să mai cer milă, cînd vrei să mă ucizi ?
Prăpădul ce m-așteaptă e-ntru prăpădul tău.
Odată mort, de moarte n-am să mai mă-nspăimînt.
Și pîn' la bătrînețe de-ar fi să viețuiesc,
N-aș îndura atîta cît ți-ar plăcea să-ndur.
Fii fericit, măcar că urare alta meriți.

Iar tu, Aristophontes, să capeți ce mi-ai dat ;
Că mulțumită ție mă pierd acum.

HEGIO

Luați-l.

TYNDARUS

Te rog un singur lucru : cînd vine Philocrates,
Îngăduie-mi o vorbă, atît, să schimb cu el.

HEGIO

(către sclavi)

De nu-l luați mai iute din fața-mi, vă ucid.

TYNDARUS

Cum mă-mbrîncesc, pe Hercle ! și cum mai trag de mine !

(Este scos din scenă de sclavi.)

HEGIO

Se duce, cale dreaptă, la locul meritat.
Să fie-nvățătură și celorlalți captivi,
Și să le taie pofta de uneltiri spurcate.
De nu era el astăzi,
(îl arată pe Aristophones)
ca să-mi deschidă ochii,
Cu ticluieli mîrșave ei m-ar fi dus de nas.
Sînt hotărît în nimeni să nu mă mai încred ;
Ajunge-o păcăleală. Nădăjduiam, sărmanul
De mine, să-mi scap fiul din sclavie ;
Și mi s-a dus nădejdea. Am mai pierdut un fiu,
Copil de patru ani, răpit de-un sclav,
Și nici pe sclav, nici fiul nu i-am mai regăsit.

Cellalt e-n mîini duşmane. De ce atît prăpăd ?
De parcă le-am dat viaţă ca să rămîn, vai, singur !

(Către Aristophontes.)

Urmează-mă ; te-oi duce-ndărăt. Sînt hotărît
Să n-am de alţii milă, cum alţii n-au de mine.

ARISTOPHONTES

Îmi presimţeam scăparea din închisoare astăzi ;
Acuma lanţuri grele, atît, îmi mai presimt.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

ERGASILUS

(venind din direcția portului)

O, Iupiter atotputernic, mă scapi și-mi dărui bunăstare ;
O pleașcă grasă și grozavă, o pleașcă zdravănă-mi trimiți ;
Cîștig, slăvire, glume, jocuri, sărbătoriri, agoniseală,
Alaiuri, udătură, hrană pe săturate și petreceri.
Un lucru știu : că toată viața de nimeni n-am să mă mai rog.
Pot să-mi ajut chiar și-un prieten, pot să-mi înlătur un dușman.
Atît m-a dăruit cu daruri această zi preadăruită.
Am căpătat o moștenire fără preasfintele poveri [1].
La Hegio zbor, la bunul Hegio să-i duc atîta bucurie
Cît poate de la zei să ceară un muritor, și chiar mai mult.
Un singur lucru știu acuma : ca sclavii de prin comedii[2],
Mantaua mi-o azvîrl pe umeri și-i duc, întîiul, marea veste :

---

[1] Expresie proverbială.
[2] Cf. *Cartaginezul* („B.P.T.“, nr. 680, p. 56) și *Epidicus (idem*, p. 263).

Și nu-mi mai pasă, toată viața am să mănînc pe săturate.

(Vrea să plece ; nu-l zărește pe Hegio care intră în scenă.)

SCENA II

HEGIO, ERGASILUS

HEGIO

(întorcîndu-se din oraș, după ce l-a dus pe Aristophontes la închisoare)

Pe cît mă-ntorc și cuget la întîmplarea asta.
Pe-atît sporita ciudă în inimă-mi sporește.
Să mă las eu, la anii de-acuma, tras pe sfoară !
Și fără să-mi dau seama.
Cînd are să se-audă,
Ajung de rîsul lumii.
Cînd am să intru-n piață, parcă-i aud strigînd :
„Bătrîn e,-n toată mintea, și s-a-mbătat cu vorbe".
Dar nu pe Ergasilus îl văd acolo, oare ?
Și-a ridicat mantaua. Ce-o fi zicînd să facă ?

ERGASILUS

(fără să-l vadă pe Hegio)

La treabă, Ergasilus, nu zăbovi, dă zor.
Feriți-vă, și să nu-ncerce să-mi taie calea cineva,
Nici dacă-și face socoteala c-a viețuit destul ; oricine
Mă ține-n drum, sărută drumul.

HEGIO

(aparte)

E gata să-și încerce pumnii.

ERGASILUS

(preumblîndu-se în scenă, tot fără să-l vadă pe Hegio)

Nu-ncape vorbă. Prin urmare, de drum să-şi vadă
fiecare ;
Să nu mă ţină-aici, în piaţă, de treburile-i
flecărindu-mi.
Căci pumnul mi-e balistă, cotul o catapultă, şi berbece
Mi-e umărul ; de-ating genunchiul cuiva, pe loc îl dau
grămadă.
Pe cine-am să lovesc din goană, un dinte nu-i rămîne-n
gură.

HEGIO

Ce vor să-nsemne toate astea ? Să mor dacă-nţeleg o
iotă.

ERGASILUS

Mă jur că locul ăsta, ziua de-a pururi mă vor pomeni,
Şi cine îmi aţine calea, scurtează calea vieţii lui.

HEGIO

Ce faptă mare pregăteşte cu-atît de mari ameninţări ?

ERGASILUS

Vă-nştiinţez pe toţi din vreme, că nù vreau să greşească
nimeni :
Închideţi-vă iute-n case, fugiţi, pieriţi din faţa mea.

HEGIO

Mira-m-ar dacă nu din pîntec îşi trage el întreg
curajul.
Plîng pe nerodu-a cărui masă i-a înzecit obrăznicia.

ERGASILUS

Morarii care cu tărîţe îngraşe scroafe puturoase,
Că nici un om nu mai cutează să treacă doar pe lîngă moară,
Să ştie bine că de-mi iese o scroafă-a lor în cale, tabăr
Cu pumnii pe stăpîn, de-i scutur şi-i zbor tărîţele din cap.

HEGIO

Ca basileii dă edicte şi porunceşte ca stăpînii.
E plin, nici vorbă, de la pîntec se trage tot curajul lui.

ERGASILUS

Pescarilor, ce vin în faţa poporului cu peşte putred,
Adus în goana chinuită a unei gloabe răpciugoase,
Şi-al cărui duhnet izgoneşte din for pe tonţii basiliei,
Le mîngîi fără milă botul cu coşurile lor de peşte,
Ca să-nţeleagă la ce caznă supun ei nasul celorlalţi.
Casapii care smulg odrasle de lîngă oile cernite
Şi duc mieluţii la tăiere şi-i vînd de două ori mai scump,[1]
Berbeci bătrîni, vîrtoşi la carne, gătindu-i ca pe mieii fragezi [2]
De-o să-ntîlnesc pe drumul public pe unul dintre ei, să ştie
Că dau şi mielul şi stăpînul celei mai rele dintre morţi.

HEGIO

Ei, bravo,-mi place ; dă edicte ca un edil adevărat,
Mă mir de ce etolienii nu l-au numit agoranom[3].

[1,2] Sensul ambelor versuri este nesigur.
[3] Funcţionar atenian însărcinat cu supravegherea pieţei.

ERGASILUS

Nu mai sînt parazit, ci rege, mai rege decît ceilalți regi,
Atît de strașnice merinde în port, de-o clipă, mi-au intrat.
Ci stau, și nu-i spun bucuria lui Hegio, bunul bătrînel,
Cel mai iubit acum de soartă dintre toți oamenii din lume ?

HEGIO

Ce bucurie îmi aduce atît de bucuros și darnic ?

ERGASILUS

(bătînd în ușa lui Hegio)

Hei, unde sînteți ? Nu e nimeni ? Ce, nimeni nu-mi deschide ușa ?

HEGIO

S-a-ntors la mine, să cineze.

ERGASILUS

Deschideți ușile-amîndouă,
Dacă nu vreți să zboare-n țăndări sub pumnul meu și să-și dea duhul.

HEGIO

Să-i spun o vorbă.

(Tare.)

Ergasilus !

ERGASILUS

(fără să se întoarcă)

Cin' l-a strigat pe Ergasilus ?

HEGIO

La mine uită-te.

ERGASILUS

(idem)

Nici sorata nu face, n-o să-ți facă asta.
Dar cine ești ?

HEGIO

Te uită-ncoace : sînt Hegio.

ERGASILUS

O, cel mai de treabă
Dintre toți oamenii de treabă, la vreme-n cale mi-ai ieșit.

HEGIO

Te-a ghiftuit în port vreunul ; de-aceea nu mă iei în seamă.

ERGASILUS

Întinde-mi mîna.

HEGIO

Mîna ?

ERGASILUS

Mîna, întinde-mi-o degrabă.

HEGIO

Iată.

ERGASILUS

Și bucură-te.

HEGIO

Să mă bucur ?

ERGASILUS

Îți poruncesc. Fii bucuros.

HEGIO

Mîhnirea-mi este bucuria.

ERGASILUS

(Stai, nu te mînia, te rog.)[1]
Îndată am să-ți curăț trupul de toate petele mîhnirii ;
Deci, bucură-te.

HEGIO

Să mă bucur, dar nu știu pentru ce.

ERGASILUS

Faci bine ;
Ci dă poruncă...

HEGIO

Ce poruncă ?

ERGASILUS

Un foc năprasnic să se-aprindă.

HEGIO

Un foc năprasnic ?

---

[1] Replică plasată greșit aici, poate o interpolare. O regăsim, la locul ei, ceva mai jos, în gura aceluiași personaj (p. 183).

ERGASILUS

Mare,-adică.

HEGIO

Ce ? pasăre de pradă, vrei,
De dragul tău, să dau foc casei ?

ERGASILUS

Stai, nu te mînia, te rog.
Vrei sau nu vrei să dai poruncă să pună oale la foc iute.
Tingiri curate, cu slănină şi mîncărică, la foc paşnic,
Un sclav să cumpere vreun peşte, ba cît de mulţi... ?

HEGIO

Visează treaz.

ERGASILUS

Un altul, nişte porc de lapte, şi nişte miel, şi cîţiva pui... ?

HEGIO

Să ai din ce, ai duce-o straşnic.

ERGASILUS

...scoici ca o pulpă şi ţipari,
Morun uscat, scrumbii, lacherdă, calcan, thon mare, brînză moale ?

HEGIO

Să mi le-nşiri e mult mai lesne decît să te şi-nfrupţi din ele
La masa mea, băiete dragă.

ERGASILUS

Crezi că la mine mă gîndesc ?

HEGIO

La mine, nici nu mori de foame, nici nu te ghiftui ; nu mă-ncînți.
Cuminte-ar fi să-mi vii la masă, cu-o poftă nu de zile mari.

ERGASILUS

Cu-o vorbă-am să te fac să cheltui de n-ai să te mai poți oprì.

HEGIO

Pe mine ?

ERGASILUS

Da.

HEGIO

Tu mi-ești stăpînul ?

ERGASILUS

Prietenul, zi, mai degrabă.
Vrei să-ți aduc eu fericirea ?

HEGIO

Prăpădul, sigur, mi-l aduci.

ERGASILUS

Întinde-mi mîna.

HEGIO

Iată.

ERGASILUS

Zeii îți sînt prielnici.

HEGIO

Nu-mi dau seama.

ERGASILUS

Nu ești în zeama ta, de-aceea. Dar nu mai sta, ci dă poruncă
S-aducă vasele sfințite, de sacrificiu, și mai cere
Un miel neprihănit s-aducă.

HEGIO

Și pentru ce ?

ERGASILUS

Ca să-l sacrifici.

HEGIO

Și cărui zeu ?

ERGASILUS

Pe Hercle ! mie ; azi Iupiter sînt pentru tine,
Și Mîntuirea, și Norocul, și Bucuria, și Lumina ;
Așa că — ghiftuiește zeul dacă ți-l vrei mereu prielnic.

HEGIO

Din cît te văd, îți e cam foame.

ERGASILUS

Înfometat sînt eu, nu tu.

HEGIO

Cum vrei ; eu pot să rabd.

ERGASILUS

Nici vorbă ; de mic copil ai fost deprins.

HEGIO

Trăsni-te-ar Iupiter şi zeii !

ERGASILUS

Pe tine... ştiu că vestea bună
Ce-o port din port te fericeşte şi-ar trebui să-mi mulţumeşti.
Îţi dărui dragostea.

HEGIO

Ia pleacă, nerodule ; vii prea tîrziu.

ERGASILUS

Temeinică ţi-ar fi mustrarea dac-aş veni, cred, prea devreme.
Acum, ascultă marea veste ce ţi-o aduc ; l-am fost văzut
Pe fiul tău, Philopolemus, întreg, voinic şi sănătos,
Intrînd în port c-un vas al ţării, de Philocrates însoţit,
Şi aducîndu-l pe Stalagmus, care-a fugit din casa ta
— Sînt ani de-atunci — răpindu-ţi fiul, pe celălalt, de patru ani.

HEGIO

Bătu-te-ar zeii, rîzi de mine.

ERGASILUS

Zeiţa dragă-a Lăcomiei
Să mă iubească şi desfete aşa cum este-adevărat
Că l-am văzut.

HEGIO

Pe Philocrates ?

ERGASILUS

Pe fiul tău și Geniul meu.

HEGIO

Și pe captivul din Elida ?

ERGASILUS

Jur pe Apolo.[1]

HEGIO

Și pe sclavul
Ce mi-a răpit cîndva pe celalt copil al meu ?

ERGASILUS

Mă jur pe Cora.[2]

HEGIO

Și a venit...

ERGASILUS

Jur pe Preneste.[3]

HEGIO

...de mult ?

---

1 - 3 Ergasilus începe să jure, în limba greacă, mai întîi pe Cora (sau Core, denumirea purtată de Persephona, și care înseamnă „fecioară, fată tînără"), omonim al unei localități din țara volșcilor, în Italia. Echivocul acesta îl îndeamnă să jure, în continuare, pe alte localități din Italia, dîndu-le nume grecești și provocînd, la sfîrșit, replica lui Hegio, pe care nu o lasă fără un răspuns ironic.

ERGASILUS

Pe Signia mă jur.[1]

HEGIO

Eşti sigur ?

ERGASILUS

Jur pe Frusinone.[2]

HEGIO

Ia seama.

ERGASILUS

Jur pe Alatria.[3]

HEGIO

De ce te juri pe nişte-oraşe barbare ?

ERGASILUS

Sînt la fel de greu
De mistuit ca şi ospăţul de care-ai zis.

HEGIO

Ce ticălos !

ERGASILUS

Sînt, pentru că nu-mi dai crezare cînd adevăru-l spun.
De unde
Era Stalagmus, din ce ţară, cînd ţi-a fugit ?

HEGIO

Sicilian.

1-3 Vezi nota anterioară (p. 187).

ERGASILUS

Eh, nu mai e, să știi ; acuma-i boian, se ține cu-o boiană [1] ;
Pesemne-a odrăslit cu vreuna și cred c-a luat-o de nevastă.

HEGIO

Ci înc-odată : adevăr e în tot ce-ai spus tu ?

ERGASILUS

Da, mă jur !

HEGIO

Zei milostivi, mă-ntorc la viață dacă ți-e vestea-adevărată.

ERGASILUS

Cum, Hegio ? te-ndoiești și-acuma cu toate că mă jur cinstit ?
Hai, dacă nu te-ncrezi în mine, dă fuga pînă-n port, să vezi
Cu ochii tăi.

HEGIO

Alerg ; tu intră și pregătește-n casă totul.
Ia, cere, scoate din cămară tot ce poftești ; te fac chelar.

ERGASILUS

De nu mi-i bună profeția, pictează-mă cum vrei, cu bîta.

---

[1] Boienii erau o populație galică, recent cucerită de romani (după 225 î.e.n.), al cărei nume, derivat din *bos-vis* — *bou* era luat în derîdere.

HEGIO

Mănînci la mine toată viața, dacă ți-e spusa-adevărată.

ERGASILUS

Cine-i chezaș ?

HEGIO

Eu și băiatul.

ERGASILUS

Făgăduiești ?

HEGIO

Făgăduiesc.

ERGASILUS

Ci eu te-ncredințez, la rîndu-mi, că ți-a venit
băiatu-acasă.

HEGIO

Să te-ngrijești de toate cele.

ERGASILUS

Drum bun, și să te-ntorci cu bine.
(Hegio iese.)

SCENA III

ERGASILUS

S-a dus și m-a lăsat stăpînul bucatelor din toată casa.
Zei fără moarte, ce-o să frîngem grumajii porcilor
acuma !
Ce iamă-o să se dea în pulpe, ce mai prăpăd în șunci
porni-va,

Ce nimicire-n uger moale, și ce distrugere-n șorici !
Ce-o să mai dea de greu casapii, ce-o să asude cîrnățarii !
De-ar fi să-nșir tot ce desfată un pîntec, prea mi-aș pierde vremea.
Mă duc să-mi exercit puterea, cinstit să judec niște șunci
Și niște pulpe oropsite, ce spînzură nejudecate.

(Intră în casa lui Hegio).

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

BAIATUL

Trăsni-te-ar zeii, Ergasilus, cu pîntecul tău fără fund,
Trăsni-i-ar pe toți paraziții, dar și pe cine-i vîră-n casă.
Prăpădul, jalea, vijelia s-au năpustit în casa noastră.
E lup flămînd, și mi-a fost teamă să nu s-azvîrle-asupra mea...[1]
Pe Hercle ! m-a băgat în spaime cu măcinatu-i din măsele.
Doar a venit, și-ntreg celarul de cărnărie l-a golit,
Cu barda-a spintecat trei șire, să scoată măduva din ele,
Și toate oalele din casă mai mici de-o baniță le-a spart ;
A pus pe flăcări bucătarul să pună blidele la foc ;
A spart zăvoarele cămării și-ale dulapului cu vase.
Băieți, să stați pe el cu ochii ; eu plec să-l caut pe bătrîn.
Îi spun să cumpere provizii dacă mai vrea să aibă-n casă,
Căci după cum gătește ăsta, ori piere tot, ori va pieri.

---

[1] În original urmează o lacună de un vers.

SCENA II

HEGIO, PHILOPOLEMUS, PHILOCRATES, STALAGMUS, în lanțuri, SCLAVII

HEGIO

(către Philopolemus)

Îi preamăresc și-i laud pe Iupiter și zei,
Că te-au adus acasă, la tatăl tău pierit,
Că m-au scăpat de toată nețărmurita jale
Pe care-am încercat-o pierzîndu-te pe tine,
Că-l văd pe omul ăsta
(îl arată pe Stalagmus)
în stăpînirea noastră,
Că buna lui credință
(îl arată pe Philocrates)
deplin e dovedită.

PHILOPOLEMUS

Am suferit și eu, o, tată, am lîncezit și-am plîns și eu,
Și știu cum te-ai zbătut în chinuri, din port, de cînd
mi-ai povestit.
Acum, să ne vedem de treburi.

PHILOCRATES

Dar eu, că mi-am ținut cuvîntul
Și, liber, ți-am adus băiatul — la ce m-aștept ?

HEGIO

O, Philocrates,
N-am să fiu vrednic niciodată să-mi dovedesc
recunoștința
Pentru tot sprijinul dat mie și-odraslei mele.

PHILOPOLEMUS

Dar, o, tată,
Poți, și-ai să poți, și pot la rîndu-mi, și-or să ne dea
putință zeii,
Să răsplătim c-un mare bine tot binele făcut de el ;
Stă în puterea ta, o, tată, să-ți dovedești recunoștința.

HEGIO

Ce-atîta vorbă ?

(Către Philocrates.)

Spune, cere, și n-am eu limbă să zic nu.

PHILOCRATES

Cer să mi-l dai pe sclavu-acela pe care l-am lăsat
chezaș
Aici, și care totdeauna mă pune mai presus de sine,
Ca să am și eu azi putința a-i răsplăti buna-credință.

HEGIO

Tu mi-ai făcut un mare bine și n-am să uit. Orice
dorință,
Și asta, dragul meu, și alta, îți împlinesc ; atît aș vrea,
Să nu mă cerți că, la mînie, l-am urgisit pe sclavul tău.

PHILOCRATES

Ce i-ai făcut ?

HEGIO

L-am pus în lanțuri și l-am trimis să taie piatră,
Aflînd de-nșelăciunea voastră.

PHILOCRATES

Vai mie, ce prăpăd ! Un om
Atît de bun, să-ndure-atîta ca să-mi salveze mie capul !

HEGIO

Un singur ban, în schimb, n-oi cere pentru eliberarea lui ;
Al tău e, liber, fără plată.

PHILOCRATES

Pe Pollux ! Hegio, ești un suflet
Mărinimos. Aș cere, totuși, să-mi fie-adus aici.

HEGIO

Îndată.

(Către sclavi.)

Hei, unde sînteți ? Dați o fugă și mi-l aduceți pe Tyndarus.

(Către cei doi tineri.)

Intrați ; eu cercetez acuma statuia asta biciuită,
Să-mi spună ce-a făcut pe vremuri cu cel mai mic băiat al meu.
Puteți să faceți cîte-o baie.

PHILOPOLEMUS

Hai, Philocrates.

PHILOCRATES

Te urmez.

SCENA III

HEGIO, STALAGMUS

HEGIO

Ia vino-ncoace, om de bine, micuțul, chipeșul meu sclav.

STALAGMUS

Ce-ar trebui să fac eu oare, cînd chiar și-un om ca tine minte ?

Am fost micuț, am fost și chipeș ; dar om de bine și cinstit
N-am fost și n-am să fiu vreodată ; nu-ți pune-n cinstea mea nădejdea.

HEGIO

Mai bine-ai sta un pic să cugeți la strîmtorarea-n care ești.
Spui adevărul, scapi mai ieftin... adică, nu plătești prea scump.
Fii sincer și cinstit. Cu toate că n-ai fost sincer niciodată
Și nici cinstit.

STALAGMUS

Socoți, pesemne, c-am să roșesc mărturisind ?

HEGIO

Te fac eu să roșești ; din creștet pîn' la călcîie-ai să fii roșu.

STALAGMUS

Ha, îți închipui că mă sperii amenințîndu-mă cu biciul ;
Te amăgești — mai bine spune ce dai, ca să primești la rîndu-ți.

HEGIO

Îți merge gura ca o moară ; cuminte-ar fi s-o mai oprești.

STALAGMUS

Cum vrei.

HEGIO

Era băiat de treabă cîndva ; dar s-a schimbat cu totul.
Să-ncepem. Şi ia bine seama la ce te-ntreb, la ce-mi răspunzi.
De-i spune tot, tot adevărul, mai bine s-ar putea să-ţi meargă.

STALAGMUS

Nimicuri, fleacuri ; crezi, pesemne, că nu ştiu ce mi se cuvine ?

HEGIO

Dar poţi să scapi ceva mai ieftin, mai ieftin, dacă nu de tot.

STALAGMUS

Ceva mai ieftin, da ; căci merit scump să plătesc, şi foarte scump,
Fiindc-am fugit, şi ţi-am luat fiul, pe cel mai mic, şi l-am vîndut.

HEGIO

Şi cui ?

STALAGMUS

Lui Theodoromedes Cel-mai-bogat-om din Elida,
Cu şase mine.

HEGIO

Zei din ceruri ! părintele lui Philocrates.

STALAGMUS

Îl ştiu mai bine decît tine, doar l-am văzut de-atîtea ori.

HEGIO

Slăvite Iupiter, mă scapă, şi scapă-mi fiul.

(Strigînd spre interiorul casei.)

Philocrates,
Pe geniul bunătăţii tale, te rog să vii o clipă-afară.

SCENA IV

PHILOCRATES, HEGIO, STALAGMUS

PHILOCRATES

(ieşind din casa lui Hegio)

Mă iată, Hegio ; la poruncă.

HEGIO

(arătîndu-l pe Stalagmus)

A spus că mi-a vîndut băiatul
Tatălui tău, odinioară, pe şase mine, în Elida.

PHILOCRATES

(către Stalagmus)

I l-ai vîndut de multă vreme ?

STALAGMUS

Acuma-s douăzeci de ani.

PHILOCRATES

Aş, minte.

STALAGMUS

Eu, ori tu ? de vreme ce tatăl tău ţi-a dăruit
Un ţînc de patru ani, ca zestre, pe cînd erai tot ţînc
de-o şchioapă.

PHILOCRATES

Ia zi, ce nume-avea copilul ? Să văd de spui adevărat.

STALAGMUS

I se spunea, acasă, Paegnium ; voi însă l-aţi numit Tyndarus.

PHILOCRATES

Şi cum de nu te ştiu pe tine ?

STALAGMUS

Aşa sînt oamenii făcuţi :
Ori nici nu-i ştiu, ori dau uitării pe cei de care n-au nevoie.

PHILOCRATES

Vorbeşte lămurit : copilul pe care l-ai vîndut e-acelaşi
Cu cel dat mie, atunci, de tata ?

STALAGMUS

Acelaşi, da, şi fiul lui.
(Îl arată pe Hegio.)

HEGIO

Nu ştii, e viu ?

STALAGMUS

Am luat bănuţii, şi nu mi-a mai păsat de ţînc.

HEGIO

(către Philocrates)

Ce zici de asta ?

PHILOCRATES

Că Tyndarus e fiul tău, și spusa lui
Cu prisosință-mi dovedește ; și, de copil, a vieţuit
Cu mine,-n cinste și virtute, pînă la anii tinereții.

HEGIO

Și rău, și tare bine-mi pare dacă voi spuneți adevărul.
L-am urgisit, și rău îmi pare, dacă e fiul meu Tyndarus.
Ah, să fi fost mai bun oleacă, și-atît de rău să nu fi fost !
Durerea lui mă doare-n suflet. Ah, de-aș putea să șterg trecutul !
Dar iată-l, vai, într-o găteală nepotrivită cu virtutea-i.

SCENA V

TYNDARUS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMUS

TYNDARUS

(cu lanțuri la picioare și ținînd un tîrnăcop în mînă)

Văzusem în picturi ce cazne îndură omul în infern,
Dar nici o caznă de pe-acolo nu se asemuie cu cele
Din carierele de piatră. N-ai decît munca să-ți alunge
Din trup cumplita oboseală în carieră,-aici, la piatră.
Cînd am sosit, așa cum fiii patricienilor primesc
Fie-un rățoi, fie-o stăncuță sau prepeliță, să se joace,
Eu am primit, ca să-mi trec vremea, această pupăză în dar.

(Arată tîrnăcopul.)

Da-mi văd stăpînu-n fața casei, și pe cellalt stăpîn — s-a-ntors.

HEGIO

Salut, o, fiu dorit fierbinte !

TYNDARUS

Cum vine asta : „fiu dorit" ?
Ah, înțeleg de ce mi-ești tată și pentru ce-mi zici fiul tău :
Ca un părinte bun, tu iară mă faci să văd lumina zilei.

PHILOCRATES

Salut, Tyndarus.

TYNDARUS

Fii ferice, om pentru care-ndur atîta.

PHILOCRATES

Dar ai să fii bogat și liber, căci iată-l lîngă tine,-aici,
Pe tatăl tău ; și iată sclavul ce te-a răpit, la patru ani,
Și te-a vîndut, pe șase mine, tatălui meu ; și tata, mie.
Copil și eu pe vremea-aceea, ca zestre mi te-a dăruit.

(Arătîndu-l pe Stalagmus.)

El ne-a spus totul, mai nainte ; căci din Elida l-am adus...

TYNDARUS

(arătîndu-l pe Hegio)

Ce știi de fiul lui ?

PHILOCRATES

Aici e, în casă, și ți-e frate bun.

TYNDARUS

Ci spune : l-ai adus cu tine și pe băiatul lui captiv ?

PHILOCRATES

Ți-am spus : e-n casă,-aici.

TYNDARUS

Pe Pollux ! frumoasă, minunată faptă.[1]

PHILOCRATES

Şi iată-ţi tatăl.

(Il arată pe Hegio.)

Omul ăsta.

(îl arată pe Stalagmus)

e cel ce te-a răpit de mic.

TYNDARUS

Şi pentru că sînt mare-acuma, călăului trimit călăul.

PHILOCRATES

O merită.

TYNDARUS

Aşa, pe Pollux ! îşi ia răsplata meritată.

(Către Hegio.)

Eşti tatăl meu, adevărat e ?

HEGIO

Da, fiule, sînt tatăl tău.

TYNDARUS

Şi dacă mă gîndesc mai bine încep aminte să-mi aduc[2],
Pe Pollux ! îmi aduc aminte c-am auzit de mult de tot,
Ca printr-o ceaţă-ndepărtată, că Hegio tata se numea.

HEGIO

Eu sînt.

[1, 2] Toate aceste replici (la care trebuiesc adăugate şi ultimele două de la p. anterioară) care lungesc şi reiau acţiunea, provin, probabil, dintr-o prelucrare.

PHILOCRATES

Dă, rogu-te, poruncă să i se taie-aceste lanţuri,
Şi-mpovărat să fie sclavul.

HEGIO

Cu asta vream şi eu să-ncep.
Să mergem, şi-om chema fierarul să-i scoată fiarele,
şi-n ele
Să-l ferece pe sclav.

STALAGMUS

N-am zestre, şi darul lor îmi prinde bine.

CHOREGUL

Dragi spectatori, această piesă e doldora de omenie.
Nu-s mîngîieri în ea lascive, nici uneltiri de-ale iubirii,
Nu sînt copii schimbaţi în leagăn, şi nici înşelăciuni cu
bani.
Nici tineri care liberează, pe-ascuns de taţii lor, femei.
Poeţii rareori creează astfel de comedii, în care
Şi omul bun, mai bun ajunge. Acuma, dacă vreţi, şi
dacă
V-am descreţit cu piesa noastră, făceţi-ne un semn şi
nouă ;
Amici ai bunelor deprinderi şi-ai binelui — aplaudaţi.

MILITARUL FANFARON

Titlul latin :

MILES GLORIOSUS

PERSONAJELE

PYRGOPOLINICES, un militar
ARTOTROGUS, parazitul lui Pyrgopolinices
PALAESTRIO, sclavul lui Pyrgopolinices, fost sclav al lui Pleusicles
PERIPLECTOMENUS, un bătrîn, prietenul lui Pleusicles
SCELEDRUS, un sclav al lui Pyrgopolinices
PHILICOMASIA, iubita lui Pleusicles
PLEUSICLES, un tînăr din Atena
LURCIO, un sclav tînăr
MILPHIDIPPA, sclava Acroteleutiei
ACROTELEUTIA, o curtezană, clienta lui Periplectomenus
BĂIATUL, sclav al lui Periplectomenus
CARIO, bucătarul lui Periplectomenus
SCLAVII lui Pyrgopolinices
SCLAVII lui Periplectomenus

Acțiunea se petrece la Efes.

SUBIECTUL COMEDIEI (I)

Mîrşav, pe-o curtezană o fură-un militar ;
Iubitu-i din Atena lipsind — o ia-n Efes.
La rîndu-i, şi Palaestrio, al tînărului sclav,
Ieşind pe mare, după stăpîn, şi prins în larguri,
Tot lîngă fată,-n mîna acelui militar,
Ajunge. Dar îşi cheamă stăpînul. Şi tot el,
Rupînd în zidul casei o trecere,-i ajută
Un timp să se-ntîlnească pe-ndrăgostiţi, în taină,
La un vecin prieten. Un sclav, pîndind pe casă,
Fără să vrea, îi vede. Dar este păcălit :
Anume, că pe-o altă femeie-ar fi văzut...
Nu pregetă Palaestrio ; pe militar îl joacă
Făcîndu-l să dorească de fată să se scape,
Adeverind că mîndra vecinului soţie
Rîvneşte, din iubire, cu el să se mărite.
O roagă militarul, şi fata pleacă ; dar
Nu-şi împlineşte pofta, căci, prins, e ciomăgit.

SUBIECTUL COMEDIEI (II)

Un tînăr din Atena iubea o curtezană
Crescută-n libertate. Plecînd el în Naupactus[1],
Un militar pe fată cu sila o răpește
Și în Efes[2] o duce. Dar sclavul celuilalt,
Călătorind pe mare, încearcă să-l vestească ;
Luat captiv, ajunge la militar, ca sclav.
Stăpînului îi scrie să vină în Efes.
Venind, acesta trage chiar în vecini, ca oaspe,
La un prieten. Sclavul, spărgînd un zid, i-ajută
Pe-ndrăgostiți, în taină, curînd să se-ntîlnească.
Copila e drept sora ei geamănă luată.
Vecinul, dăscălind-o pe una din cliente,
Îl prinde-ntr-o capcană pe militar, și-aceasta,
Crezînd că se însoară, dă drumul curtezanei,
Și capătă-o bătaie, răsplată-a desfrînării.

---

[1] Oraș și port etolian situat la intrarea în golful Corint (azi : Lepante).

[2] Oraș din Ionia (Asia Mică).

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGUS

PYRGOPOLINICES

(ieşind din casă ; către sclavii care rămîn înăuntru)

Să-mi faceţi lună scutul, şi mai strălucitor
Ca razele de soare cînd cerul e senin ;
Încît, în bătălie, să-ntunece vederea,
Ca fulgerele-aprinse străfulgerînd duşmanii.
Vreau sabia mea dragă s-o liniştesc şi mîngîi,
Să nu-mi bocească iară, curajul să nu-şi piardă,
C-o las de-atîta vreme la şold să trîndăvească,
În timp ce ea poftеşte să spintece duşmanii.
Dar unde-i Artotrogus ?

ARTOTROGUS

Aici, lîng-un erou
Plin de noroc, şi vajnic, şi arătos ca regii.
Un luptător... Nici Marte, el însuşi, nu socoate[1]
Isprăvile să-şi pună în cumpănă cu tine.

PYRGOPOLINICES

Nu l-am salvat pe cîmpii Curculioni[2], cînd mare

---

[1] Textul şi sensul acestui vers au iscat contraverse. După unii editori versul ar trebui citit : *Un luptător, cum Marte, nici el, nu se socoate.*

[2] Cîmpiile Gărgăriţelor.

Conducător fu oastei nepotul lui Neptun
Bumbomachides Clutumistharidysarchides[1] ?

ARTOTROGUS

Da, știu ; vorbești de insul cu armele de aur
Și cărui cu-o suflare i-ai risipit oștirea
Ca vîntu-acoperișul de paie sau de frunze[2].

PYRGOPOLINICES

(nepăsător)

Eh, e-o nimica toată.

ARTOTROGUS

Nimic, pe lîngă toate
Isprăvile de seamă,
(aparte)
ce nu le-ai săvîrșit.
(Vine în fața scenei și se adresează publicului.)
Cui a putut să vadă un mincinos mai mare,
Un ins mai plin de fumuri, un fanfaron ca ăsta,
Mă prind, cui mi-l arată, să-i fiu pe viață sclav.
Atîta doar[3] : mă-ncîntă măslinele-i murate.

---

[1] Forma acestui nume caraghios creat de Plaut este contestată. După unii editori s-ar citi : Clutomestoridysarchides. Analiza exactă a elementelor acestor compuși patronimici în : *-ides* este inutilă. Pentru publicul roman, efectul comic rezultă îndeosebi din lungimea si rezonanța lor străină. Astfel de nume se întîlnesc în *Gărgărița* („B.P.T", nr. 559, p. 140) : Therapontigonus Platagidorus, în *Persanul* („B.P.T.", nr. 680, p. 423) : Femeivînzătorides, Înșirăgogoșides etc., etc.

[2] Textul originalului este nesigur.

[3] Textul este aproximativ stabilit, sensul obscur. S-ar putea adăuga : *(Atîta doar) îl înalță în ochii mei.*

PYRGOPOLINICES

Dar unde eşti ?

ARTOTROGUS

Aici sînt. În India, pe Pollux !
Cu pumnu-ai frînt tu braţul acelui elefant.

PYRGOPOLINICES

Cum, braţul ?

ARTOTROGUS

Ah, da, coapsa, coapsa voiam să zic.

PYRGOPOLINICES

Şi l-am lovit cu milă.

ARTOTROGUS

Dacă loveai cu toată
Puterea ta, şi pielea, şi pîntecul, şi ţeasta
I-ai fi străpuns acelui biet elefant cu pumnul.

PYROGOPOLINCIES

Hai, lasă astea.

ARTOTROGUS

Lesne să povestesc îmi vine
Isprăvile-ţi măreţe, cînd ţi le ştiu.
(Aparte.)
Îl rabd,
Ca să nu rabd de foame : urechi de urechilă
Lungesc spre el, ca dinţii să nu mi se lungească,
Şi îi ridic în slavă minciunile-i sfruntate.

PYRGOPOLINICES

(preocupat)

Ce vream să-ți spun ?

ARTOTROGUS

(repede)

A, știu eu, da, știu ce vrei să spui :
Pe Hercle ! da, țin minte.

PYRGOPOLINICES

Ei, ce ?

ARTOTROGUS

Tot ce dorești.

PYRGOPOLINICES

Ai tu...

ARTOTROGUS

Îmi ceri tăblițe. Le am, și stil, de-asemeni.

PYRGOPOLINICES

Cu gîndul meu tu gîndul mereu ți-l potrivești.

ARTOTROGUS

Dator mă știu să caut și firea să-ți cunosc,
Și vrerile din vreme-s dator să ți le aflu.

PYRGOPOLINICES

Ții minte ?

ARTOTROGUS

Da, țin minte :
(vorbind pe nerăsuflate)
-n Cilicia, o sută

Cincizeci, și alți o sută în Scytholatronia,
Treizeci de sarzi și încă șaizeci macedoneni
Ai hăcuit tu singur, și numai într-o zi.

PYRGOPOLINICES

Cu totul, prin urmare, cîți oameni ?

ARTOTROGUS

Șapte mii.

PYRGOPOLINICES

(mulțumit)

Atîția-au fost la număr ; știi bine socoti.

ARTOTROGUS

N-am scris nimic, niciunde ; și tot mi-aduc aminte.

PYRGOPOLINICES

Memoria ți-i bună.

ARTOTROGUS

(aparte)

Mîncarea bună-o ține.

PYRGOPOLINICES

De-i fi ca pîn-acuma, ai să mănînci mereu ;
Statornic împărți-voi cu tine masa mea.

ARTOTROGUS

Și-n Cappadocia, fierul de nu ți se tocea,
N-ai fi tăiat deodată cinci sute de vrăjmași ?

PYRGOPOLINICES

Era o pedestrime pîrlită, și-am iertat-o.

ARTOTROGUS

Ce să-ți mai spun ce știe de mult întreaga lume,
Ca Pyrgopolinices e unul pe pământ,
Cu vitejia, boiul și faptele-i măreție ?
Mor după tine toate femeile, pe drept,
Că ești așa de chipeș. Ieri, bunăoară,-atîtea
M-au apucat de poala mantalei.

PYRGOPOLINICES

Ce ți-au spus ?

ARTOTROGUS

Mă descoseau : „Ahile să fie ?" una-ntreabă.
„E frate-său", răspuns-am. Și alta, iar așa :
„Pe Castor ! ce mîndrețe de om, mi-a zis deodată,
Ce-nfățișare-aleasă ; ce plete minunate.
Ferice de femeia ce-n patul lui ajunge."

PYRGOPOLINICES

Așa vorbeau ?

ARTOTROGUS

Și nu crezi că te-au rugat să treci
Prin fața lor chiar astăzi, ca-ntr-o procesiune ?

PYRGOPOLINICES

Nenorocire mare să fii prea chipeș.

ARTOTROGUS

Asta-i :
Mă-nnebunesc ; mă roagă, îmi dau tîrcoale,-mi cer
O clipă să te vadă ; vor să te duc la ele ;
Că n-am răgaz să caut de treburile tale.

PYRGOPOLINICES

E vremea, cred, acuma să mergem pînă-n for,
Ca să-mi închei socoata cinstit şi să plătesc
Pe mercenarii-aceia tocmiţi de mine ieri.
Că riga Seleucus[1] cu mii de stăruinţi
M-a fost rugat o ceată de mercenari să-i caut.
Vreau ziua să mi-o dărui acestui rege-ntreagă.

ARTOTROGUS

Ei bine,-atunci să mergem.

PYRGOPOLINICES

(către sclavi)

Urmaţi-mă ciraci.

(Porneşte în direcţia forului.)

[1] General al lui Alexandru cel Mare, întemeietorul dinastiei Seleucizilor (secolele III-II î.e.n.). Referirea poate fi însă şi la unul dintre urmaşii lui, care i-a purtat numele.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

PALAESTRIO

(singur)

Eu subiectul piesei dator sînt să vi-l spun,
De-aveţi cumva plăcere să-mi ascultaţi cuvîntul.
Cel ce nu vrea s-asculte, poftească-afară, zic,
Ca să s-aşeze altul mai dornic să m-asculte.[1]
Şi de-aţi venit în locul acesta de răsfăţ
Ca să ascultaţi piesa pe care o jucăm,
Vă spun îndată titlul şi subiectul ei.
Alazon se numeşte comedia-n greceşte ;
Noi, în latina noastră, îi spunem *Fanfaronul.*
Efesul e cetatea aceasta ; militarul
Care-a plecat îmi este stăpîn, un fanfaron,
Nelegiuit şi lacom, sperjur şi desfrînat.
Se laudă că toate femeile-l doresc.
Şi el, oriunde-apare,-i bătaia lor de joc.
Şi orice curtezană cu prefăcute vorbe,
Cînd îl primeşte-n braţe, din buze strîmbă-ndată.
Prea multă vreme nu e de cînd sînt sclavul lui.
Să povestesc în cè fel i-am încăput pe mînă,
Şi cine-a fost stăpînul de dinainte-al meu.
Luaţi seama, dar ; cu asta, aflaţi şi subiectul.
Stăpîn mi-era,-n Atena, un tînăr tare bun.

---

[1] Recomandări tradiţionale ale Prologului. Se întîlnesc şi în *Cartaginezul* („B.P.T.", nr. 680, pp. 9-11).

Iubea o curtezană, din mamă-ateniană[1],
Și ea-l iubea, de-asemeni : cum bine-i în iubire.
El fu într-o solie trimis, tocma-n Naupactus,
Cu-o treabă-a țării noastre, desigur, însemnată.
Pe-atuncea în Atena sosește militarul.
Tîrcoale-i dă iubitei stăpînului...[2]
Începe s-o momească pe mama fetei noastre
Cu vinuri, și cu daruri și cu bucate scumpe ;
Și astfel la codoașă ajunge omul casei.
De-ndată ce găsește prilejul, militarul
O-nșeală pe codoașă, pe mama fetișcanei
Iubită de stăpînu-mi. Copila i-o răpește,
O suie într-o navă și, neștiut de mamă,
Cu sila o aduce tocma-n Efes, aici.
Cum aflu că iubita stăpînului fusese
Răpită din Atena, fac rost și eu de-o navă
Și plec înspre Naupactus, stăpînul să-mi vestesc.
Dar cînd ieșim în larguri, se-ntîmplă ce vor zeii :
Corabia încape în gheare de pirați.
Și eu cad prins nainte de-a-mi fi văzut stăpînul.
Cel ce m-a prins mă vinde acestui militar.
Și cînd mă duce-acasă, în casa lui o văd
Pe fata ce-a-ndrăgit-o stăpînul din Atena.
La rîndul ei mă vede și-mi face semn din ochi
Să nu-i vorbesc. Dar, uite, la cel dintîi prilej,
Copila-mi povestește nefericita-i soartă :
(Că vrea să fugă,-mi zice, de-acolo, în Atena,)[3]
Să-și caute iubirea, pe fostul meu stăpîn,
Și-mi jură că-l urăște pe militar de moarte.
Văzînd ce fel de gînduri pe dînsa o frămîntă,

---

[1] Vers lacunar în manuscrise, reconstituit cu aproximație.
[2] Lacună în original.
[3] Vers interpolat, probabil după moartea lui Plaut.

Fac repede-o scrisoare, pecete-i pun, și rog
Un negustor s-o ducă stăpînului, firește
Stăpînul din Atena, iubitul ei dintîi.
I-am scris să vină-ndată. Mi-a priceput chemarea ;
Și a venit, stă-n casa aceea,

(arată casa lui Periplectomenus)

la o gazdă
A tată-său, din vremuri, un bătrînel de treabă ;
Și el vrea să ajute iubirea celor doi.
Cu vorba și cu fapta ne dă curaj într-una.
Eu ticluiesc degrabă o strașnică ispravă,
Ca să-i ajut pe tineri să se-ntîlnească-n voie ;
Că, uite, militarul o ține pe copilă
Într-o odaie unde nu calcă decît ea —
Ci eu spărgîndu-i unul dintre pereți, frumoasa
În taină poate trece alături, la vecin.
Bătrînul știe totul : chiar el mi-a dat ideea.
Pentru că sclavul cellalt, pe care militarul
L-a pus de strajă fetei, e cam sărac cu duhul.
Și-apoi cu vicleșuguri subțiri și cu tertipuri,
I-om înveli noi ochii și-atîta l-om suci
De bine, că, pe Hercule ! ce vede, n-o să vadă.
Să nu vă mire însă că-ndrăgostita noastră
Și-aici,

(arată casa militarului)

și-acolo

(arată casa lui Periplectomenus)

două femei întruchipează ;
Va fi mereu ea însăși, va trece și drept alta.
Așa-i închidem gura acelui ce-o păzește.
Dar uite că vecinul deschide-acuma ușa.
Tocmai aveam o vorbă cu vrednicul bătrîn.

SCENA II

PERIPLECTOMENUS

(către oamenii săi din casă)

Pe Hercle ! dacă nu le frîngeţi piciorele cînd mai zăriţi
Pe-acoperişuri sclavi de-aiurea, vă-nsemn spinările cu biciul.
Vecinii mei ajuns-au martori la tot ce-n casa mea se-ntîmplă ;
Ocheade-aruncă prin impluviu[1]. Vă dau poruncă tuturor :
Afară de Palaestrio, dacă zăriţi pe-acoperişul nostru,
De-a militarului vreo liftă, zvîrliţi-o fără milă-n stradă.
De-o să vă spună că aleargă după găini, după maimuţe
Sau porumbei, v-aţi dus pe copcă de nu mi-o ciomăgiţi pe loc.
Ca legea jocului, cinstită, să n-o încalce, vă-ngrijiţi
Cu nici un os întreg la masă, cînd ei se-ntorc, să nu s-aşeze.

PALAESTRIO

Din cîte înţeleg, ai noştri au săvîrşit vreo mişelie :
De porunceşte-acum bătrînul să li se sfarme oasele.
Doar mie, nu ; puţin îmi pasă de ce se-ntîmplă cu ceilalţi.

(Pornind către Periplectomenus.)

Mă duc la el.

PERIPLECTOMENUS

(văzîndu-l pe Palaestrio)

Au nu-i Palaestrio cel ce s-apropie de mine ?

---

[1] Bazin aşezat în atriul locuinţelor romane servind la colectarea apei de ploaie care se scurgea prin deschiderea din acoperişul acestuia.

PALAESTRIO

Ei, ce faci, Periplectomenus ?

PERIPLECTOMENUS

Pe Hercle ! nu mi-aș fi dorit
O mai plăcută întîlnire.
(Luîndu-l deoparte.)
Vreau să-ți vorbesc.

PALAESTRIO

Ce s-a-ntîmplat ?
De ce ești oare foc și pară pe sclavii noștri ?

PERIPLECTOMENUS

Ne-au ucis.

PALAESTRIO

Hai, spune, ce-i ?

PERIPLECTOMENUS

Se știe totul.

PALAESTRIO

Cum, totul ?

PERIPLECTOMENUS

De pe-acoperiș
Un sclav de-al vostru, nu știu care, azi prin impluviu, l-a văzut
Pe oaspetele meu, Pleusicles, cum o sărută-mpătimit
Pe Philocomasia.

PALAESTRIO

Cine-a văzut ?

PERIPLECTOMENUS

Un sclav de-al vostru.

PALAESTRIO

Care ?

PERIPLECTOMENUS

Nu-l știu ; atît de fără veste a dispărut.

PALAESTRIO

(pe gînduri)

Eu bănuiesc...

Că sînt pierdut.

PERIPLECTOMENUS

I-am dat un strigăt : „Hei, tu, ce faci pe-acoperiș ?"

Și el, pierind pe loc, răspunde așa : că-și caută maimuța.

PALAESTRIO

Vai mie, vai, să-mi pierd viața pentru-o jigodie năroadă.

Dar fata mai e tot acolo ?

(Arată casa lui Periplectomenus.)

PERIPLECTOMENUS

Era, cînd am ieșit afară.

PALAESTRIO

Ci spune-i repede să treacă la ea-n odaie, ca să fie
Văzută-acasă ; dacă nu vrea să ne trezim și noi, ceilalți,
Care-o slujim, întinși pe cruce din pricina iubirii sale.

PERIPLECTOMENUS

I-am spus ; acuma, dacă nu vrei și altceva...

PALAESTRIO

Ba da. Mai spune-i :
O clipă să nu-şi uite rolul pe care-l joacă, şi să-mbine,
Cu multă artă, iscusinţa şi viclenia.

PERIPLECTOMENUS

Cum adică ?

PALAESTRIO

Făcînd pe sclavul ce-a văzut-o să creadă cum că n-a văzut-o.
Chiar de-a văzut-o şi de-o sută de ori, să nege cu-ndîrjire.
Căci gură are, şi-ndrăzneală, venin pe limbă, răutate,
E hotărîtă, iscusită, amăgitoare, cumpănită :
Pe cine-o-nvinuieşte poate c-un jurămînt să-l nimicească.
Ea are-n sine strîmbătate, cuvinte, jurăminte strîmbe,
Ea şiretenii are-n sine, şi farmece, şi viclenii.
Nici o femeie răutatea n-o să şi-o cumpere din piaţă.
Ea are-n sine o grădină, şi poate lua ce vrea din ea.

PERIPLECTOMENUS

Am să-i spun tot, de-oi mai găsi-o.

(Văzînd că Palaestrio nu-l mai ascultă.)

Dar ce e, ce mai umblă, oare,
Prin căpăţîna ta, Palaestrio ?

PALAESTRIO

(cu un aer foarte preocupat)

Te rog să taci, o clipă numai,
Pînă-mi convoc consiliu-n minte, pînă-l consult, să văd cum fac

Să-l dovedesc prin viclenie pe-acel viclean de sclav ca
mine,
Ce, chiar văzîndu-i împreună, să creadă că nu i-a
văzut.

PERIPLECTOMENUS

Încearcă ; pîn-atunci, de-o parte am să mă dau.

(Urmărind cu privirea jocul mut al lui Palaestrio.)

Vă rog, priviţi
Ce-nfăţişare ia, şi fruntea cum i se-acoperă de gînduri.
Se bate-n piept ; să crezi că-nceară să-şi scoată inima
afară.
Acum se-ntoarce ; mîna stîngă pe coapsa stîngă-ncet
şi-o lasă.
Cu dreapta numără pe deşte ; pe coapsa dreaptă-acum
se bate.
Îşi trage lovituri pe cinste ; nu-i vin ideile prea lesne.
Din deşte a pocnit ; lucrează, îşi schimbă des înfăţişarea.
A scuturat din frunte-acuma ; nu-l mulţumeşte ce-a
găsit.
Necoapte gînduri nu serveşte, întîi le coace bine-n cap.

(Palaestrio îşi sprijină bărbia în pumn.)

Acum clădeşte ; o coloană îşi pironeşte sub bărbie.
Nu-mi place, nu, ferească zeii, clădiri ca asta să nu văd ;
Că ştiu eu un poet la Roma cu capul astfel pironit,
În preajma căruia doi paznici stăteau de veghe
neclintiţi[1].
Aha, se-ndreaptă, şi-i stă bine, comediant aievea pare.
Nu-şi află toată ziua pacea de nu găseşte-un plan să-i
placă.

---

[1] Aluzie la poetul Naevius, căruia, ca urmare a epigramelor sale la adresa lui Metellus şi a Scipionilor, i s-a prins gîtul într-un cerc de fier (ceea ce explică gluma lui Plaut), înainte de a fi exilat din Roma. Pe baza acestui indiciu se presupune ca dată aproximativă a creării piesei anul 205 î.e.n.

Ah, cred că l-a găsit. La treabă ; trezește-te, nu mai dormi,
Ca nu cumva, vărgîndu-ți pielea, cu vergile să fii trezit.
Ți-am spus-o. Moțăi de-a-n picioare ?[1]

(Se apropie de el și-l scutură ca să-l trezească.)

Palaestrio, hei, vorbesc cu tine.
Trezește-te, îți spun ; e ziuă, namiaza mare,-ți spun.

PALAESTRIO

(ca și cum s-ar trezi dintr-un vis)

Aud.

PERIPLECTOMENUS

Vezi cum s-apropie vrăjmașul de dosul tău ? Ai grijă,-mpinge
Întreaga oaste-n bătălie ; și repede, nu pierde vremea
Ieși înainte,-așază oastea în calea lui și stăvilește-l.
Fă-l să se apere, și-ai noștri ia seama să nu dea-napoi
Încearcă-te să-nhați, merindea vrăjmașului ; în schimb, găsește
O cale sigură, prin care, nestingherit să poată-ajunge
A ta întreagă la oștire. La treabă, hai, cu toată graba.
Te cugetă și născocește, găsește iute ceva cald,
Ce n-a văzut, să vadă lumea, să faci ce nu s-a mai făcut.

(Către spectatori.)

Începe-un lucru fără seamă, izbește-o falnică cetate.

(Către Palaestrio.)

Dacă te-ncumeți să iei totul asupra ta, nu mă-ndoiesc
Că-i frîngem pe dușmanii noștri.

---

[1] Textul originalului este corupt ; sens nesigur.

PALAESTRIO

Ei, da, mă-ncumet să iau totul
Asupra mea.

PERIPLECTOMENUS

Și eu te-asigur că izbîndești.

PALAESTRIO

Ah, Jupiter
Să te iubească.

PERIPLECTOMENUS

Nu-mi destăinui ce vrei să pui la cale ?

PALAESTRIO

Taci,
Atîta vreme cît te-oi duce prin țara vicleniei mele ;
Și-ai s-o cunoști ca mine însumi.

PERIPLECTOMENUS

Și neștirbită-am să ți-o las.

PALAESTRIO

Stăpînul meu, știi, are piele de elefant, și nu mai multă
Deșteptăciune decît piatra.

PERIPLECTOMENUS

Știu, știu, cum nu, la fel de bine.

PALAESTRIO

Ascultă, dar, ce pun la cale, ce vicleșug prin minte-mi
trece :
Îi spun că Philocomasiei o soră geamănă-i sosi,

Cu dragul ei de la Atena, și-i spun că seamănă-ntre ele
Ca două picături de lapte ; că amîndoi la tine-au tras
Și că-ți sînt oaspeți.

PERIPLECTOMENUS

Bine, strașnic ; e-o născocire minunată.

PALAESTRIO

(cucerit de idee, fără să ia în seamă întreruperea)

Așa că, dacă militarul are să afle de la sclav
Că a văzut-o-mbrățișată de un străin, pe Hercle !-i jur
Ca a văzut-o pe cealaltă, pe soră-sa, cuprinsă-n brațe
În casa ta și sărutată de dragul ei.

PERIPLECTOMENUS

Frumos gîndit.
Și eu, să știi, dacă mă-ntreabă, la fel îi spun.

PALAESTRIO

De-asemănare
Vorbește-i mult, și dăscălește-o pe fată, ca să nu
se-ncurce,
De-o iscodi-o militarul.

PERIPLECTOMENUS

Un vicleșug cu meșteșug.
Și dacă cere să le vadă pe amîndouă laolaltă,
Ce-i de făcut ?

PALAESTRIO

Nimic mai lesne. Pricini trei sute-o să găsim :
„Se plimbă, nu-i acasă, doarme, se-mbracă, tocmai face
baie,

Prînzește, bea, nu are vreme, nu poate-acuma, are
treabă".
Tot pricini, pricini fără număr ; atît ne trebuie : să-l
tacem
Din capul locului să-nghită minciunile ce-i depănăm.

PERIPLECTOMENUS

Da, cam așa-i.

PALAESTRIO

Acuma, du-te, și dacă-i tot acolo fata,
Trimite-o repede acasă, și-nvață-o, spune-i, dădăcește-o
Să țină minte sfatul nostru și să nu uite născocirea.
Cu sora geamănă.

PERIPLECTOMENUS

O fac eu să-nvețe totul fără greș.
Mai vrei ceva ?

PALAESTRIO

Să intri-n casă.

PERIPLECTOMENUS

Am și intrat.
(Intră în casa lui.)

PALAESTRIO

Și eu să intru,
Să iscodesc oleacă, fără să mă descopăr, și să-ncerc
Să aflu care sclav de-al nostru a alergat după maimuță.
Tot a scăpat el, nu se poate, o vorbă, două, altui sclav,
C-ar fi văzut-o pe iubita stăpînului, aci,-n vecini,
Ținută-n brațe, sau aproape, de-un tinerel necunoscut.

La fel și mie mi se-ntîmplă : nimic nu tac din tot ce știu[1].
Și dacă-l aflu, mi-oi întoarce uneltele asupra lui.
E totul pregătit de luptă ; am să-l izbesc din răsputeri.
Și dacă àstfel nu-l descopăr, o iau din loc, adulmecînd,
Ca un ogar de vînătoare pînă ce prinde urma vulpii.[2]
Dar se deschide ușa noastră ; e bine vocea să-mi încetin,
Căci uite-l pe cel pus de pază lîngă Philocomasia.

SCENA III

SCELEDRUS, PALAESTRIO

SCELEDRUS

(ieșind din casa lui Pyrgopolinices, vorbește singur, cu un aer preocupat)

De n-am visat mai adineauri, cînd alergam pe-acoperiș,
Aievea-nseamnă c-am văzut-o pe Philocomasia noastră
O faptă săvîrșind urîtă, aici, alături, la vecin.

PALAESTRIO
(aparte)

Din cîte îl aud, pe Pollux ! el i-a văzut îmbrățișați.

SCELEDRUS

Cine-i acolo ?

PALAESTRIO

Un tovarăș de-al tău. Ce faci, Sceledrus ?

---

[1] Expresie proverbială.
[2] Imagine „vînătorească", frecventă în opera lui Plaut. În *Militarul fanfaron* mai întîlnim astfel de imagini în replicile lui Palaestrio de la p. 263 (v. 13), p. 296 (finalul scenei), p. 302 (v. 3).

SCELEDRUS

(neliniștit)

Bine
Că te-ntîlnesc, Palaestrio.

PALAESTRIO

Ce e ? Ce s-a-ntîmplat ? Vorbește, spune.

SCELEDRUS

Mi-e teamă...

PALAESTRIO

Teamă ?

SCELEDRUS

Da, pe Hercle ! mă tem ca noi, toți sclavii casei,
Să nu ne pomenim deodată săltați în funii.

PALAESTRIO

Saltă singur ;
Eu nu doresc nici salturi d-astea, nici săltăreț, așa, nu sînt.

SCELEDRUS

Nu știi, pesemne, ce ispravă s-a petrecut în casa noastră.

PALAESTRIO

Ei, ce ispravă ?

SCELEDRUS

Ruşinoasă.

PALAESTRIO

Păstrează taina pentru tine ;
Nu țin s-o aflu, nu mi-o spune.

SCELEDRUS

Ba nu te las pînă n-o afli.
Azi, alergînd pe-acoperișul vecinului după maimuță...

PALAESTRIO

(scîrbit)

Numai jigodiile-aleargă dup-o făptură-atît de mică.

SCELEDRUS

Trăsni-te-ar zeii !

PALAESTRIO

Ba pe tine... vreau să te-ascult pîn' la sfîrșit.

SCELEDRUS

Și, cum se face, prin impluviul vecinului arunc privirea ;
Și-o văd pe Philocomasia c-un tinerel necunoscut
Îmbrățișîndu-se.

PALAESTRIO

Ce vorbe, Sceledrus, scelerate-mi spui ?

SCELEDRUS

Dar i-am văzut.

PALAESTRIO

Chiar tu ?

SCELEDRUS

Eu însumi, cu ochii ăștia, amîndoi.

PALAESTRIO

Ci du-te-n colo, nu pot crede, și n-ai văzut nimic.

SCELEDRUS

(jignit)

Crezi, poate,
Că am albeață ?

PALAESTRIO

Despre asta, cuminte-ar fi să-ntrebi un medic.
Povestea-aceea, dacă zeii te ocrotesc, să n-o mai spui.
Îți vîri călcîiele și capul într-o primejdie de moarte ;
Nici vorbă, și-ntr-un fel și-n cellalt, tot ai să mori de
nu pui capăt
Smintitei vorbe.

SCELEDRUS

Cum adică : și într-un fel și-n cellalt ?

PALAESTRIO

Iată-l
Pe-ntîiul : dacă tu pe fată o-nvinui pe nedrept, pieri-vei ;
Al doilea : dac-așa-i povestea, ca păzitor al ei, tot pieri.

SCELEDRUS

Eu nu știu ce-o să mi se-ntîmple ; dar ce-am văzut,
văzut-am bine.

PALAESTRIO

Nenorocitule, mai stărui ?

SCELEDRUS

Ce vrei să spun, nu ce-am văzut ?
Să nu te mire, dar și-acuma-i tot la vecin.

PALAESTRIO

(făcînd pe uimitul)

Ha, nu-i acasă ?

SCELEDRUS

Ci du-te, ca să vezi tu însuți ; nu-mi da pe vorbe crezămînt.

PALAESTRIO

Așa și fac.

SCELEDRUS

Te-aștept acolea ; rămîn la pîndă ca să prind
Clipita cînd juncuța noastră se-ntoarce-n staul din pășune.

(Palaestrio intră în casa militarului.)

Ce să mă fac ? M-a pus de pază în preajma fetei militarul.
De-o s-o pîrăsc, mă paște moartea ; de tac, tot moartea, știu, mă paște,
Cînd s-o vădi isprava. Nu e femeia rea și-afurisită ?
Pe cînd eu colindam pe casă, a șters-o frumușel din țarc.
Pe Pollux ! nu i-a fost rușine. Ah, de-ar afla-o militarul,
Nu numai eu, ci toată casa ne-am legăna în funii, sus.
Mai bine tac, ce-o fi să fie, decît să pier atît de crunt.
Nu eu pot să opresc femeia cînd i se face dor de ducă.

PALAESTRIO

(strigînd cît îl ține gura)

Sceledrus, a răbdat pămîntul mai mare ticălos ca tine ?
A mîniat vreun altul zeii și i-a stîrnit ca tine ?

SCELEDRUS

Ce-i ?

PALAESTRIO

Nu poți deschide bine ochii care te face să vezi ce nu e ?

SCELEDRUS

Cum nu e, cum ?

PALAESTRIO

O nucă seacă nu dau pe toată pielea ta.

SCELEDRUS

Ce s-a-ntîmplat ?

PALAESTRIO

Tot el întreabă ce s-a-ntîmplat ?

SCELEDRUS

Cum să nu-ntreb ?

PALAESTRIO

Au n-ai să pui odată capăt neroadei mîncărimi de limbă ?

SCELEDRUS

Ce-mi tot îndrugi ?

PALAESTRIO

E-n casă fata pe care zici că-ai fi văzut-o
Pe la vecini, luată-n brațe și sărutată de-un străin.

SCELEDRUS

(ridicînd din umeri)

Mă miră că mănînci neghină[1] cînd e destul de ieftin grîul.

[1] Anticii credeau că neghina tulbură vederea.

PALAESTRIO

Ce vrei să spui ?

SCELEDRUS

Că nu vezi bine.

PALAESTRIO

Ba tu, mişelule, eşti orb,
Şi tu, pe Pollux ! nu vezi bine : căci fata este-aici, în casă [1].

SCELEDRUS
(neîncrezător)

Cum este-n casă ?

PALAESTRIO

Da, în casă.

SCELEDRUS

Ia fugi de-aici, te joci cu mine.

PALAESTRIO

M-aş pîngări pe mîini.

SCELEDRUS

Cum asta ?

PALAESTRIO

De m-aş juca cu-o scîrnăvie.

[1] Text nesigur.

SCELEDRUS

Blestem pe capul tău.

PALAESTRIO

Sceledrus, pe capul tău are să cadă.
Îţi jur, dacă nu schimbi degrabă nu numai vorbele, şi ochii.
Dar se deschide uşa noastră.

SCELEDRUS

Eu trec de veghe la cealaltă[1];

(arată uşa lui Periplectomenus)

De unde nimeni n-o să iasă decît pe calea dreaptă-a uşii.

PALAESTRIO

Dar fata e la noi; Sceledrus, ah, scelerat e, rău gîndeşti.

SCELEDRUS

Eu văd şi judec pentru mine, şi nu mă-ncred decît în mine.
Din minte nimeni n-o să-mi scoată că fata e în casa-aceea.
Rămîn aici, ca să nu treacă pe furişate către noi.

PALAESTRIO

(aparte)

E-n mîna mea; acuma,-ndată, îl scot din linia-i de luptă.

(Tare.)

Vrei să te fac să spui tu însuţi că vezi anapoda?

---

[1] Text nesigur. Această replică şi următoarea, a lui Palaestrio, care întrerup desfăşurarea dialogului, par interpolate.

SCELEDRUS

Hai, fă-mă.

PALAESTRIO

Că n-ai simțire nici atîta și că degeaba-ți sînt dați ochii ?

SCELEDRUS

Da, vreau.

PALAESTRIO

Tu zici că fata noastră e-n casa-aceea ?
(Arată casa lui Periplectomenus.)

SCELEDRUS

Zic mai mult, Și-anume, c-am văzut-o astăzi îmbrățișîndu-se c-un altul.

PALAESTRIO

Știi că nu-i trecere-ntre casa vecinului și-a noastră ?

SCELEDRUS

Știu.

PALAESTRIO

Loc de plimbare sau grădină, nici trecere-n impluviu ?

SCELEDRUS

Știu.

PALAESTRIO

Și-atunci ? Dacă e-n casă fata și-ți dovedesc că e la noi, Ai merita o ciomăgeală ?

SCELEDRUS

Aş merita.

PALAESTRIO

Păzeşte-acolo,
(arată casa lui Periplectomenus)
Ca nu cumva să se strecoare pe furişate-n casa noastră.

SCELEDRUS

Aşa fac.

PALAESTRIO

Ţi-o aduc îndată aici, în carne şi în oase.

SCELEDRUS

Te rog, adu-o.

(Palaestrio intră în casa militarului.)

Mor să aflu de-oi fi văzut ce-oi fi văzut,
Sau dacă face, cum tot zice, în casă fata să se afle.
Că doar am ochii mei, pe Hercle ! nu cer la alţii cu-mprumut.
Dar el ca un căţel stă-n preajmă-i ; ea tot de el se simte-aproape ;
Chemat e cel dintîi la masă, servit, de-asemeni, cel dintîi ;
Şi nu-s decît trei ani, acuma, de cînd adus a fost la noi,
Şi nici un slujitor n-o duce, vă jur, mai bine decît el.
Dar să-mi fac treaba cum se cade, şi uşa s-o păzesc cu grijă.
Aici am să m-aşez. Nu creadă că mă înşeală ei pe mine.

SCENA IV

PHILOCOMASIA, PALAESTRIO, SCELEDRUS

PALAESTRIO

(ieşind împreună cu Philocomasia de la militar; încet către Philocomasia)

Să nu uiţi sfaturile mele.

PHILOCOMASIA

Mereu îmi spui acelaşi lucru.

PALAESTRIO

Mă tem că nu-i fi prea şireată.

PHILOCOMASIA

Dă-mi zece inşi, nu foarte răi,
Şi ţi-i învăţ eu răutatea doar din ce port în traista mea.
Hai, cată de-mplineşte-ţi planul; eu trec aici, mai la o parte.

PALAESTRIO

(apropiindu-se de Sceledrus)

Ce faci, Sceledrus?

SCELEDRUS

Îmi fac treaba; dar am urechi, şi-mi poţi vorbi.

(Întinde braţele, de parcă ar vrea să împiedice pe cineva să treacă.)

PALAESTRIO

Aşa,-n curînd te-o prinde moartea în faţa porţilor cetăţii,
Cu braţele întinse, cruce, săltat în funii.

SCELEDRUS

Pentru ce ?

PALAESTRIO

Privește-n stînga : ce femeie vezi oare ?

(O arată pe Philocomasia care stă în fața ușii militarului.)

SCELEDRUS

Zei fără de moarte !
Văd pe-a stăpînului iubită.

PALAESTRIO

Și eu, pe Pollux ! văd la fel.
Poți să te pregătești acuma.

SCELEDRUS

Cum să mă pregătesc ?

PALAESTRIO

De moarte.

PHILOCOMASIA

(cu o mînie prefăcută)

Ci unde-i sclavul ce cutează pe mine să mă-nvinuiască
De-o faptă josnică ?

PALAESTRIO

(către Philocomasia)

El, uite-l, el mi-a spus ceea ce ți-am spus.

PHILOCOMASIA

Tu spui că m-ai văzut, mișele, îmbrățișată prin vecini ?

PALAESTRIO

Da, de-un străin îmbrăţişată, mi-a spus.

SCELEDRUS

Pe Hercle ! da, i-am spus.

PHILOCOMASIA

Tu m-ai văzut ?

SCELEDRUS

(cu violenţă)

Cu ochii ăştia, pe Hercle !

PHILOCOMASIA

(întrerupîndu-l)

Care-ţi vor fi smulşi,
Pentru că văd ceea ce nu e.

SCELEDRUS

De nimeni n-am să fiu vreodată
Oprit să văd ceea ce este.

PHILOCOMASIA

Ce proastă sînt, ce fără minte,
Că stau de vorbă c-un netrebnic al cărui cap mă jur
să-l pierd.

SCELEDRUS

Să nu ameninţi ; ştiu, sfîrşitu-mi va fi în funii,
spînzurat ;
Acol-au odihnit şi tata, şi bunii, şi străbunii mei.
Cu nici un fel de-ameninţare nu poţi tu ochii să mi-i
smulgi.

(Către Palaestrio.)

Vreau să te-ntreb ceva, Palaestrio : de unde, rogu-te,-a ieşit ?

PALAESTRIO

(ca uimit de întrebare)

De unde, dacă nu din casă ?

SCELEDRUS

Din casă ?

PALAESTRIO

(cu îndrăzneală)

Nu mă crezi ?

SCELEDRUS

(încurcat)

Te cred.
Dar nu pricep prin ce minune o fi trecut de-aici acolo.
Căci nu e trecere niciunde, nu-i nici grădină, nici fereastră
Nezăbrelită ; şi eu, totuşi,
(întorcîndu-se către Philocomasia)
în casa-aceea te-am văzut.
(Arată casa lui Periplectomenus.)

PALAESTRIO

Ce, încă stărui, secătură, şi-o-nvinuieşti ?

PHILOCOMASIA

(ca şi cum ar fi silită să se destăinuie)

Pe Pollux ! ah,
Nu-i oare visul minţii mele frumosul vis al meu de-azi-noapte ?

PALAESTRIO
(interesat)

Dar ce-ai visat ?

PHILOCOMASIA

Îți spun îndată. Ci rogu-te să iei aminte.
Pe sora-mi geamănă azi-noapte mi s-a părut c-o văd, în vis,
Cu dragul ei, de la Atena venind aci,-n Efes, la noi ;
Și am visat c-au tras alături, ca oaspeți, la vecinul nostru.

PALAESTRIO
(aparte)

Ea tocmai visul lui Palaestrio ni-l povestește.
(Către Philocomasia, curios.)
Spune, spune.

PHILOCOMASIA

În vis, mă bucura venirea surorii mele,-n vreme ce,
Din pricina-i, părea că-n juru-mi cumplite bănuieli foiesc.
Anume, se făcea că unul din slujitori mă-nvinuia,
(întorcîndu-se către Sceledrus)
Ca tine azi, că mă lăsasem cuprinsă-n brațe de-un străin,
Cînd buna, geamăna mea soră se-mbrățișa cu-al ei iubit.
Și iată c-am visat azi-noapte spurcata lui învinuire.

PALAESTRIO
(cu înflăcărare)

Și nu se împlinește-aievea tot ce se-ntîmplă-n visul nostru ?

Al tău s-a împlinit, pe Hercle ! Ci du-te-n casă şi te roagă[1].

Dar te povăţui să-i spui totul stăpînului.

PHILOCOMASIA

Aşa socot.
Doar n-am să las nepedepsită ocara ce mi s-a adus.

(Intră în casa militarului.)

SCELEDRUS

(aparte)

Îmi pare c-am făcut-o lată ; prea simt pe spate mîncărimi...

PALAESTRIO

(către Sceledrus)

Să ştii că nu scapi.

SCELEDRUS

(fără să răspundă la întrebare, îndărătnic)

Ştiu acuma că ea-i în casă ; şi mai ştiu
Că nu mă mişc de lîngă uşă, oriunde-ar fi.

PALAESTRIO

Vezi tu, Sceledrus,
Cum se îmbină visul fetei cu bănuiala ta neroadă,
Cu sărutările acelea pe care crezi că le-ai văzut !

---

[1] Pentru antici, visele erau trimise de zei, ca un avertisment. Astfel se înţelege sfatul lui Palaestrio, care o trimite pe Philocomasia să se roage, fie pentru a mulţumi zeilor, fie pentru a obţine o explicaţie din partea lor.

SCELEDRUS

Să cred, să nu mai cred, eu nù ştiu ; îmi vine mai curînd să cred
Că n-am văzut nimic.

PALAESTRIO

Pe Hercle ! e bine, zic, să-ţi vii în minţi.
De nu dregi totul, să nu afle stăpînul nostru, eşti pierdut.

SCELEDRUS

Abia acuma bag de seamă ce negură-avusei pe ochi.

PALAESTRIO

E limpede, pe Pollux ! Fata nici n-a ieşit de-aici, din casă.

SCELEDRUS

Ce să mai zic şi eu ; cu toate că am văzut-o, n-am văzut-o.

PALAESTRIO

Oricum, prostia ta, pe Pollux ! ne-ar fi pierdut pe toţi ai casei ;
Iar tu, zelos peste măsură, te-ai fi pierdut fără scăpare.
Dar, uite, se deschide uşa vecinului ; eu am tăcut.

SCENA V

PHILOCOMASIA, PALAESTRIO, SCELEDRUS

PHILOCOMASIA

(ieşind de la Periplectomenus ; către cineva din casă)

Cărbunii pe altar aprinde-i, căci vreau Dianei din Efes
Să-i mulţumesc şi s-o învălui în miros de parfum arab,

Că m-a scăpat din răscolita împărăție-a lui Neptun,
De valurile furioase de care-am fost împresurată.

SCELEDRUS

(văzînd-o pe Philocomasia, uluit)

Palaestrio, scumpul meu Palaestrio !

PALAESTRIO

(imitînd uluirea celuilalt)

Sceledrus, ai văzut, Sceledrus ?

SCELEDRUS

Femeia ce-a ieșit de-acolo

(arată casa lui Periplectomenus)

e-a militarului iubită,
Sau nu e — Philocomasia ?

PALAESTRIO

(cu o prefăcută șovăială)

Pe Hercle ! ea ar fi să fie.
Dar nu pricep prin ce minune să fi trecut de-aici, acolo,
Dac-o fi ea, copila noastră.

SCELEDRUS

(buimăcit)

Cum, te-ndoiești ?

PALAESTRIO

(încurcat)

E fata noastră.

SCELEDRUS

Ia haide să-i vorbim. Ascultă, ce-i asta, Philocomasia ?
Ce cauți tu în casa-aceea ? Ce treburi ai, ce faci acolo ?

(Văzînd că ea nu-i răspunde.)

Ai amuțit ? Vorbesc cu tine

PALAESTRIO

Ba singur îți vorbești, pe Pollux !
Ea, uite-o, tace.

SCELEDRUS

(atingînd-o pe Philocomasia)

Hei, cu tine vorbesc, putoare nărăvită,
Ce tot dai buzna pe de lături, pe la vecini.

PHILOCOMASIA

(uimită)

Cui îi vorbești ?

SCELEDRUS

Cui, dacă ție nu ?

PHILOCOMASIA

Și cine ești tu ? Ce treabă ai cu mine ?

SCELEDRUS

(înecîndu-se)

Cum, cine sînt mă-ntrebi ?

PHILOCOMASIA

De vreme ce nu știu, cum să nu te-ntreb ?

PALAESTRIO

(prefăcîndu-se că sare în ajutorul lui Sceledrus)
El nu ți-e cunoscut, dar cine sînt eu ?

PHILOCOMASIA

Și tu, oricine-ai fi,
La fel, de nu mai mult, mă-nfurii.

SCELEDRUS

Nu ne cunoşti ?

PHILOCOMASIA

Nu.

SCELEDRUS

(scos din răbdări)

Ah, mi-e teamă...

PALAESTRIO

Ce teamă ?

SCELEDRUS

Că pe nu ştiu unde ne-om fi pierdut ; vezi, doar, că fata
Nu ne cunoaşte pe niciunul.

PALAESTRIO

Sceledrus, hai să lămurim
De sîntem noi sau sîntem alţii ; mă tem de vreun vecin poznaş
Să nu ne fi schimbat în taină şi noi să nici n-avem habar.

SCELEDRUS

(pipăindu-se, cu neîncredere)

Dar eu sînt eu.

PALAESTRIO

(idem)

Şi eu, pe Pollux !

(Către Philocomasia.)

Te ţii de răutăţi, femeie.

(Văzînd că ea nu-l ascultă.)

Şi-ţi spun : eşti Philocomasia.

PHILOCOMASIA

(sîcîită)

Ce nebunie te-a cuprins
De-mi zici așa, scornindu-mi nume întortocheat ?

PALAESTRIO

(înmărmurit)

Hei, spune,-atunci,
Care ți-e numele ?

PHILOCOMASIA

Diceea.

SCELEDRUS

Urît, urît din partea ta ;
Prea umbli, Philocomasia, să-ți iei un nume mincinos.
De-aceea nu te chem Diceea, ci a stăpînului jignire.[1]

PHILOCOMASIA

Pe mine ?

SCELEDRUS

Da.

PHILOCOMASIA

(ironică)

Pe mine, care abia aseară din Atena,
Cu omul drag, am pus piciorul aci,-n Efes ?

SCELEDRUS

Îmi spui și mie
Ce treabă în Efes te-aduce ?

[1] Joc de cuvinte intraductibil, inspirat de numele elin *Dikaia (cea justă)*, opus adjectivului *adikos (injust)*. Plaut citează ambii termeni în alfabet grecesc.

PHILOCOMASIA

Am auzit că surioara
Mea geamănă-i pe-aici ; și caut să-i dau de urmă.

SCELEDRUS

Ești vicleană.

PHILOCOMASIA

Sînt proastă, mai curînd, pe Pollux ! că stau cu
de-alte voi la vorbă.
Dar, iată, plec.

SCELEDRUS

(oprind-o)

Ba, iaca, nu pleci.

PHILOCOMASIA

Hai, lasă-mă.

SCELEDRUS

Te-am dovedit.
Și nu te las.

PHILOCOMASIA

Din două palme îți crăp obrajii, sclav obraznic,
De nu-mi dai pace.

(Încearcă să scape.)

SCELEDRUS

(către Palaestrio)

Dormi, golane ? De ce nu-mi sari în ajutor ?

PALAESTRIO

Nu țin să fac o treabă proastă cu pielea mea. De unde știu
Că-i fata noastră și nu alta cu care seamănă leit ?

PHILOCOMASIA

(către Sceledrus)

Mă lași odată ?

SCELEDRUS

Nu, nici vorbă, și dacă singură nu vrei,
Cu sila ai să mergi acasă.

PHILOCOMASIA

(arătînd casa lui Periplectomenus)

Sînt oaspete aici, nu sînt
La mine-acasă ; în Atena mi-i locuința[1]. N-am ce face
În casa asta,

(arată casa militarului)

niciodată nu v-am văzut, nu vă cunosc.

SCELEDRUS

Poți să mă chemi la judecată ; ci nu te las, dacă nu-mi juri
Că intri-aici,

(arată casa militarului)

dacă-ți dau drumul.

PHILOCOMASIA

Mă silnicești, oricine-ai fi.
Făgăduiesc, dacă-mi dai drumul, să intru unde poruncești.

[1] Text nesigur.

SCELEDRUS

(slăbindu-i strînsoarea)

Hai, te-am lăsat.

PHILOCOMASIA

(refugiindu-se în casa lui Periplectomenus)

Şi mi-am luat zborul.

SCELEDRUS

(înciudat)

Mai dă femeii crezămînt.

PALAESTRIO

Sceledrus, prada ţi-ai scăpat-o ; şi, nu se poate,-a fost chiar fata
Iubită de stăpînul nostru. Acuma, vrei să faci un lucru ?

SCELEDRUS

Ce lucru ?

PALAESTRIO

Să-mi aduci satîrul din casă.

SCELEDRUS

Ce să faci cu el ?

PALAESTRIO

(crud)

Dau buzna la vecin ; şi numai să văd c-a luat-o careva
Pe Philocomasia-n braţe, că-ndată ţi-l măcelăresc.

SCELEDRUS

(buimăcit)

Crezi c-a fost ea ?

PALAESTRIO

Nu cred, Pe Pollux ! sînt sigur.

SCELEDRUS

Ah, și cît de bine
S-a prefăcut !

PALAESTRIO

Adu-mi satîrul mai repede.

SCELEDRUS

Într-o clipită.

(Intră în casa militarului.)

PALAESTRIO

N-o să vedeți oștean, pedestru ori călăreț, mai îndrăzneț
Sau mai nebun ca o femeie cînd vrea să facă-anume treabă.
Ce bine și-a schimbat ea graiul cînd rolurile s-au schimbat !
Și bine-a mai închis ea gura mintosului meu camarad !
E cea mai mare fericire spărtura ceea din perete.

SCELEDRUS

(întorcîndu-se)

Palaestrio, n-am adus satîrul.

PALAESTRIO

Ah, și de ce ? Ce s-a-ntîmplat ?

SCELEDRUS

E-acasă,-aici, copila noastră.

PALAESTRIO

Acasă, spui ?

SCELEDRUS

Culcată-n pat.

PALAESTRIO

Ah, dac-așa-i, atunci, pe Pollux ! ți-ai căşunat un mare rău.

SCELEDRUS

Ce rău ?

PALAESTRIO

Da, silnicind femeia ce şade-alături, la vecin.

SCELEDRUS

(neliniştit)

Pe Hercle ! mă cuprinde spaima.

PALAESTRIO

Şi cine-ar face să nu fie
Surori ? Pe ea, de bună seamă, ăi fi văzut-o strînsă-n brațe.

SCELEDRUS

Pe ea, cum zici, așa-i. Acuma, n-aș fi eu mort, dacă-i spuneam
Stăpînului povestea-aceea.

PALAESTRIO

Fii om deştept şi ține-ți gura.
Din cîte ştie-un sclav, cuminte-i cît mai puține să vorbească.

Te las — nu vreau în toate astea să fiu amestecat cumva —
Mă duc pe la vecin ; nu-mi place nechibzuința ta defel.
Dacă mă caută stăpînul, eu sînt alături ; să mă chemi.

(Intră la Periplectomenus.)

SCENA VI

SCELEDRUS, PERIPLECTOMENUS

SCELEDRUS

Mă lasă și nu-i pasă mișelului de grija
Stăpînului, de parcă nici n-ar fi sclav al lui ?
Încolo, știu că fata e înăuntru,-n casă ;
Cînd vreau, îmi stă-n putere s-o văd întinsă-n pat.
Deci să-mi ascut vederea și să-mi reiau vegherea.

PERIPLECTOMENUS

(iese din casă vorbind cu sine, mînios, și prefăcîndu-se că nu-l vede pe Sceledrus)

Pe Hercle ! slujitorii acestui militar
Mă socotesc pesemne femeie, nu bărbat ;
Așa își rîd de mine. Să ocărască-n stradă
O fată din Atena primită-n casa mea
C-un oaspe-al meu, o fată născută-n libertate ?

SCELEDRUS

(neliniștit)

Ah, sînt pierdut, pe Hercle ! se-ndreaptă către mine.
Acuma, după cele rostite de bătrîn,
Mă tem mai rău că totul se-ntoarce-asupra mea.

PERIPLECTOMENUS

(aparte)

Mă duc la el.

(Tare.)

Sceledrus, tu, scelerat netrebnic,
Ai ocărît o fată pe care-o găzduiesc ?

SCELEDRUS

(rugător)

Te rog, vecine,-ascultă.

PERIPLECTOMENUS

Eu să te-ascult pe tine ?

SCELEDRUS

Aş vrea să mă dezvinui.

PERIPLECTOMENUS

Dezvinuiri încerci,
Cînd săvîrşeşti o faptă atît de ticăloasă ?
Gîndeşti că dacă jaful e meseria voastră,
Mişelule, chiar totul vă-ngăduie ceilalţi ?

SCELEDRUS

Mi-ngădui ?

PERIPLECTOMENUS

(continuînd, fără să se lase întrerupt, şi ridicînd vocea pe măsură ce vorbeşte)

Să-mi ajute zeiţele şi zeii
Aşa cum astăzi fi-vei cu vergile plesnit,
Cît e de lungă ziua, din zori şi pînă-n seară,
Că tot acoperişul de ţigle mi-ai plesnit,
Fugind dup-o maimuţă, prietena ta bună ;
Că oaspele, de-acolo, de sus, mi-ai iscodit,
Cînd dezmierda şi-n braţe iubita-şi cuprindea ;

Și-ai vrut pe preacinstita stăpînului iubită
S-o-nvinui de necinste, pe mine de-alte vini ;
Și-ai prigonit o fată în fața casei mele —
De n-ai să fii, cum meriți, cu boldul îmboldit,
Atît am să-ți acopăr stăpînul de ocări,
Cum marea sub furtună s-acoperă cu valuri.

SCELEDRUS

(tulburat, bîlbîindu-se)

Vezi, Periplectomenus, sînt nevoit să nu știu
De nu cumva se cade să-ți cer eu ție seamă
Sau — dacă fata noastră-i la tine, și la noi
Cealaltă — nu se cade să mi te și dezvinui ;
Că nu știu încă bine pe care am văzut-o :
Știu doar că amîndouă leite mi-au părut,
De nu cumva-i aceeași.

PERIPLECTOMENUS

Poftim de-o vezi ; și știi.

SCELEDRUS

Mi-ngădui ?

PERIPLECTOMENUS

Chiar poruncă îți dau ; privește-o-n voie.

SCELEDRUS

Așa mă bate gîndul.

(Intră în casa lui Periplectomenus.)

PERIPLECTOMENUS

(alergînd la ușa militarului)

Hei, Philocomasia,
Treci repede la mine ; e grabnică nevoie.

Şi cînd Sceledrus pleacă din casa mea, să treci,
La fel, cu toată graba, la tine, îndărăt.

(Se întoarce.)

Pe Pollux ! îmi e teamă să nu se-ncurce treaba.
De n-o găseşte-acolo... Dar se deschide uşa.

SCELEDRUS

(ieşind din casa lui Periplectomenus)

Pe zeii fără moarte, femeie mai leită
Ca ea, fără să fie aceeaşi, numai zeii
Puteau să plămădească.

PERIPLECTOMENUS

(ironic şi triumfător)

Ce zici ?

SCELEDRUS

(plouat)

Pedeapsă merit.

PERIPLECTOMENUS

(stăruind)

Ci spune, ea-i ? vorbeşte.

SCELEDRUS

Ea este, dar nu este.

PERIPLECTOMENUS

Deci ai văzut-o ?

SCELEDRUS

Strînsă de oaspetele tău
La piept şi sărutată.

PERIPLECTOMENUS

Și este ea ?

SCELEDRUS

Nu știu.

PERIPLECTOMENUS

Ții mult să știi ?

SCELEDRUS

Aș ține.

PERIPLECTOMENUS

Repede-te la voi ;
Să vezi dacă cealaltă e-n casă.

SCELEDRUS

Mă reped ;
Grozav de bun ți-e sfatul. Mă-ntorc într-o clipită.
(Intră în casa lui Pyrgopolinices.)

PERIPLECTOMENUS

Pe Pollux ! niciodată n-am mai văzut un om
Mai caraghios ca ăsta și mai purtat de nas.
Dar, uite-l, că se-ntoarce.

SCELEDRUS

(iese buimăcit din casa lui Pyrgopolinices ; cade în genunchi)

O, Periplectomenus !
Te rog, pe zei, pe oameni, pe multa mea prostie,
Pe-ai tăi genunchi...

PERIPLECTOMENUS

Ei bine, și ce mă rogi ?

SCELEDRUS

Să-mi ierți
Prostia, neghiobia. Știu, în sfîrșit, acuma,
C-am fost un fără minte, nesăbuit și orb.
Da, Philocomasia e sus.

PERIPLECTOMENUS
(cu mînie prefăcută)

Deci le-ai văzut,
Golane, pe-amîndouă ?

SCELEDRUS
Da.

PERIPLECTOMENUS
(amenințător)

Caută-ți stăpînul.

SCELEDRUS
(tot îngenuncheat)

Mărturisesc că merit pedeapsa cea mai aspră
C-am ocărît copila de tine găzduită.
Dar o credeam iubita stăpînului, mă jur,
Pe care mi-o dăduse în pază militarul.
Nici două guri de apă dintr-o fîntînă scoase
Nu seamănă-ntre ele ca fetele acestea.
Mi-am aruncat privirea la tine, prin impluviu,
Spun drept.

PERIPLECTOMENUS

Și cum n-ai spune, cînd te-am văzut eu însumi ?
Și i-ai zărit, pe fată și oaspetele meu,
Îmbrățișați.

SCELEDRUS

Întocmai : de ce să nu spun drept ?
Pe ea însă-am luat-o drept Philocomasia.

PERIPLECTOMENUS

M-ai socotit, pesemne, pînă-ntr-atît de josnic,
Și m-ai crezut în stare sub ochii mei să-ngădui
O astfel de ocară unui vecin de-al meu ?

SCELEDRUS

Prea m-am purtat ca prostul, acuma bag de seamă,
Cînd știu cum vine treaba. Dar nu din răutate,
Să știi.

PERIPLECTOMENUS

(prefăcîndu-se mînios)

E-o fărdelege ; căci sclavul e dator
Să-și cîrmuiască bine și mîinile, și ochii,
Și limba.

SCELEDRUS

Ah, vecine, de-oi scoate un cuvînt,
Chiar despre-acele lucruri știute fără greș,
Poți să mă-ntinzi pe cruce ; eu singur mă dau ție.

(îngenunchind.)

Ci azi, te rog, mă iartă.

PERIPLECTOMENUS

(ridicîndu-l și vorbindu-i cu bunăvoință)

Îmi stăpînesc mînia,
Și vreau să cred că n-ai fost mînat de gînduri rele.
Te iert de data asta.

SCELEDRUS

Să-ți răsplătească zeii.

PERIPLECTOMENUS

De vrei să ținã zeii cu tine, ține-ți limba ;
De astăzi înainte să nù știi nici ce știi,
Nici ce-ai văzut să nù vezi.

SCELEDRUS

Povață foarte bună ;
Am s-o urmez. Dar poate mă lași să plec ?

PERIPLECTOMENUS

Hai, du-te.

SCELEDRUS

N-ai să-mi mai ceri nimica ?

PERIPLECTOMENUS

N-aș vrea să mă cunoști.
(Pornește spre fundul scenei.)

SCELEDRUS
(aparte, bănuitor)

Își bate joc de mine. Prea repede-a știut
Mînia-i să mă ierte ! Cam bănui ce clocește :
Cînd vine militarul din for, să pună mîna
Pe mine. Cu Palaestrio bătrînul s-a-nțeles
Ca să mă vîndă ; asta o știu, o simt de mult.
Dar astăzi n-am să mușc, pe Hercle ! momeala
din cîrligul lor.
Fug undeva, m-ascund o vreme și-mi port de grijă,
pînă cînd

S-o domoli furtuna și le-o slăbi mînia.
Pedeapsă merit, cît s-ajungă unui popor nelegiuit[1].
Ajungă-mă prăpădul, eu totuși intru-n casă.

(Intră în casa militarului.)

PERIPLECTOMENUS

(singur)

S-a dus. Acum știu bine că pînă și un porc
Înjunghiat tot simte mai mult decît Sceledrus,
Care-a putut să creadă că n-a văzut nimic[2].
Urechile, și ochii, și gîndurile lui
S-au dat de partea noastră. Merg de minune toate;
Cu-o dibăcie rară ne-a ajutat copila.
Merg la senatul nostru. Palaestrio se găsește
În casa mea, iar cellalt, Sceledrus, a plecat.
Senatul poate-ncepe cu toată lumea-acum.
Mă duc, să nu se tragă la sorți în lipsa mea[3].

---

[1] Text nesigur. După unii editori versul s-ar citi: *Pedeapsă merit cît s-ajungă văditei mele fărdelegi.*
[2] Text și sens nesigure. Este posibil să existe o lacună după versul anterior.
[3] Text nesigur. Se pare că versul face aluzie la tragerea la sorți a provinciilor; aici, la distribuirea, în continuare, a rolurilor celor patru.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

PALAESTRIO, PERIPLECTOMENUS, PLEUSICLES

PALAESTRIO

(către ceilalţi doi care rămîn în casă)

Rămîi acolo, după uşă, cîteva clipe, tu, Pleusicles.
Să iscodesc împrejurimea ca nu cumva, pornind noi sfatul,
Să nimerim în vreo capcană. Avem nevoie de-un loc sigur,
Nici un duşman să nu se-nfrupte din planul şi din prada noastră.
(Nici o ureche să n-ajungă din prada noastră să se-nfrupte.) [1]
E rău şi planul cel mai straşnic dacă duşmanu-l foloseşte.
Şi ce-i aduce lui foloase, ponoase ţie-ţi căşunează.
Cea mai de seamă hotărîre ţi-o prinde altul, mai cu seamă [2]
De nu iei bine seama-n preajmă cînd te aşezi la sfat de taină [3].
Odată ce-ţi cunoaşte planul, duşmanului, se înţelege,
Îi vine lesne să te lege de mîini şi gura să-ţi închidă,
Şi să-ţi căşune ţie răul pe care-ncerci să i-l căşuni.
Mă duc să văd, în dreapta,-n stînga de nu miros vreun vînător.

(Înaintează şi se uită peste tot.)

[1-3] Versuri probabil interpolate.

De-aici și pînă-n fundul străzii, cît vezi cu ochiul, e pustiu.
Deci, pot să-i chem.

(Se aproprie de ușă.)

Veniți afară Pleusicles, Periplectomenus.

PERIPLECTOMENUS

(ieșind din casă)

Ci iată-ne, supuși, Palaestrio.

PALAESTRIO

Viteji-i stăpînești ușor.
Vă-ntreb un lucru : planul nostru, urzit acolo,
(arată casa lui Periplectomenus)
țineți încă
Să-l împlinim ?

PERIPLECTOMENUS

Un altul nu știu mai împlinit.

PALAESTRIO

Ba chiar...[1]
Pleusicles ?

PLEUSICLES

Ce vă place vouă, se poate mie să nu-mi placă ?
(Către Periplectomenus.)
Mi s-ar jertfi, ca tine, altul ?

PERIPLECTOMENUS

Frumoase vorbe, și plăcute.

---

[1] Lacună în original.

PALAESTRIO

(strigînd)

Îşi face numai datoria.

PLEUSICLES

(încurcat şi mîhnit)

Mă chinuie un lucru, totuşi,
Scurmîndu-mi sufletul şi trupul.

PERIPLECTOMENUS

Şi ce te chinuie ? vorbeşte.

PLEUSICLES

Văd cum, la anii tăi, te-amesteci în pozne de-ale tinereţii,
Nepotrivite nici cu tine şi nici cu vrednicia ta ;
Îţi dărui toată iscusinţa din dragoste faţă de mine,
Te strădui să-mi ajuţi iubirea şi fapte-nfăptuieşti, de care,
La anii tăi, pe drept, un altul s-ar ţine, mai curînd, departe.
Mă ruşinez de tot necazul ce ţi-l căşun la bătrîneţe.

PALAESTRIO

(ridicînd din umeri)

Dacă te ţine-n loc ruşinea, iubeşti, se vede,-ntr-un chip nou ;
Ci nu iubeşti defel, nălucă de-ndrăgostit eşti eu, Pleusicles.

PLEUSICLES

(continuă, fără să ia în seamă întreruperea lui Palaestrio)

La anii tăi se cade oare iubirii mele să te dărui ?

PERIPLECTOMENUS

(pe jumătate în glumă, pe jumătate supărat)

Ce spui ? Nu cumva îți închipui că-s tocmai bun de Acheron ? [1]
Mă crezi pe ducă ? Ți se pare c-am vieţuit prea multă vreme ?
Şi dacă anii toți mi-i număr, ajung la numai cincizeci ş'patru ;
Am ochiul bun, piciorul sprinten şi mîna sigură, să ştii.

PALAESTRIO

Îi vezi tu părul alb, dar prieptu-i n-ascunde-o inimă bătrînă ;
E om cu-o fire minunată şi cu-nsuşiri desăvîrşite.

PLEUSICLES

Pe Pollux ! ştiu, şi am dovada că adevăru-l spui, Palaestrio ;
Mereu mi-a arătat, şi-n toate, bunăvoinţă de om tînăr.

PERIPLECTOMENUS

Eşti în pericol, dragă oaspe, mai multă rîvnă să-mi cunoşti.
Pe care-o-nchin iubirii tale.

PLEUSICLES

Vrei să cunosc ce ştiu de mult ?

PERIPLECTOMENUS

(Cînd ai iubit şi tu, faci totul ca să-l ajuți pe-ndrăgostit,)[2]

---

[1] Expresie întîlnită şi în *Negustorul*, p. 379, v. 7 (replica lui Lysimachus).
[2] Lacună în original ; text presupus.

Cînd ai în tine, chiar, exemplul, de pe aiurea
nu-mprumuți.
Doar cine n-a iubit se uită cu ochiul crunt
la-ndrăgostiți.
Mie și azi îmi arde-n vine pojarul dragostei aprins,
Și nu-mi simt inima străină de voioșie și plăceri.
Știu să ascult, să spun o glumă, și știu să fiu un bun
conviv ;
Pe la ospețe niciodată nu tai cuvîntul celorlalți ;
Am bunul simț, cînd zic o vorbă, să nu jignesc pe
cineva ;
Știu să iau parte la discuții cuviincios, cum se cuvine,
Și știu să tac, cum se cuvine, cînd vrea și altul să
vorbească.
Nu scuip, nu-mi sar din gură stropii, nu-mi curge nasul
niciodată ;
Sînt din Efes, nu din Atena ; din Animula[1] nici atît.

PALAESTRIO

Încîntător semibătrînul, și dacă azi e-atît de plin
De însușiri, a fost, pesemne, la sînul Venerei crescut.

PERIPLECTOMENUS

Ai să găsești că nu mă laud, ci merit să mă venerezi.
Nu-ncerc să mîngîi niciodată iubita altuia la masă ;
Nu iau convivilor mîncarea, nici cupa dinaintea lor ;
Nici, amețit de vin, la masă nu-ncep cu alții să mă cert.
Cînd mi se caută gîlceavă, rup firul vorbei și mă duc.
Al Venerei sînt eu la masă, al lui Amor și-al armoniei.

---

[1] Tîrgușor din Apulia ai cărui locuitori nu se bucurau de o prea bună reputație. Textul versului este, de altfel, controversat. Această glumă nu putea să aparțină originalului grec ; este fără îndoială, un aport al lui Plaut.

PALAESTRIO

Frumoase, bune obiceiuri, și meriți venerat să fii.
Dă-mi trei ca tine, și ți-i cumpăr cu-auricalc[1], la greutate.

PLEUSICLES

N-ai să găsești pe nimeni altul care, la vîrsta lui, să fie
Atît de-aproape de prieteni și-atît de binevoitor.

PERIPLECTOMENUS

(către Pleusicles)

Mărturisișeși că-mi alături bunăvoință de om tînăr.
Cînd ai văzut cu cîtă rîvnă și cît de mult vreau să te-ajut.
Un om posac vrei lîngă tine, supărăcios ? Pot fi, să știi.
Vrei unul blînd ? Pot fi, pe Hercle ! mai blînd ca marea cea mai blîndă,
Și încă mai plăcut, mai dulce ca adierea de zefir.
Pot fi, cînd e nevoie,-ntîiul, cel mai voios dintre meseni,
Întîiul care dă ospețe și-ntîiul dintre paraziți.
Și cînd dansez, nici desfrînații nu pot mai mult să se mlădie.

PALAESTRIO

(către Pleusicles)

Și dacă-ar fi s-alegi din toate, ce însușire ți-ai dori ?

PLEUSICLES

Să dovedesc, cum se cuvine, întreaga mea recunoștință,
Lui, ca și ție, dé-o potrivă, că vă jertfiți pînă-ntr-atît.

(către Periplectomenus.)

Dar mă mîhnește cheltuiala ce-o faci cu mine.

---

[1] Auricalcul (oricalcul) pare să fi fost, la origine, alama sau arama galbenă. Culoarea metalului și forma cuvîntului au făcut, cu vremea, să fie apropiat de aur și să însemne un metal prețios, de natură nedeterminată.

PERIPLECTOMENUS

Eşti nebun.
Doar cu-o femeie-afurisită sau cu duşmanii cheltuieşti ;
C-un oaspete sau c-un prieten cîştig înseamnă
cheltuiala.
(La fel cîştigă înţeleptul cînd cheltuieşte pentru zei.) [1]
Am, slavă zeilor, de unde, şi-mi place oaspete să-mi fii.
Mănînc, bea, fă ce-ţi prieşte şi te desfată cum pofteşti.
Mi-i casa liberă, sînt liber la rîndul meu ; trăiesc cum
vreau.
Căci, slavă zeilor, norocul mi-a ajutat, o spun cinstit,
Să iau nevastă cu avere şi dintr-un neam de mare
vază ;
Dar nu mă-ndemn s-aduc pe alta, ca să mă latre-n casa
mea [2].

PLEUSICLES

De ce nu vrei ? E-atît de bine şi de plăcut să faci copii.

PERIPLECTOMENUS

Pe Hercle ! dar să fi om liber e mult mai bine şi plăcut.

PALAESTRIO

Eşti om întreg, ştii ce e bine şi poţi da sfaturi înţelepte.

PERIPLECTOMENUS

E-o fericire soaţa bună, de s-ar găsi-n vreun colţ de
lume
Ascunsă-o astfel de comoară. Aş tot aduce-n casa mea
Pe cine-ar spune : „Bărbăţele, să cumperi lînă ca să-ţi
facem
O mănăluţă caldă, moale, şi vreo tunică pentru iarnă,

[1] Vers probobil interpolat.
[2] Cf. *Menechmii (Gemenii)*, p. 189, vv. 5-10 („B.P.T." nr. 474).

Ca să nu tremuri“ (niciodată n-aud vorbind aşa nevasta),
Ci ea mă scoală, nici nu cîntă de zori cocoşul, ca să-mi spună :
„Dă-mi bani, bărbate, ca să cumpăr un dar măicuţei, de calende[1] ;
Dă-mi bani, să cumpăr mirodenii ; dă-mi, ca să dărui, la quinquatrii[2].
Descîntătoarea, ghicitoarea, prezicătoarea, haruspiciul ;
Să n-o plătesc, ar fi ruşine, pe cititoarea în sprîncene[3].
Urît ar fi s-o fac uitată pe-ngrijitoarea de veşminte ;
Se plînge biata cerăreasă că nu i-am dat nimic de mult ;
Iar moaşa a venit să-mi spună că prea puţin am dăruit-o.
Cum ? doicii care-i alăptează pe micii sclavi nu-i dai ceva ?“
Astfel de păguboase cereri şi multe alte prăpădenii
Mă fac să fug de-nsurătoare cu zilnicile-i sîcîieli.

PALAESTRIO

Te-ajute zeii, căci, pe Hercle ! odată numai să te lepezi
De libertate, n-o să-ţi vină prea lesne s-o recapeţi iară.

PLEUSICLES

Dar pentr-un om cu bună stare, de neam ales, e-o mare cinste
Copii să crească, peste vremuri să-i ducă numele şi stirpea.

---

[1] Darurile se ofereau, în general, la calendele din ianuarie. Femeia în cauză voia, desigur, să facă mamei sale cîte un dar în fiecare lună.

[2] Quinquatriile erau sărbători, probabil de origine etruscă, celebrate la Roma în cinstea zeiţei Minerva, şi aveau loc la cinci zile după ide (de unde li se trăgea şi numele). Existau quinquatriile mari, la 19-23 martie, şi quinquatriile mici, la 13 iunie.

[3] Singura menţiune în legătură cu această îndeletnicire despre care nu se poate spune nimic sigur.

PERIPLECTOMENUS

Cînd am atîtea rubedenii, la ce mi-ar trebui copii ?
Azi o duc bine, sînt ferice, fac tot ce vreau şi-mi place mie.
Cînd am să mor, îmi las averea la rubedenii, le-o împart ;
Şi, aşteptînd, mi-or duce grija ; vedea-vor ce mai fac, ce vreau ;
Din zori veni-vor să mă-ntrebe cum am dorit şi ce-am visat.
(Ele-au să-mi fie-atunci copiii, şi mi-or trimite-ntr-una daruri.)[1]
Oricînd sacrifică, o parte — cea mai de soi — mi-o pun deoparte.
Şi la petrecere mă cheamă ; la prînz, la cină mă poftesc.
Văd cum le-ncearcă disperarea cînd mai puţin ca alţii-mi dau.
Se-ntrec în daruri între ele ; pe cînd, în sinea mea, eu zic :
„Averea mi-o rîvnesc ; de-acea mă ospătează şi-mi fac daruri".

PALAESTRIO

Tu ai dreptate, judeci bine, şi bine rosturile-ţi ştii,
Şi, dacă asta ţi-e plăcerea, nu un copil, ai doi sau trei.

PERIPLECTOMENUS

De-aş fi avut copil, pe Hercle ! noian de griji m-ar fi pălit.
Noian de spaime ;-o fierbinţeală m-ar fi-ngrozit că mi-l omoară ;

[1] Vers adăugat, probabil, după Plaut, cu intenţia de a înlocui precedentele două, precum şi următoarele cinci versuri, scurtîndu-se astfel o replică supărătoare, printre altele, şi prin amestecul de timpuri (viitor şi prezent).

De-ar fi căzut, la o beție sau dînd să-ncalece un cal,
M-aș fi temut că ori piciorul ori gîtul și l-a răsucit.

PLEUSICLES

(cu însuflețire)

Ești om ce-și merită avutul și ani îndelungați de viață,
Căci bine le cunoști folosul și nu te scuturi de prieteni.

PALAESTRIO

Grozavă minte! să-mi ajute zeițele și zeii, care,
Pun rînduială multă-n lucruri și prea puțină-n viața noastră.
În ce fel hotărăște prețul un bun agoranom[1] în piață:
La marfă proaspătă (preț mare,)[2] ca să se vîndă cum se cade,
La marfă proastă, cît se cade, să-l usture pe negustor.
Și zeii-ar trebui întocmai să rînduiască viața noastră:
Pe cine-i bun și om de treabă să-l dăruie cu zile multe,
Pe cine-i rău și om netrebnic, pe loc de zile să-l scurteze.
De-ar rîndui ei astfel lumea, puțini mișei ar fi pe lume,
Și mult ar pierde ucigașii din îndrăzneală, nu mai spun
Că pentru-un om cinstit, viața e bunul lui cel mai de preț.

PERIPLECTOMENUS

Doar cine-i prost și fără minte defaimă zeii și-a lor planuri
Și pe purtarea lor dă vina. Dar hai, să trecem peste asta.
Mă duc la piață, dragă oaspe, șederea-n casa mea să fie
De tine demnă, și de mine, cu zîmbet bun și masă bună.

---

[1] Termenul grecesc îi aparține lui Plaut. La Roma, supravegherea piețelor cădea în sarcina edililor.
[2] Lacună în original; text presupus.

PLEUSICLES

De parcă n-ai făcut destule, prea multe cheltuieli, cu mine.
Oricît ar fi de bun prieten un musafir cu gazda lui,
După trei zile de ședere ca un necaz el pare gazdei ;
Iar după zece zile pare o Iliadă de necazuri [1].
Stăpînu-l suferă-n tăcere, dar sclavii mormăie, mocnind.

PERIPLECTOMENUS

Pe slujitori eu, dragă oaspe, mi i-am deprins să mă slujească.
Ci nu să-mi dea porunci ei mie sau slujitor al lor s-ajung.
De nu le-o place lor ce-mi place, tot după placul meu vîslesc ;
N-or fi ei mulțumiți, dar biciul îi face, vrînd-nevrînd, să meargă.

(Vrea să pornească în direcția orașului.)

Ah, am uitat, mă duc la piață.

PLEUSICLES

Doar dacă ții atît de mult,
Dar nu fă mare cheltuială ; mă mulțumesc cu prea puțin.

PERIPLECTOMENUS

Nu isprăvești cu-o elocință atît de veche și bătrînă ?
Azi, dragul meu, doar cetățenii cei mai de jos vorbesc ca tine.
Nu uită, cînd se-ntind la masă și-ți văd bucatele, să-ntrebe :

---

[1] Pe vremea lui Plaut *Iliada* devenise simbolul unor întîmplări nefericite și al unui lanț neîntrerupt și precipitat de necazuri.

„Era nevoie,-n cinstea noastră să faci atîta cheltuială ?
Pe Hercule ! e-o nebunie ; cu astea saturi zece oaspeţi."
Te-nvinuie că prea mult cheltui, dar mîncă tot din farfurii.

PALAESTRIO

Aşa e, cum zici tu, pe Pollux ! Grozav te mai pricepi la oameni !

PERIPLECTOMENUS

Aceiaşi oameni, cînd le vine fel după fel, nu zic o dată :
„Ia asta ; nu-mi da ce-i pe taler ; du pulpa asta, nu mai vreau ;
Ciozvîrta de purcel ridic-o ; ţiparul mai gustos e rece ;
Ia, du-napoi, nu-mi da, ridică !" Nici unul nu vorbeşte astfel.
Doar se lungesc şi se deşiră ca să ia totul de pe masă.

PALAESTRIO

Cum ştie-a zugrăvi metehne şi rele-apucături !

PERIPLECTOMENUS

Şi nici
N-am spus măcar a suta parte din cît aş spune, de-ar fi vreme.

PALAESTRIO

În primul rînd, socot, e vremea la treaba noastră să ne-ntoarcem.
Luaţi aminte. Am nevoie de tine, Periplectomenus ;
Am născocit o frumuseţe de-nşelăciune azi, prin care
Să-l tundem straşnic pe pletosul de militar, şi-ndrăgostitul
Să-şi ia nestingherit iubita, pe scumpa-i Philocomasie,
Şi să se ducă unde-i place.

PERIPLECTOMENUS

Hai, spune-odată planul tău.

PALAESTRIA

Vreau mai întîi să-mi dai inelul ce-l porți pe deget.

PERIPLECTOMENUS

Pentru ce ?

PALAESTRIO

Cînd o să-l am, atuncea numai, te fac părtașul
născocirii.

PERIPLECTOMENUS

(dîndu-i inelul)

Poftim, primește-l.

PALAESTRIO

Tu primește, la rîndul tău, întregul plan
Urzit de mine.

PERIPLECTOMENUS

(apropiindu-se de el împreună cu Pleusicles)
Sîntem, iată, numai urechi, în preajma ta.

PALAESTRIO

Stăpînul meu e cel mai mare afemeiat din cîți au fost
Și vor mai fi pe lumea asta, cred eu.

PERIPLECTOMENUS

Și eu îl cred la fel.

PALAESTRIO

De altă parte, se fălește c-ar fi mai chipeș decît Paris :
Pretinde că-i ține calea orice femeie din Efes.

PERIPLECTOMENUS

Pe Pollux ! eu și știu vreo cîțiva care-ar da mult să te înșeli ;
Dar și cunosc, la fel de bine, tot ce spui tu. De-aceea vreau
Să nu lungești prea mult cuvîntul, ba, cît se poate, să-l scurtezi.

PALAESTRIO

Poți să-mi găsești o femeiușcă, cît mai frumoasă cu putință,
Cu minte sprintenă-nzestrată și-o viclenie fără margini ?

PERIPLECTOMENUS

Libertă vrei, sau cetățeană ?

PALAESTRIO

Totuna-mi este, dar s-o-ncînte
Cum cîntă banul, să trăiască din darul ce-i aduce trupul
Și duh să aibă ; căci femeia nu are suflet niciodată.

PERIPLECTOMENUS

Mai chipeșă sau, cum să fie ?

PALAESTRIO

Cu sevă sănătoasă-n ea ;
Gingașă, cît e cu putință, și tînără, pe cît se poate.

PERIPLECTOMENUS

Am, se-nțelege,-ntre cliente, o curtezană tinerică.
Dar la ce-ți trebuie ?

PALAESTRIO

Adu-o la tine-acasă, negreșit,
Cuviincios înveșmîntată : precum matroanele să poarte

Cosițe, conci și panglicuțe, așa încît să poată trece
Drept soața ta : chiar spune-i asta.

PERIPLECTOMENUS

Nu bănui unde vrei s-ajungi.

PALAESTRIO

(către amîndoi)

Îndată-afla-veți.

(Către Periplectomenus.)

Are sclavă ?

PERIPLECTOMENUS

O strengăriță fără seamăn.

PALAESTRIO

Și ea ne trebuie, de-asemeni. Le dăscălești pe amîndouă.
Întîia, soața ta, adică, de militar îndrăgostită,
Îi dă inelul ăsta sclavei, și ea, la rîndu-i, mi-l dă mie
Pentru stăpînu-meu ; deci, eù sînt mijlocitorul.

PERIPLECTOMENUS

Înțeleg.

Nu-mi bubui așa-n ureche, te rog frumos[1] aud destul
De bine...[2]

PALAESTRIO

...[3] I-l dau ; îi spun de unde vine, și că soția ta încercă
Să-i smulgă astfel o-ntîlnire. Și el — doar îl cunosc —
ia foc ;
Grozav îi place, ticălosul, să-ntoarcă mintea la neveste.

---

[1] Text nesigur.
[2] Lacună în original.
[3] Începutul replicii s-a pierdut.

PERIPLECTOMENUS

Nici Soarele, dacă i-ai cere, nu ţi-ar găsi nişte femei
La jocul tău mai potrivite ca ale mele. Fii pe pace.

PALAESTRIO

La treabă ; dar cu toată graba. Acum, ia seama tu,
Pleusicles.

PLEUSICLES

Aştept porunca.

PALAESTRIO

Ţine minte : cînd vine-acasă militarul,
Nu cumva Philocomasiei să-i zici pe nume.

PLEUSICLES

Cum să-i zic ?

PALAESTRIO

Diceea.

PLEUSICLES

Numele pe care i l-am mai dat.

PALAESTRIO

Ajunge, du-te.

PLEUSICLES

Ţin minte ; lămureşte-mi însă la ce-i nevoie să ţin
minte ?

PALAESTRIO

Îţi lămuresc cînd e nevoie. Aşteaptă, rogu-te, şi taci ;
Cînd gazda ta pe-al ei îl joacă, susţine şi tu rolul tău.

PLEUSICLES

În casă intru.

PALAESTRIO

Şi, ai grijă, să nu-mi ieşi cumva din cuvînt.

(Periplectomenus şi Pleusicles intră în casă.)

SCENA II

PALAESTRIO

(singur)

Ce lucruri am s-amestec, chichiţe ce-am să-nvîrt !
Îl las fără iubită chiar azi pe militar,
Dacă oştenii-n mînă mi-i ţin cu străşnicie.
Dar să-l aduc pe cellalt. Sceledrus, vin-afară,
Dacă n-ai treabă-n casă. Palaestrio te pofteşte.

LURCIO

(ieşind din casa lui Pyrgopolinices)

Sceledrus n-are vreme.

PALAESTRIO

Ce face ?

LURCIO

Soarbe-n somn.

PALAESTRIO

Cum soarbe, măi băiete ?

LURCIO

Ei, sforăie,-aş fi vrut
Să spun ; deşi el pare, cînd sforăie, că soarbe.

PALAESTRIO

Sceledrus stă şi doarme.

LURCIO

Dar nu şi nasul lui ;
Cu străşnicie cîntă.

PALAESTRIO

S-a îmbătat, pesemne ;
A şterpelit chelarul vin parfumat cu nard[1].

(Lurcio vrea să fugă. Palaestrio îl opreşte.)

Dar şi tu, scelerate, căci ajutor îi eşti !

LURCIO

Ce vrei ?

PALAESTRIO

Să-mi spui în cè fel a adormit Sceledrus ?

LURCIO

(făcînd pe prostul)

Cred că-nchizîndu-şi ochii[2].

PALAESTRIO

Nu asta-ntreb, lichea.
Vin' mai aproape. Spune cum s-a-ntîmplat, că dau.
Nu i-ai adus tu vinul ?

LURCIO

Nu nicidecum.

---

[1] În original versul este ininteligibil ; reconstituire aproximativă.
[2] Glumă tradiţională ; vezi şi *Negustorul* p. 370, v. 2.

PALAESTRIO

Zici nu ?

LURCIO

Ei, da, zic nu, pe Hercle ! că m-a oprit să spun.
Dar nu eu opt hemine[1] am scos într-un ulcior,
Cît a băut el singur din vinul cald la masă.

PALAESTRIO

(ironic)

Tu n-ai băut ?

LURCIO

Pe Hercle ! nici n-am băut, şi nici
N-aş fi putut.

PALAESTRIO

Cum asta ?

LURCIO

Doar dacă l-am gustat ;
Îmi pîrjolea gîtlejul, atît era de cald.

PALAESTRIO

Se-mbată-n lege unii, şi alţii beau poşircă.
E-n bune mîini comoara cu-asemenea chelari.

LURCIO

Nici tu n-ai face altfel, de-ar fi pe mîna ta ;
Şi dacă n-o poţi face, ne pizmuieşti pe noi.

---

[1] Hemina era o măsură pentru lichide corespunzătoare aproximativ unei jumătăţi de litru.

PALAESTRIO

De mult timp şterpeleşte vinul ? Răspunde iute, secătură.
Şi ca să-ţi intre bine în cap, ţi-o spun pe şleau :
Să nu minţi, că te legeni chiar azi în funii, Lurcio.

LURCIO

Ai vrea ? Să poţi tu zice c-aş fi mărturisit,
Să mi se ia cămara, unde mă-ngraş, iar tu,
Ajuns chelar, pe altul să-l iei de ajutor.

PALAESTRIO

Nu-ţi fac nimic, pe Pollux ! vorbeşte fără teamă.

LURCIO

Pe Pollux ! niciodată nu l-am văzut scoţînd ;
Îmi dă poruncă mie, şi-i scot oricît poftеşte.

PALAESTRIO

De-aceea-s nişte vase căzute într-o rînă.

LURCIO

Pe Hercle ! nu din asta sînt ele aplecate.
Se află în cămară un loc alunecos.
Alături, lîngă vase, de două livre-o oală ;
Şi ea se umple-adesea de zece ori pe zi :
Nici nu se umple bine, că-ndată se goleşte[1],
Şi cînd se-mbată oala, şi vasele fac tumbe.

PALAESTRIO

(făcînd pe supăratul)

Hai, pleacă. Va să zică, voi în cămară beţi
Şi vă-mbătaţi. Dau fuga după stăpîn, în piaţă.

[1] Text nesigur.

LURCIO

(aparte)

Ah, sînt pierdut. Stăpînul mă saltă-n furci, cum vine,
Cînd o afla isprava, că nici n-o bănuia.
Pe Hercle ! Fug, m-ascund oriunde, să scap o vreme
de pedeapsă.

(Către spectatori.)

Să nu-i suflați o vorbă acestui om,
(îl arată pe Palaestrio)
vă rog.

PALAESTRIO

(oprindu-l)

Hei, unde-ai șters-o ?

LURCIO

Unde am fost trimis.

PALAESTRIO

De cine ?

LURCIO

De Philocomasia ; mă-ntorc.

PALAESTRIO

Să vii degrabă.

LURCIO

Te rog, dacă s-or trage scatoalce-n lipsa mea,
Primește tu și partea ce mi s-ar cuveni.

(Pleacă în direcția orașului.)

PALAESTRIO

Acum pricep eu jocul îndrăgostitei noastre :
Cît timp Sceledrus doarme, ea-l plimbă prin cetate
Pe Lurcio, ca să poată veni la noi. Îmi place.
Dar Periplectomenus mi-a şi adus femeia
Cerută : e o frumuseţe. Pe Hercle ! ni-s prielnici zeii.
Ce umblet, ce găteală — n-ai crede-o curtezană !
Ca dusă merge treaba de mîna mea, cum vreau.[1]

SCENA III

PERIPLECTOMENUS, ACROTELEUTIA,

MILPHIDIPPA, PALAESTRIO

PERIPLECTOMENUS

(vorbind către cele două femei, fără să-l vadă pe Palaestrio)

Acroteleutia, şi ţie, şi Milphidippei, v-am mai spus
De-a fir-a-părul ce să faceţi. Cu toate astea, dacă voi
N-aţi priceput ceva, iau totul de la-nceput, şi iar vă spun.
Ci dacă toate vă par limpezi, putem vorbi de altceva.

ACROTELEUTIA

Ar însemna să fiu neghioabă şi de-o prostie fără margini
Să mă arunc într-o ispravă şi să-ţi făgădui ajutor,
De n-aş fi meşteră-n de toate, răutăcioasă şi vicleană.

PERIPLECTOMENUS

Dar cel mai bine-i să ştii rolul.

---

[1] Cf. p. 315, v. 5., şi *Persanul*, p. 389, v. 2. („B.P.T.", nr. 680).

ACROTELEUTIA

(ironică)

Oricine ştie ce-nsemnează
Să-nveţi pe-o curtezană rolul. Eu, mi se pare, dinainte
De-a fi-ncheiat tu povestirea cu care-mi împuiezi
urechea,
Ţi-am spus mai limpede, mai bine, cum să-l jucăm pe
militar.

PERIPLECTOMENUS

Nu-i nimeni prea-nţelept. Văzut-am, de-atîtea ori,
şi-atîţia oameni,
Pierzînd deodată calea bună şi spatele-ntorcînd izbînzii.

ACROTELEUTIA

(cu încredere în sine)

Cînd o femeie vrea să facă un lucru rău, o faptă rea,
De toate îşi aduce-aminte şi-şi ţine veşnic trează mintea.
De-o faptă bună, (dacă-i vorba,)[1] de-un sacrificiu,
bunăoară,
Devine repede uitucă şi trebuie să-i aminteşti.

PERIPLECTOMENUS

Mă tem pentru isprava dată pe mîna noastră : căci tot
răul
Ce militarului i-l faceţi, mult bine-nseamnă pentru
mine.

ACROTELEUTIA

Cît timp nu ştim ce bine facem, nu-ţi fie teamă de
nimic.

---

[1] Lacună în original ; text presupus.

PERIPLECTOMENUS

Rea marfă de femeie !

ACROTELEUTIA

Totuşi, ea-mpacă oameni şi mai răi.

PERIPLECTOMENUS

La fel şi voi să faceţi. Haidem.

PALAESTRIO

(aparte)

De ce nu ies în calea lor ?

(Tare, către Periplectomenus.)

Pari sănătos, şi-mi pare bine. Apari gătit nevoie mare.

PERIPLECTOMENUS

Mă bucur că te văd, Palaestrio. Vin cu femeile,-
amîndouă,
Cum le-ai cerut înveşmîntate.

PALAESTRIO

Binevenite sînt.

(Către Acroteleutia.)

Palaestrio
Pe-Acroteleutia salută !

ACROTELEUTIA

(către Periplectomenus)

Ci spune-mi, cine-i omu-acesta
Care mă ştie după nume ?

PERIPLECTOMENUS

E arhitectul nostru.

ACROTELEUTIA

(salutîndu-l pe Palaestrio)

Zeii,
Bun arhitect, să-ți fie-alături !

PALAESTRIO

Și ție. Dar te-ai dumirit
Din vorba lui cum vine treaba ?

PERIPLECTOMENUS

Le-am dăscălit pe amîndouă.

PALAESTRIO

Vreau să știu cum și cît de bine ;
(către cele două femei)
mă tem să nu vă poticniți.

PERIPLECTOMENUS

Tot ce mi-ai spus, le-am spus întocmai, fără s-adaug
nici o iotă.

ACROTELEUTIA

Nu vrei să-ți păcălim stăpînul, pe militar ?

PALAESTRIO

E-așa cum zici.

ACROTELEUTIA

Ne-am înarmat cu iscusință, prevedere și gingășie.

PALAESTRIO

Vreau să te porți încît să pară că ești soția lui.

ACROTELEUTIA

Mă port.

PALAESTRIO

Şi vreau să pari îndrăgostită de militar.

ACROTELEUTIA

Aşa va fi.

PALAESTRIO

Şi că îţi sîntem, eu şi sclava, mijlocitori întru ispravă.

ACROTELEUTIA

Eşti bun prezicător, băiete ; prezici întocmai ce-o să fie.

PALAESTRIO

Şi că,-n sfîrşit, inelul ăsta mi-a fost de sclava ta-nmînat,
Să-l dau stăpînului...[1] din partea ta.

ACROTELEUTIA

Aşa e, da.

PERIPLECTOMENUS

Ce rost mai are să-i baţi mintea, cînd ţine minte ?

ACROTELEUTIA

E mai bine.
Ascultă vorba mea, patroane : cînd arhitectul e destoinic
Şi, pe deasupra, pune-n lucru carena bine desenată.
El nava lesne-o construieste...[2]

---

[1], [2] Lacune în original.

Carena noastră-i întocmită și așezată fără greș ;
Iar lucrători avem destoinici, și arhitecți de meserie.
Și dacă cel ce ne aduce material nu zăbovește,
Cu-ndemînarea-vă știută, va fi, curînd, și nava gata.

PALAESTRIO

Ia spune, tu-mi cunoști stăpînul, pe militar ?

ACROTELEUTIA

Mă uluiești.
Să nu-l cunosc pe urîciosul, cîrlionțatul, fanfaronul,
Pe năclăitul în unsoare ?

PALAESTRIO

Dar el te știe ?

ACROTELEUTIA

Niciodată
Nu m-a văzut ; cum să mă știe ?

PALAESTRIO

Ah, minunat e-atunci ! Isprava
Nu poate merge decît strună[1].

ACROTELEUTIA

Nu vrei să-mi dai pe mînă omul,
Și de nimic să nu-ți mai pese ? De nu-mi bat joc de el pe cinste,
Să dai pe mine toată vina.

PALAESTRIO

Atunci, duceți-vă-năuntru ;
Și fii cu multă-nțelepciune în tot ce faci.

---

[1] Text nesigur.

ACROTELEUTIA

Să n-ai tu grijă.

PALAESTRIO

Mergi şi tu, Periplectomenus, cu ele-n casă. Eu pornesc
În piaţă, după omul nostru, să-i dau inelul şi să-i spun
Că nevestica ta mi-l dete, care-i nebună după dînsul.
Şi chiar îndată ce ne-ntoarcem pe Milphidippa ne-o trimiteţi,
Cum ar avea de spus o taină.

PERIPLECTOMENUS

Întocmai facem ; n-avea grijă.

PALAESTRIO

Voi aveţi grijă ; eu, purtîndu-şi povara-n cîrcă, vi-l aduc.

(Iese.)

PERIPLECTOMENUS

Drum bun şi bun noroc, Palaestrio.

(Către Acroteleutia.)

Dacă pe fată-o smulg din gheara
Acestui militar netrebnic, şi oaspetelui meu o dărui
Ca să şi-o ducă în Atena, şi dacă totul iese bine,
Pe tine-n ce fel să te dărui ?[1]

ACROTELEUTIA

Ne dă şi fata ajutor ?

PERIPLECTOMENUS

Cu sforării şi vicleşuguri.

[1] Întrucît întrebarea lui Periplectomenus rămîne fără răspuns, se presupune existenţa unei lacune în original.

ACROTELEUTIA

Ştiu bine,-atunci, că izbăvim.
Să ne unim doar, eu şi fata, mulţimile de viclenii,
Şi nu mi-i teamă că ne bate nici omul cel mai iscusit.

PERIPLECTOMENUS

Zic să intrăm, la toate astea să chibzuim cu socotinţă,
Căci ni se cere multă grijă, destoinicie şi mai multă,
Să nu greşim, cînd militarul va fi aici.

ACROTELEUTIA

Ne ţii pe loc.

(Intră cu toţii în casa lui Periplectomenus.)

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

PYRGOPOLINICES

Plăcut mai e să izbutească un lucru-așa cum l-ai dorit.
Acum la riga Seleucus eu parazitul mi-am trimis,
Să-i ducă mercenarii care, aci,-n oraș, i-au fost năimiți,
Ca să-l păzească de primejdii pe vremea cît mă odihnesc.

PALAESTRIO

Zic să-l mai lași pe Seleucus, să te gîndești un pic la tine
Și la prilejul ce, prin mine, ți se ivește din senin.

PYRGOPOLINICES

Las orice treabă la o parte și ascultare-ți dau acuma.
Vorbește : numai către tine îmi țin urechile deschise.

PALAESTRIO

(cu un aer neliniștit și în același timp misterior)

Ia seama, nu cumva s-asculte vreun oarecine vorba noastră ;
Mi s-a cerut să pun la cale în mare taină toată treaba.

PYRGOPOLINICES

(după ce s-a uitat de jur împrejur)

Nu-i nimeni.

PALAESTRIO

(arătîndu-i inelul)

Mai întîi priveşte zălogul ăsta de iubire.

PYRGOPOLINICES

Cine-l trimite ?

PALAESTRIO

O femeie plină de haz şi de-ncîntare,
Îndrăgostită ca nebuna de frumuseţea ta frumoasă.
Inelul, sclava ei mi-l dete, ca să ţi-l dau la rîndul meu.

PYRGOPOLINICES

Şi cum e ? liberă născută, sau varga a eliberat-o[1] ?

PALAESTRIO

He, cum să fiu mijlocitorul unei liberte-n faţa ta,
Cînd tu n-ai timp, nu poţi răspunde atîtor libere
născute ?

PYRGOPOLINICES

E văduvă sau măritată ?

PALAESTRIO

Şi una, şi-alta.

PYRGOPOLINICES

Cum adică
Şi văduvă, şi măritată ?

PALAESTRIO

Ea tînără, bătrîn bărbatul.

---

[1] Aluzie la procedura romană a eliberării prin *festuca* sau *vindicta*, cînd sclavul eliberat de pretor primea o lovitură de vargă din partea lictorului.

PYRGOPOLINICES

Aha !

PALAESTRIO

E gingaşă, frumoasă.

PYRGOPOLINICES

Nu care cùmva să mă minţi.

PALAESTRIO

E singura de tine demnă.

PYRGOPOLINICES

Din cîte spui tu, e-o minune.
Şi cine-i soţul ei ?

PALAESTRIO

Vecinul, bătrînul Periplectomenus.
Femeia moare după tine, şi vrea să-l lase ; o scîrbeşte.
Mi-a poruncit să te înduplec şi, printr-un mijloc oarecare,
Să-i împlineşti dorinţa vie.

PYRGOPOLINICES

Oh, da, nici vorbă, dacă vrea

PALAESTRIO

Ea să nu vrea ?

PYRGOPOLINICES

Dar ce ne facem cu fata cealaltă, din casă ?

PALAESTRIO

Îi ceri să plece unde-i place : la vreme tocmai, în Efes,
Cu sora-i geamănă venit-a şi mama ei să-i dea de urmă.

PYRGOPOLINICES

Cum, mama fetei e-n cetate ?

PALAESTRIO

Așa aflai de pe la alții.

PYRGOPOLINICES

Pe Hercle ! minunat prilejul s-o dau, acum, pe ușă-afară.

PALAESTRIO

N-ai face-o faptă mai frumoasă ?

PYRGOPOLINICES

Vorbește, să-ți aud cuvîntul.

PALAESTRIO

Vrei s-o alungi cît mai degrabă, și ea, în schimb, să-ți mulțumească ?

PYRGOPOLINICES

Aș vrea.

PALAESTRIO

Atunci urmează-mi sfatul. Ești fără seamăn de bogat ;
Dă-i toate straiele și toate aurăriile primite
Din mîna ta, să le păstreze, și să se ducă unde-i place.

PYRGOPOLINICES

Povața-i bună. Dar nu cumva, pierzînd pe prima, să rămîn
Și fără-a doua ?

PALAESTRIO

Ce mai glumă : cînd tu ca ochii-i ești de drag.

PYRGOPOLINICES

(îngîmfîndu-se)

Mă ocrotește însăși Venus.

PALAESTRIO

Taci ! se deschide ușa ; du-te,
Să nu te vadă. Își trimite corabia cu vești încoace.

PYRGOPOLINICES

(mirat)

Ai spus, corabia ?

PALAESTRIO

Da, sclava pe care-o vezi ieșind din casă ;
Doar ea mi-a dat ce porți pe deget, inelu-acela.

PYRGOPOLINICES

Ah, pe Pollux !
Nici ea n-arată rău.

PALAESTRIO

Pe lîngă stăpînă-sa, pare-o maimuță.
Vezi cum îi stau la pîndă ochii și cum mai trage cu urechea ?

SCENA II

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

MILPHIDIPPA

(aparte)

Ci iată-n fața casei circul în care număru-mi juca-voi.
Mă fac că n-am băgat de seamă și că nu-i știu aici, în preajmă.

PYRGOPOLINICES

(încet, către Palaestrio)

St, taci ; să tragem cu urechea, poate vorbește despre mine.

MILPHIDIPPA

(privind în partea opusă celei unde sînt Palaestrio și militarul)

Nu-i nimeni voitor să afle mai mult de altul ca de sine ?
Vre unul ce-mi pîndește pașii ? ce nu-și mănîncă cina lui ?
Mă tem să nu-mi ațină calea, ieșind din casă, vreun mișel
Cînd tocmai trec să caut omul dorit de buna mea stăpînă,
A cărei biată inimioară înlăcrimată de iubire...[1]
Tînjește după cel mai mîndru și cel mai chipeș dintre oameni,
Viteazul Pyrgopolinices.

PYRGOPOLINICES

Așa-i de moartă după mine ?
Slăvește frumusețea-mi !

PALAESTRIO

Vorba-i nici cu leșie nu se spală.

PYRGOPOLINICES

Pe ce te bizui ?

---

[1] În original urmează o lacună de cel puțin un vers.

PALAESTRIO

Tot ce spune e sclipitor şi fără pată.
(În tot ce spune despre tine, nimic nesclipitor nu-mi pare.)[1]

PYRGOPOLINICES

(aprins)

Şi ea, altminteri, e drăguţă, chiar o făptură-ncîntătoare.
Pe Hercle ! pentru fata asta o slăbiciune simt, Palaestrio.

PALAESTRIO

Măcar că n-o ştii pe cealaltă ?

PYRGOPOLINICES

Cu ochii tăi o văd pe-aceea.
Îi cred ; ci-n lipsa-i, fata asta m-a fermecat.

PALAESTRIO

Să nu te legi
De ea, te rog ; am logodit-o. Şi dacă azi tu iei stăpîna,
Şi eu tot azi mă-nsor cu dînsa.

PYRGOPOLINICES

Ce stai, atunci, şi nu-i vorbeşti ?

PALAESTRIO

Urmează-mă.

PYRGOPOLINICES

Îţi calc pe urme.
(Se apropie amîndoi de Milphidippa.)

---

[1] Vers adăugat, probabil, după moartea lui Plaut.

MILPHIDIPPA

(se preface mai departe că nu-i vede)

Zei, ajutați-mi...[1]
Să-l întîlnesc aici, afară, pe cel la care-am fost trimisă.

PALAESTRIO

(către Milphidippa)

Dorința ta va fi-mplinită ; nădăjduiește, n-avea teamă ;
Căci omul căutat de tine mi-i cunoscut.

MILPHIDIPPA

(același joc)

Pe cine-aud ?

PALAESTRIO

Pe-al tău prieten întru sfaturi, părtaș al planurilor tale.

MILPHIDIPPA

Să nu-mi mai fie taină taina ?

PALAESTRIO

E-o taină, fără să mai fie.

MILPHIDIPPA

Cum ?

PALAESTRIO

Taină pentru cei nesiguri ; dar tu ești sigură de mine.

MILPHIDIPPA

Cer semnul că-i slujești lui Bachus[2].

---

[1] Lacună în original.
[2] Aluzie la misterele lui Bachus, ai căror inițiați se recunoșteau după anumite semne.

PALAESTRIO

(misterios)

Știu o femeie-ndrăgostită...

MILPHIDIPPA

Eh, multe sînt.

PALAESTRIO

(arătînd inelul lui Periplectomenus)

Dar nu prea multe fac daruri ce se poartă-n deget.

MILPHIDIPPA

Acum, te recunosc ; ai luat-o pe cea mai netedă potecă. Dar nu e nime-n preajma noastră ?

PALAESTRIO

(evaziv)

Și da, și nu.

MILPHIDIPPA

Vreau să fim singuri.

PALAESTRIO

Ci multe ai de zis, puține ?

MILPHIDIPPA

Trei vorbe.

PALAESTRIO

Vin într-o clipită.

(Se apropie de Pyrgopolinices.)

PYRGOPOLINICES

Ei, cum ? aştept atîta vreme, eu cel prea falnic şi faimos ?

PALAESTRIO

O, stai ; lucrez chiar pentru tine.

PYRGOPOLINICES

M-apasă-ncetineala ta.

PALAESTRIO

Ştii doar că marfa — cum e asta — se cere luată-ncetişor.

PYRGOPOLINICES

Da, bine, fă cum crezi mai bine.

PALAESTRIO

(aparte)

E mai nărod decît o piatră.

(Se apropie de Milphidippa.)

Ei, m-am întors. Ce vrei cu mine ?

MILPHIDIPPA

Mi s-a cerut să vin la tine. Şi iată-mă.

PALAESTRIO

(încet)

Zici că-i nebună de-ndrăgostită...

MILPHIDIPPA

Asta ştiu.

PALAESTRIO

Îi lauzi frumusețea, boiul, și de virtuți îi pomenești.

MILPHIDIPPA

La asta mă pricep, și-mi pare c-am dovedit-o adineauri.

PALAESTRIO

Încolo, uită-te la mine, pîndește și vînează-mi vorba.

PYRGOPOLINICES

(apropiindu-se)

Dă-mi cuvenita-nsemnătate : ajunge, vino-aici îndată.

PALAESTRIO

Ci iată-mă ; aștept poruncă.

PYRGOPOLINICES

Ce spune ?

PALAESTRIO

Că stăpîna ei
Se tînguie de-ți face milă și varsă lacrime șiroaie,
Că nu-i cu tine,-ți simte lipsa ;
(arătînd-o pe Milphidippa)
de-aceea, tocmai, a trimis-o.

PYRGOPOLINICES

Zi-i să poftească mai aproape.

PALAESTRIO

(încet)

Știi ce să faci ? Te strîmbi și pari
Nu prea-ncîntat de treaba asta ; și-mi strigi că prea te dau oricui.

PYRGOPOLINICES

Am înțeles și fac întocmai.

PALAESTRIO

(tare)

Să chem femeia ?

PYRGOPOLINICES

(cu dispreț)

Dacă are Ceva de spus.

PALAESTRIO

(cu importanță)

Femeie, vino.

MILPHIDIPPA

(înclinîndu-se cu respect)

Salut, frumosule războinic !

PYRGOPOLINICES

(aparte)

Pe numele cel mare-mi zice.

(către Milphidippa.)

Dorințele-mplinească-ți zeii.

MILPHIDIPPA

(cu exaltare)

Cu tine-o viață de iubire...

PYRGOPOLINICES

(cu dispreț)

Prea mult îmi ceri.

MILPHIDIPPA

Nu zic de mine,
Ci de stăpînă-mea, pierdută...

PYRGOPOLINICES

Hei, cîte nu-mi rîvnesc iubirea,
Dar n-o prea capătă.

MILPHIDIPPA

Pe Castor ! nu mă uimesc că ţii atît
La preţ, cînd eşti atît de chipeş, de arătos şi plin de
faimă.
Mai zeu ca tine, cine-i oare ?

PALAESTRIO

(aparte)

Nimic nu-i omenesc în el :
Mai mult aduce-a om un vultur.

PYRGOPOLINICES

(aparte, îngîmfîndu-se)

Pe şi mai marele să fac,
Dacă mă saltă-aşa în slavă.

PALAESTRIO

(încet, către Milphidippa)

Vezi prostul cum se-mpăunează ?

(Tare, către Pyrgopolinices.)

Răspunde-i : o trimite-aceea de care tocmai ţi-am
vorbit.

PYRGOPOLINICES

Cum, care ? ghies îmi dau atîtea ; nu mi le-aduc pe
toate-aminte.

MILPHIDIPPA

Cea care, despuindu-şi mîna, a vrut pe-a ta
s-o-mpodobească.
(Arătînd inelul de pe degetul lui Pyrgopolinices.)
Inelul, semnu-i de iubire, lui
(îl arată pe Palaestrio)
pentru tine i l-am dat.

PYRGOPOLINICES

Ce vrei, femeie ? Spune-odată.

MILPHIDIPPA

(cu însufleţire)

Să nu-i dispreţuieşti iubirea,
Cînd ea prin tine doar trăieşte ; tu eşti nădejdea,
viaţa ei.

PYRGOPOLINICES

Şi ce doreşte ?

MILPHIDIPPA

Să-ţi vorbească, să te alinte şi dezmierde.
Căci dacă tu nu-i porţi de grijă, o prăbuşeşti în
deznădejde.
(Cade în genunchi ; rugătoare.)
Ahile scump, ascultă-mi ruga ; salvează, om frumos,
frumoasa ;
Dă glas mărinimiei tale, tu, care cucereşti cetăţi
Şi-i tai pe regi.

PYRGOPOLINICES

Ah, mă ucide ! Nu te-am oprit, om ticălos,
De-atîtea ori să mă făgădui aşa, oricui ?

PALAESTRIO

Auzi, femeie ?
Ţi-am spus-o şi ţi-oi spune-o iară : că vierul ăsta, fără plată
Nici unei scroafe de pe lume nu vrea să-şi dăruie sămînţa.

MILPHIDIPPA

Să ceară preţul lui.

PALAESTRIO

În filippi de aur, cere un talant.
Alt preţ, mai mic, nu ia la nimeni.

MILPHDIPPA

Pe Castor ! prea puţin e, totuşi.

PYRGOPOLINICES

N-am fost defel şi nu sînt lacom ; avere am şi-aşa destulă.
Măsuri de aur peste-o mie.

PALAESTRIO

Nesocotind alte comori.
Şi nu grămezi de-argint el are, ci munţi întregi. Mai nalţi ca Etna.

MILPHIDIPPA

(aparte, rîzînd)

Ce mincinos !

PALAESTRIO

(încet, Milphidippei)

Ce-l iau la vale !

MILPHIDIPPA

(idem)

Şi eu, ce-l măgulesc !

PALAESTRIO

Grozav !

MILPHIDIPPA

(către Pyrgopolinices)

Te rog, dă-mi drumul mai degrabă.

PALAESTRIO

De ce nu spui şi tu ceva,
Ori da, ori nu, precum ţi-e voia ?

MILPHIDIPPA

(rugătoare)

De ce tu inima să-i sfîşii,
Cînd ea, sărmana, nu-ţi vrea răul ?

PYRGOPOLINICES

Ei bine, zi-i să vină-afară :
Zi-i c-am să-i fac tot ce poftește.

MILPHIDIPPA

E semn de multă-nţelepciune
Să vrei, la rîndul tău, femeia care te vrea...

PALAESTRIO

Doar n-o fi prost.

MILPHIDIPPA

Să nu-mi dispreţuieşti solia, şi să-mi asculţi fierbintea rugă.

(Încet, către Palaestrio.)

Eh, bine-l joc ?

PALAESTRIO

(idem)

Mă umflă rîsul, nu se mai poate.

(Se întoarce, ca să izbucnească.)

Ha ! ha ! ha !

MILPHIDIPPA

Tot de-aia m-am întors spre tine.

PYRGOPOLINICES

Pe Pollux ! nici nu ştii, femeie,
Ce cinste-i fac stăpînei tale.

MILPHIDIPPA

Ba ştiu, pe Castor ! şi-am să-i spun.

PALAESTRIO

Îşi poate vinde-oricînd hatîrul pe aur greu.

MILPHIDIPPA

Te cred, pe Pollux !

PALAESTRIO

Din el se nasc eroii lumii, de cea mai pură seminţie,
Şi vieţuiesc ani mulţi, opt sute.

MILPHIDIPPA

(aparte)

Bătu-te-ar zeii de poznaș !

PYRGOPOLINICES

Ba mai degrabă ani o mie, adică zece veacuri bune.

PALAESTRIO

Am mai scăzut ceva, de teamă să nu mă creadă mincinos.

MILPHIDIPPA

Văleu, și el cît viețuiește, dacă-i trăiesc atît copiii ?

PYRGOPOLINICES

A doua zi venii pe lume după ce Ops[1] născu pe Joe.

PALAESTRIO

De-ar fi venit cu-o zi nainte, el ar domni acuma-n ceruri.

MILPHIDIPPA

(zdrobită)

Ajunge, rogu-te ; mă lasă să plec la noi acasă vie.

PALAESTRIO

De ce nu pleci, cînd ai răspunsul ?

MILPHIDIPPA

Alerg, și ți-o aduc pe dată.

(Către Pyrgopolinices.)

Mai e ceva ?

---

[1] În panteonul italic, Ops, zeița abundenței, a fost asimilată cu Rhea, iar soțul ei, Saturn, cu Cronos și, astfel, a devenit mama lui Jupiter (Joe).

PYRGOPOLINICES

N-aş vrea să fie prea dăruită-n frumuseţe ;
A mea destul necaz mi-aduce.

PALAESTRIO

(către Milphidippa)

Eşti tot aici ? N-o ştergi ?

MILPHIDIPPA

M-am dus.

PALAESTRIO

Auzi tu ? Să-i vorbeşti din suflet.

MILPHIDIPPA

O fac, de-i sare-al ei din piept.

PALAESTRIO

(încet)

Să plece Philocomasia, de-o fi pe-acolo ; el e-aici.

MILPHIDIPPA

E cu stăpînă-mea ; în taină, tot ce-am vorbit au ascultat.

PALAESTRIO

Îmi place ; ştiu atuncea ele să-şi ducă barca spre liman.

MILPHIDIPPA

(către Palaestrio, care o mîngîie)

Mă-ntîrzii ; plec.

PALAESTRIO

Ba nu te-ntîrzii, nici nu te-atingi şi nici... eh, tac.

PYRGOPOLINICES

(către Milphidippa)

Ascultă, zi-i să se grăbească ; sînt gata să mă văd cu ea.

(Milphidippa iese.)

SCENA III

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

PYRGOPOLINICES

Și-acuma spune-mi mie, ba chiar te rog, Palaestrio,
Ce să fac eu cu asta ? Căci nu pot s-o primesc
La mine, cîtă vreme nu scap de ceealaltă.

PALAESTRIO

De ce mă-ntrebi într-una ? doar ți-am mai spus o dată
Cum poți, și blînd, și bine, să rînduiești isprava.
Dă-i aurul și toate veșmintele pe care
I le-ai făcut ; să plece cu ele-n bună pace.
Arată-i că se poate la casa ei întoarce :
Că geamăna ei soră și mama-i sînt aici,
Tovărășie bună în drumul către casă.

PYRGOPOLINICES

De unde știi că ele-s aici ?

PALAESTRIO

Cu ochii mei
Pe soră-sa-am văzut-o.

PYRGOPOLINICES

Și vrea să-i dea de urmă ?

PALAESTRIO

Ar vrea.

PYRGOPOLINICES

(înveselit)

Şi cum arată : frumoasă ?

PALAESTRIO

Le rîvneşti

Pe toate.

PYRGOPOLINICES

Sora însă ţi-a spus pe unde-i mama ?

PALAESTRIO

Pe navă,-n pat, cu ochii cuprinşi de-o umflătură,
Din cîte povesteşte năierul ce le-aduse.
Chiar la vecinul nostru stă-n gazdă-acel năier.

PYRGOPOLINICES

Şi cum arată ? Chipeş ?

PALAESTRIO

Ci ia mai du-te-n colo !
Tu ai fi fost pesemne un straşnic armăsar,
Din cît te văd plăcîndu-ţi şi iepele şi mînjii.
Să ne vedem de treburi.

PYRGOPOLINICES

Vreau să-ţi urmez povaţa,
Dar mult aş vrea cu fata să intri-n vorbă tu ;
Căci voi dintotdeauna v-aţi împăcat deplin.

PALAESTRIO

(ridicînd din umeri)

De ce nu cauți singur de treburile tale ?
Îi spui că ești pe cale să te însori cu alta ;
Că ești silit de neamuri, că prietenii-ți dau ghies.

PYRGOPOLINICES

Așa mă-ndemni, Palaestrio ?

PALAESTRIO

Mă rog, și de ce nu ?

PYRGOPOLINICES

Atunci mă duc la dînsa. Rămîi în fața casei,
Și strigă-mă de-ndată ce vine ceealaltă.

PALAESTRIO

De ce faci tu ai grijă.

PYRGOPOLINICES

(hotărît)

Ca și făcut e totul.
De nu se învoiește, o dau pe ușă-afară.

PALAESTRIO

Ba nu, să nu faci asta. E mai cinstit să-ți plece
Din casă mulțumită ; dă-i tot ce ți-am mai spus.
Aurării, veșminte, cu ele să se ducă.

PYRGOPOLINICES

E tot ce vreau, pe Hercle !

PALAESTRIO

O-ndupleci, dacă stărui.
Dar nu mai pierde vremea ; ci du-te.

PYRGOPOLINICES

Mă supun.

(Intră în casă.)

PALAESTRIO

(singur, către spectatori)

Aduce militarul acesta desfrînat
Cu chipul mai nainte înfăţişat de mine ?
Dar aş avea nevoie de Acroteleutia,
De sclavă, sau Pleusicles.

(Cele două femei şi Pleusicles ies din casa lui Periplectomenus.)

Pe Jupiter, cum ştie
De la un timp, Norocul la timp să mă slujească.
Îi şi zăresc pe-aceia pe care-am vrut să-i văd.
Cu toţii ies, ca unul, de la vecinul nostru.

SCENA IV

ACROTELEUTIA, MILPHIDIPPA, PLEUSICLES, PALAESTRIO

ACROTELEUTIA

(către Pleusicles şi Milphidippa)

Urmaţi-mă ; luaţi bine seama să nu pîndească cineva.

MILPHIDIPPA

(după ce a privit în toate părţile)

Nu văd pe nimeni, doar pe omul dorit de noi.

PALAESTRIO

(apropiindu-se de ei)

Şi voi de mine.

MILPHIDIPPA

Ce face arhitectul nostru ?

PALAESTRIO

Eu, arhitect ? Vai mie !

MILPHIDIPPA

Cum ?

PALAESTRIO

Nu mai sînt bun, pe lîngă tine, nici să bat cuie în perete.

ACROTELEUTIA

Mă bucură.

PALAESTRIO

(către Acroteleutia şi Pleusicles)

Ce limbă are, ce răutăţi meşteşugeşte ;
Cum l-a-nvîrtit pe omul nostru.

MILPHIDIPPA

(cu falsă modestie)

Şi încă n-ai văzut nimic.

PALAESTRIO

(către Pleusicles)

Fii liniştit ; ca dusă merge de mîna mea isprava-ntreagă.
Voi căutaţi şi-acuma încă tot ajutorul să mi-l daţi.
Căci militarul pe copilă să plece-o roagă, şi-n Atena
Cu măică-sa şi surioara-i să se întoarcă.

PLEUSICLES

De minune.

PALAESTRIO

Ba chiar să-şi ia aurăria şi toate straiele primite
Din mîna lui, numai să plece : întocmai cum l-am sfătuit.

PLEUSICLES

O treabă lesne, pare-mi-se, cînd şi ea vrea, şi el doreşte.

PALAESTRIO

Hei, dacă urci într-o fîntînă, spre gură,-n sus, tu nu ştii, oare,
Că cea mai mare din primejdii e să cazi iară în adînc ?
Acum, noi ne aflăm la gura fîntînii. Dacă militarul
Ne simte, nu mai văd scăpare. De-aceea trebuie să fim
Şi mai vicleni.

PLEUSICLES

Cît despre asta, material avem acasă :
Sînt trei femei, cu tine patru, eu — cinci, al şaselea bătrînul.
Cu-nşelăciunile unite a şase inşi, nu mă-ndoiesc
Că şi cetatea cea mai tare o faci să cadă, viclenită[1].

PALAESTRIO

Ci ajutaţi-mă.

---

[1] Unii editori atribuie această replică tot lui Palaestrio.

ACROTELEUTIA

De-aceea am și venit în preajma ta.

PALAESTRIO

E foarte bine.

(Către Acroteleutia.)

Iată,-acuma, ce-nsărcinare-ți dau în seamă.

ACROTELEUTIA

(luînd poziția unui ostaș care primește o poruncă)

Îndeplini-voi, generale, orice poruncă, fără greș.

PALAESTRIO

Să-l joci cu multă gingășie, cu farmec și cu strălucire
Pe militar.

ACROTELEUTIA

E-o desfătare porunca ta.

PALAESTRIO

Știi cum să-l iei ?

ACROTELEUTIA

Mă fac nebună, fulgerată de dragoste.

PALAESTRIO

M-ai priceput.

ACROTELEUTIA

Și gata chiar din clipa asta, să-l părăsesc pe soțul meu,
Căci nu pot să-mi înfrîn dorința de-a fi soția lui.

PALAESTRIO

Întocmai.

Un lucru, totuși : casa asta

(arată casa lui Periplectomenus)

e zestrea ta,[1] așa-i vorbești,

Și că din ea bătrînul pleacă îndată chiar după divorț.

Ca nu cumva să-i fie teamă că intră-n casă peste altul.

ACROTELEUTIA

E bine că mi-o spui.

(Vrea să plece ; Palaestrio o reține.)

PALAESTRIO

Cînd iese din casă, trage-te deoparte,

Cu sfiiciune, ca prostită de-nfățișarea lui ; ridică

În slavă multa-i bogăție ; și, iară, nu uita să-i lauzi

Înfățișarea, frumusețea, apucăturile și boiul.

Acum deplin ești dăscălită ?

ACROTELEUTIA

Deplin. Te-ar mulțumi să-ți fac

Atît de migălită treaba, încît nimic să nu-i adaugi ?

---

[1] Dreptul roman permitea femeii să-și păstreze din zestre anumite bunuri care deveneau proprietatea ei personală și de care putea dispune după plac. Comedia antică face deseori aluzie la temerile soților de a se pomeni dați pe ușă afară sau lăsați fără bani de soțiile lor. Aici însă vicleșugul este cusut cu ață albă. Trebuie să se admită că Pyrgopolinices nu știa că vecinul său cel mai apropiat, Periplectomenus, era celibatar, și, pe lîngă asta, că divorțul nu se putea pronunța în aceeași zi. Se știe însă că Plaut se preocupa prea puțin de verosimilitate.

PALAESTRIO

O, da !

(Către Pleusicles.)

E rîndul tău acuma urechea larg s-o ţii deschisă.
Îndată ce încheie rolul şi intră-n casă ea, nu pierde
Nici o clipită, şi te-arată în straie de năier gătit.
O pălărie largă, neagră, şi-o legătură peste ochi ;
O mantăluţă iară neagră — culoarea oamenilor mării —
Pe umărul din stînga prinsă, dar liber să rămînă braţul,
Şi strînsă cît mai sus centura ; să pari leit cîrmaciul navei.
Bătrînul îngrijeşte restul ; că are el destui pescari.

PLEUSICLES

Şi ? Nu mă-nveţi ce fac pe urmă, în straiu-acela ?

PALAESTRIO

Vii aici,
O ceri pe Philocomasia, din partea mamei, şi îi spui
Că, dacă merge în Atena, să te urmeze-n port degrabă,
Luînd cu sine tot ce are de luat de-aici ; iar dacă nù vrea
Să meargă, ieşi în larg cu nava, îi spui, căci vîntul e prielnic.

PLEUSICLES

Frumos tabloul ; mai departe.

PALAESTRIO

El îl va cere să dea zor,
Ca să n-o facă să aştepte pe maică-sa.

PLEUSICLES

Ce minte ai !

PALAESTRIO

Eu îi spun fetei să mă roage povara să i-o car în port ;
Şi ea, desigur, o va face. Aşa că şi eu, ca să ştii,
Călătoresc cu tine-odată pîn' la Atena.

PLEUSICLES

Unde eu
Nu rabd să treacă nici trei zile pînă să-ţi dărui
libertatea.

PALAESTRIO

Du' şi te-mbracă.

PLEUSICLES

Nici o altă poruncă ?

PALAESTRIO

Să ţii totul minte.

PLEUSICLES

M-am dus.

PALAESTRIO

(către cele două femei)

Intraţi şi voi degrabă ; acum, în scurtă vreme, simt
Că vine-afară omul nostru.

ACROTELEUTIA

Porunca ta e lucru sfînt.

PALAESTRIO

Intrați odată-n casă. Iată cum tocmai se deschide ușa.
E vesel, și-a-mplinit dorința. Aleargă, bietul, dup-o umbră.

(Intră cu toții în casa lui Periplectomenus, în afară de Palaestrio.)

SCENA X

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

PYRGOPOLINICES

Am dobîndit pe loc și lesne tot ce-am vrut eu și cum am vrut
Din partea Philocomasiei.

PALAESTRIO

Atunci, de ce ai zăbovit ?

PYRGOPOLINICES

Nu cred să mai fi fost vreodată mai drăgostit de ea, ca astăzi.

PALAESTRIO

Cum asta ?

PYRGOPOLINICES

Cîtă vorbărie, ce-mpotrivire la-nceput !
Și-am dobîndit pînă la urmă tot ce-am vrut eu ; i-am dăruit,
Și eu, tot ce-a vrut ea să-mi ceară. Chiar și pe tine i te-am dat.

PALAESTRIO

(prefăcîndu-se foarte tulburat)

Pe mine, zici ? Dar fără tine cum să trăiesc ?

PYRGOPOLINICES

Fii liniştit.
Eliberat vei fi la vreme[1]. Eu am făcut, pe legea mea,
Tot ce-am putut ca s-o înduplec să plece fără tine-
acasă ;
Dar n-a fost chip.

PALAESTRIO

(suspinînd resemnat)

În zei şi-n tine îmi pun speranţa. În sfîrşit,
Pe lîngă jalea despărţirii de un stăpîn atît de bun,
Mă bucur mult să văd izbînda faimoasei tale frumuseţi
Asupra inimii vecinei, prin grija mea — robită ţie.

PYRGOPOLINICES

Ce-atîtea vorbe ? Libertate îţi dăruiesc, şi bună stare.
De-i izbuti.

PALAESTRIO

E-a ta,-nţelege.

PYRGOPOLINICES

(cu o mimică expresivă)

Ah, scapăr tot !

PALAESTRIO

Păstrează-ţi firea.
Mai scade jarul ; nu te-aprinde. Ci iat-o ; a ieşit din
casă.

---

[1] Text nesigur.

SCENA VI

MILPHIDIPPA, ACROTELEUTIA, PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO

MILPHIDIPPA

(rămîne cu stăpîna ei în partea din fund a scenei ; încet, către Acroteleutia)

Stăpînă, militarul !

ACROTELEUTIA

Unde-i ?

MILPHIDIPPA

(idem)

Acolo,-n stînga.

ACROTELEUTIA

Da, îl văd.

MILPHIDIPPA

(idem)

Cu coada ochiului te uită, să nu-şi dea seama că-l vedem.

ACROTELEUTIA

Îl văd. E vremea, dar, să facem dovada răutăţii noastre.

MILPHIDIPPA

(idem)

Începe-atunci, fii prima.

ACROTELEUTIA

(tare)

Spune-mi, tu chiar cu el te-ai întîlnit ?

(Incet.)

Vorbeşte tare, ca s-audă.

MILPHIDIPPA

Pe Pollux ! chiar cu el, stăpînă,
Și i-am vorbit în toată voia, cît mi-a plăcut și cît am vrut.

PYRGOPOLINICES

(încet, către Palaestrio)

Auzi ce spun ?

PALAESTRIO

Aud, desigur. Ce mîndră e că te-a-ntîlnit !

ACROTELEUTIA

Ești o femeie fericită !

PYRGOPOLINICES

(încet, către Palaestrio)

Cît mă iubește.

PALAESTRIO

Și pe merit.

ACROTELEUTIA

E minunat ce spui, pe Castor ! l-ai întîlnit și-nduplecat ;
Deși doar jalbele și solii ajung la dînsul, ca la regi.

MILPHIDIPPA

Abia putut-am să m-apropii și să-i cîștig bunăvoința.

PALAESTRIO

(încet, către Pyrgopolinices)

Te bucuri, văd, de-o mare faimă.

PYRGOPOLINICES

Mă resemnez, așa vrea Venus.

ACROTELEUTIA

Îi mulțumesc prea bunei Venus și mult o rog, o rog din suflet
Să-mi dea pe cel iubit de mine și după care freamăt toată,
Apropiat să-l facă mie și doritor să mă iubească.

MILPHIDIPPA

Sper să-l înduplece. Hei, cîte femei asemeni l-au dorit,
Dar le-a respins, și de nici una n-a vrut s-audă,-afar' de tine.

ACROTELEUTIA

Ci tocmai asta mă frămîntă, că-l știu atît de năzuros ;
De ochii lui mă tem, că-i schimbă, îndată ce mă văd, părerea,
De frumusețea-i fără seamăn, că n-are să mă ia în seamă.

MILPHIDIPPA

Nu face asta ; ține-ți firea.

PYRGOPOLINICES

(mișcat)

Cît de puțin se prețuiește !

ACROTELEUTIA

Mă tem să nu-i fi fost descrisă mai arătoasă decît sînt.

MILPHIDIPPA

Ba frumusețea ta — vedea-vei — întrece așteptarea lui.

ACROTELEUTIA

Şi dacă nu mă vrea soţie, pe Pollux ! îi cuprind genunchii,
Şi-l rog în fel şi chip. Altminteri, de n-oi ajunge să-l înduplec,
Mă dau într-o clipită morţii, căci fără el nu pot trăi.

PYRGOPOLINICES

(încet, către Palaestrio)

Ei, nici aşa, n-o las să moară. Mă duc la dînsa ?

(Vrea să se apropie de Acroteleutia.)

PALAESTRIO

(oprindu-l)

Nicidecum.
Îţi micşorezi din preţ tu însuţi, dacă te dărui dintr-o dată ;
Să vină ea, să-ţi prindă urma, să te dorească, să te-aştepte.
Dacă nu vrei să pierzi cununa de glorie, să nu faci altfel.
Eu nu cunosc în toată lumea decît doi oameni, nu mai mulţi,
Phaon din Lesbos[1] şi cu tine, iubiţi atît de nebuneşte.

ACROTELEUTIA

Îi intru-n casă, Milphidippa, sau îl rogi tu să vină-afară ?

MILPHIDIPPA

Mai aşteptăm, poate s-arată vreun om de-al lui.

---

[1] Despre care se spune că, dispreţuind dragostea poetei Sapho, a împins-o la sinucidere.

ACROTELEUTIA

Nu pot, e vremea
Să plec.

MILPHIDIPPA

Dar ușa-i încuiată.

ACROTELEUTIA

(prefăcîndu-se că se aruncă asupra ușii)

O sparg.

MILPHIDIPPA

Nu-ți pierde judecata.

ACROTELEUTIA

(încurcată)

Dac-a iubit, sau dacă are și minte cîtă frumusețe,
Va ști să ierte cu blîndețe greșelile iubirii mele.

PALAESTRIO

(încet, către Pyrgopolinices)

O vezi, e moartă după tine, sărmana !

PYRGOPOLINICES

(tulburat)

Și eu după dînsa.

PALAESTRIO

(impunîndu-i tăcere printr-un gest)

Taci, să n-audă.

MILPHIDIPPA

Ce te face să-nțepenești ? De ce nu bați ?

ACROTELEUTIA

(arătînd casa lui Pyrgopolinices)

Cel mie drag nu este-acolo.

MILPHIDIPPA

(fals uimită)

De unde știi ?

ACROTELEUTIA

După miros ;
I-aș fi simțit de mult parfumul cu nasul meu.

PYRGOPOLINICES

E ghicitoare.
Pesemne Venus a-nvățat-o, ca plată-a dragostei ce-mi poartă.

ACROTELEUTIA

(mirosind aerul în direcția lui Pyrgopolinices)

Nu știu, nu pot să știu pe unde-i iubitul meu, da-l simt pe-aproape.

PYRGOPOLINICES

(care a urmărit-o din ochi, cu uimire)

Cu nasul vede mult mai bine decît cu ochii.

PALAESTRIO

Orb e-amorul.

ACROTELEUTIA

(prefăcîndu-se că leșină)

Ah, ține-mă !

MILPHIDIPPA

De ce ?

ACROTELEUTIA

Mă nărui.

MILPHIDIPPA

Ei, cum ?

ACROTELEUTIA

Nu pot să mai mă ţin ;
Mă fac să-mi pierd simţirea ochii.

MILPHIDIPPA

Pe Pollux ! cred că l-ai văzut
Pe el.

ACROTELEUTIA

O, da !

MILPHIDIPPA

(prefăcîndu-se că îl caută şi ea)

Eu nù-l văd. Unde-i ?

ACROTELEUTIA

L-ai fi văzut, dac-ai iubi.

MILPHIDIPPA

(cu imputare)

Tu nu-l iubeşti mai mult ca mine, dacă-mi îngădui să
ţi-o spun.

PALAESTRIO

Toate femeile cad moarte, cum te zăresc, de dragul tău.

PYRGOPOLINICES

Nu știu dacă ți-am spus vreodată : eu sînt al Venerei nepot.

ACROTELEUTIA

Te rog, aleargă, Milphidippa, în calea lui.

PYRGOPOLINICES

Cît mă cinstește !

PALAESTRIO

Hei, vine !

MILPHIDIPPA

Am cu voi o treabă.

PYRGOPOLINICES

Și noi cu tine.

MILPHIDIPPA

La poruncă,
Am scos-o pe stăpînă-afară.

PYRGOPOLINICES

(binevoitor)

O văd.

MILPHIDIPPA

Primește-o lîngă tine.

PYRGOPOLINICES

N-am izgonit-o, ca pe alte femei, la stăruința ta.

MILPHIDIPPA

Nu va putea să-ngaime-o vorbă, dacă s-apropie de tine ;
Doar cît te vede, mititica, și ochii-i și retează limba.

PYRGOPOLINICES

(înduioșat)

Vreau mult să-i vindec astă boală.

MILPHIDIPPA

Cum tremură și se-nfioară
Privind la tine !

PYRGOPOLINICES

Și bărbații cu arma-n mînă fac la fel ;
Nu te mira de o femeie...[1] Dar ce poftește de la mine ?

MILPHIDIPPA

Să vii la ea ; vrea toată viața de tine-alături să
trăiască.

PYRGOPOLINICES

(cu oarecare neîncredere)

Să vin, deși e măritată ? Să dea bărbat'su peste mine ?

MILPHIDIPPA

De dragul tău l-a dat afară din casă.

PYRGOPOLINICES

Cum de-a izbutit ?

MILPHIDIPPA

Păi casa-i zestrea ei, se știe !

PYRGOPOLINICES

Adevărat !

---

[1] Unii editori atribuie replica (pînă în acest loc) Milphidippei.

MILPHIDIPPA

Pe Pollux !

PYRGOPOLINICES

Spune-i
Să intre ; vin și eu îndată.

MILPHIDIPPA

Nu zăbovi prea mult, ai grijă,
Că-i sfîșii inima.

PYRGOPOLINICES

Nu-ntîrzii deloc ; duceți-vă.

MILPHIDIPPA

Ne-am dus.

(Cele două femei intră în casa lui Periplectomenus.)

PYRGOPOLINICES

(văzîndu-l pe Pleusicles)

Dar ce văd eu acolo ?

PALAESTRIO

Ce vezi ?

PYRGOPOLINICES

Un ins pe care nu-l cunosc,
În straie de năier.

PALAESTRIO

Se-ndreaptă spre noi ; cu tine are treabă.
Hei, ăsta e cîrmaciul !

PYRGOPOLINICES

Vine după copila-aceea.

PALAESTRIO

Poate.

SCENA VII

PLEUSICLES, PALAESTRIO, PYRGOPOLINICES

PLEUSICLES

(aparte)

De n-aş cunoaşte-atîtea sminteli la care-mpinge
Iubirea pe alţi oameni, cumplit m-aş ruşina
De straiele pe care le port azi din iubire.
Dar cum atîţia alţii atîtea-au săvîrşit,
Nepotrivite fapte cu cinstea şi virtutea —
Ucişi concetăţenii şi i-a lăsat Ahile[1]...

(Întrerupîndu-se brusc.)

Dar uite-l pe Palaestrio şi,-alături, militarul.
Acum pe-o matcă nouă cuvîntul mi-l îndrept.

(Ridicînd vocea, mînios.)

Femeile pesemne sînt fiice-ale Zăbavei :
Căci toate celelalte zăbave ale lumii
Nimicuri sînt pe lîngă zăbavele femeii.
A devenit, se pare, un obicei al lor.
Pe Philocomasia o caut. Ia să bat
În uşă. Hei, s-aude ?

---

[1] Ca să se răzbune pe Agamemnon care i-o răpise pe Briseis.

PALAESTRIO

Ce-i, tinere ? Ce vrei ?
Și de ce bați ?

PLEUSICLES

O caut pe Philocomasia.
Din partea mamei sale. Ci, dacă vrea, să vină.
Prea mult ne zăbovește ; vreau pînzele să-ntindem.

PYRGOPOLINICES

De mult e totul gata. Palaestrio, zi-i să ia
Și aur, și podoabe, și straie, ce dorește,
Adună cîțiva oameni și duceți-o la navă.
De mult sînt puse toate în lăzi ; doar le cărați.

PALAESTRIO

M-am dus.

PLEUSICLES

Dă zor, pe Hercle !
(Palaestrio intră în casa lui Pyrgopolinices.)

PYRGOPOLINICES

Nu zăbovește mult.
(Arătînd legătura de peste ochiul lui Pleusicles.)
Ci, rogu-te, ce-i asta ? Nu cumva ai un ochi ?

PLEUSICLES

(arătîndu-și ochiul drept)

Da, am un ochi.

PYRGOPOLINICES

De stîngul vorbeam.

PLEUSICLES

Îţi povestesc.

Din pricina iubirii nu-l am ; de-aş fi putut
Să mă feresc cîndva de dînsa, vedeam cu amîndoi
acuma.
Dar ei mă fac să-ntîrzii.

PYRGOPOLINICES

Nu, iată-i, au venit.

SCENA VIII

PALAESTRIO, PHILOCOMASIA, PYRGOPOLINCES, PLEUSICLES

PALAESTRIO

(către Philocomasia care plînge cu sughiţuri)

Nu vrei şi nu-nţelegi odată să nu mai plîngi ?

PHILOCOMASIA

Cum să nu plîng ?
Aici trăiam în fericire.

PALAESTRIO

Ci iată omul care vine
Din partea maică-ti şi-a soră-ti.

PHILOCOMASIA

Îl văd.

PYRGOPOLINICES

Ascultă,-auzi, Palaestrio ?

PALAESTRIO

Ce-i ?

PYRGOPOLINICES

Pentru ce n-ai scos afară şi ceea ce i-am dăruit ?

PLEUSICLES

Salut, o, Philocomasia !

PHILOCOMASIA

Salut.

PLEUSICLES

Măicuţa ta şi sora
Cu drag, prin mine, te salută.

PHILOCOMASIA

O, să le-ajute cerul sfînt !

PLEUSICLES

Şi vor să vii, cît timp e vîntul prielnic, ca să-ntindem pînza.
De n-o dureau pe mamă ochii, m-ar fi-nsoţit cu sora ta.

PHILOCOMASIA

Vin, dar cu jale : datoria de fiică.

PLEUSICLES

Mult eşti înţeleaptă.

PYRGOPOLINICES

De nu stătea cu mine-atîta, azi n-ar fi fost decît o proastă.

PHILOCOMASIA

(prefăcîndu-se că plînge)

De-aceea, vai, cumplit mă doare să mă despart de-un
om ca tine ;
Căci dăruieşti cu prisosinţă oricui te-ascultă,-nţelepciune,
Şi faptul că stăteam în preajmă-ţi era mîndria mea cea
mare.

(Plînge cu sughiţuri.)

Pierd astă glorie, vai mie !

PYRGOPOLINICES

Nu plînge.

PHILOCOMASIA

N-am să mă opresc.
Cît ochii-mi te mai văd.

PYRGOPOLINICES

Ei, lasă, curaj !

PHILOCOMASIA

Doar eu, eu ştiu cît sufăr.

PALAESTRIO

Nici nu mă mir, copilă scumpă, că ţi-a plăcut nespus
aici,
Şi că făptura-i, vitejia, robitu-te-au atît de mult,
Cînd mie, sclav de rînd, îmi vine, la fel, să plîng, că-l
părăsesc.

PHILOCOMASIA

(către Pyrgopolinices)

Mi-ngădui, oare,-o-mbrăţişare la despărţire ?

PYRGOPOLINICES

Cum să nu ?

PHILOCOMASIA

Ah, ochișori, ah, inimioară !

(Face cîțiva pași împiedicați, ca și cum ar fi gata să leșine.)

PALAESTRIO

(împingind-o în brațele lui Pleusicles)

Vai, ține-o, rogu-te ; e gata
Să cadă.

PYRGOPOLINICES

(către Palaestrio)

Ce tot faci acolo ?

PALAESTRIO

La gîndul că te părăsește,
O lasă inima, sărmana.

PYRGOPOLINICES

Dă fuga-n casă, după apă.

PALAESTRIO

Nu apă-i trebuie ; odihnă. Ci las-o, rogu-te, în pace,
Pînă-și mai vine-oleacă-n fire.

PYRGOPOLINICES

(văzînd că Pleusicles își apasă buzele peste ale Philocomasiei)

Țin capetele prea lipite.
Ia gura de pe gura fetei, năierule ; păzește-ți pielea.

PLEUSICLES

Voiam să știu dacă răsuflă.

PYRGOPOLINICES

Puteai urechea să-ți apropii.

PLEUSICLES

Ți-o las aicea, dacă-ți place.

PYRGOPOLINICES

Nu, ia-o.

PALAESTRIO

Plînsul mă îneacă !

PYRGOPOLINICES

(către sclavii din casă)

Veniți, veniți odată-afară cu tot ce-am dăruit copilei.

PALAESTRIO

(întorcîndu-se către altarul din fața casei)

Primește-mi iară, la plecare, zeu al familiei, salutul.
Voi, sclavi și sclave,-ai mei tovarăși, rămîneți sănătoși cu toții ;
Vorbiți frumos unii cu alții, și despre mine,-n lipsa mea.

PYRGOPOLINICES

Fii tare, hai, curaj, Palaestrio.

PALAESTRIO

(sughițînd a plîns)

Vai, nu pot să nu plîng în hohot,
Plecînd din casa ta.

PYRGOPOLINICES

Fii tare !

PALAESTRIO

Doar eu, eu unul, știu cît sufăr.

PHILOCOMASIA

(făcîndu-se că-și revine)

Ce-i asta ? Unde sînt ? Ah, cè văd ? Lumina mea, salut...[1]

PLEUSICLES

Te-ai deșteptat ?

PHILOCOMASIA

O, zei din ceruri, pe cine oare-am luat în brațe ?
Vai mie ! Sînt cu mintea-ntreagă ?

PLEUSICLES

(îmbrățișînd-o)

Nu-ți fie teamă, draga mea.

PYRGOPOLINICES

(către Pleusicles)

Ce-nseamnă asta ?

PALAESTRIO

Pare-mi-se că leșinase, biata fată.

(Trăgîndu-l pe Pleusicles de haină, ca să-l facă să înțeleagă, dar vorbind către militar)

Mă tem ca pîn'la urmă taina să nu se afle, rău mă tem

[1] Lacună în original.

PYRGOPOLINICES

Ce vrei să spui ?

PALAESTRIO

C-atîția oameni văzîndu-ne cu lăzi pe stradă,
Te-or dojeni pesemne.

PYRGOPOLINICES

Dărui avutul meu, ci nu pe-al lor.
De ei puțin îmi pasă. Haide, plecați, și să v-ajute zeii.

PALAESTRIO

Întru folosul tău.

PYRGOPOLINICES

Mi-nchipui.

PALAESTRIO

(suspinînd)

Rămîi cu bine.

PYRGOPOLINICES

Mergi cu bine.

PALAESTRIO

(către Pleusicles și ceilalți)

Plecați, v-ajung într-o clipită ; mai schimb o vorbă cu stăpînul.

(Pleusicles și Philocomasia ies împreună cu sclavii care duc lăzile.)

Deși i-ai socotit pe alții mai de credință decît mine,
Eu nu păstrez recunoștință mai mică bunătății tale,
Și, dacă tu ai fi dorit-o, mai mult mi-ar fi plăcut pe tine
Să te slujesc, ca sclav, și nu pe un altul, ca libert.

PYRGOPOLINICES

Curaj.

PALAESTRIO

Vai mie, bietul, să mă lepăd de obiceiurile mele,
Să-nvăț deprinderi de femeie, să uit de rosturi
vitejești !

PYRGOPOLINICES

Fii tare.

PALAESTRIO

Nu mai pot ; fărîma de bucurie mi se stinge.

PYRGOPOLINICES

Hai, du-te după ei ; întîrzii.

PALAESTRIO

Te las cu bine.

PYRGOPOLINICES

Mergi cu bine.

PALAESTRIO

Mult mi-ar plăcea să mă ții minte și, ajungînd odată
liber,
De ți-oi trimite vreo-nștiințare, să nu mă lași.

PYRGOPOLINICES

A, nu mi-e-n fire.

PALAESTRIO

Adu-ți aminte cîteodată cît ți-am fost eu de credincios.
Așa deosebești, cu vremea, pe sclavii buni de sclavii răi.

PYRGOPOLINICES

Știu, și-am făcut-o nu o dată, și azi mai mult ca alteori.

PALAESTRIO

Știi ? Azi te-i dumiri mai bine și ai să-mi dai dreptatea-ntreagă.

PYRGOPOLINICES

Abia mă stăpînesc să-mpiedic plecarea ta.

PALAESTRIO

(speriat)

Să nu faci asta.
Te-ar crede mincinos oricine, smintit și fără de cuvînt ;
S-ar crede că,-n afar' de mine, sclav de credință n-ai pe nimeni.
De nu ți-ar păgubi onoarea, chiar eu te-aș sfătui pe dată.
Dar nu e chip ; să nu faci asta.

PYRGOPOLINICES

Hai, du-te ; mă supun ursitei.

PALAESTRIO

(suspinînd)

Cu bine, dar.

PYRGOPOLINICES

Curaj, cu bine.

PALAESTRIO

Rămîi cu bine, înc-odată.

PYRGOPOLINICES

(singur)

Pîn'la-ntîmplările acestea eu îl țineam de sclav
netrebnic ;
Și azi îl văd cît mă iubește. Ah, dacă mă gîndesc mai
bine,
Îmi pare rău că i-am dat drumul. Acuma-n casa asta
intru
Ca să dau ochii cu femeia. Dar, uite, se deschide ușa.

SCENA IX

BĂIATUL, PYRGOPOLINICES

BĂIATUL

(către cei din casa lui Periplectomenus)

Destulă dăscăleală ; știu ce să fac, nu uit.
Dau peste el îndată, oriunde-ar fi să fie ;
Nu-mi odihnesc piciorul pînă nu-i dau de urmă.

PYRGOPOLINICES

(aparte)

Mă caută, nici vorbă ; să ies în calea lui.

BĂIATUL

Pornisem după tine. Salut, o, cel mai mîndru,
Cel mai plăcut din oameni și ocrotit de zei !

PYRGOPOLINICES

De zei ? Și care-anume ?

BĂIATUL

De Marte și de Venus.

PYROGOPOLINICES

(înveselit)

E plin de duh băiatul !

BĂIATUL

Eşti aşteptat în casă ;
Te vrea, te cere, moare de dorul tău stăpîna.
Alin-o. Stai ca piatra ? De ce nu intri ?

PYRGOPOLINICES

Intru.

(Intră în casa lui Periplectomenus.)

BĂIATUL

(singur)

Deci a căzut acuma el singur în capcană.
E pregătită cursa ; bătrînul stă să-l prindă
Pe desfrînatul ăsta, fălos de mutra lui,
Ce crede că, văzîndu-l, orice femeie-i cade
În braţe, cînd o lume nu-l poate suferi.
Mă duc la-nvălmăşeală ; s-aude hărmălaie.

ACTUL AL CINCILEA

PERIPLECTOMENUS, PYRGOPOLINICES, CARIO, SCLAVII, mai tîrziu SCELEDRUS

PERIPLECTOMENUS

Aduceţi-l. Pe sus luaţi-l, dacă nu iese-altcum afară.
Între pămînt şi cer îmi place să-l văd plutind : lungiţi-l bine.

PYRGOPOLINICES

(apărînd între mai mulţi sclavi care îl ţin)

Te rog, o, Periplectomenus.

PERIPLECTOMENUS

Nimic să nu mă rogi, pe Hercle !
Hai, Cario, hai ! cuţitu-acela vezi dacă-i bine ascuţit.

CARIO

E bun să spintec desfrînatul şi măruntaiele să-i scot,
Să i le-atîrn, precum copiii jucărioarele, de gît.

PYRGOPOLINICES

Sînt mort.

PERIPLECTOMENUS

Nu chiar ; vorbeşti aiurea.

CARIO

Mă năpustesc asupra lui ?

PERIPLECTOMENUS

Să-i dăm un pic de ciomăgeală pentru-nceput.

CARIO

Un pic mai multă...[1]

PYRGOPOLINICES

Cu ce-ndrăzneală-ai vrut să mîngîi soţia altuia, mişele ?

PYRGOPOLINICES

Ea a trimis întîi la mine, mă jur pe zei.

PERIPLECTOMENUS

(către unul dintre sclavii înarmaţi cu ciomege)

Minciună ; trage-i.

PYRGOPOLINICES

Să-ţi povestesc.

PERIPLECTOMENUS

(către sclavi)

De ce nu-i trageţi ?

PYRGOPOLINICES

Nu mi se-ngăduie o vorbă ?

PERIPLECTOMENUS

Zi-i.

PYRGOPOLINICES

M-a rugat să vin la dînsa.

---

[1] În original urmează o lacună de un vers.

PERIPLECTOMENUS

Şi pentru ce te-ai dus ?
(Lovindu-l şi făcînd celorlalţi semn să-l lovească.)
Primeşte.

PYRGOPOLINICES

Văleu, destul aţi dat, ajunge, fie-vă milă !

CARIO

Cînd îl spintec ?

PERIPLECTOMENUS

Oricînd îţi place ; căsăpeşte-l şi alungeşte-l cît ţi-e poftă.

PYRGOPOLINICES

Pe Hercule ! dă-mi ascultare cît nu mă spintecă, te rog.

PERIPLECTOMENUS

Vorbeşte, cît mai eşti în stare.

PYRGOPOLINICES

Pe Hercle ! văduvă-am crezut-o ;
Aşa mi-a-nfăţişat-o sclava, cînd m-a chemat la întîlnire.

PERIPLECTOMENUS

Fă jurămînt că nu porţi pică de toate astea nimănui,
De loviturile primite şi altele ce vei primi,
Dacă-ţi dau drumu-ntreg şi teafăr, nepot al Venerei frumos.

PYRGOPOLINICES

Mă jur pe Iupiter și Marte că nu port pică nimănuia
De loviturile primite și meritate pe deplin ;
Și dacă nu plec fără martori, socot că n-am fost pedepsit.

PERIPLECTOMENUS

Și dacă nu ții jurămîntul ?

PYRGOPOLINICES

Să fiu pe viață necinstit.

CARIO

Să mai primești măcar vreo două ; pe urmă, pleci în bună pace.

PYRGOPOLINICES

(către Cario)

Atîta bine să-ți dea zeii pe cît de bine-mi ții tu partea.

CARIO

O mină-ai să plătești de aur.

PYRGOPOLINICES

De ce, mă rog ?

CARIO

Ca să cruțăm
Ce ai mai scump pe lumea asta, nepot al Venerei frumos.
Altminteri nu poți, n-ai scăpare.

PYRGOPOLINICES

Plătesc.

CARIO

E mult mai înțelept.
Tunica, sabia, hlamida nu le mai vezi ; să nu le-aștepți.

UN SCLAV

(către Periplectomenus)

Îl mai ating, sau îi dau drumul ?

PYRGOPOLINICES

Văleu, m-ați deșelat destul ;
Vă rog, vă rog pe toți, din suflet !

PERIPLECTOMENUS

Dă-i drumul.

PYRGOPOLINICES

Foarte mulțumesc.

PERIPLECTOMENUS

Și dacă te mai prind vreodată, îți lași pe-aicea — știi tu ce.

PYRGOPOLINICES

Nu zic nimic, așa să fie.

PERIPLECTOMENUS

Să mergem, Cario.

(Intră în casă împreună cu sclavii săi. Sosește Sceledrus cu sclavii lui Pyrgopolinices.)

PYRGOPOLINICES

Iată-mi sclavii, Se-ntorc.

(Către Sceledrus.)

De Philocomasia ce știi, o fi plecat ? vorbește.

SCELEDRUS

De multă vreme.

PYRGOPOLINICES

Vai de mine !

SCELEDRUS

De-ai ști ce știu, te-ai văicări
Un pic mai mult. Cel cu potlogul pus peste ochi n-a fost năier.

PYRGOPOLINICES

Dar cine,-atunci ?

SCELEDRUS

Iubitul fetei.

PYRGOPOLINICES

De unde știi tu ?

SCELEDRUS

Iacă, știu.
Îndată ce-au ieșit pe poarta cetății, s-au cuprins în brațe.
Și-au început să se dezmierde.

PYRGOPOLINICES

Vai mie, vai și-amar de mine !
M-am îmbătat cu vorbe goale. Ticăloșitul de Palaestrio,
El m-a făcut să cad în cursă.

(După o vreme de gîndire.)

Dar cred că merit. De-ar păți-o
Ca mine toți seducătorii, s-ar stinge, poate, stirpea lor ;
S-ar teme, n-ar mai da năvală.

(Către Sceledrus.)

Să mergem.

(Către spectatori.)

Voi, aplaudați.

NEGUSTORUL

Titlul latin :

MERCATOR

PERSONAJELE

CHARINUS, un tînăr, iubitul Pasicompsei
ACHANTIO, sclavul lui Charinus
DEMIPHO, un bătrîn, tatăl lui Charinus
LYSIMACHUS, un bătrîn, prietenul lui Demipho
SCLAVUL lui Lysimachus
EUTYCHUS, fiul lui Lysimachus, prietenul lui Charinus
PASICOMPSA, o curtezană
DORIPPA, soţia lui Lysimachus
SYRA, o bătrînă, slujitoarea Dorippei
BUCĂTARUL

Acţiunea se petrece la Atena.

SUBIECTUL COMEDIEI (I)

Negustorind prin lume, din multele-i puține
Economii, un tînăr își cumpără o sclavă.
Găsindu-i-o pe navă, părintele-i descoase
Un sclav și află numai că fiul plănuia
S-o deie mamei sale. Îndrăgostit, bătrînul
Tocmește cumpărarea frumoasei c-un vecin.
O cumpără. Dar soața vecinului, văzînd-o,
Rănită,-nverșunată, își bănuie bărbatul.
Un prieten îl oprește pe fiu să plece-n lume ;
Lucrînd cu-nțelepciune el îi redă iubita.

SUBIECTUL COMEDIEI (II)

Nemulțumit de fiul destrăbălat, un tată,
Ca negustor, departe de casă îl trimite.
Dintr-un oraș băiatul își cumpără o sclavă
Pe care o-ndrăgește. Acasă o aduce ;
Dar tatăl lui, văzînd-o, la rîndu-i o-ndrăgește.
Întreabă-a cui e fata ; și află, de la sclav,
Că fiul i-a adus-o, ca slujitoare, mamei.
Bătrînu-și roagă fiul s-o vîndă unui prieten
De-al lui ; în van acesta îi spune c-a vîndut-o.
În jocul lor, bătrînul alătură vecinul.
Iar tînărul pe fiul vecinului. Învinge,
Luînd-o înainte, bătrînul. Dar soția
Vecinului, găsind-o în casa ei pe fată,
Își bănuie bărbatul... În vremea asta fiul
Vrea în exil să plece... Prietenu-i, unit
Cu tatăl lui, vecinul, îl roagă pe bătrîn
Și-l hotărăsc să-i lase băiatului iubita.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

CHARINUS

(singur)

Am hotărît doi iepuri să prind azi dintr-odată :
Și subiectul piesei și dragostea-mi să spun.
N-am să mă port ca alții, din alte comedii,
Ce-și povestesc cu jale și negrei Nopți, și Zilei,
Și Soarelui, și Lunei o jalnică iubire,
Cu toate că, se știe, puțin le pasă lor
De temerea, durerea și vrerea omenească ;
De-aceea vă spun vouă nefericirea mea.

De Philemon [1] e scrisă această comedie,
Și *Emporos* îi spune-n grecește ; Titus Maccius,
Numind-o *Negustorul,* a dat-o în latină.

De tatăl meu în Rhodos am fost trimis cu treburi
Negustorești ; pe-acasă n-am mai călcat doi ani.
M-a fermecat acolo o fată fără seamăn.
Dar să vă spun în cè fel, dacă urechea voastră
E liberă și dacă aveți bunăvoință.

---

[1] Poet comic grec, născut în Cilicia (361-262 î.e.n.), unul dintre principalii reprezentanți ai comediei de moravuri (Comedia nouă).

Mă-ndepărtez acuma de vechiul obicei,
Povestea începîndu-mi făr-a vă cere voie[1].
Greşeli nenumărate-s tovarăşe iubirii,
Tristeţea,-ngîndurarea, găteala sclipitoare —
Şi-acest cusur nu numai pe-ndrăgostiţi apasă,
Ci pe oricine-l bate pierdut e pe vecie ;
Şi eu mă jur că nimeni mai mult nu se căieşte
Decît c-a pus găteala mult mai presus de pungă —
Dar n-am spus ce mai trage iubirea după sine :
Nesomnul, rătăcirea, mîhnirea, groaza, fuga,
Sminteala, neghiobia, nesocotinţa oarbă,
Năuca zăpăceală şi lipsa de măsură,
Şi patima, dezmăţul şi multă rea-voinţă.
De ea stau prinse lenea, jignirea, lăcomia,
Ocara, sărăcia, risipa nebunească,
Tăcerea, flecăreala : şi cîte,-ntr-adevăr,
Discursuri fără noimă şi fără de folos
Nu ţin îndrăgostiţii cam pe nepusă masă.
Şi dacă eu tăcerea le pomenesc, desigur,
O fac pentru că nù ştiu îndrăgostit să ştie
Vorbi cu iscusinţă întru folosul lui.
De-aceea flecăreala-mi nu vreau să vă mînie ;
Odată cu iubirea, tot Venus mi-a fost dat-o.
Dar să-mi urmez povestea şi să v-o spun pe toată.

Abia trecut de vîrsta efebilor[2] şi-abia
Lăsînd copilăria cu jocurile-i dragi,
Mă-ndrăgostii amarnic de-o curtezană-aici.
Curînd, averea tatii spre ea porneşte-n taină.
Un negustor de sclave, stăpîn al ei, netrebnic,

---

[1] Text corupt în original ; traducere aproximativă.
[2] Obicei grecesc pe care Plaut l-a preluat de la Philemon fără să-l adapteze realităţilor romane. La Atena tinerii ieşeau, pe la vîrsta de 18 ani, din rîndul efebilor pentru a se înscrie, după ce treceau proba *docimasiei*, ca cetăţeni în registrul demei.

Îmi pune-n gît cuțitul, să-nhațe cît mai mult.
Îmi dojenea într-una tătîne-meu purtarea ;
Spunea că negustoru-i viclean și necinstit ;
Că-i risipesc avutul înavuțind un vierme.
Ba se răstea la mine, ba mormăia-ntre dinți
Și, clătinîndu-și capul, ca fiu mă renega.
Striga prin tot orașul și-i sfătuia pe oameni
Ca nu cumva să-mi deie ceva cu împrumut.
Că dragostea-mi i-aduce ruina, mai spunea ;
Că-s prea de tot nemernic, stricat și ticălos,
Și că-l despoi de pungă, de casă și de tot ;
Că nu e drept să-și vadă averea, adunată
Cîndva cu demnitate și rîuri de sudoare,
Cum eu o toc și-mprăștii în furia iubirii ;
Că prea de multă vreme la vatra lui mă rabdă.
Și dacă n-am rușine, să-mi fac mai bine seama ;
Că el, spunea, odată ieșit dintre efebi,
Nu s-a dedat, ca mine, plăcerilor iubirii,
Nici lenii, trîndăviei, și nici n-ar fi putut ;
Atît de strîns fusese ținut de tatăl lui.
Cu cea mai aspră muncă el se spetea pe cîmp [1]
Iar în oraș o dată la patru ani [2] venea,
Și-abia privea la peplul zeiței, o clipită,
Că-l și mîna de grabă tătîne-său la țară.
Muncea din greu acolo, mai greu ca slujitorii,
Iar tatăl lui adesea nu pregeta să-i spună :
„Ari, și grăpezi, și semeni, și seceri pentru tine,

---

[1] Se pare că, într-adevăr, era obiceiul de a se trimite fiii să se ocupe de rosturile fermelor și de muncile cîmpului, înainte de a îndeplini, în oraș, rolul de cetățeni și de a participa la treburile publice.

[2] Adică la marile Panatenee, cînd putea să vadă, în procesiunea solemnă de la Partenon, peplul (îmbrăcăminte femeiască lungă și largă) zeiței Atena, pe care se afla brodată victoria acesteia împotriva titanilor. Marile Panatenee aveau loc o dată la patru ani.

Şi tu ai să te bucuri de rodul muncii tale".
Şi după ce din viaţă părintele-i s-a stins,
El a vîndut pămîntul şi, cumpărînd o navă
De trei sute metrete[1], cu mărfuri a pornit
Din ţărm în ţărm, pe mare, necunoscînd hodina,
Pîn-a-ncropit averea de-acuma. Trebuia
Să fac şi eu întocmai, să fiu ce-i drept să fiu.
Văzîndu-l cum se uită la mine, şi că-l mînii
Pe omul bun, pe care se cuvenea să-l bucur,
Strivit între iubire şi remuşcări[2], îi spun
Că plec, dacă-mi dă voie, să fac negoţ pe mare,
Şi-mi părăsesc iubirea, doar ca să-i fiu pe plac.
El, mulţumit, în slavă îmi saltă hotărîrea,
Dar mai ales mă-ndeamnă să-mi ţin făgăduiala.
Îmi construieşte-o navă negustorească[3]; marfă
Îmi cumpără, şi-o-ncarcă; şi-mă dă cu mîna lui,
Pe lîngă toate astea, şi un talant de-argint
Şi-mă dă, ca soţ în lume şi purtător de grijă,
Un sclav ce mă-ndrumase de cînd eram copil.
Cînd isprăvim cu toate, întindem pînza navei
Ajungem peste-o vreme în Rhodos, unde vînd
Încărcătura-ntreagă, întocmai cum dorisem.
Cîştig bani buni, adică, mai mult decît sperase
Chiar tata, la plecare, şi mă trezesc în palmă
Cu-o sumă frumuşică. Dar, întîlnind în port
Un oaspete de-al tatei, la cină mă poftește.
Mă duc, m-aşez la masă, petrecem de minune.
Cînd mergem la culcare, mă pomenesc deodată

---

[1] *Metreta* — cuvînt grecesc, preluat de Plaut — era o unitate de măsură pentru lichide (38,84 litri). Prin extensie, termenul era folosit şi la desemnarea capacităţii navelor.

[2] Vers corupt în original; dar sensul este sigur.

[3] Plaut foloseşte tot un cuvînt grecesc *cercurus (cercyrus)* — navă uşoară, foarte lungă şi rapidă, inventată de ciprioţi sau de corcirieni.

La mine cu-o femeie frumoasă ca nealta.
Mi-o trimisese gazda, să-mi ţină de urît.
Vă-nchipuiţi, pesemne, cît mi-a plăcut de mult :
A doua zi-i cer gazdei, o rog chiar, să mi-o vîndă ;
Îi jur c-am să-l ţin minte şi n-am să-l uit nicicînd.
Ce să mai spun ? Am luat-o şi am adus-o-aici.
Nu vreau să-mi afle încă isprava asta tata.
O ţin de ieri pe navă şi sclavul mi-o păzeşte.
Dar nu el vine-n goană, deşi l-am fost oprit
Să părăsească nava ? Mă tem de vreun necaz.

SCENA II

ACHANTIO, CHARINUS

ACHANTIO

(venind în goană ; fără să-l vadă pe Charinus)
Cu toată dibăcia minţii, cu toată bărbăţia ta,
Pe tînărul stăpîn salvează-l. Nu zăbovi, la treabă,- Achantio,
Alungă toată oboseala, nu te lăsa cuprins de lene.
(Vai mie, gîfîi de-mi dau duhul ; pe Hercle ! nu mai pot, mă sting.) [1]
Ghiontește,-mpinge fără milă, răstoarnă-ndată pe oricine
Te ţine-n loc, tăindu-ţi calea. Ce obicei urît pe-aici ;
Cînd eşti zorit şi-alergi pe stradă nu se dă nimeni la o parte.
Eşti nevoit să faci trei lucruri, cînd numai unu-ar fi de-ajuns :
S-alergi, să tot loveşti cu pumnii şi să te certi cu toată lumea.

[1] Vers plasat de diverşi editori în fiecare din următoarele trei replici ale lui Achantio. S-ar putea să fie introdus în text de vreun comentator.

CHARINUS

(aparte)

Ce s-a-ntîmplat de ţine-atîta să nu-i stea nimenea în cale ?

Mă tem să aflu noutatea ce mi-o aduce.

ACHANTIO

Flecăresc ;

Şi, vai, pe cît mai mult întîrzii, pe-atît primejdia sporeşte

CHARINUS

(aparte)

Mi-aduce-o veste rea.

ACHANTIO

Genunchii nu mai m-ajută să alerg.
Ah, mor ; se răzvrăteşte splina şi mă apasă pe bojogi.
Ah, mor ; nu pot să mai răsuflu ; rău cîntăreţ aş fi din flaut.

CHARINUS

(aparte)

Apucă mai curînd pulpana şi şterge-ţi cît de cît sudoarea.

ACHANTIO

Nici toate băile din lume n-or să-mi alunge oboseala.
Dar unde, unde-o fi Charinus, stăpînul meu ?

CHARINUS

(aparte)

Mă roade grija.

Se cade să-l întreb de vorbă, ca să-mi dau seama ce
m-aşteaptă[1].

ACHANTIO

De ce tot stau ? Nu fac să zboare în ţăndări uşa
bocănind ?
Deschideţi careva. Pe unde-i Charinus ; a plecat,
e-acasă ?
Ce, n-are nimeni bunătatea să îmi deschidă ?

CHARINUS

Iată,-aici,
Pe omul căutat, Achantio.

ACHANTIO

(fără să-i dea atenţie lui Charinus)
Rău vă mai faceţi datoria.

CHARINUS

Ce veste rea te-a pus pe flăcări ?

ACHANTIO

Rea pentru amîndoi, stăpîne.

CHARINUS

Ce s-a-ntîmplat ?

ACHANTIO

Sîntem pierduţi.

CHARINUS

E bun pentru duşmani exordiul.

---

[1] Text nesigur.

ACHANTIO

Ţi-l hărăzeşte ţie soarta.

CHARINUS

Ci, hai, vorbeşte-odată.

ACHANTIO

Ia-o încetişor ; să-mi vin în fire.
Mi-am rupt bojocii pentru tine ; de nu ştiu cînd tot scuip la sînge.

CHARINUS

(nerăbdător)

Răşină de Egipt cu miere[1] înghite ; şi te vindeci iute.

ACHANTIO

Iar tu bea smoală clocotită ; şi scapi îndată de necazuri.

CHARINUS

Uf, n-am mai pomenit, pe Hercle ! un om supărăcios ca tine.

ACHANTIO

Nici eu n-am pomenit, pe Pollux ! o limbă ca a ta de rea.

CHARINUS

Şi dacă sfatul meu îţi este leac dătător de sănătate ?

ACHANTIO

M-aş cam lipsi de-o sănătate cu suferinţe cîştigată.

---

[1] Remediu împotriva durerilor de gît (cf. Pliniu cel Bătrîn, *Istoria naturală*, I,XXIV,34).

CHARINUS

Cunoşti vreun bine-n lumea asta necufundat oleacă-n rău,
Sau bucurie netrecută printr-o fărîmă de necaz ?

ACHANTIO

Eu nù ştiu d-astea ; niciodată n-am priceput filozofia.
Ştiu doar că binele ce-mi vine muiat în rău nu-l jinduiesc.

CHARINUS

Dă-mi mîna, mîna ta cea dreaptă ; te rog, Achantio.

ACHANTIO

(întinzîndu-i mîna dreaptă)

Iată ; strînge-o.

CHARINUS

Vrei să rămîi tu slujitorul meu credincios ?

ACHANTIO

Socoate singur.
Atîta timp cît eu, stăpîne, crăp pentru tine alergînd,
Ca să te fac să afli-ndată ceea ce ştiu.

CHARINUS

Eliberat
Vei fi-ntr-o lună, poate două.

ACHANTIO

Mă linguşeşti, fără-ndoială.

CHARINUS

M-ai crede tu pe mine-n stare să spun minciuni, și tocmai ție ?
Cînd nici n-apuc să scot o vorbă și mă și prinzi cu șoalda.

ACHANTIO

Ah,
Pălăvrăgeala ta-mi sporește mai mult sfîrșeala ; mă ucizi.

CHARINUS

(necăjit)

Așa ții tu la mine,-Achantio ?

ACHANTIO

Ce vrei să fac ?

CHARINUS

Ceea ce vreau.

ACHANTIO

Și ce vrei tu, la urma urmei ?

CHARINUS

Să-mi spui.

ACHANTIO

(pierzîndu-și răbdarea)

Îți spun.

CHARINUS

Vorbește-ncet.

ACHANTIO

Ţi-e teamă că din somn îi sperii pe spectatorii
adormiţi ?

CHARINUS

Prăpăd pe capul tău !

ACHANTIO

E tocmai ce port din port.

CHARINUS

Ce porţi ? Vorbeşte.

ACHANTIO

Necaz, nenorocire, spaimă, gîlceavă, grijă, zbuciumare.

CHARINUS

Vai mie, porţi o-ncărcătură cum nu se poate mai
cumplită.
Ah, sînt topit.

ACHANTIO

Nu, eşti...

CHARINUS

Desigur : pierdut.

ACHANTIO

Ai zis-o tu ; eu tac.

CHARINUS

Şi ce prăpăd e ?

ACHANTIO

Vai, nu-mi cere să spun : nenorocire mare.

CHARINUS

De grijă, rogu-te mă scapă ; e mult prea mult de cînd mă zbucium.

ACHANTIO

Domol ; mai am de spus atîtea pînă ce-mi capăt chelfăneala.

CHARINUS

Pe Hercule !-ndată ai s-o capeți, de nu vorbești sau nu-ți iei valea.

ACHANTIO

Cum știe să mă lingușească ! Nu-l mai oprești, cînd se pornește,

CHARINUS

Te rog frumos, te rog din suflet dezvăluie-mi ce s-a-ntîmplat ;
Văd că-i nevoie să-nmoi glasul și să mă rog de sclavul meu.

ACHANTIO

Nu merit, oare,-atîta lucru ?

CHARINUS

Ba meriți, da.

ACHANTIO

Și eu socot.
Aș vrea să știu ; pierit-a nava ?

ACHANTIO

E neatinsă, n-avea teamă.

CHARINUS

Gătelile-i, cumva ?

ACHANTIO

Şi ele sînt neatinse.

CHARINUS

Lămureşte-mi,
De ce, atunci, venind în goană doreai atît să mă găseşti ?

ACHANTIO

Nu faci decît să-mi tai cuvîntul cu toate astea.

CHARINUS

Tac.

ACHANTIO

Să taci.
Cînd văd atîta stăruinţă ca să cunoşti o veste proastă,
Mă-ntreb cu cîtă-nverşunare ai vrea să afli una bună.

CHARINUS

Te rog, pe Hercule ! vorbeşte, hai, spune-odată vestea proastă.

ACHANTIO

Dacă mă rogi, ţi-o spun, desigur ; ei, bine, tatăl tău...

CHARINUS

Ce ? Tata ?

ACHANTIO

Da, ți-a văzut...

CHARINUS

Ah, ce ?

ACHANTIO

Iubita.

CHARINUS

Iubita, zici ? Vai mie, vai ! Cum a văzut-o, cum ?

ACHANTIO

Cu ochii.

CHARINUS

În ce fel oare ?

ACHANTIO

Larg deschiși.[1]

CHARINUS

N-o ștergi de-aicea, spînzurate ? Glumești, cînd viața mea e-n joc.

ACHANTIO

Cum, naiba, să glumesc, stăpîne, dacă-ți răspund la întrebare ?

CHARINUS

Răspunde, nu-mi întoarce vorba.

---

[1] Glumă tradițională : vezi și *Militarul fanfaron*, p. 280. v. 6.

ACHANTIO

Ei bine,-ntreabă ce pofteşti.

CHARINUS

Chiar a văzut-o ?

ACHANTIO

Chiar, pe Hercle ! cum eu mă văd cu tine-acuma.

CHARINUS

Unde-a văzut-o ?

ACHANTIO

Sus, pe navă, căci s-a urcat pe ea bătrînul,
Şi-a stat de vorbă chiar cu fata.

CHARINUS

Ah, tată, m-ai ucis de tot !

(Către Achantio.)

Iar tu, tu, pentru ce, mişele, de ce nu l-ai oprit s-o vadă ?
De ce tu n-ai dosit-o bine de ochii tatii, scelerate ?

ACHANTIO

La treburile noastre tocmai trebăluiam cu mare zor ;
Strîngeam tacîmul de pe navă şi-l aşezam cum se aşază.
Ci tatăl tău, în vremea asta, s-apropie-ntr-o luntrişoară
Şi se cocoaţă sus pe navă, de nimeni dintre noi văzut.

CHARINUS

(sieşi, desperat)

Degeaba am scăpat, degeaba, de furiile tale, mare.[1]

[1] Text nesigur.

Credeam că pe pămînt, aicea, primejdii nu mă mai
încearcă ;
Şi sînt izbit în stînci acuma de valurile mîniate.

(Către Achantio.)

Vorbeşte, spune mai departe.

ACHANTIO

Cînd a văzut bătrînul fata,
S-a repezit s-o-ntrebe cine-i.

CHARINUS

Şi ea, ce-a spus ?

ACHANTIO

În clipa-aceea,
Tăindu-i vorba,-n locul fetei strig că-i o sclavă
cumpărată
Cu gînd s-o dărui mamei tale.

CHARINUS

Şi te-a crezut ?

ACHANTIO

Mă mai întrebi ?
Dar a-nceput s-o strîngă-n braţe, neruşinatul.

CHARINUS

Cum, pe fată ?

ACHANTIO

Te miri că nu m-a strîns pe mine ?

CHARINUS

Sărmana inimă din piept
Mi se topește-ncet cu-ncetul, ca sarea-n apă azvîrlită.
Vai mie, vai, sînt mort.

ACHANTIO

(ridicînd din umeri)

Ei bine, ai spus un mare adevăr.
Ești tare prost.

CHARINUS

(reflectînd)

Ce să fac ? Tata nu cred să creadă dacă-i spun
Că pentru mama-am cumpărat-o. Și apoi, fără doar și poate,
E-o crimă nemaiauzită să-ți minți chiar propriul părinte.[1]
Și nici nu crede — cum să creadă ? — că i-am adus, ca sclavă, mamei,
O frumusețe fără seamăn.

ACHANTIO

Nu taci odată, prostovane ?
O să te creadă,-ți jur ; pe mine m-a și crezut.

CHARINUS

Mă tem grozav
Ca nu cumva să bănuiască sărmanul tata adevărul.
Răspunde-mi totuși la-ntrebare, te rog.

ACHANTIO

Mă rog, la ce-ntrebare ?

[1] Scrupul rar întîlnit la tinerii din comediile antice.

CHARINUS

Părea să bănuie că fata-i iubita mea ?

ACHANTIO

Nu, nicidecum.
A dat crezare spusei mele.

CHARINUS

(neîncrezător)

Sau poate doar ţi s-a părut.

ACHANTIO

(cu convingere)

Ba nu, îţi jur, mi-a dat crezare.

CHARINUS

Vai mie, bietul ; sînt pierdut.
Dar ce mă vait eu aicea şi nu dau fuga pîn'la navă ?
Urmează-mă.

(Vrea să pornească.)

ACHANTIO

(oprindu-l)

Plecînd acuma, dai nas în nas cu tatăl tău.
Şi tulburat de-o să te vadă, şi buimăcit, fără-ndoială
Că te opreşte şi te-ntreabă de-ai cumpărat-o şi cu cît ;
Şi-n zăpăceala ta-i spui totul.

CHARINUS

Atunci o iau pe-aici : dar, spune-mi,
Crezi c-a plecat din port ?

ACHANTIO

De-aceea am şi venit în mare goană :
Să nu te ia fără de veste şi să te dai de gol.

CHARINUS

Prea bine.

(Ies amîndoi.)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

DEMIPHO

(singur)

Ciudat se joacă-adesea cu bieţii oameni zeii,
Şi arătări ciudate în vise le trimit.
La fel, pe mine-azi noapte m-au chinuit c-un vis
Care m-a pus pe flăcări şi vai, m-a scos din minţi.
Părea că o minune de capră cumpărasem.
Şi, ca să nu căşune pe ea o alta, care-o
Aveam de mai-nainte, şi ca să nu se bată,
De-or locui-mpreună, în visul meu părea
C-am dat-o, şi că-i poartă un maimuţoi de grijă.
Nu trece mult, şi-n faţă-mi răsare maimuţoiul,
În blesteme cumplite şi în ocări mă spurcă ;
Se plînge că frumoasa mea capră i-a adus
O groază de necazuri şi pagube în casă ;
Şi-adaugă, de capra pe care i-o dădusem,
Că a tocat întreaga soţiei sale zestre.
Mi s-a părut un lucru ciudat, să toace-o capră
Întreaga zestre-a soaţei acelui maimuţoi.
Dar maimuţoiul jură că spune adevărul,
Adăugînd că dacă nu-l scap de ea pe dată,
La buna mea nevastă, acasă, mi-o aduce.
Eu mă simţeam cu totul vrăjit de capră,-n vis,
Dar nu aveam pe nimeni ca să i-o dau în grijă ;
Eram într-o cumplită şi grea încurcătură.

Un tînăr ţap atunci s-apropie de mine.
Îmi spune c-ar fi dus-o la casa lui, scăpînd-o
De maimuţoi pe capră, şi-apoi mă ia în rîs.
Şi eu plîngeam zănatic în hohot după capră.

Ci nu m-ajută mintea defel să tălmăcesc
Ciudatul vis de-azi noapte ; doar pe departe bănui
Cam ce-i cu capra-aceea şi ce-a vrut ea să spună.
În port, azi dimineaţă ducîndu-mă din zori,
Cînd, isprăvindu-mi treaba, zăresc la ţărmuri nava
Cu care ieri băiatul din Rhodos mi s-a-ntors.
Cuprins de neastîmpăr, vreau să mă duc s-o văd.
M-azvîrlu într-o barcă, ajung la navă-ndată ;
Acolo dau de-o fată frumoasă ca nealta,
De fiul meu adusă, drept sclavă, mamei sale.
Doar o zăresc şi-ndată mă-ndrăgostesc de ea,
Nu ca un bun la minte, ci ca un biet nebun.
Mă-ndrăgostesc, pe Hercle ! ca-n prima tinereţe ;
Doar că pe-atuncea mintea întreagă mi-o păstram.
Pe Hercle ! nu-mi dau seama decît că sînt pierdut.

(Către spectatori.)

Şi-acum, să tac ; vecinul din casă a ieşit.
Vedeţi şi voi altminteri cîte parale fac.
N-am nici o îndoială că peste capră-am dat.
Dar ţapul, maimuţoiul, pe Hercule !-ar putea
Necazuri să-mi căşune, deşi nu le ştiu tîlcul[1].

---

[1] Acest vis se poate compara cu cel al lui Daemones din *Odgonul* („B.P.T.", nr. 474, p. 280). Şi acolo maimuţa simbolizează personajul rău intenţionat, de care trebuie să te păzeşti. Tinerele eroine din *Odgonul*, Palaestra şi Ampelisca, mai pure decît Pasicompsa, eroina din *Negustorul*, capătă nu înfăţişarea unei capre urmărite de un ţap, ci a unor rîndunici, fiice ale Procnei şi ale Filomelei ; nuanţă demnă de reţinut.

SCENA II

LYSIMACHUS, DEMIPHO, SCLAVUL

LYSIMACHUS

(ieşind din casă, vorbeşte către oamenii care rămîn înăuntru)

Vreau fără-ntîrziere să fie jugănit
Bătrînul ţap ce-atîta v-a necăjit la ţară.

DEMIPHO

(aparte)

Nu-mi place cum începe şi rău îmi pare-augurul.
Să nu-mi facă nevasta ce face el cu ţapul
(Şi să nu joc eu rolul acelui maimuţoi.)[1]

LYSIMACHUS

(unuia dintre sclavi)

La casa de la ţară duci greblele acestea,
Şi i le dai lui Pistus, vechilul meu, în mînă.
Nevestei mele spune-i că treburi însemnate
Cer să rămîn aicea, să nu m-aştepte ; spune-i
Că sînt silit, chiar astăzi, să judec trei procese.
La drum, şi ţine minte.

SCLAVUL

Atît aveai de zis ?

LYSIMACHUS

Atîta.

(Sclavul iese.)

DEMIPHO

Lysimachus, salut.

---

[1] Vers probabil interpolat.

LYSIMACHUS

Salut, Demipho.
Ce faci ? Şi cum îţi merge ?

DEMIPHO

(suspinînd)

Sînt, vai, nefericit.

LYSIMACHUS

Să te ferească zeii !

DEMIPHO

(cu tristeţe)

Ba mă apasă.

LYSIMACHUS

Cum ?

DEMIPHO

Îţi spun, dacă ai vreme şi vrere să m-asculţi.

LYSIMACHUS

(interesat)

N-oi spune că n-am treabă, dar pentru-un bun prieten
Las totul la o parte ca să-l ascult, Demipho.

DEMIPHO

Cunosc de ani de zile bunăvoinţa ta.

(Îndreptîndu-se.)

Cum par eu, de ce vîrstă ?

LYSIMACHUS

Prea bun de Acheron[1] —

[1] Cf. *Militarul fanfaron*, p. 266, v. 1 (replica lui Periplectomenus).

Boşorogit, şi gîrbov, şi prăpădit.

DEMIPHO

Vezi rău.
Copil sînt, Lysimachus, de şapte ani.

LYSIMACHUS

Să cred
Că ţi-a sărit vreo doagă, ceva ?

DEMIPHO

Spun adevărul.

LYSIMACHUS

Acuma da, pe Hercle ! pricep ce vrei să spui :
Orice bătrîn, cu vîrsta, îşi pierde judecata,
Şi, zică, dă în mintea copiilor, ca tine.

DEMIPHO

De două ori mai tînăr mă simt ca înainte.

LYSIMACHUS

(cu bunăvoinţă)

Prea bine, o, mă bucur !

DEMIPHO

(cu înflăcărare)

Şi dacă vrei să ştii,
Cu ochii văd mai bine acuma ca nainte.

LYSIMACHUS

Halal !

DEMIPHO

Şi ăsta-i răul.

LYSIMACHUS

Şi asta nu-i prea bine.

DEMIPHO

Dar să mă-ncred în tine şi să vorbesc pe şleau ?

LYSIMACHUS

Încrede-te.

DEMIPHO

Ascultă.

LYSIMACHUS

Cu luare-aminte-ascult.

DEMIPHO

Am început de astăzi la şcoală să mă duc.
Ştiu litere vreo şase.

LYSIMACHUS

Şi care sînt ?

DEMIPHO

Iubesc.

LYSIMACHUS

Deşi ţi-e albă tîmpla, bătrîne dezmăţat ?

DEMIPHO

Deh, fie albă, neagră sau roşie, iubesc.

LYSIMACHUS

Îmi pare, o, Demipho, că-ţi baţi de mine joc.

DEMIPHO

(cu şi mai multă înflăcărare)

Retează-mi căpăţîna dacă te mint cu-atîta ;
Ba, ca să-mi dai crezare, ia un cuţit şi taie-mi
Un deget, o ureche, sau buzele, sau nasul.
Şi dacă mişc o dată, sau dacă simt măcar,
Fă ce vrei tu cu mine, pîn-oi rămîne lat.

LYSIMACHUS

(către spectatori)

De n-aţi văzut pictură de-ndrăgostit, priviţi-l.

(Îl arată pe Demipho.)

Ci, după-a mea părere, un prăpădit ca ăsta
Nici cît o mîzgăleală pe zid nu preţuieşte.

DEMIPHO

Din cîte-mi pare mie, vrei să mă dojeneşti.

LYSIMACHUS

Pe tine, eu ?

DEMIPHO

Altminteri, n-ai pricini de mînie ;
Şi alţii, de neam mare, aşijderi au făcut.
Iubirea-i omenească, şi de la zei ne vine.
Să nu mă cerţi ; căci nù eu sînt vinovat de asta.

LYSIMACHUS

Dar nu te cert.

DEMIPHO

Şi nù mă dispreţui prea tare,
Te rog frumos.

LYSIMACHUS

Pe tine ? Să mă ferească zeii !

DEMIPHO

Dă-ţi seama că...

LYSIMACHUS

De toate-mi dau seama.

DEMIPHO

Da ?

LYSIMACHUS

Mă-nfurii.

(Aparte.)

L-a zăpăcit iubirea.

(Către Demipho.)

Ce mai doreşti ?

DEMIPHO

Cu bine.

LYSIMACHUS

O treabă însemnată mă cheamă-n port degrabă.

DEMIPHO

Drum bun.

LYSIMACHUS

Rămîi cu bine.

Să-ți meargă totu-n plin.

(Lysimachus pleacă.)

Dar am și eu pe-acolo o treabă însemnată ;
Să nu mai pierd, deci, vremea. Dar, iacătă,-l zăresc
Pe fiul meu. La vreme sosește. Vreau să-l văd,
Și poate că-l înduplec, cumva, să-mi vîndă mie
Copila,-n loc s-o deie neveste-mi ; se zice
Că ei i-ar fi adus-o. Dar să iau bine seama,
Să nu-și dea cumva seama cît o iubesc de mult.

SCENA III

CHARINUS, DEMIPHO

CHARINUS

(fără să-l vadă pe Demipho)

Mai necăjit ca mine eu cred că nu e nimeni,
Și nimeni nu-ntîlnește în cale-atîtea piedici.
De cîte ori mă strădui să fac anume lucru,
Și nu ajung o dată să-mi împlinesc dorința ?
Mereu mi se întîmplă ceva, o boroboață,
Și-mi spulberă-ntr-o clipă cele mai bune planuri.
Îmi fac rost de-o iubită, cu aur greu o cumpăr,
Și pe ascuns de tata încerc să mi-o păstrez ;
Dar el o simte,-o vede, și iată-mă pierdut.
Dacă mă-ntreabă, nu știu în ce fel să-i răspund,
Învălmășite gînduri mi se ciocnesc în minte.
Și mintea mea nu știe doar unul să aleagă,
Pînă-ntr-atît e plină de temeri și de griji ;
Și ori îi pare bună a sclavului poveață,
Ori o găsește proastă — căci n-am să-l fac să creadă
Pe taică-meu că mamei i-am cumpărat o sclavă.

Iar dacă-i spun, cum este, curatul adevăr,
Că mi-am luat-o mie, ce crede el de mine ?
Mi-ar smulge-o și-ar trimite s-o vîndă peste mare.
Îl știu ce-i poate pielea, pe pielea mea. Și asta-i
Iubire ? Simplă toană, de om rău, nu iubire.
M-a-ndepărtat cu sila de lîngă el ; a vrut
Să fac negoț ; mîhnirea de azi mi-e tot cîștigul.
Mai are haz plăcerea, cînd suferinți o-neacă ?
Ferită,-nchisă,-ascunsă degeba am ținut-o.
E ca o muscă, tata : nimic nu-i poți ascunde.
Nimic din cele sfinte sau pămîntești nu-i scapă.
De nicăieri n-am sprijin, nici o speranță-n suflet.

DEMIPHO
(aparte)

De ce în șoapte murmurate vorbește singur fiul meu ?
Un lucru pare să-l frămînte, nu prea-mi dau seama ce.

CHARINUS
(aparte)

Vai mie !
Nu-i altu,-acolo, decît tata. Mă duc la dînsul.
(Tare.)
Ce faci, tată ?

DEMIPHO

De unde vii ? Ce zor te mînă, băiatul meu ?

CHARINUS

Prea bun ești, tată.

DEMIPHO

Așa mă vreau ; dar cum se face că ți-ai schimbat
culoarea feței ?
Te simți oleacă rău ?

CHARINUS

În suflet simt nu știu ce durere, tată.
Și, pe deasupra, nici azi noapte n-am prea dormit cum aș fi vrut.

DEMIPHO

Plutind pe mare-atât, pământul îți obosește-acuma ochii.

CHARINUS

Cred că-i mai mult.

DEMIPHO

Nu, asta-i sigur ; dar trece repede, să știi.
Pe legea mea, ești tare galben. Ai face bine să te culci.

CHARINUS

Nu, nu pot ; vreau să duc chiar astăzi ce am de dus și pe la cine.

DEMIPHO

E timp și mîine, și poimîine.

CHARINUS

Te-am auzit adesea, tată :
Un om cinstit își împlinește însărcinările cu cinste.

DEMIPHO

Fă cum poftești ; nu vreau în calea voinței tale să m-așez.

CHARINUS

Ah, sînt scăpat, dacă în vorbe ai pus și buna ta credință.

(Se îndepărtează preocupat.)

DEMIPHO

Ce-i asta, pentru ce mă lasă ca să se sfătuie cu sine ?
Dar nu mă tem, atîta vreme cît de iubirea mea nu ştie;
Doar n-am făcut nici o prostie din cîte fac îndrăgostiţii.

CHARINUS

(aparte)

Pe Hercle ! Totul merge strună, de vreme ce habar nu are
De fata-aceea. Altfel, poate, ceva mai altfel îmi vorbea.

DEMIPHO

(aparte)

Ce-ar fi să-i zic de fata-aceea ?

CHARINUS

(aparte)

Ce-ar fi să nu mai stau pe-aici ?
(Tare.)
Mă duc să duc unor prieteni ce am de dus.

DEMIPHO

O clipă, stai :
Vreo cîteva-ntrebări mărunte aş vrea să-ţi spun.

CHARINUS

O, cîte vrei !

DEMIPHO

(încurcat)

Cu sănătatea bine-ai dus-o ?

CHARINUS

Măcar cît timp am fost plecat.
Doar ajungînd în port, aicea, un rău mi s-a-ncuibat în suflet.

DEMIPHO

Pe Hercle ! ăsta-i rău de mare ; îți trece repede, să știi.
Dar ce voiam să-ntreb ? Din Rhodos adus-ai mamei tale-o sclavă ?

CHARINUS

Într-adevăr.

DEMIPHO

Și cum îți pare ?

CHARINUS

(încercînd să pară indiferent)

O, nu e rea deloc, mă jur.

DEMIPHO

Ce fire are ?

CHARINUS

Minunată, cred eu, și fără de pereche.

DEMIPHO

Așa mi s-a părut și mie, cînd am văzut-o.

CHARINUS

Ai văzut-o ?

DEMIPHO

Da, am văzut-o.

(Hotărît.)

Nu e bună să ne slujească, nu mă-ncîntă.

CHARINUS

De ce ?

DEMIPHO

Păi are-o-nfăţişare, că n-aş dori-o-n casa mea.
De-o slujitoare-avem nevoie, care să toarcă,
să-mpletească,
Să spargă lemne, să rîşnească, să mături, să ia bătaie,
Şi să gătească pentru toată familia în orice zi.
Şi fata asta n-o să facă la toate faţă.

CHARINUS

Dimpotrivă.
Doar pentru asta-am cumpărat-o şi vreau s-o dărui
mamei mele.

DEMIPHO

Ba să nu-i spui că i-ai adus-o.

CHARINUS

(aparte)

Mă ocrotesc preabunii zei.

DEMIPHO

(aparte)

Încet, încet, îl dau de-a dura.

(Tare.)

A, ca să vezi, uitam să-ţi spun
Că n-ar putea-nsoţi cu cinste pe mama ta, şi n-am
să-ngădui
Nici eu.

CHARINUS

Şi pentru ce ?

DEMIPHO

O fată ca ea, frumoasă, dacă iese
Cu-o mamă de copii pe stradă stîrnește lesne trecătorii.
Toți îi iau seama, o măsoară, îi fac ocheade, semne,
strigă,
O pișcă, ne cășună-atîtea și-o să avem necaz la ușă ;
Mulți cu cărbune pe canaturi și-ar scrie ofurile-n
versuri.
Nu spun că lumea-i rea și poate să ne aducă-nvinuire
Că facem codoșlîc cu fata. Ce-mi trebuie dureri de cap ?

CHARINUS

Pe Hercle ! tată, ai dreptate ; sînt de părerea ta-ntru
totul.
Dar ce să fac cu fata ?

DEMIPHO

Bine. Îi cumpăr maică-ti o sclavă
Folositoare, bărbătoasă, o ciumă, știi, cum i se cade
Unei matroane,-o siriană, de pildă, sau vreo egipteancă.
Ea și rîșnește, și gătește, și toarce, știe și de bici,
Și nici n-avem în veci pricină la ușa noastră de
necazuri.

CHARINUS

Să n-o dau celui de la care am luat-o ?

DEMIPHO

(repede)

Cîtuși de puțin.

CHARINUS

El o primește,-a zis, devreme ce n-o mai cumpăr.

DEMIPHO

Nu-i nevoie :
Nu vreau procese, nici să-ţi pună buna-credinţă
la-ndoială.
Pe Pollux ! dacă mi se cere, fac mai curînd un
sacrificiu,
Decît să risc, pentru-o femeie, ocări şi tărăboi în casă.
Am să găsesc, fără-ndoială, s-o vînd c-un preţ destul
de bun.

CHARINUS

Mi-e teamă să n-o vinzi mai ieftin decît am
cumpărat-o eu.

DEMIPHO

Taci tu : cunosc un om în vîrstă care-ar da mult să-i
cumpăr una
Ca fata asta, sau aproape.

CHARINUS

Şi eu cunosc un tînăr, tată,
Care-ar da mult să-i cumpăr una ca ea, sau chiar pe
ea, să ştii.

DEMIPHO

Eu aş putea s-o vînd, ia seama, cu douăzeci de
mine-ntregi.

CHARINUS

Şi eu, dac-aş dori, pe dată cu douăzeci şi şapte-aş
vinde-o.

DEMIPHO

Şi eu...

CHARINUS

La rîndul meu...

DEMIPHO

Dar nù ştii ce vreau să spun ; ci taci odată.
Mai pun trei mine pe deasupra, şi fac treizeci, cu
toate,-mi pare.

(Se întoarce într-o direcţie opusă fiului său.)

CHARINUS

Spre cine te întorci ?

DEMIPHO

Spre omul care o cumpără.

CHARINUS

Şi unde-i ?

DEMIPHO

În fund, acolo,-l văd ; îmi cere cinci mine încă să
adaug.

CHARINUS

Trăznească-l bunii zei, pe Hercle ! oricine-ar fi.

DEMIPHO

Acuma, iară,
Îmi face semne ; să urc preţul cu şase mine.

CHARINUS

Al meu dă şapte.

DEMIPHO

Pe Pollux ! n-are să mă-nvingă.

CHARINUS

Dă mai uşor ca tine, tată.

DEMIPHO

Degeaba dă : tot eu o cumpăr.

CHARINUS

Al meu a vrut-o mai întîi.

DEMIPHO

Nu-mi pasă.

CHARINUS

Dă cincizeci de mine.

DEMIPHO

Ba n-o s-o aibă nici cu-o sută.
Nu cumva urci acuma prețul doar ca să mi te pui în cale ?
O probă bună ai : știu bine ce-i cu bătrînul care-o vrea.
E-ndrăgostit nebun de fată ; îți dă oricît îi ceri să-ți deie.

CHARINUS

Pe Pollux ! tînărul acela se prăpădește, moare, piere
De dragul fetei.

DEMIPHO

Iar bătrînul e mort de-a binelea, să știi.

CHARINUS

Bătrînul tău n-a fost, o, tată, și niciodată n-o să fie
Îndrăgostit mai fără minte ca tînărul de care spun.

DEMIPHO

Nu-ți pierde liniștea ; iau totul asupra mea.

CHARINUS

Dar nu ştii ?

DEMIPHO

Ce ?

CHARINUS

Am luat-o fără chezăşie.

DEMIPHO

Oricum, o cumpără ; n-ai grijă.

CHARINUS

Nu poţi s-o vinzi, cinstit, la nimeni.

DEMIPHO

Găsesc eu calea, las' pe mine.

CHARINUS

Pe urmă,-am luat-o pe din două c-un altul. Şi de unde ştiu
Ce planuri are el cu fata, şi dacă vrea sau nu s-o vîndă ?

DEMIPHO

Eu ştiu că vrea.

CHARINUS

Eu cred, pe Pollux ! că nu vrea cîtuşi de puţin.

DEMIPHO

Ce-mi pasă ?

CHARINUS

Dar e drept să fie stăpîn deplin pe bunul lui.

DEMIPHO

Ce spui ?

CHARINUS

Am luat-o împreună ; şi el acuma nu-i de faţă.

DEMIPHO

Nici nu-l întrebi, şi-mi dai răspunsul.

CHARINUS

N-o vînd, şi tu o cumperi, tată.
Nu ştiu, ţi-am spus, dacă i-i gîndul s-o dea sau nu pe alte mîini.

DEMIPHO

Cum ? Cînd luaţi un preţ ca lumea, încheie tîrgul, ai să vezi ;
Şi dac-o iau pentr-un prieten, de ce n-ar vrea ? Glumeşti, pesemne.
Pe Pollux ! nimeni n-o s-o aibă, afară doar de ştiu eu cine.

CHARINUS

Eşti hotărît ?

DEMIPHO

Încape vorbă ? Plec, iată, chiar acum la navă
Să-nchei vînzarea.

CHARINUS

Merg cu tine ?

DEMIPHO

Nu.

CHARINUS

Nu te porţi cum se cuvine.

DEMIPHO

Mai bine du, fără zăbavă, ce ai de dus.

CHARINUS

Tu m-ai ţinut.

DEMIPHO

Dă vina, fiule, pe mine : zi c-ai făcut tot ce-ai putut.
Şi te opresc să mergi la navă, ascultă bine.

CHARINUS

Bine,-ascult.

DEMIPHO

(aparte)

Mă duc în port. Ca să-i leg ochii, aşa o-ntorc : n-o cumpăr eu,
Ci-l rog s-o facă Lysimachus ; tot îmi spunea el adineauri
Că merge-n port. Dar să nu-ntîrzii.

(lese.)

CHARINUS

(desperat, privindu-l cum se depărtează)

S-a zis cu mine ; sînt pierdut.

SCENA IV

CHARINUS, EUTYCHUS

CHARINUS

Rupt în bucăți a fost Pentheus, din cît se spune, de bachante[1] ;
Dar chinul lui un fleac îmi pare pe lîngă chinurile mele.
De ce să mai trăiesc ? Vreau moartea. Ce bucurii mi-aduce viața ?
M-am hotărît : mă duc la medic și mă dau morții cu otravă,
Căci nu mai am nimic pe lume de care viața să mă lege.

(Vrea să plece.)

EUTYCHUS

(ivindu-se)

Stai, nu pleca, rămîi, Charinus.

CHARINUS

Hei, cine m-a strigat ?

EUTYCHUS

Eutychus,
Tovarăș și prieten ție, cum și vecin apropiat.

CHARINUS

Nu știi pesemne ce povară de chinuri duc în spate.

---

[1] Pentru că s-a opus introducerii cultului lui Dionysos în cetatea Tebei, al cărei rege era.

EUTYCHUS

Știu.
Am ascultat din prag, de-acolo ; și știu de-a fir-a-părul tot.

CHARINUS

Ce știi ?

EUTYCHUS

Că bunul tău părinte ar vrea să-ți vîndă...

CHARINUS

Ah, știi tot.

EUTYCHUS

Iubita.

CHARINUS

Știi, cum văd, prea multe.

EUTYCHUS

Și fără voia ta, Charinus.

CHARINUS

Nimic nu uiți. Dar cum se face, de unde știi că mi-i iubită ?

EUTYCHUS

Mi-ai povestit tu ieri, tu însuți.

CHARINUS

Așa-e, da, și nu pricep
Cum de-am uitat ?

EUTYCHUS

Nu-i de mirare.

CHARINUS

Un sfat acuma vreau să-mi dai. Răspunde, rogu-te ; ce moarte, crezi tu că mi se potriveşte ?

EUTYCHUS

Nu isprăveşti ? E-o nerozie ce spui acum.

CHARINUS

Dar ce să spun ?

EUTYCHUS

Ţi-ar place să-i astup gurița lui taică-tu ?

CHARINUS

Din cale-afară.

EUTYCHUS

Vrei să mă duc în port...?

CHARINUS

Încearcă să zbori, mai bine.

EUTYCHUS

...ca s-o cumpăr Cu preţ mai mare ?

CHARINUS

Greutatea-i în aur.

EUTYCHUS

Şi de unde-l iei ?

CHARINUS

Îmi dă din ce-a primit Ahile răscumpărare pentru Hector.

EUTYCHUS

Eşti sănătos ?

CHARINUS

De-aş fi, pe Pollux ! nù te-aş lua pe tine medic.

EUTYCHUS

Şi pot mai sus decît bătrînul să urc eu preţul ?

CHARINUS

La nevoie, îl urci cu două mii de drahme deasupra lui.

EUTYCHUS

Am înţeles. Dar de la cine lua-vei banii cînd tatăl tău are să-i ceară ?

CHARINUS

Găsesc eu, lasă, am să caut, fac eu ce-oi face ; mă ucizi.

EUTYCHUS

De „fac ce-oi face"-al tău mi-e teamă.

CHARINUS

Poţi tu să taci ?

EUTYCHUS

Vorbești c-un mut.

CHARINUS

M-ai înțeles deplin, Eutychus ?

EUTYCHUS

Nu-ți vezi de altele ?

CHARINUS

Nu pot.

EUTYCHUS

Fii sănătos.

CHARINUS

Vai nu, pe Pollux ! nu înainte să te-ntorci.

EUTYCHUS

Hai, fii bărbat.

CHARINUS

Cu bine,-nvinge și scapă-mă.

EUTYCHUS

Făgăduiesc.

Așteaptă-mă la tine.

CHARINUS

Du-te și-ntoarce-te curînd cu prada.

(Ies amîndoi.)

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

LYSIMACHUS, PASICOMPSA

LYSIMACHUS
(trăgînd-o pe Pasicompsa de mînă)

Mi-am ajutat prietenește prietenul, i-am cumpărat
Vecinului rîvnita marfă.

(Către Pasicompsa.)

A mea ești, frumusețeo : vino.
Și nu mai plînge. E-o prostie să strici minunea ta
de ochi.
Și nici n-ai pricină de jale, ci mai curînd de bucurie.

PASICOMPSA

Fii bun, te rog frumos, bătrîne, să-mi spui...

LYSIMACHUS

Întreabă tot ce vrei.

PASICOMPSA

De ce m-ai cumpărat ?

LYSIMACHUS

Pe tine ? Ca să-mplinești porunca mea ;
Cum eu porunca ta-mplini-voi neabătut.

PASICOMPSA

Făgăduiesc.
Să fac ce știu și-mi stă-n putere ca să m-arăt pe placul tău.

LYSIMACHUS

Altminteri, n-am să-ți cer un lucru istovitor din cale-afară.

PASICOMPSA

Ci eu, bătrîne, niciodată nu am purtat poveri, mă jur,
Nici turme n-am păscut pe cîmpuri și nici copii n-am alăptat.

LYSIMACHUS

Fii bună, și-o să-ți fie bine.

PASICOMPSA

Atunci, vai mie, sînt pierdută.

LYSIMACHUS

De ce ?

PASICOMPSA

La mine-n țară numai femeia rea o duce bine

LYSIMACHUS

Desigur, vrei să spui că nu e nici una bună.

PASICOMPSA

Ba deloc,
Și nu proclam eu — nu mi-i felul — ceea ce știe toată lumea.

LYSIMACHUS

(aparte)

Pe Pollux ! vorba-i prețuiește mai mult decît am dat pe ea.

(Tare.)

Vreau să te-ntreb un singur lucru.

PASICOMPSA

Întreabă-mă și-ți dau răspuns.

LYSIMACHUS

Ia să-mi spui mie cum te cheamă, ce nume porți tu ?

PASICOMPSA

Pasicompsa[1].

LYSIMACHUS

(aparte)

I-i numele ca frumusețea.

(Tare.)

Mai spune-mi, încă, Pasicompsa : Poți tu să torci, la o nevoie, un fir subțire-subțirel ?

PASICOMPSA

Da, pot.

LYSIMACHUS

Și dacă-l torci subțire, îl torci, desigur, și mai gros.

PASICOMPSA

La tors de lînă nu mi-e teamă de nimenea de vîrsta mea.

---

[1] În limba elină *pasikompsòs* înseamnă : *mănunchi de farmece (haruri).*

LYSIMACHUS

Te cred isteață și dibace și îndeajuns de pîrguită
Ca să-ți faci treaba cum se cade.

PASICOMPSA

M-am străduit și-am învățat ;
M-ar necăji să mi se spună că nu-mi știu munca.

LYSIMACHUS

O, prea bine ;
C-am să te dau unei oițe de vreo șaizeci de ani — să strîngi
Economii.

PASICOMPSA

Așa bătrînă, bătrîne ?

LYSIMACHUS

E de neam grecesc ;
De-ai s-o-ngrijești, e tare bună ; se lasă tunsă cum îți place.

PASICOMPSA

Din prețuire pentru tine, oricui mă dai, sînt mulțumită.

LYSIMACHUS

Nu vreau să te înșel, copilă, și-ți spun cinstit : nu ești a mea.

PASICOMPSA

Atunci, a cui sînt eu ?

LYSIMACHUS

Stăpînul vrea să te cumpere din nou.
Eu doar i-am fost mijlocitorul ; cum m-a rugat.

PASICOMPSA

Aș învia
Pe loc, de și-ar păstra cuvîntul.

LYSIMACHUS

Pe pace fii ; te liberează,
Atît de mort e după tine ; deși doar azi te-a cunoscut.

PASICOMPSA

Ba, tocmai, sînt doi ani, pe Castor ! de cînd trăim
nedespărțiți.
Acum, cînd știu că-i ești prieten, pot fără teamă să
vorbesc.

LYSIMACHUS

Ce-ai spus ? Că sînteți împreună — așa e ? — de doi
ani ?

PASICOMPSA

Întocmai.
Și ne-am jurat și unul, și-altul, eu lui, adică, și el mie,
Să nu ne mai iubim cu nimeni, c-un alt bărbat eu, el
cu altă
Femeie,-adică, ci doar unul cu celălalt.

LYSIMACHUS

Zei fără moarte,
Nici cu soția lui să nu se iubească ?

PASICOMPSA

Spune-mi : e-nsurat ?
Ci nu e, nici nu se însoară.

LYSIMACHUS

Aș vrea și eu. Dar te-a mințit.

PASICOMPSA

Mi-i cel mai drag pe lume tînăr.

LYSIMACHUS

Nu tînăr, proasto, ci copil,
Căci nu de multă vreme, drept e, din gură dinţii i-au căzut.

PASICOMPSA

Ce spui de dinţii lui ?

LYSIMACHUS

Nimica. Urmează-mă. Căci m-a rugat
Să te primesc o zi la mine, cît stă nevastă-mea la ţară.

(Intră amîndoi în casa lui Lysimachus.)

SCENA II

DEMIPHO

Am, în sfîrşit, acuma cu ce să-mi fac de cap :
A mea e, şi nici fiul, nici soaţa nu mă ştiu.
E limpede ;-mi fac cheful, reînviez trecutul.
La capăt sînt, am zile puţine ; alt temei
Să mă dedau plăcerii şi vinului, iubirii.
La anii mei, rîvneşte să se desfete-oricine.
La vremea tinereţii cînd ai vigoare-n trup,
E bine ca, prin muncă, avere să-ncropeşti.
Cînd, în sfîrşit, ajuns-ai bătrîn, să hodineşti,
Să mai deguşti iubirea : căci un cîştig de seamă,
La anii mei, e viaţa. Şi chiar aşa voi face.
Dar pînă una alta o raită-aş da prin casă.
(Mai înainte însă o raită-aş da prin casă.) [1]

[1] Vers probabil interpolat.

Lihnită-acum de foame soția mă așteaptă.
Nici nu trec bine pragul și în ocări mă spurcă.
Dar — spună ce va spune, pe Hercle !-acum nu intru,
Căci vreau întîi o vorbă să schimb cu-al meu vecin.
Îi cer să-mi rostuiască de-nchiriat o casă
Pentru copila-aceea. Dar, iată,-l văd ieșind.

SCENA III

LYSIMACHUS, DEMIPHO

LYSIMACHUS

(vorbind cu Pasicompsa care rămîne în casă)

Am să-l aduc la tine îndată ce-l găsesc.

DEMIPHO

(aparte)

De mine-i vorba.

LYSIMACHUS

Cè faci, Demipho ?

DEMIPHO

E la tine ?

LYSIMACHUS

Ce vrei ?

DEMIPHO

Mă duc la dînsa ?

LYSIMACHUS

Ce-atîta zor ? O clipă.

DEMIPHO

Şi ce să fac ?

LYSIMACHUS

Gîndeşte la ce ai de făcut.

DEMIPHO

Să mă gîndesc ? Pe Hercle ! n-am de făcut alt lucru
Decît să intru.

(Arată casa lui Lysimachus.)

LYSIMACHUS

Asta vrei, bivole ? Să intri ?

DEMIPHO

Dar ce să fac ?

LYSIMACHUS

Pe mine întîi să mă asculţi ;
Întîi şi-ntîi se cade să iei aminte bine.
Căci dacă intri-acuma, vrei s-o cuprinzi în braţe,
Să flecăreşti cu fata şi s-o săruţi.

DEMIPHO

Citeşti
În gîndurile mele : ştii tot ce vreau să fac.

LYSIMACHUS

Şi-ai face rău.

DEMIPHO

Deşi o iubesc ?

LYSIMACHUS

Cu-atît mai mult.
Aşa, pe nemîncate, cu-o puturoasă gură,
Vrei, ţap bătrîn, minunea de fată s-o săruţi ?
Ca să o faci să verse îndată ce te-apropii ?

DEMIPHO

Tu o iubeşti, văd asta în chiar mustrarea ta.
Să poruncesc o cină ? Dacă zici da, tocmim
Un bucătar pe dată şi-ntindem un ospăţ,
La tine, pînă-n seară.

LYSIMACHUS

Zic da, nici vorbă ;-acuma
Grăieşti înţelepţeşte, ci nu ca-ndrăgoştii[1].

DEMIPHO

De ce mai stăm ? Nu mergem s-aducem de-ale gurii
Şi să pornim în lege ospăţul ?

LYSIMACHUS

Te urmez.
Dar fii deştept, pe Hercle ! Găseşte-i adăpost ;
Mai mult de-o zi, pe Hercle ! nu poate sta la mine.
Mi-e teamă de nevastă : se-ntoarce mîine-acasă
Şi-o vede-aici.

DEMIPHO

E totul orînduit ; să mergem.
(Ies amîndoi.)

---

[1] Text nesigur.

SCENA IV

CHARINUS, EUTYCHUS

CHARINUS

Nu sînt eu om bătut de soartă, să n-am pe nicăieri
odihnă ?
Cînd sînt în casă,-afară-i mintea ; cînd sînt afară,-i
mintea-n casă.
Atît pîrjol în piept și-n suflet dezlănțuitu-mi-a iubirea ;
Și dacă nu-l udam cu lacrimi tot capul mi-ar fi ars în
flăcări.
Speranță n-am, nu-mi văd scăparea ; și nici nu știu
de mi-oi găsi-o.
Pe mîna tatii dacă intră, cum s-a fălit, pierdut e totul ;
Făgăduiala dacă-și ține amicul meu, salvat e totul.
Chiar și podagră la picioare să fi avut, de mult
Eutychus
Putea din port să mi se-ntoarcă. Păcatul lui de neiertat
E-ncetineala-i fără seamăn care mă scoate din sărite.
Dar nu el însuși vine-n goană ? Ba da. Alerg să-i ies
în cale.
(Speranță pentru zei și oameni, stăpînă-a oamenilor
scumpă,
Ce mi-ai aprins în ochi speranța, îngăduie să-ți
mulțumesc.) [1]
De ce s-o fi oprit ? Vai mie ! Nu-mi place, vai, obrazul
lui.
E abătut. Îmi arde pieptul ; ah, șovăi ! Clătină din cap.
Eutychus !

---

[1] Această invocație către Fortuna, care se găsește și mai departe (p. 438, începutul replicii lui Eutychus) se pare că a fost introdusă aici din greșeală.

EUTYCHUS

Hei, Charinus !

CHARINUS

Pînă răsufli, rogu-te să-mi spui,
Într-un cuvînt, doar unul : unde mă aflu ? Printre vii
sau morţi ?

EUTYCHUS

Eşti nici cu morţii, nici cu viii.

CHARINUS

Ah, sînt scăpat ; ah, nemurirea
Mi-e dăruită ! -A cumpărat-o ; a astupat, deci,
gura tatii.
Cu el mergi sigur la izbîndă. Ci spune : dacă nu mă
aflu
Nici pe pămînt, nici în Acheron, atuncea undes-s ?

EUTYCHUS

Nicăieri.

CHARINUS

Ah, mor ; discursul tău mă face să mor, prietene, de
tot.
Ce obicei, să ţii discursuri, cînd fapte ţi se cer, nu
vorbe. [1]
Te rog, sari la sfîrşit acuma, fie ce-o fi.

EUTYCHUS

Pentru-nceput
Sîntem pierduţi.

---

[1] Atribuirea acestui vers este discutabilă ; conform manuscriselor, îl rosteşte Charinus, dar unii editori îl pun în gura lui Eutychus.

CHARINUS

Nu vrei mai bine să-mi spui ce încă nu-nțeleg ?

EUTYCHUS

Charinus, ți-ai pierdut iubita.

CHARINUS

Eutychus, săvîrșești o crimă.

EUTYCHUS

Cum ?

CHARINUS

Îți omori un bun tovarăș, amic și liber cetățean.

EUTYCHUS

Ferească zeii !

CHARINUS

Vîri pumnalul în gîtul meu ; mă prăbușesc.

EUTYCHUS

Nu-ți pierde, rogu-te, curajul.

CHARINUS

De parcă-aș mai avea ce pierde.
Hai, spune tot prăpădul : cine a cumpărat-o ?

EUTYCHUS

Vai, nu știu ;
O și luase și plecase cu ea cînd am ajuns.

CHARINUS

Vai mie !
Zvîrli, peste-un ceas abia, în mine cu munți pîrjolitori de rele.
Urmează, gîde, stinge-mi viața, tot ai pornit să mă ucizi.

EUTYCHUS

Tu nu ești mai mîhnit acuma decît am fost eu mai nainte.

CHARINUS

Ci spune, cine-a cumpărat-o ?

EUTYCHUS

Nu știu, mă jur.

CHARINUS

Așa-l slujești
Pe cel mai bun al tău prieten ?

EUTYCHUS

Ce vreai să fac ?

CHARINUS

Ce fac și eu :
Să pieri. Nu ți-a trecut prin minte să-ntrebi în ce fel, cum arată
Cumpărătorul, ca, luînd-o pe urma lui, să dăm de față ?
Vai mie, vai, nefericitul !

EUTYCHUS

Hai, nu te prăpădi plîngînd.
Ce ți-am făcut ?

CHARINUS

Mă pierzi pe mine și mi-ai pierdut prietenia.

EUTYCHUS

Sînt martori zeii, drag prieten, că nu sînt vinovat.

CHARINUS

Degeaba !
Iei martori care-s prea departe, pe zeii veșnici. Cum să cred ?

EUTYCHUS

Poti să mă crezi sau nu ; la rîndu-mi pot să vorbesc ce vreau și-mi place.

CHARINUS

Ești ager la cuvînt și lesne găsești cuvîntul potrivit ;
Dar cînd să-l ții, ești șchiop de-a bine, și orb, și mut și paralitic.
Făgăduiai să-i umpli gura lui taică-meu ; credeam că las
Nădejdea mea pe mîini dibace, și mi te-ai dovedit o piatră.

EUTYCHUS

Ce vreai să fac ?

CHARINUS

Ce vream ? Tu asta mă-ntrebi ? Să-l cauți, trebuia,
Să-l afli cine-i și de unde, din ce familie, și dacă-i
Străin sau cetățean.

EUTYCHUS

Se pare că-i din Atena, cetățean.

CHARINUS

Şi dacă nù-l ştii după nume, puteai să afli unde şade.

EUTYCHUS

Dar nu-l cunoaşte nimeni.

CHARINUS

Totuşi să fi-ntrebat ce mutră are.

EUTYCHUS

Am întrebat.

CHARINUS

Şi cum arată ? Ce ţi s-a spus ?

EUTYCHUS

Ascultă-aici :
Cărunt şi cu picioare strîmbe, burtos, bondoc şi bucălat,
Ochi negri-aproape, falcă lată şi călcătură crăcănată.

CHARINUS

Tu nu-mi descrii un om acuma, ci un amestec urîcios.
Nu-mi dai şi altă deslușire ?

EUTYCHUS

E tot ce-am izbutit să aflu.

CHARINUS

Pe legea mea, cu falca-i lată cumplit de suflet m-a-nşfăcat.
Nu pot să-ndur mai mult ; de-aceea mă exilez, sînt hotărît.
Dar mă gîndesc, şi nu ştiu unde, spre care ţară să pornesc.

Spre Chalcis, Creta, Eretria ? Spre Cipru, Sicyon,
Megara ?
Spre Cnidos, Lesbos ? Spre Zacynthos, Beoţia ? Sau
spre Corint ?

EUTYCHUS

De ce iei hotărîrea asta ?

CHARINUS

Pentru că dragostea m-a frînt.

EUTYCHUS

Ce tot vorbeşti ? Şi dacă-n ţara în care vrei să pleci
acuma
Te-ndrăgosteşti din nou de-o fată, şi iară nu ajungi la
ţintă —
În altă ţară fugi ? Şi-*n* alta, dacă păţeşti la fel
şi-acolo ?
Dar pînă unde-mpingi exilul ? Dar cînd opri-vei fuga
asta ?
În care patrie,-n ce casă rămîi pe totdeauna ?
Spune-mi.
Gîndeşti că, părăsind Atena, îţi laşi şi dragostea aici ?
Dacă-ţi stă-n asta mîngîierea şi dacă sigur eşti de asta,
Nu pleci la ţară mai degrabă, să vieţuieşti o
vreme-acolo,
Pînă ce dragostea se stinge şi inima-ţi descătuşezi ?

CHARINUS

Ai isprăvit ?

EUTYCHUS

Da.

CHARINUS

Vorbe goale ; mi-i hotărîrea neclintită.
Mă duc să îmi salut părinții ; și-ndată, fără să-i spun tatii,
La fugă-o iau din țara asta sau văd eu unde pribegesc.

(Iese repede.)

EUTYCHUS

Cum a plecat, cu cîtă grabă m-a părăsit ! Vai mie, vai !
Dacă el pleacă, lumea toată mă-nvinuie de nepăsare.
Mă duc, pe vestitorii publici să-i pun pe toți, pe toți la treabă,
S-o caute, să mi-o găsească. Ba chiar mă-nfățișez la pretor
Și-l rog să-mi deie cîțiva oameni să cercetăm pe străzi, prin toate.
Din cîte văd și bag de seamă nici nu-mi rămîne altă cale.

(Iese.)

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

DORIPPA, SYRA

DORIPPA

(intrînd în scenă prin dreapta; este urmată la oarecare distanță de sclavă)

Mi-a dat bărbatul veste că n-are timp, nu poate
La țară să mai vină, și fac același lucru;
Mă-ntorc și eu, de urma fugarului să dau.
Dar n-o mai văd în urmă pe băbătia Syra.
Ah, iat-o, vine și ea. De ce nu mergi mai iute?

SYRA

Nu pot, mă jur; cu-atîta povară în spinare.

DORIPPA

Cum, ce fel de povară?

SYRA

De ani: optzeci și patru;
Și nu socot sclavia, sudoarea, setea. Greu
Să car mereu atîta povară.

DORIPPA

(apropiindu-se de altarul lui Apollo care se află lîngă ușa lui Demipho)

Dă-mi ceva,

O jertfă pe altarul vecinului să-nalţ [1].
Dă-mi ramura de laur. Şi du-te.

SYRA

Am plecat.

(Intră în casa lui Lysimachus.)

DORIPPA

(aşezînd ramura pe altar)

Ajută-ne, Apolo, şi-ndură-te de noi,
Păzeşte casa noastră şi dă-ne sănătate,
Şi-ndurător te-arată şi bun cu fiul nostru.

SYRA

(întorcîndu-se înspăimîntată)

Vai mie ; sînt pierdută ; nenorocire, vai !

DORIPPA

Ce-i asta, eşti nebună ? De ce boceşti aşa ?

SYRA

Dorippa mea, Dorippa.

DORIPPA

Ce ai, de ce te vaieţi ?

SYRA

În casă,-n casa noastră, e nu ştiu ce femeie.

DORIPPA

Femeie ?

---

[1] În acest loc textul original este corupt ; dar sensul versului rămîne sigur.

SYRA

Curtezană, la noi !

DORIPPA

Adevărat ?

SYRA

Ţi-a dat prin minte bine de n-ai rămas la ţară.
C-un dram de isteţime ghiceşti în ea pe dată... [1]
Ibovnica, nici vorbă, a scumpului tău soţ.

DORIPPA

O cred, pe Castor !

SYRA

Intră, Iunona mea, cu mine,
Să-ţi vezi rivala-n casă, pe Alcumena[2] ta.

DORIPPA

Nu intru, nu, pe Castor ! ci, iacă, dau năvală.

(Intră amîndouă în casă.)

SCENA II

LYSIMACHUS

(singur)

N-ajunge că Demipho s-a-ndrăgostit, sărmanul,
Mai trebuie să facă şi cheltuieli prosteşti ?
Cu zece inşi la masă, de cea mai mare vază,
Se cumpără, nu glumă. Şi-atît i-a dăscălit

---

[1] În continuare, originalul prezintă o lacună de un vers, care, însă, nu schimbă sensul.

[2] *Alcumena (Alcmene)* era fiica lui Electryon, regele Micenei, şi soţia lui Amphitryo. În absenţa soţului ei, plecat să lupte cu teleboenii, este vizitată de Zeus, care

Pe bucătari ! ca-n larguri un șef pe-ai săi vîslași.
L-am luat cu mine-acasă pe maistrul bucătar.
Mă mir că,-n loc să-mi calce pe urme, zăbovește.
Dar se deschide ușa la mine. Cin' să fie ?

SCENA III

DORIPPA, LYSIMACHUS, SYRA

DORIPPA

(fără să-l vadă pe Lysimachus)

N-a fost și nu se află soție mai de plîns
Ca mine ; măritată c-un astfel de bărbat.
Mai lasă-i-te-n seamă și lasă-i tot avutul.
Cui am adus eu zece talanți întregi, ca zestre —
Doar ca să fiu jignită și ca să văd ce văd.

LYSIMACHUS

(aparte)

Vai mie ! De la țară soția mi s-a-ntors.
Desigur, a văzut-o pe fata-aceea-n casă.
Dar nu aud prea bine ce spune ea, de-aici.
M-apropii.

DORIPPA

Vai, sărmana de mine !

LYSIMACHUS

Ba de mine !

---

luase chipul lui Amphitryo. Curînd după aceea sosește și soțul ei și, în urma dublei sale uniri, naște doi copii : pe Heracles (Hercule), cu Zeus, și pe Iphicles, cu Amphitryo.

DORIPPA

Vai, sînt pierdută !

LYSIMACHUS

Eu sînt pierdut fără scăpare.
Ah, a văzut-o. Zeii, Demipho, să te piardă !

DORIPPA

Vezi pentru ce la țară nu s-a-ndemnat să vină !

LYSIMACHUS

(aparte)

Mai am vreo altă cale decît s-o-ntreb de vorbă ?
(Tare, drăgăstos.)
Pe scumpa lui nevastă bărbatul o salută.
(Dorippa îi întoarce spatele fără să-i răspundă.)
La țară, orășenii devin țărani ?

DORIPPA

În schimb,
Sînt mai cinstiți ca alții ce nu vin pe la țară.

LYSIMACHUS

E rău ceva pe-acolo ?

DORIPPA

Aici, la orășeni,
Pe Castor ! e tot răul, nenorocirea toată.

LYSIMACHUS

Ce grozăvii de rele fac orășenii ? spune.
Aș vrea să știu.

DORIPPA

Știi bine, dar ții să-mi dovedești.
Cine-i femeia-aceea din casă ?

LYSIMACHUS

Ai văzut-o ?

DORIPPA

Da.

LYSIMACHUS

Și mă-ntrebi a cui e ?

DORIPPA

Am priceput, oricum.

LYSIMACHUS

Vrei să-ți spun eu a cui e? Pe Pollux ! e...
(Aparte.)
Blestem !
Ce spun ?

DORIPPA

Ai încurcat-o.

LYSIMACHUS

Cum nici nu m-așteptam.

DORIPPA

Vorbești ?

LYSIMACHUS

Dacă-mi îngădui...

DORIPPA

Puteai să fi sfîrşit.

LYSIMACHUS

Ei, nù pot, prea mă hărţui ; ca pe un vinovat.

DORIPPA

Şi tu n-ai pic de vină.

LYSIMACHUS

Poţi crede, fără greş.

DORIPPA

Hai, spune.

LYSIMACHUS

Să spun, totuşi ?

DORIPPA

Faci bine, dacă spui.

LYSIMACHUS

Ea este... Vrei să-i afli şi numele ?

DORIPPA

Pierzi vremea ;
Te-am prins asupra faptei.

LYSIMACHUS

Ei, cum, ce fel de faptă ?
Femeia asta este...

DORIPPA

Zi-i, cine ?

LYSIMACHUS

Este...

DORIPPA

Ha !

LYSIMACHUS

(din ce în ce mai tulburat)

Dacă socoți că nu e nevoie, nu-ți mai spun.

DORIPPA

Ce, nu știi cine este ?

LYSIMACHUS

Ba da, fără-ndoială ;
M-a luat într-o pricină arbitru.

DORIPPA

Ah, arbitru ?
Și-n casă ai adus-o ca s-o povățuiești.

LYSIMACHUS

Nu, părțile mi-au dat-o-n păstrare.

DORIPPA

Înțeleg.

LYSIMACHUS

Nu e ce crezi, pe Hercle !

DORIPPA

Prea-ncerci să te dezvinui.

LYSIMACHUS

(aparte)

Cumplită-ncurcătură. Și nù știu s-o descurc.

SCENA IV

BUCĂTARUL, LYSIMACHUS, DORIPPA, SYRA

BUCĂTARUL

(către ajutoarele sale care vin în urmă, cărînd panere cu provizii)

Grăbiți-vă ; bătrînul îndrăgostit îmi cere
Să-i pregătesc o cină. Și, dacă mă gîndesc,
Nu lui, care plătește, i-o pregătim, ci nouă.
Cînd stă lîngă iubită cinează-ndrăgostitul :
Îmbrățișări, săruturi, ocheade, flecăreli.
Iar noi o să ne-ntoarcem acasă ghiftuiți.
Veniți pe-aici. Dar iată-l pe bătrînelul nostru.

LYSIMACHUS

Na, alta ! Bucătarul, vai mie !

BUCĂTARUL

Am venit.

LYSIMACHUS

(încet)

Ia, șterge-o ! Hai !

BUCĂTARUL

Cum, „șterge-o" ?

LYSIMACHUS

St, cară-te !

BUCĂTARUL

Eu ?

LYSIMACHUS

Pleacă.

BUCĂTARUL

Nu-ți mai gătim o cină ?

LYSIMACHUS

(încet)

De mult am ospătat.

(Aparte.)

Ah, sînt pierdut.

DORIPPA

(ironică, arătînd proviziile)

Ei spune : tot ce văd eu acolo
E-un dar din partea celor pe care-i arbitrezi ?

BUCĂTARUL

(arătînd-o pe Dorippa)

Femeia după care spuneai că te-ai aprins,
Cînd ai făcut aceste cumpărături ?

LYSIMACHUS

(încet)

Nu taci ?

BUCĂTARUL

O fiță de femeie ; dar copticică bine.

LYSIMACHUS

Te duci, golane ?

BUCĂTARUL

Nu e urîtă.

LYSIMACHUS

Tu eşti groaznic.

BUCĂTARUL

Tovarăşă de treabă o cred în pat.

LYSIMACHUS

Nu pleci ?
N-ai fost, la urma urmei, tocmit de mine.

BUCĂTARUL

Cum ?
De tine-am fost, pe Hercle !

LYSIMACHUS

Nenorocire mie !

BUCĂTARUL

Mi-ai spus că ţi-e nevasta la ţară, că ţi-e scîrbă
De ea ca de-o năpîrcă. [1]

LYSIMACHUS

Ţi-am spus eu ţie asta ?

BUCĂTARUL

Da, mie chiar, pe Hercle !

---

[1] Pare destul de straniu ca Lysimachus să fi angajat un bucătar căruia, pe deasupra, să-i fi făcut şi astfel de confidenţe. Dacă îi va fi vorbit aşa în locul lui Demipho, acest amănunt nu este consemnat nicăieri.

LYSIMACHUS

Mă bată Iupiter
Dacă i-am spus o iotă, nevastă dragă.

DORIPPA

Negi ?
E limpede : ți-e scîrbă de mine.

LYSIMACHUS

Ba deloc.

BUCĂTARUL
(către Dorippa)

Nu, n-a vorbit de tine, ci de soția lui.
Plecată este-acuma la țară,-a spus.

LYSIMACHUS
(arătînd-o pe Dorippa)

Ci iat-o.
De ce mă chinui ?

BUCĂTARUL

Pentru că nu mă mai cunoști.
Doar dacă nu ți-e teamă...

LYSIMACHUS
(întorcîndu-se către Dorippa, mieros)

Nici gînd ; ea n-are seamăn.

BUCĂTARUL

Vrei să-mi încerci talentul ?

LYSIMACHUS

Nu vreau.

BUCĂTARUL

Atunci, plăteşte-mi.

LYSIMACHUS

Vii mîine. Du-te-acuma.

DORIPPA

Nefericită sînt !

LYSIMACHUS

Acum ştiu adevărul străvechiului proverb :
Vecinul rău te-neacă în rele şi pe tine.

BUCĂTARUL

(către ajutoarele sale)

De ce mai stăm ? Nu mergem ?

(Către Lysimachus.)

De-o fi să te ajungă
Vreo neplăcere, cumva, n-am nici un fel de vină.

LYSIMACHUS

Ah, mă ucizi, pe Hercle !

BUCĂTARUL

Ştiu bine cam ce vrei :
S-o şterg cît mai degrabă.

LYSIMACHUS

Vezi bine.

BUCĂTARUL

Am să plec.
O drahmă dă-mi.

LYSIMACHUS

Ți-oi da-o.

BUCĂTARUL

Acuma dă-mi-o,-ndată ;
Cît timp duc ei în casă panerele.

LYSIMACHUS

Nu pleci ?
Nu-mi dai odată pace ?

BUCĂTARUL

(către ajutoarele sale)

Ia puneți voi, băieți,
Poverile acelea în fața-i, la picioare.

(Către Lysimachus.)

Iau mai tîrziu, sau mîine, panerele golite.

(Către ajutoare.)

Urmați-mă.

(Iese împreună cu ajutoarele sale.)

LYSIMACHUS

(apropiindu-se de Dorippa)

Te miră că vezi un bucătar
Venind cu toate astea. Ascultă care-i taina.

DORIPPA

Ba nu mă miră, tocmai, purtarea ta, risipa,
Dar nu mai stau, pe Pollux ! c-un ticălos de om

Care-mi aduce-n casă asemenea femei.
Te du la tata, Syra, și spune-i că-l rog mult
Să vină pîn' la mine degrabă.

SYRA

Am plecat.

(Iese din scenă, în timp ce Lysimachus stă întors cu fața către Dorippa.)

LYSIMACHUS

Tu nu știi care-i taina, nevastă, draga mea.
Din suflet și cu mîna pe inimă îți jur
Că n-am nimic cu fata asta...

(Se întoarce, vrînd să se adreseze Syrei ; în vremea asta Dorippa intră în casă.)

Ah, Syra nu-i, a și plecat ?
Ah, sînt pierdut acum !

(Obervînd dispariția soției.)

Plecată și dînsa ? Vai, s-a zis cu mine !
Zeițele și zeii, vecine, să te bată,
Cu amoreaza-ți tîmpă și-amorurile tale !
Mi-a grămădit în creștet nedemne bănuieli ;
Mi-a învrăjbit căminul ; soția mi-a-nrăit-o.
Mă duc în for, și-n față-i spun verde lui Demipho
Că i-o înhață de plete și o azvîrl afară,
De nu-nțelege singur din casa mea s-o scoată.

(Strigînd.)

Nevastă, hei, nevastă, ogoaie-ți supărarea,
Și cere alor noștri să care astea-n casă ;

(arată panerele,

O să gătim îndată o cină mai de soi.

(Iese.)

SCENA V

SYRA, EUTYCHUS

SYRA

Nu l-am găsit pe tatăl stăpînei mele-acasă ;
E, cică, dus la țară. Vin să-i aduc răspunsul.

EUTYCHUS

Ah, m-am spetit, nu alta, cutreierînd orașul ;
N-am dat pe nicăirea de urma fetei noastre.

(Văzînd-o pe Syra.)

Dar mama de la țară s-a-ntors ; o văd pe Syra
În fața ușii.

(Tare.)

Syra !

SYRA

Cine-a strigat ?

EUTYCHUS

Stăpînul
Și fiul tău de lapte.

SYRA

Bine-ai venit, copile !

EUTYCHUS

S-a-ntors atît de iute măicuța de la țară ?

SYRA

S-a-ntors, spre mîntuirea la vreme-a casei noastre.

EUTYCHUS

Ce vrei să spui cu asta ?

SYRA

Drăguțul tău părinte
În casă cu-o drăguță azi a venit.

EUTYCHUS

Cum, Syra ?

SYRA

A dat mai adineauri stăpîna peste ea.

EUTYCHUS

Vai, nu-l credeam în stare de-așa ceva pe tata.
Femeiea-aceea încă e-n casă ?

SYRA

Da.

EUTYCHUS

Să mergem.

(Intră în casă.)

SCENA VI

SYRA

(singură)

Femeile, pe Castor ! sînt unei legi supuse
Mai aspre și nedrepte decît bărbații lor.
Cînd un bărbat se-ncurcă cu altele, și-l află
Nevasta, nu se poate să fie pedepsit.
Cînd o femeie pleacă de-acasă, într-ascuns,
Proces bărbatu-i face pe loc, și-o izgonește.
Ar trebui o lege egală pentru toți.

Nevestele cinstite se mulțumesc c-un soț;
De ce bărbații nù sînt cu-o soață mulțumiți ?
De-ar fi la fel bărbatul de lege pedepsit,
Cînd are o iubită — așa cum e nevasta
Din casă alungată, pe Castor ! ați vedea
Bărbați pe lume singuri mai mulți decît femei.

(Intră în casă.)

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

CHARINUS

(singur, întorcîndu-se către uşa pe care a ieşit)

Salut pervazuri, praguri scumpe, şi în acelaşi timp adio.
N-am să mai pun pe veci piciorul în uşa casei
părinteşti.
Tot ce mi-a dăruit — căldură, iubire, adăpost,
nădejde —
S-au dus, s-au nimicit, şi-acuma străine-mi sînt. Vai
mie, vai !
Penaţi ai mamei şi ai tatii, o, Lari, ai casei păzitori,
În grija voastră-mi las părinţii, şi soarta, şi avutul lor.
Eu plec în alte părţi să caut alţi zei penaţi, şi alt zeu
Lar,
Un alt oraş, o altă ţară ; de Atica îmi este silă.
Oraşu-n care stricăciunea se-ntinde zilnic printre
oameni,
În care nu mai poţi alege prietenul de trădător,
În care vezi că ţi se smulge tot ce iubeşti pe lume
asta —
De-ar fi să-ţi dăruie şi tronul, în el nu merită să stai.

(Iese.)

SCENA II

EUTYCHUS, CHARINUS

EUTYCHUS

(ieşind din casă tulburat şi în acelaşi timp bucuros)

O, tu, pe care zei şi oameni Speranţă te numesc, stăpînă
Ce mi-ai aprins în ochi speranţa, fii bine,
binecuvîntată !
Ce zeu, plutind în fericire mai fericit e azi ca mine ?
Era la noi ce căutasem. Tovarăşi şase-am regăsit :
Prietenia, ţara, jocul, viaţa, rîsul, bucuria.
Şi regăsindu-i, dintr-odată pe alţii zece i-am ucis :
Mîhnirea, ura, duşmănia, exilul, lacrimile, chinul.
Singurătatea, neghiobia, pierea, îndărătnicia.
Zei fără moarte, ajutaţi-mi prietenul să-mi întîlnesc.

CHARINUS

(întorcîndu-se îmbrăcat în veşminte de călătorie ; se adresează spectatorilor, fără să-l vadă pe Eutychus)

Sînt gata, după cum se vede. M-am despuiat de haina
mîndră.
Îmi sînt însoţitorul, calul, rîndaşul, sclavul, scutierul ;
Stăpîn-mi sînt eu mie însumi şi tot eu mie mă supun ;
Eu mie-mi port calabalîcul. O, Cupido, puternic eşti !
Încrezător îl faci, prea lesne, pe omul ocrotit de tine,
Şi-i schimbi, cînd vrei, la fel de lesne, încrederea în
deznădejde.

EUTYCHUS

(fără să-l vadă pe Charinus)

Să chibzuiesc pe unde,-n goană, plec după el.

CHARINUS

(fără să-l vadă pe Eutychus)

Sînt hotărît
S-o caut peste tot în lume și temnița să i-o descopăr.
De nici o piedică nu-mi pasă, de munți, de fluvii, nici
de mări,
N-am să mă sperii de arșiță, de frig, de grindină, de
vifor ;
Ploi am să-ndur și oboseală, și soarele, și crunta sete ;
N-o să am liniște sau tihnă nici zi, nici noapte,
niciodată,
Pînă ce nu-mi găsesc pe lume sau dragostea sau neagra
moarte.

EUTYCHUS

Ce voce, voce cunoscută, îmi bate în ureche ?

CHARINUS

Lari
Ai călătorilor, prielnici vă rog să-mi fiți.

EUTYCHUS

O, Jupiter !
Charinus a vorbit ?

CHARINUS

(plecînd)

Cu bine, scumpi cetățeni.

EUTYCHUS

Așteaptă-o clipă,
Charinus.

CHARINUS

(fără să se întoarcă)

Cine eşti ?

EUTYCHUS

Speranţa, Victoria, Scăparea sînt.

CHARINUS

(idem)

Şi ce pofteşti ?

EUTYCHUS

Să merg cu tine.

CHARINUS

(idem)

Mai bine cată-ţi alt tovarăş.
Ai mei mă ţin în gheare straşnic, şi nu mă lasă.

EUTYCHUS

Cine sînt ?

CHARINUS

Tristeţea, Grija, Nenorocul, şi Lacrima, şi Deznădejdea.

EUTYCHUS

Alungă-alaiul lor nevrednic şi-ntoarce-te să mă priveşti.

CHARINUS

De vrei să flecăreşti cu mine, urmează-mă.

EUTYCHUS

Ci stai pe loc.

CHARINUS

(plecînd)

Eu mă grăbesc, iar tu, cu vorba, mă-ntîrzii ; şi se lasă-amurgul.

EUTYCHUS

Decît să fugi în partea-aceea, mai bine-ar fi s-o iei pe-aici.
Un vînt, pe-aici, prielnic suflă ; întoarce pînza, şi-ai să vezi.
Zefir, aici, şi vreme bună ; acolo-i ploaia şi austrul ;
Întîiul linişte revarsă, al doilea strîneşte valuri.
Vin' pe pămînt, aici, Charinus : nu vezi în faţa ta nori negri[1],
Nu vezi furtuna pînditoare ? Priveşte-n stînga ta,
(arată casa lui Lysimachus)
priveşte[2].
Cum cerul tot străluminează de orbitoare străluciri[3].

CHARINUS

Mă-nfricoşează prevestirea-i. Mă-ntorc spre el.

(Se întoarce către Eutychus.)

EUTYCHUS

Şi bine faci.

(Se apropie bucuros, cu braţele întinse.)

Charinus, drag prieten, vino, îndreaptă-ţi paşii către mine.
Întinde mîna ta, Charinus.

CHARINUS

(întinzîndu-i mîna)

Poftim. O ţii ?

[1-3] Versuri corupte în original, sensul este însă, în general, sigur.

EUTYCHUS

Da.

CHARINUS

Ţine-o bine.

EUTYCHUS

Unde-ai plecat ?

CHARINUS

În pribegie.

EUTYCHUS

De ce ?

CHARINUS

(suspinînd, cu glas înăbuşit)

Ca să-mi înec amarul.

EUTYCHUS

N-ai teamă ; am să-ţi dau întreaga ta bucurie de-altădată.
Mult aşteptata veste mare, spre mulţumirea ta, ţi-o dărui.
Ci stai, vin ca prieten... aducător de fericire[1].
Frumoasa ta...

CHARINUS

Şi ce-i cu dînsa ?

EUTYCHUS

Ştiu unde este.

---

[1] Vers incomplet în original şi inutil pentru sensul replicii ; probabil un adaus străin.

CHARINUS

Știi tu, știi ?

EUTYCHUS

Nevătămată.

CHARINUS

Unde-i ?

EUTYCHUS

Unde știu eu.

CHARINUS

Se cade eu să știu.

EUTYCHUS

Te liniștești un pic ?

CHARINUS

Cînd prinsă mi-i inima de vijelie ?

EUTYCHUS

Ți-o liniștesc în port ducînd-o, la adăpost de vînt, n-ai teamă.

CHARINUS

Te rog să-mi spui unde-i... sau unde a-i văzut-o.[1]
De ce nu spui nimic ? Vorbește : tăcerea asta mă ucide.

EUTYCHUS

(misterios)

Departe nu-i de noi.

---

[1] Vers, de asemenea, incomplet în original.

CHARINUS

(pierzîndu-şi răbdarea)

Atuncea de ce nu vrei să mi-o arăţi ?

EUTYCHUS

Acum n-o văd, dar am văzut-o.

CHARINUS

Şi nu-mi ajuţi s-o văd şi eu ?

EUTYCHUS

Am să te-ajut.

CHARINUS

Cuvînt zăbavnic pentru-un îndrăgostit.

EUTYCHUS

Iar temeri ?
Ei bine, îţi spun tot. E-n mîna unei făpturi de care eu
Cel mai legat mă simt pe lume şi-i port o dragoste fierbinte.

CHARINUS

Puţin îmi pasă ; de iubită vorbeşte-mi.

EUTYCHUS

Şi de ea vorbesc.
Chiar că uitasem pîn-acuma să spun...[1]

CHARINUS

(nerăbdător)

---

[1] Lacună în original.

Ci spune-odată, spune unde-i ?

EUTYCHUS

În casa noastră.

CHARINUS

(întorcîndu-se către casa lui Lysimachus)

Bună casă !
Și, dacă tu spui adevărul, e-o locuință minunată.
Dar, să te cred ? Tu ai văzut-o, sau îmi vorbești din auzite ?

EUTYCHUS

Eu am văzut-o.

CHARINUS

Cine-a dus-o la voi ?

EUTYCHUS

Prea multe vrei să știi[1].

CHARINUS

Măcar e-adevărat ?

EUTYCHUS

Charinus, n-ai nici măsură, nici rușine.
Ce te privește cine-a dus-o, de vreme ce la noi e fata ?
Și e la noi.

CHARINUS

Pe-o veste mare ca asta, cere-mi tot ce vrei.

---

[1] Replică lacunară și coruptă în original ; sens aproximativ.

EUTYCHUS

Şi dac-aş face-o ?

CHARINUS

Roagă zeii de vrerea ta să ţină seama.

EUTYCHUS

Glumeşti.

CHARINUS

La viaţă m-aş întoarce doar dac-o văd cu ochii mei.
Dar pentru ce nu-mi schimb veşmîntul ?

(Apropiindu-se de uşa lui Demipho.)

Ieşiţi afară careva
Şi-aduceţi o manta degrabă.

(Îşi scoate hlamida.)

EUTYCHUS

Aşa îmi place să te văd.

CHARINUS

(către sclavul care i-a adus mantaua)

Soseşti la vreme ; ia hlamida şi nu mişca de-aici, băiete,
Ca, dacă altfel stă povestea, să-mi văd de cale mai departe.

EUTYCHUS

(cu imputare)

Tu nu mă crezi ?

CHARINUS

O, dimpotrivă, cred fără greș în tot ce spui.
Dar cum de nu mă duci în casă, s-o văd și eu ?

EUTYCHUS

Așteaptă-o clipă.

CHARINUS

De ce s-aștept ?

EUTYCHUS

Nu-i încă vremea să intri.

CHARINUS

Mă ucizi de tot.

EUTYCHUS

Nu trebuie, îți spun, să intri, nu trebuie acum.

CHARINUS

Mă rog,
Și pentru ce ?

EUTYCHUS

Nu-i încă vremea.

CHARINUS

De ce ?

EUTYCHUS
(încurcat)

Nu i-ar cădea ei bine.

CHARINUS

(cu ironie)

Așa ? Nu i-ar cădea prea bine cînd o iubesc și mă iubește ?
Se joacă,-i place să se joace cu mine. Sînt un prost, pe Hercle !
Că-i dau crezare ; și pierd vremea.

(Începe să se dezbrace.)

Îmi pun hlamida mea de drum.

EUTYCHUS

Ascultă-mă, așteaptă-o clipă.

CHARINUS

(reluîndu-și hlamida.)

Băiete, ține, ia mantaua.

EUTYCHUS

Pe tata-i furioasă mama și-i bagă vină c-a adus
O curtezană-n casa noastră cînd ea la țară se pornise ;
O crede, biata, vreo drăguță-a bătrînului.

CHARINUS

(luîndu-și cele trebuitoare pentru călătorie)

Mi-am pus centura[1],

EUTYCHUS

Pe toți din casă-i cercetează.

CHARINUS

În mînă sabia[2] mi-am luat-o.

---

[1] În care călătorii își țineau banii.
[2] Romanii, ca și grecii, nu purtau sabie în oraș.

EUTYCHUS

Dacă te-aș duce-n casă...

CHARINUS

Sticla de untdelemn[1] mi-o iau, și plec.

EUTYCHUS

Rămîi, Charinus.

CHARINUS

Ești pe-o cale greșită ; nu mă păcălești.

EUTYCHUS

Dar nu vreau, crede-mă.

CHARINUS

Dă-mi pace și lasă-mă să-mi văd de cale.

EUTYCHUS

Ba nu, n-am să te las.

CHARINUS

(tot mai exaltat)

Mă-ntîrzii.

(Către sclav.)

Tu intră repede-năuntru.
Eu m-am urcat în car și, iată, am luat și hățurile-n mînă.

EUTYCHUS

Nu ești întreg.

---

[1] Ca să-și ungă picioarele.

CHARINUS

La drum, picioare, cu toată graba şi de-a dreptul
Spre Cipru, dacă-al meu părinte mă osîndeşte la exil.

EUTYCHUS

Eşti un nebun ; şi vorba asta să n-o mai spui.

CHARINUS

Sînt notărît
Să nu mă las, să n-am odihnă pîn-oi găsi-o.

EUTYCHUS

Dar e-n casă.

CHARINUS

(continuînd, fără să pară că l-a auzit pe Eutychus)

Căci tot ce-a spus a fost minciună.

EUTYCHUS

Eu adevărul ţi l-am spus.

CHARINUS

(idem)

Ajung în Cipru...

EUTYCHUS

Hai cu mine, s-o vezi în casă, dacă vrei...

CHARINUS

(idem)

O caut, n-o găsesc...

EUTYCHUS

Chiar dacă o-nfurii şi mai mult pe mama.

CHARINUS

(idem)

Plec şi mi-o caut mai departe. Acuma iată-mă în Chalcis.
Văd un prieten din Zacynthos ; îi povestesc de ce bat lumea ;
Îi cer să-mi spună unde-i fata, dac-a aflat cumva de ea.

EUTYCHUS

Ia lasă fleacurile astea şi intră, rogu-te, cu mine.

CHARINUS

(idem)

El îmi răspunde că nu-s rele defel smochinele-n Zacynthos.

EUTYCHUS

Şi nu te minte.

CHARINUS

(idem)

Despre fată, ce-a auzit şi el, îmi spune
C-ar fi-n Atena.

EUTYCHUS

E un Calchas[1] amicul tău zacynthian.

---

[1] Ghicitor grec, care l-a însoţit pe Agamemnon la asediul Troiei ; el a cerut sacrificarea Ifigeniei şi tot el a dat ideea construirii calului de lemn.

CHARINUS

Pe navă urc, pornesc îndată ; sînt, iată,-acasă. M-am întors
Din lungul meu exil.

(Cu bucurie, întinzînd mîinile către prietenul său.)

Eutychus, prieten credincios, salut !
Cum o duci tu ? Ce-mi fac părinții ? Ce fac măicuța, tatăl meu ?
Mă chemi la cină,-mi pare bine. Dar mîine ! Azi cinăm la noi.
Așa e drept, așa să facem.

EUTYCHUS

Visează, fără doar și poate !

(Întorcîndu-se către public.)

E-ntr-o ureche.

CHARINUS

Ca prieten, de ce nu cauți să mă vindeci ?

EUTYCHUS

Urmează-mă.

CHARINUS

Cu toată graba.

(Se precipită spre Eutychus.)

EUTYCHUS

Încet, te rog ; mă calci pe tocuri.

(Oprindu-se ca să-i vorbească.)

Asculți ?

CHARINUS

(împingîndu-l spre ușă)

Ascult de-atîta vreme.

EUTYCHUS

M-ar bucura din cale-afară
Cu tata s-o împac pe mama ; e mînioasă...

CHARINUS

(continuînd să-l împingă)

Mergi odată.

EUTYCHUS

Din pricina iubitei tale.

CHARINUS

Hai, mergi.

EUTYCHUS

Ai grijă.

CHARINUS

Hai, odată ;
Am să ţi-o dau ca pe Iunona de Jupiter îmbucurată.

SCENA III

DEMIPHO, LYSIMACHUS

DEMIPHO

(intrînd prin dreapta, şi continuînd discuţia începută)

De parcă niciodată-n viaţă n-ai fi făcut şi tu la fel.

LYSIMACHUS

Nu, niciodată ;-am fost cu grijă întotdeauna. Ce prăpăd !
Din pricina acelei fete nevastă-mea e foc şi pară.

DEMIPHO

Mă-nsărcinez să-i spun eu totul, și-ntr-o clipită-o liniștesc.

LYSIMACHUS

Urmează-mă, te rog. Dar iată-l pe fiul meu ieșind afară.

SCENA IV

EUTYCHUS, LYSIMACHUS, DEMIPHO

EUTYCHUS

(vorbind către cineva din casă)

Plec după tata să-i duc vestea : că mamii i-a trecut mînia. Îndată vin.

LYSIMACHUS

Plăcute vorbe. Ce faci, Eutychus ? Ce e nou ?

EUTYCHUS

Ah, vă-ntîlnesc — ce fericire ! — pe amîndoi.

LYSIMACHUS

Ce s-a-ntîmplat ?

EUTYCHUS

(către Lysimachus)

E blîndă-acum și liniștită soția ta. Poți să-i dai mîna.

LYSIMACHUS

Ah, bunii zei mă-ntorc la viață !

EUTYCHUS

(către Demipho)

Tu ţi-ai pierdut, în schimb, iubita.

DEMIPHO

Trăsnite-ar zeii ! Ce poveste mai e şi asta ?

EUTYCHUS

Să v-o spun.

Ci daţi-mi, rogu-vă,-ascultare.

LYSIMACHUS

Te ascultăm şi eu, şi el.

EUTYCHUS

(solemn)

Cînd oamenii de stirpe-naltă alunecă spre fapte rele,
Ruşinea lor pe stirpe cade, stropind cu glod înaintaşii.

DEMIPHO

Adevărat.

LYSIMACHUS

De tine zice.

EUTYCHUS

Cu-atît e mai adevărat.
La anii tăi nu se cuvine fiului tău să-i şterpeleşti
Pe cea mai dragă-a lui făptură, cu bani de aur cumpărată.

DEMIPHO

Era iubita lui Charinus ?

EUTYCHUS

Cum se preface, pișicherul!

DEMIPHO

Cu gura lui mi-a spus c-a luat-o ca să-i slujească
mamei sale.

EUTYCHUS

De-aceea te-ai grăbit s-o cumperi, copil bătrîn și
ageamiu?

LYSIMACHUS

Frumos, pe Hercle! dă-i-nainte; îi trag și eu din altă
parte.
Să-i înfierăm netrebnicia cum se cuvine.

DEMIPHO

Sînt pierdut.

EUTYCHUS

Ah, să se poarte-atît de mîrșav c-un fiu de treabă și
cuminte;
Pe care din exil, pe Hercle! i l-am întors acasă eu.
Căci în exil plecase, bietul.

DEMIPHO

S-a dus?

EUTYCHUS

Nu taci, bătrînă umbră?
(La anii tăi nu ți se iartă asemenea purtări smintite.)[1]

DEMIPHO

(Mărturisesc, am vină mare.)[2]

[1-2] Versuri probabil interpolate.

EUTYCHUS

(Nu vrei să taci, bătrînă umbră ?)[1]
La anii tăi e-o datorie să te ferești de nebunii.
Ca anotimpurile,-ntocmai, și vîrstele își au menirea.
Cu fete dacă pui moșnegii, în iarna vieții, să se joace,
Nu te gîndești ce i se-ntîmplă republicii ?

DEMIPHO

Vai, sînt pierdut.

LYSIMACHUS

Eh, asta-i mai curînd menirea flăcăilor și-a celor tineri.

DEMIPHO

Destul, destul, vă dau copila cu boarfele și porcii ei.[2]

EUTYCHUS

Ci dă-i-o fiului ; a lui e.

DEMIPHO

Da, dac-o vrea, i-o dau, desigur.

EUTYCHUS

Era și vremea, da ; de vreme ce nu mai poți să faci în alt fel.

DEMIPHO

Să ceară tot ce vrea și-i place pentru ocara suferită.
Eu cer să ne-mpăcați, atîta, și să nu-mi poarte supărare.
De-aș fi știut cumva, pe Hercle ! de mi-ar fi spus, măcar în glumă,

[1] Vers probabil interpolat.
[2] Expresie proverbială de origine țărănească.

Că îi e dragă, niciodată n-aş fi rîvnit iubirea lui.
Prieten eşti cu el, Eutychus — fii salvator al meu şi reazem.
Unui bătrîn fii tu patronul ; şi am să-ţi port recunoştinţă.

LYSIMACHUS

(către Demphio, ironic)

Să ierte şi să uite, roagă-l, sminteala tinereţii tale.

DEMIPHO

(către Lysimachus)

Tot nu te laşi ? Hai, fă-mă ţăndări, cum vrei. Dar cred că într-o zi
Am să găsesc şi eu prilejul să-ţi răsplătesc cum se cuvine.

LYSIMACHUS

Eu m-am lăsat de zbenguială.

DEMIPHO

Şi eu, de astăzi.

LYSIMACHUS

Bine-ai face ;
Deşi năravul îţi rămîne pe toată viaţa.

DEMIPHO

Fie-ţi milă,
Şi mulţumeşte-te cu-atîta. Sau biciuie-mă, dacă-ţi place.

LYSIMACHUS

Tu ai dreptate ; dar nevasta să ştii c-o face, dacă află.

DEMIPHO

Ea nu, nu trebuie să afle.

EUTYCHUS

Şi nici nu află, n-avea teamă.
Să mergem ; rău ales e locul, şi trecătorii s-ar putea
S-audă ce vorbim, şi martori isprăvii tale să-ţi
descoperi.

DEMIPHO

Pe Hercule ! tu ai dreptate. Scurtăm şi piesa totodată.
(Pornind spre casă.)
Să mergem, prin urmare.

EUTYCHUS

(rămînînd în urmă)
Acasă la noi e fiul tău, Demipho.

DEMIPHO

Prea bine.-Ajungem într-o clipă, tăind de-a dreptul
prin grădină.

LYSIMACHUS

Eutychus, vreau să ştiu un lucru pînă ce pun
picioru-n casă.

EUTYCHUS

Da, ce anume ?

LYSIMACHUS

Fiecare cu ale sale. Spune drept :
Eşti sigur tu că supărarea bătrînei a trecut ?

EUTYCHUS

Sînt sigur.

LYSIMACHUS

Ia seama bine.

EUTYCHUS

Jur.

LYSIMACHUS

Mi-ajunge.

(cu imputare)

Dar, rogu-te, ia bine seama.

EUTYCHUS

(Ridicînd vocea.)

Cum, nu mă crezi ?

LYSIMACHUS

Te cred, nici vorbă ; dar totodată mă și tem.

DEMIPHO

Să mergem.

EUTYCHUS

Așteptați o clipă, să spunem, pînă ce intrăm,
La care lege să ia seama bătrînii toți, ca-n frîu să-i
ținã.

(Către spectatori.)

Pe orice om care-mplinește șaizeci de ani, căsătorit,
Dar și holtei, și care umblă după femei, să-l urmărim
După cinstita legii slovă, adică-l socotim năuc,

Şi-l osîndim la sărăcie pe cel ce şi-a tocat avutul.
De azi încolo, nici un tată să nu-şi oprească fiul tînăr
De la plăcerile iubirii, cît timp le gustă cu măsură.
Oprindu-l, pierde, că-l sileşte să tăinuie ce nu-i o taină.
Cinstita lege să se-aplice bătrînilor, din noaptea asta.

(Din nou neliniştit.)

Cu bine ; dacă vouă, tineri, vă pare dreaptă-această lege,
Atunci se cade,-ntru cinstirea bătrînilor, s-aplaudati.

plaut

«Deși are, în general, ca punct de plecare, originalele grecești, Plaut este un creator, atît în ce privește conținutul realist, cît și meșteșugul dramatic și forma artistică corespunzătoare care „trebuie să fie numai-decît populară". Opera lui Plaut a crescut din solul roman și italic. Opera sa e legată de realitățile romane, cum era cea a lui Aristofan de cele din Atena vremii sale. Prin opera lui Plaut, curentul realist dobîndește cea mai strălucită dezvoltare în genul dramatic.

De aceea Plaut este, cum spune Lejay: „un reprezentant deplin (al geniului italic) prin vitalitatea sa, prin puterea viguroasă și sănătoasă a creației sale, prin fecunditatea resurselor, prin promptitudinea, observația, prin supleţea temperamentului său, prin gustul și simțul vieții sociale"

Importanța *politică* a lui Plaut, evident, nu-i egală cu cea a lui Aristofan care liber — la Atena și în vremea aceea — putea pune pe scenă deschis viața conducătorilor, sub aspectul ei public. La Roma, nu era cu putință acest fapt.

Plaut n-a fost în cercul aristocraților; n-are protectori aristocrați. N-a scris pentru a-i sprijini, ci pentru a le divulga apucăturile, viciile. „Teatrul său (Naudet) este un supliment necesar cărților de istorie· este istoria secretă și anecdotică a istoriei romane din acea vreme".

Relativ la valoarea morală a comediilor lui Plaut, citãm concluzia traducătorului francez al operei, Naudet: El „este unul dintre cei mai utili preceptori de filozofie morală practică, unul dintre cei mai înțelepți sfătuitori pe care i-au avut romanii în acel veac"».

Istoria literaturii latine, redactor resp. prof. dr. N.I. Barbu, vol. I, Editura didactică și pedagogică, București, 1964, p. 128.

editura minerva

Lei 5